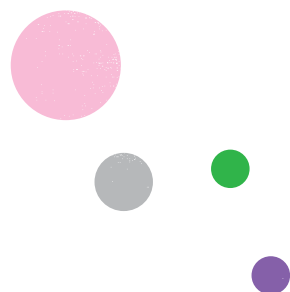

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu

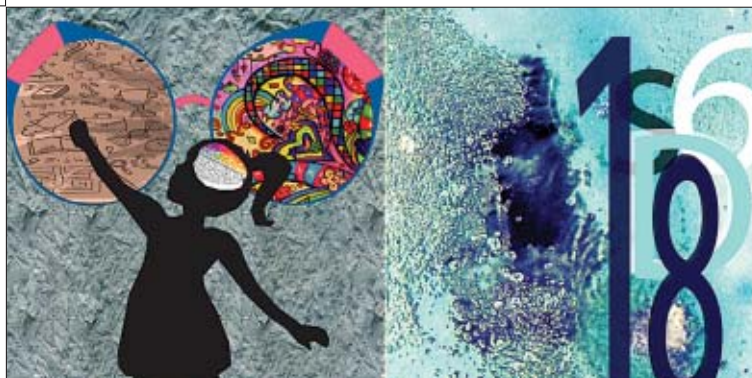
Zagreb, ožujak 2018.

Likovni radovi učenika Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok s izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava”, postavljene u Maloj kući dječjih prava pri Uredu pravobraniteljice za djecu (Teslina 10, Zagreb).

2

Ilustracija na naslovnoj stranici:

Iz kalendara pravobraniteljice za djecu za 2018. godinu „Poznajem i poštujem dječja prava”, koji su ilustrirali i osmislili učenici Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok. Autor Silvio Horvat, učenik 4. razreda, mentorica Aleksandra Mašić Tumpa.

Sadržaj

1	UVOD	6
2	PRAĆENJE POJEDINAČNIH POVREDA PRAVA DJECE	9
2.1	Osobna prava	10
2.1.1	Statusna prava	11
2.1.2	Pravo na privatnost	13
2.1.3	Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	16
2.1.3.1	Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje	23
2.1.3.2	Uzdržavanje	26
2.1.4	Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja	30
2.1.4.1	Nasilje i zanemarivanje u obitelji	31
2.1.4.2	Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	34
2.1.4.3	Nasilje u drugim ustanovama i ostalo nasilje	38
2.1.4.4	Nasilje i druge povrede prava putem interneta	39
2.2	Prava djece kao članova društvene zajednice	43
2.3	Obrazovna prava	47
2.3.1	Dostupnost odgoja i obrazovanja	48
2.3.2	Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti	50
2.3.3	Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji	52
2.3.4	Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova	57
2.3.5	Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju	59
2.4	Zdravstvena prava	64
2.5	Socijalna i ekonomska prava	71
2.5.1	Socijalna prava	72
2.5.2	Ekonomska prava	75
2.5.2.1	Pravo na primjeren životni standard	76
2.5.2.2	Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova	76
2.5.2.3	Zaštita imovinskih prava djeteta	77
2.5.2.4	Neprijmjereno oglašavanje	81
2.6	Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport	82
2.7	Pravosudno zaštitna prava	87
2.7.1	Zaštita djeteta žrtve i svjedoka	88
2.7.1.1	Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	90
2.7.2	Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom	96
2.8	Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje	99
2.8.1	Prometna sigurnost djece	99
2.8.2	Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama	102
2.8.3	Nestala djeca	103
2.8.4	Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo	104
2.9	Diskriminacija	106
2.10	Ostala prava i nenadležnost	110

3	MREŽA MLADIH SAVJETNIKA (MMS) - DJEČJE SUDJELOVANJE	111
4	IZDVOJENA PODRUČJA ZAŠTITE PRAVA DJECE (Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)	115
4.1	Prava djece pripadnika nacionalnih manjina	115
4.2	Prava djece s problemima u ponašanju	118
4.3	Prava djece čiji su roditelji u zatvoru	122
4.4	Mediji i zaštita dječjih prava	126
4.5	Djeca u pokretu	136
5	PREPORUKE PRAVOBRANITELJICE ZA DJECU	139
5.1	Obrazovanje	139
5.2	Ranjive skupine	146
5.3	Pravosuđe	148
5.4	Zdravlje	149
5.5	Sigurnost	151
5.6	Imovinska prava djece	152
5.7	Obiteljsko pravna zaštita	152
5.8	Mediji	153
5.9	Zaštita prava djece - ostalo	153
6	NORMATIVNE AKTIVNOSTI	155
6.1	Strateški dokumenti	155
6.2	Obrazovanje	157
6.3	Obiteljsko pravna zaštita	160
6.4	Statusna prava	162
6.5	Pravosuđe	162
6.6	Zaštita od nasilja	163
6.7	Socijalna skrb	164
6.8	Imovinska prava	164
6.9	Sport	164
6.10	Mediji	165
7	ISTRAŽIVAČKE AKTIVNOSTI	167
7.1	Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu i centrima za pružanje usluga u zajednici	168
7.2.	Istraživanje o televizijskom sadržaju za djecu i mlade	175
8	OBILASCI USTANOVA ZA DJECU I DRUGIH MJESTA	177
8.1	Ustanove socijalne skrbi	177
8.2	Prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante	182
8.3	Odgovno-obrazovne ustanove i učenički domovi	182
8.4	Zdravstvene ustanove	186
8.5	Kaznene ustanove	188

9 OSTALE AKTIVNOSTI VEZANE ZA ZAŠTITU I PROMICANJE PRAVA DJECE	189
9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji Ureda pravobraniteljice	189
9.2 Izdavački projekti	193
9.3 Izlaganja na stručnim skupovima	194
9.4 Objavljeni tekstovi	199
9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama	201
10 SUSRETI, RAZGOVORI I SURADNJA S DJECOM	204
11 MEĐUNARODNA SURADNJA	208
11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama	208
11.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima	210
12 OSTALE AKTIVNOSTI REGIONALNIH I SREDIŠNJEG UREDA	213
12.1 Ured u Osijeku	214
12.2 Ured u Rijeci	217
12.3 Ured u Splitu	219
12.4 Središnji ured u Zagrebu	222
13 USTROJ I FINACIJSKO POSLOVANJE	226
13.1 Ustroj	226
13.2 Finacijsko poslovanje	228
14 ZAKLJUČAK	229
15 LEGENDA	234

Uvod

Ovo je petnaesto godišnje izvješće o radu pravobranitelja za djecu koje se, od osnivanja institucije specijaliziranog pravobranitelja za djecu u Republici Hrvatskoj, sukladno odredbama Zakona o pravobranitelju za djecu, predaje Hrvatskome saboru.

U Izvješću se daje pregled rada Ureda pravobranitelja za djecu za 2017. godinu, prikaz tema kojima se Ured bavio, vrsta prijava koje su primane, opis susreta s djecom, obilazaka institucija i drugih mjesta za boravak djece te pregled zakonodavnih inicijativa koje su poduzimane. Daje se pregled stanja dječjih prava u Hrvatskoj iz aspekta pravobranitelja za djecu. Ocjene i stajališta temelje se na svakodnevnim prijavama, susretima i razgovorima s djecom i njihovim roditeljima, suradnji s institucijama, lokalnom zajednicom, organizacijama civilnoga društva i drugima.

Rad Ureda pravobranitelja za djecu u ovom izvještajnom razdoblju bio je obilježen statusnim promjenama uvjetovanim Odlukom Ustavnoga suda Republike Hrvatske o ukidanju Zakona o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, broj 96/03). Neizvjesnost je završila u srpnju 2017. usvajanjem novoga Zakona o pravobranitelju za djecu („Narodne novine“, broj 73/17) prema kojem je dječji pravobranitelj, ostao samostalna i specijalizirana institucija za zaštitu i promicanje prava djece, kao posebno osjetljive skupine stanovništva, a krajem studenoga Odlukom Hrvatskog sabora („Narodne novine“, broj 114/17) imenovana je nova pravobraniteljica za djecu. Ovo je izvješće, stoga, izvješće o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu za vrijeme mandata dviju pravobraniteljica, i to: doc. dr. sc. Ivane Milas Klarić od 1. siječnja do 17. studenoga 2017. godine i Helence Pirnat Dragičević od 17. studenoga do 31. prosinca 2017. godine te ujedno odražava kontinuitet rada multidisciplinarnoga tima stručnjaka Ureda pravobranitelja za djecu.

Način izrade Izvješća za 2017. i prikaz podataka u njemu slijede metodologiju koja je korištena i u dosadašnjim izvješćima. Prvi dio sadržava podatke i informacije o povredama pojedinačnih prava djece, slijedi dio s prijedlozima i preporukama za izgradnju cjelovitoga sustava zaštite dječjih prava, koji prikazuje opće inicijative Ureda grupirane prema specifičnim temama. Slijede upozorenja, prijedlozi i preporuke za sprečavanje štetnih djelovanja te prijedlozi za izmjenu propisa. Sljedeći dijelovi odnose se na obilaske institucija i uvid u uvjete u kojima djeca žive ili borave, pregled ostalih aktivnosti u vezi sa zaštitom i promicanjem prava djece te prikaz susreta, razgovora i suradnje s djecom. Daje se i pregled aktivnosti na međunarodnome planu te, na kraju, prikaz rada regionalnih ureda u Osijeku, Rijeci i Splitu, koji su u 2017. godini obilježili deset godina rada i djelovanja.

Zbog opširnosti izvješća, u tekstu se koriste akronimi i kratice, objašnjeni u legendi na kraju izvješća. Riječi i izrazi korišteni u tekstu izvješća podjednako se odnose i na ženski i na muški spol. Cijelo izvješće, kao i njegov sažetak, dostupni su na web stranici www.dijete.hr u rubrici *Izvješća o radu Pravobranitelja za djecu*.

U 2017. godini otvorena su 2502 nova predmeta, od kojih je bilo 1573 prijava povreda pojedinačnih prava djece te 929 općih inicijativa Ureda. Pojedinačnim povredama prava djece u 2017. bilo je obuhvaćeno 1903 djece i 255 grupa djece. Pojedinačne prijave, slično kao i dosadašnjih godina,

najviše su se odnosile na probleme u ostvarivanju roditeljske skrbi (329), zatim na povrede obrazovnih prava (310), na zaštitu djece od nasilja i zanemarivanja (285) te na zdravstvena prava (155).

Pored 1573 nove prijave, postupali smo i u 649 prenesenih predmeta iz prethodnih godina, što znači da smo postupali u sveukupno 2222 pojedinačna predmeta. U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano davanje informacija, savjeta i uputa strankama u neposrednom kontaktu u prostorijama Ureda ili telefonskim putem, kojih je zabilježeno više od 2000 tijekom godine.

Osobita pažnja bila je posvećena zaštiti pojedinačnih prava i interesa djece kroz neposredne mjere u odnosu na dijete, i to kroz obavljanje stručnih poslova u vezi s podnescima i usmenim poticajima te kroz stjecanje uvida u način ostvarivanja brige o djeci smještenoj izvan obitelji (teren-ski rad: obilazak različitih odgojnih, obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih, rehabilitacijskih i kaznenih institucija), organizaciju susreta i razgovora s djecom. Uključivanjem pravobraniteljice i njezinih suradnika u konkretnim pojedinačnim slučajevima omogućen je uvid u način ostvarivanja zaštite dječjih prava, s tim da se nije utjecalo na samostalnost nadležnih tijela, budući da je temeljni posao pravobraniteljice za djecu da prati sva područja života i prava djece, sagledava cjelinu, procjenjuje može li se bolje postupiti u zaštiti djece, ukazuje na nepravilnosti i potiče nadležne na aktivnost te predlaže aktivnosti na temelju cjelovitoga pregleda. Izuzetno važnim smatramo ostvarivanje utjecaja kroz aktivnosti usmjerene promicanju prava djece (primjerice predstavljanjem dječjih prava u *Maloj kući dječjih prava* te zagovaranjem udomiteljstva i deinstitutionalizacije), praćenje usklađenosti zakona i drugih propisa s odredbama *Konvencije o pravima djeteta* i sudjelovanje na saborskim odborima u predlaganju izmjena i dopuna zakona; kroz praćenje primjene propisa i dokumenata, praćenje provedbe strategija i planova te, s tim u vezi, davanje preporuka i prijedloga mjerodavnim tijelima; kroz međuinstitucionalnu suradnju u ulozi medijatora i moderatora bolje zaštite prava djece, kao i kroz međunarodnu i bilateralnu suradnju radi razmjene informacija i promocije prava djece.

Dragocjeni i najugodniji dio rada, svakako su susreti i druženja s djecom na području cijele Hrvatske. S ponosom ističemo nastavak rada Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS i rada u području istraživanja o stanju participativnih prava djece u društvu. Prateći život djece u našem društvu i aktualna događanja, smatrajući svojom obavezom aktivno se uključiti na strani djece, naš se Ured odlučio upravo za temu participacije djece u društvu. Tako je u 2017. godini započeto novo istraživanje u području dječje participacije, odnosno, sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka koje ih se tiču, u području njihovoga obrazovanja i drugih okolnosti odrastanja. Istraživanje, u suradnji sa stručnjacima Ureda, provodi vanjski istraživački tim koji čine istaknute domaće stručnjakinje u području dječje participacije s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te Odsjeka za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U realizaciji istraživanja aktivno su, kao konzultanti, uključeni i članovi MMS-a. U prvoj fazi istraživanja, tijekom 2017. godine, provedene su tzv. fokusne grupe s djecom i odgojno-obrazovnim radnicima iz osnovnih i srednjih škola, i to u uredima pravobraniteljice za djecu u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. U drugoj fazi, koja se ostvaruje u 2018. godini, provodi se kvantitativno istraživanje u koje će biti uključeno oko 50 osnovnih i srednjih škola u cijeloj Hrvatskoj.

Osim najavljenoga nastavka istraživanja, Planom rada za 2018. godinu, donesenim u prosincu 2017., koji je sukladno *Zakonu o pravobranitelju za djecu* dostavljen Odboru za obitelj, djecu i sport Hrvatskoga sabora, predviđene su i druge prioritetne aktivnosti pravobraniteljice za djecu i njezinih suradnika. Pri tome ističemo kako se neke teme kojima se Ured bavi u cilju zaštite djece ne mogu unaprijed planirati, budući da se one nameću same i kroz pojedinačne prijave ili inicijative pojedinih institucija ili grupa.

Svjesna sam činjenice da rješenja u konkretnim slučajevima povrede dječjih prava u pojedinim segmentima života djece, ali i u stvaranju uvjeta za njihov bolji život u Hrvatskoj, često nisu ni laka ni jednostavna. U pronalaženju tih rješenja potrebno je uložiti veliku energiju i trud, a da bi se

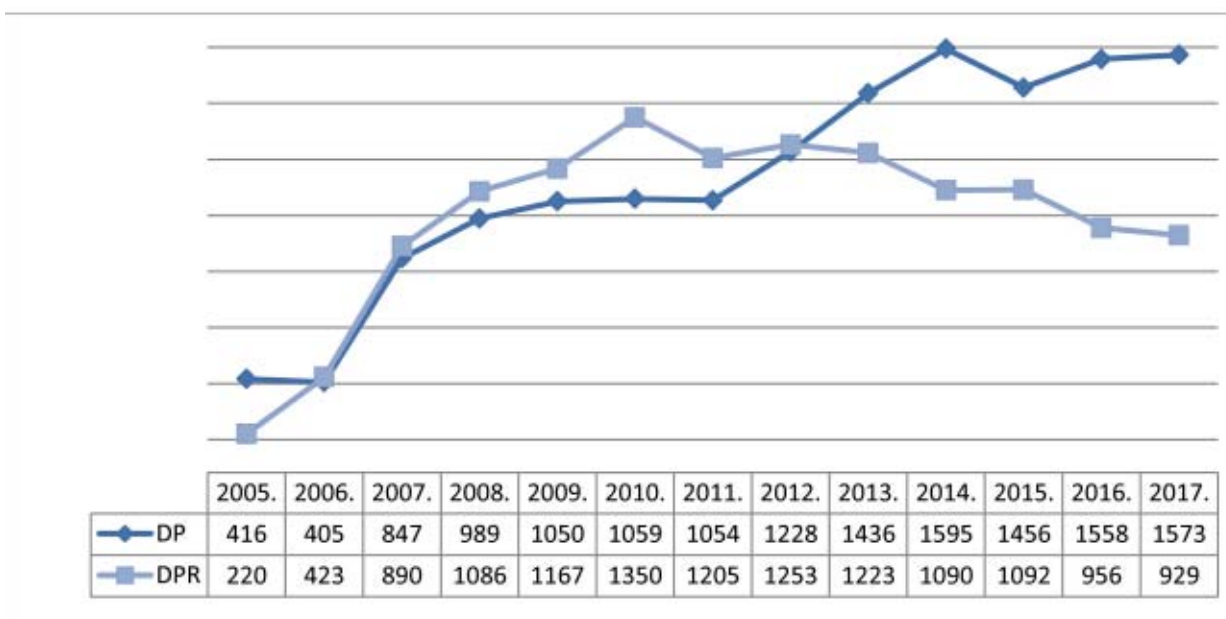
ostvarili potrebni pomoci nužan je veći i ozbiljni angažman svih institucija, ali i svih članova društva koji, svatko na svoj način, mogu pridonijeti rješavanju postojećih problema.

1

Dodatno moram istaknuti i siromaštvo kao globalni i lokalni problem koji ugrožava brojna prava djece i djeci oduzima njihovo djetinjstvo. Prema riječima tvoraca *Konvencije o pravima djeteta*, „u svakoj zemlji svijeta postoje djeca koja žive u iznimno teškim okolnostima i njima treba posvetiti posebnu pozornost“. Na nama odraslima je da osvijestimo ovaj problem te da pokušamo pronaći rješenje i svojoj djeci u Republici Hrvatskoj pružimo mogućnost da odrastaju u primjerenim uvjetima.

Pravobraniteljica za djecu Helena Pirnat Dragičević, dipl. iur.

Broj prijava pojedinačnih povreda prava djece (DP) i općih inicijativa (DPR) od 2005. do 2017.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece od 2005. do 2017.

Prijave pojedinačnih povreda prava	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Osobna prava	282	244	557	635	625	687	636	753	701	742	702	711	726
Prava djece kao članova društvene zajednice	2	4	13	13	13	11	6	11	11	12	12	29	29
Obrazovna prava	31	56	105	121	187	153	159	161	262	273	239	296	310
Zdravstvena prava	15	10	22	32	35	21	25	28	107	257	184	161	155
Socijalna prava	23	14	26	31	48	29	43	42	55	60	42	39	41
Ekonomska prava	26	9	57	56	55	72	79	93	90	77	77	87	89
Kulturna prava	2	7	11	15	11	10	8	19	26	22	37	23	32
Pravosudno-zaštitna prava	4	17	30	37	33	38	55	61	81	62	67	96	97
Sigurnost i zaštita djece					12	12	15	13	25	26	36	51	31
Diskriminacija					3	3	6	16	25	24	20	18	20
Nenadležnost					22	19	16	26	42	38	39	41	42
Ostalo	31	44	26	49	6	4	6	5	11	2	1	6	1
UKUPNO	416	405	847	989	1050	1059	1054	1228	1436	1595	1456	1558	1573

Praćenje pojedinačnih povreda prava djece

2

9

Tijekom 2017. godine Ured pravobraniteljice za djecu radio je na 1573 nova predmeta koji se odnose na prijave, pritužbe, upite i zahtjeve u vezi s povredom pojedinačnih prava djece, a usto je postupao i u 649 predmeta koji su, kao aktivni predmeti, preneseni iz prethodnih godina. Preneseni predmeti primarno su odraz specifičnosti rada institucije pravobranitelja za djecu koji pojedine slučajeve prati kroz dulje razdoblje te na taj način donosi zaključke o stanju i tendencijama u radu različitih aktera u sustavu zaštite djece. U pojedinim slučajevima doista postoji potreba zaštite djece u duljem razdoblju, ponekad, nažalost, i cijeli niz godina sve do djetetove punoljetnosti. To se osobito odnosi na prijave povreda prava djece u domeni obiteljskopравnih odnosa, zbog izrazito narušenih obiteljskih odnosa, opetovanoga obraćanja stranaka te dugotrajnosti postupaka pri nadležnim tijelima.

Povrede pojedinačnih prava djece

POJEDINAČNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2017.	Broj djece u 2017.	
				Grupa djece
Osobna prava-ukupno	302	726	1028	53
Prava djece kao članova društvene zajednice	8	29	20	15
Obrazovna prava	166	310	240	103
Zdravstvena prava	22	155	171	13
Socijalna prava	12	41	58	1
Ekonomska prava	38	89	127	18
Kulturna prava	14	32	47	14
Pravosudno-zaštitna prava	46	97	144	4
Sigurnost i zaštita djece	22	31	15	19
Diskriminacija	13	20	11	8
Nenadležnost	6	42	41	7
Ostala prava		1	1	
UKUPNO	649	1573	1903	255

U ukupnom broju pojedinačnih predmeta nije iskazano pružanje informacija, uputa i savjeta u neposrednom kontaktu sa strankama u prostorijama Ureda ili telefonskim putem, iako je zabilježeno više od 2000 takvih kontakata. Pritom je najčešće bila riječ o jednokratnim upitima ili dolascima i jednokratnom informiranju ili savjetovanju koje nije zahtijevalo daljnje postupanje.

U najvećem broju obraćali su nam roditelji djece (892), i to majke u 552 slučajeva, očevi u 297, oba roditelja zajedno u 43 slučaja. Po brojnosti zatim slijede institucije u 308 slučajeva, a najčešće je riječ o Sanitarnoj inspekciji Ministarstva zdravstva (93) koja nam je prijavljivala slučajeve odbijanja obveznog cijepljenja djece. Djeca su nam se osobno obratila u 34 slučaja, a najčešće su se žalila

na neprofesionalno ponašanje profesora ili stručnih suradnika u školi i izloženost vršnjačkome nasilju i „prisiljavanje” na kontakt s roditeljem s kojim ne stanuju. Također su se žalila na dugotrajnost postupka promjene prezimena djeteta, teškoće u ostvarivanju prava na uzdržavanje, premještaj u drugu udomiteljsku obitelj, izostanak informacija o djetetovom pravu na medicinsko estetski zahvat ili su tražila pomoć u pribavljanju dokumentacije potrebne za prijelaz u drugi sportski klub.

U 55 slučajeva obratili su nam se bake i djedovi, a prijave smo primali i od drugih djetetovih srodnika (14) i susjeda (11). Obraćali su nam se i anonimni prijavitelji (68) te ostale kategorije prijavitelja (156). U 35 pojedinačnih slučajeva Ured pravobraniteljice započeo je postupanje na vlastitu inicijativu, najčešće na temelju praćenja medija.

Od 1573 prijava zaprimljenih u 2017. ponovno je najviše prijava koje se odnose na probleme u ostvarivanju roditeljske skrbi (329), povrede obrazovnih prava (310), nasilje nad djecom i zanemarivanje djece (285), zdravstvena prava (155), prava djece u pravosudnom postupku (97), ekonomska prava (89) i povrede prava na zaštitu privatnosti (65). Slijede povrede socijalnih prava (41), kulturnih prava djece (32), prava na sigurnost i zaštitu (31), prava djece kao članova društvene zajednice (29) te prijave diskriminacije (20). Na ostala osobna prava (na život, na podrijetlo, prijavu rođenja, osobno ime, državljanstvo, posvojenje, skrbništvo i udomiteljstvo) odnosi se 47 prijava. Razmjerno veliki broj prijava (43) nije se odnosio na povrede prava djece, već predstavlja obraćanje građana u vezi s rješavanjem problema odraslih osoba, što nije u nadležnosti pravobraniteljice za djecu.

2.1 Osobna prava

U području osobnih prava primili smo ukupno 726 prijava, koje su se odnosile na povrede prava 1028 djece te 53 grupa djece (primjerice, razred, odgojna skupina i slično). Dominiraju prijave koje se odnose na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (329), a za njima slijede prijave povreda prava na zaštitu od nasilja (203), zaštitu od zanemarivanja (82), prava na djetetovu privatnost (65), prava na prijavu rođenja/boravka/prebivališta (16) te prijave koje se odnose na posvojenje (11). Ostale prijave odnose se na saznanje vlastitog podrijetla (6), pravo na život (5), udomiteljstvo (4), osobno ime (2), stjecanje državljanstva (2) te skrbništvo (1). Osim toga, u praćenju je bilo i 302 slučaja povreda prava prenesenih iz prethodnih godina, koji su se također u najvećem broju odnosili na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (136) te na pravo na zaštitu od nasilja (97).

Osobna prava 2017.

OSOBNNA PRAVA	Broj predmeta u radu iz prethodnih godina	Broj predmeta zaprimljenih u 2017.	Broj djece u 2017.	
				Grupa djece
Pravo na život	2	5	8	
Pravo na saznanje vlastitog podrijetla	2	6	6	
Pravo na prijavu rođenja	9	16	24	2
Pravo na osobno ime	1	2	2	
Pravo na stjecanje državljanstva	1	2	2	
Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb	136	329	502	3
Posvojenje		11	14	
Pravo na zaštitu od nasilja	97	203	278	23
Zanemarivanje	42	82	118	7
Skrbništvo		1	1	
Udomiteljstvo	1	4	5	
Pravo na djetetovu privatnost	11	65	68	18
UKUPNO	302	726	1028	53

Najčešći prijavitelji povreda osobnih prava djece su majke (271) i očevi (165). Roditelji su nam se zajedno obratili u 9 slučajeva, a djeca osobno u 15 slučajeva. Među čestim prijaviteljima povreda osobnih prava djece su i institucije (99), ostali (59) te anonimni pritužitelji (29). Od drugih članova obitelji obraćale su nam se bake (25), djedovi (11), rođaci (5) te sestre ili braća (5). U devet slučajeva pritužbu su uputili susjedi, a 24 slučaja pratili smo na vlastitu inicijativu.

2

 Povrede prava na život odnose se na slučajeve ubojstva djece, na slučajeve pokušaja ili izvršenog suicida, samoranjavanja i unesrećivanja djece te druge slučajeve gdje su prava na život i zdravlje djece ugroženi.

11

 Prema podacima MUP-a u 2017. godini prijavljeno je 10 kaznenih djela teškog ubojstva djeteta, jedno kazneno djelo usmrćenja djeteta, 617 kaznenih djela tjelesne ozljede, 108 kaznenih djela teške tjelesne ozljede, dva kaznena djela osobito teške tjelesne ozljede te dva kaznena djela teške tjelesne ozljede djeteta iz nehaja.

 Prema podacima o stradavanju djece u prometnim nesrećama u 2017. godini 8 djece je poginulo, 110 je doživjelo teške tjelesne ozljede, a 847 lakše tjelesne ozljede.

 U 2017. suicid je počinilo 4 djece, od kojih je jedno mlađe od 14 godina.

U protekloj godini imali smo pet prijava vezanih uz povrede prava na život, od kojih se četiri odnose na slučajeve samoranjavanja djece. Pojedinačni slučajevi koje smo pratili ukazuju na narušeno emocionalno stanje djece i njihovo zabrinjavajuće autoagresivno ponašanje i samoozljeđivanje¹. Uglavnom su u pozadini bili nerazriješeni i konfliktni obiteljski odnosi ili rizične okolnosti u kojima djeca odrastaju te loša obiteljska dinamika i potreba za izricanjem mjera za zaštitu prava i dobrobiti djece iz nadležnosti suda. U jednom slučaju problematizirala se praksa održavanja koordinacijskih sastanaka koji prethode ovrsi odluke o oduzimanju roditelju prava na stanovanje s djetetom. Značajno je da smo većinu predmeta otvorili i pratili na temelju obraćanja odgojno-obrazovnih institucija.

2.1.1 Statusna prava

U ovu grupu prava spada pravo na saznanje vlastitog podrijetla, na prijavu rođenja, na osobno ime i pravo na stjecanje državljanstva, kao i reguliranje boravišnog statusa djece stranaca.

Šest slučajeva odnosi se na djetetovo pravo na saznanje vlastitog porijekla. Neki od njih odnose se na sudske postupke koji su u tijeku, a drugi ukazuju na poteškoće s kojim se susreće muškarac koji se smatra ocem djeteta u situaciji kada se, presumpcijom bračnog očinstva, djetetovim ocem smatra majčin muž. Obratio nam se muškarac koji se pritužuje na to što mu zakon ne omogućava podnošenje tužbe radi osporavanja bračnog očinstva i utvrđivanja vlastitog očinstva. S obzirom na to da djetetova majka i presumirani otac djeteta ne dovode u pitanje očinstvo majčina muža, centar za socijalnu skrb (CZSS) odbio je njegov prijedlog imenovanja posebnog skrbnika djetetu, a koji bi u djetetovo ime mogao pokrenuti postupak.

Obaviješteni smo i o slučaju u kojem se muškarac koji sebe smatra ocem djeteta pritužio pučkoj pravobraniteljici na činjenicu da s djetetom ne može ostvariti susrete za vrijeme boravka u zatvoru, upravo iz razloga jer nije upisan kao otac djeteta. Smatramo da je odluka zatvora ispravna te da sprečava moguću zlouporabu djece radi dopuštanja posjeta. I ove godine znatno je smanjen broj pritužbi koji se odnose na proceduru utvrđivanja očinstva u situacijama kad je prethodno nužno osporavanje bračnog očinstva. Naime, *Obiteljski zakon*² koji je na snazi od studenoga 2015. značajno pojednostavljuje postupak te izbjegava nepotrebno procesuiranje u situaciji kad su majka, presumirani otac (majčin muž) te muškarac koji sebe smatra ocem djeteta suglasni u pogledu očinstva.

¹ Više o ovoj problematici u poglavlju *Zdravstvena prava i briga za mentalno zdravlje*

² NN 103/15

I nadalje postoje problemi u ostvarivanju **statusnih prava djece u slučaju roditeljskoga konflikta** kad oba roditelja zajednički skrbe o djeci. Oni posebno dolaze do izražaja u situacijama kad ne postoji suglasnost roditelja u vezi s prijavom djetetovog prebivališta ili pohađanja škole. Iako su ti problemi često prisutni u situacijama kad ne postoji odluka nadležnog suda o tome s kojim roditeljem će dijete stanovati, nažalost, događa se i u situacijama kad je sud o tome donio odluku. Nesnalaženje nadležnih tijela i različito tumačenje zakonskih odredbi štete najboljem interesu djeteta.

12 U jednom takvom slučaju sud je privremeno do okončanja postupka odlučio da djeca žive s majkom, no otac se protivi prijavi prebivališta djeteta na majčinu adresu. Policija promjenu prebivališta uvjetuje suglasnošću drugog roditelja ili centra za socijalnu skrb koji pak tu suglasnost odbija dati upućujući majku na posebni sudski postupak u kojem bi ona odlukom suda dobila pravo da prijavi djeci novo prebivalište i ishodi im potrebne dokumente. Majka dulje od 10 mjeseci pokušava djecu prijaviti na adresu gdje stvarno žive, a dijete je za to vrijeme prisiljeno pohađati školu na drugom kraju grada. Obraćajući se centru za socijalnu skrb pravobraniteljica je zauzela stav da neovisno o tome je li rješenje suda privremeno ili ne, ono predstavlja odluku nadležnog tijela koju treba poštivati te roditelju s kojim dijete živi omogućiti prijavu prebivališta djeteta na njegovoj adresi stanovanja, budući da je to u najboljem interesu djeteta i organizacije njegovog svakodnevnog života.

Pratimo i slučaj u kojem, unatoč tome što je odlukom suda odlučeno da će majka samostalno ostvarivati pravo na roditeljsku skrb za djecu, majci navodno nije dopušteno da sama preuzme **dokumente za djecu** te je upućena na proceduru koja se odnosi na slučaj kad roditelji roditeljsku skrb ostvaruju zajedno.

Više slučajeva odnosilo se na **boravišna prava djece stranaca**. Kako boravišni status djeteta utječe i na reguliranje zdravstvenog osiguranja (stranac na privremenom boravku u Republici Hrvatskoj obveznik je plaćanja doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje), u interesu je djeteta i djetetove obitelji čim prije regulirati djetetov boravišni status.

U jednom slučaju roditelji su imali uredno reguliran status (otac je imao dozvolu stalnog, a majka privremenog boravka) te uredno regulirano zdravstveno osiguranje, ali nikako nisu uspijevali riješiti osnovna statusna pitanja za dijete i činilo se da su se našli u zatvorenom krugu. Postupak radi reguliranja privremenog boravka djeteta zastao je jer se tražila dostava dokaza o zdravstvenom osiguranju za dijete, a istodobno na Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (HZZO) nisu mogli riješiti zdravstveno osiguranje za dijete zbog neriješenog pitanja privremenog boravka. Nakon naše intervencije i preporuke saznajemo da je slučaj uspješno riješen. Uputili smo ih na mogućnost reguliranja stalnoga boravka za dijete, ali za to je potrebna djetetova putna isprava, za pribavljanje koje moraju otputovati u domicilnu zemlju.

Relaciju boravišnog statusa i zdravstvenog osiguranja pratili smo i u slučaju djevojčice koja je hrvatska državljanica te boravi i školuje se u Hrvatskoj, a čiji roditelji žive i rade u susjednoj zemlji. Roditelji su je uputili na školovanje u Hrvatsku kao talentiranu sportašicu, ali ovdje joj je onemogućeno zdravstveno osiguranje zato što ona u Hrvatskoj nema prijavljeno prebivalište, već samo boravište. Kako je zbog činjenice da se nalazi na redovnom školovanju u Hrvatskoj izgubila pravo na zdravstveno osiguranje u zemlji u kojoj je rođena i u kojoj je završila osnovno obrazovanje na taj je način ostala bez zdravstvenoga osiguranja. Obratili smo se HZZO-u uvjereni kako je u tumačenju prava na obavezno zdravstveno osiguranje u tom slučaju došlo do zabune, budući da bi u protivnom sva djeca koja se nalaze u toj poziciji bila stavljena u neravnopravan položaj u odnosu na odrasle osobe kojima se u istoj situaciji priznaje pravo na obavezno zdravstveno osiguranje. Saznajemo da je HZZO stupio u kontakt s nadležnim nositeljem zdravstvenog osiguranja u susjednoj zemlji koji ga je izvijestio da roditelji djeteta u toj državi nisu na ispravan način regulirali status djeteta u obaveznom zdravstvenom osiguranju. Dobili su uputu o mogućnostima reguliranja zdravstvene zaštite, kao i mogućnosti korištenja zdravstvene zaštite na području Hrvatske u skladu s odredbama *Ugovora o socijalnom osiguranju* između dviju

država. I dalje smatramo da je dvojbena situacija da dijete koje je hrvatski državljanin, s boravkom i na školovanju u Republici Hrvatskoj nema zdravstveno osiguranje. Vjerujemo da je riječ o tumačenju odredbe na štetu interesa djeteta. Mišljenja smo da bi za ostvarivanje prava u slučajevima poput ovoga HZZO trebao na transparentniji i strankama pristupačniji način pružati informacije. Ujedno smatramo da su nužne izmijene i dopune propisa kako bi se osigurao ujednačeni pristup zdravstvenome osiguranju za djecu.

2.1.2 Pravo na privatnost

Konvencija o pravima djeteta jamči svakom djetetu pravo na zakonsku zaštitu protiv miješanja u njegovu privatnost, obitelj, dom ili prepisku, kao i zaštitu protiv nezakonitih napada na njegovu čast i ugled.

Iz godine u godinu raste broj prijava povreda djetetovog prava na privatnost. U 2017. godini postupali smo u 65 pojedinačnih slučajeva koji se odnose na djetetovu privatnost (devet više nego u 2016.), a prijave su se odnosile na 68 djece te 18 grupa djece. Prema sadržaju, najveći broj prijava odnosio se na povrede osobnih podataka djece u medijima, zatim u institucijama, obitelji te ostalim mjestima, vezano uz primjenu posebnih zakona.

Osim ovih predmeta postupali smo u još 58 drugih slučajeva u kojima su prijavljene povrede drugih prava djece (primjerice osobnih, participativnih, obrazovnih, kulturnih ili pravosudnih prava), a da se u njima istodobno ukazivalo i na povredu privatnosti.

Roditelji nam se pritužuju u slučajevima kada izostaje njihova suglasnost za objavu osobnih podataka djece (fotografija, osobnog imena i drugih podataka). U takvim slučajevima od nas traže sažete i upute. Ponekad nam se, u nesnalaženju i nepoznavanju posebnih propisa, s istim ciljem obraćaju i različite institucije. Iz pojedinih obraćanja uočljivo je nepoznavanje ovlasti pravobraniteljice pa neki prijavitelji očekuju da pravobraniteljica za djecu „zabrani“ daljnju objavu podataka, „kazni“ odgovorne ili da osobno ukloni dosadašnje objave o djeci i njihovim roditeljima, pogotovo kad je riječ o objavama podataka u medijima koji su široko dostupni.

 Prema podacima MUP-a, u 2017. godini prijavljeno je 29 kaznenih djela povrede privatnosti djeteta, što je za 16% više od prethodne godine kada ih je bilo prijavljeno 25.

Prijave koje zaprima pravobraniteljica za djecu ukazuju na potrebu sustavnoga informiranja građana, ali i institucija o potrebi i načinima zaštite osobnih podataka i zaštite privatnosti djeteta te o posljedicama nezakonite obrade osobnih podataka. Ovisno o konkretnim okolnostima i procjeni, neke smo pritužbe roditelja prosljeđivali Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP), kao nadležnom tijelu koje nadzire provođenje zaštite osobnih podataka ili smo roditelje upućivali na izravno obraćanje AZOP-u.

Najveći broj pritužbi odnosi se na zaštitu **privatnosti djece u medijima** uključujući i društvene mreže za informiranje. Često od građana dobivamo upite o tome je li i pod kojim je uvjetima dopušteno objaviti slike djece i druge podatke o djeci u javno dostupnim medijima, kao i smiju li roditelji bez ikakvih ograničenja objavljivati fotografije svoje djece na društvenim mrežama (djeca oskudno odjevena, u različitim aktivnostima, s oružjem, itd.). Osim roditelja, zaprimamo i veliki broj obavijesti drugih građana koji ne poznaju djecu čija prava žele zaštititi, već se za to zalažu iz načelnih razloga.

U vrijeme lokalnih izbora učestale su prijave zbog povrede privatnosti djece u sklopu različitih javnih **aktivnosti političara**: načelnika, gradonačelnika, saborskih zastupnika, članova Vlade RH i drugih političara. Prijave se odnose na objavu slika djece u medijima ili na mrežnim stranicama i FB profilima, lecima i promotivnim filmovima političkih stranaka ili kandidata na lokalnim izborima, a da se prethodno nije zatražilo suglasnost roditelja za takvu objavu. U nekoliko takvih slučajeva tražili smo postupanje AZOP-a ili smo upozorili kandidate, stranke ili medije/nakladnike na

neprimjerenost njihovih objava. Načelno preporučujemo da se u sklopu stranačkih aktivnosti i promidžbe izbjegava objavljivanje fotografija djece³.

2

14

Zaprimili smo pritužbu na političko-promidžbeni spot načelnika jedne općine koji je snimljen za potrebe lokalnih izbora, a u kojem je sudjelovao veliki broj djece. S obzirom na to da bi za takvo korištenje snimki djece trebalo pribaviti roditeljske suglasnosti, zatražili smo da AZOP razmotri jesu li u takvoj situaciji povrijeđena prava djece na zaštitu osobnih podataka prema *Zakonu o zaštiti osobnih podataka*. AZOP je reagirao uputivši uputu i preporuku srednjoj školi čiji su učenici sudjelovali u snimanju spota, a također je uputio i opću preporuku Agenciji za odgoj i obrazovanje (AZOO) o važnosti zaštite osobnih podataka djece, uključujući i zaštitu privatnosti djece u kontekstu promidžbenih aktivnosti u školi.

Posebnu pažnju izazvao je slučaj jednog političara, zastupnika u Hrvatskome saboru, koji je samovoljno ulazio u škole ili se ispred škola i u školskim dvorištima fotografirao s učenicima, a zabilježeno je i da je pozivao učenike da pobjegnu s nastave kako bi se slikali s njim. U vezi s time pravobraniteljica je obavijestila nadležna tijela (MZO, AZOP, policiju, DORH), a primili smo i veći broj novinarskih upita i reagiranja građana. Pravobraniteljica se obratila javnosti i priopćenjem u kojem je pozvala nadležna tijela da zaštite djecu od neprimjerenih postupaka političara, kao i da se zaštiti privatnost djece. U konkretnom slučaju AZOP je donio rješenje kojim je utvrđeno da je objavom osobnih podataka (fotografija) maloljetne djece na privatnom *Facebook* profilu došlo do objave osobnih podataka bez pravnog temelja i zakonite svrhe. Naloženo je njihovo uklanjanje te je zabranjena svaka daljnja objava osobnih podataka, osobito fotografija maloljetne djece.

Pojedine pritužbe odnose se na **senzacionalističko i neprimjerenost izvještavanje** medija o djeci žrtvama nesreća ili nasilja, o djeci počiniteljima nasilja, nestaloj djeci, odnosno izvještavanje koje je potaknulo objave negativnih komentara o djeci (npr. na portalima)⁴. U vezi s pojedinim takvim slučajevima pravobraniteljica je upozorila medije, obavijestila Vijeće za elektroničke medije i Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva, a u nekima i državno odvjetništvo. Povredu privatnosti djece uočavamo i uz organiziranje pojedinih humanitarnih akcija, u kojima se djeca često prikazuju na način da njihove obiteljske, zdravstvene i druge prilike izazivaju sažaljenje.

Ponekad i roditelji sami povređuju djetetovo pravo na privatnost. Neki od njih, protivno najboljem interesu djeteta, o svojim osobnim i intimnim obiteljskim problemima informiraju javnost putem društvenih mreža i medija te tako izlažu dijete komentarima i vrednovanjima javnosti, čime mu mogu i dugoročno naštetiti. Takve su povrede prava na privatnost djece zamjetne i u slučajevima konfliktnih obiteljskih odnosa.

Osim u medijima i obitelji, povrede privatnosti djece događale su se i u **institucijama**. Najčešće se prijave i upiti odnose na privatnost djece u predškolskim i odgojno-obrazovnim ustanovama, sportskim klubovima i trgovačkim društvima. I dalje zaprimamo upite o mogućnostima zaštite privatnosti djece, a vezano uz objave na web stranicama i *Facebook* profilima odgojno-obrazovnih ustanova.

Postupali smo u slučaju u kojem je majka zatražila posredovanje u zaštiti prava na privatnost njezinog djeteta, u odnosu na dostupnost trećim osobama podataka naknadno upisanih u rodni list djeteta po rješenju o posvojenju. Problem je nastao u tome da su se u e-Matici u školi koju dijete polazi, pojavili zaštićeni podaci o biološkim roditeljima, o čemu smo obavijestili AZOP.

Nesporno je da su fotografije na kojima su djeca prikazana u igri, aktivnostima i druženju s vršnjacima vrlo važan segment u izgrađivanju zajedništva u vrtičkoj grupi te da pridonose stvaranju djetetova identiteta. Prije samog fotografiranja važno je o tome informirati roditelje i zatražiti njihovu su-

³ Više o ovoj temi u poglavlju *Prava djece kao članova društvene zajednice*.

⁴ O povredi privatnosti djece u medijima pišemo i u poglavlju *Mediji i zaštita dječjih prava*.

glasnost, u kojoj treba biti jasno naznačeno gdje i s kojom svrhom će se koristiti fotografija i da se neće bez ponovljene suglasnosti koristiti u druge svrhe. Pritom fotografiranje i izlaganje fotografija u prostoru vrtića ili u vrtićkim albumima treba razlikovati od izlaganja dječjih fotografija na mrežnim stranicama vrtića, gdje postoji opasnost od daljnjeg dijeljenja i moguće manipulacije snimkama.

I ove godine su nam se javljali roditelji i institucije s upitima o uvođenju video-nadzora u učionice, školsku sportsku dvoranu, zbornicu, kao i ostale prostorije u kojima se nalazi vrijedna informatička oprema.

Zabilježili smo upite škola u slučajevima kad su roditelji tražili podatke o drugim učenicima, kao i pritužbe na ponašanje razrednice koja je na roditeljskim sastancima pred svim roditeljima iznosila podatke i detalje o ponašanju djece. U konkretnom slučaju obratili smo se prosvjetnoj inspekciji i AZOO-u, koji je utvrdio propuste u pedagoškom postupanju prema djeci i komunikaciji s roditeljima.

Postupali smo povodom pritužbe koja se odnosi na prikupljanje osobnih podataka djece u kvizu organiziranom u povodu Dana sigurnijeg interneta, a da se pritom nisu informirali roditelji niti je tražena njihova suglasnost. Pritužiteljica je navela kako su djeca, potaknuta mogućnošću osvajanja nagrade, sama davala podatke i to bez prisutnosti roditelja te da su podaci prikupljeni bez navođenja u koju svrhu se prikupljaju i u većem obujmu od nužnoga. Udruzi koja je bila organizator kviza AZOP je uputio preporuku za unapređenje zaštite osobnih podataka te ih upozorilo na obveznu primjenu odredaba *Zakona o zaštiti osobnih podataka* prilikom obrade osobnih podataka fizičkih osoba, osobito maloljetnih. Naglasili su i kako je potrebno voditi brigu o načelu razmjernosti prilikom prikupljanja i obrade osobnih podataka, odnosno da se u konkretnom slučaju prikuplja samo nužan opseg osobnih podataka (ime, prezime, razred, škola koju učenik pohađa te država).

Prijave povreda prava na privatnost u **ostalim područjima** odnosile su se na raspolaganje osobnim podacima o djetetu od strane raznih trgovačkih društava. Primjerice, u slučaju kad je voditeljica jedne prodavaonice na svojem FB profilu objavila slike djevojaka snimljenih kamerama video-nadzora u njezinoj prodavaonici te upozorila sve „da se čuvaju tih kradljivica”, nakon čega su doživjele negativne komentare i porugu. Zaprimili smo i pritužbi na praksu jedne banke u odnosu na otvorene štedne i tekuće račune djece te s tim u vezi i traženje njihovih osobnih podataka. U više navrata ukazano nam je na povredu privatnosti djece vezano uz njihove **sportske aktivnosti**, odnosno na objavljivanje osobnih podataka djece na FB profilu i web stranicama sportskog kluba, kao i objave imena djeteta u negativnom kontekstu.

U 2017. pojavila su se i pitanja je li zakonito da videokamere budu postavljene na plažama, na kojima su i mala djeca, često potpuno gola. Postavilo se i pitanje objava podataka i fotografija aktivnosti djece na FB profilima raznih igraonica, grupa za vježbanje, privatnih i javnih vrtića, klubova, koji se često dijele, a da nije sigurno jesu li roditelji uopće dali suglasnost za snimanje.

Može se zaključiti da još uvijek ne postoji dovoljno razvijena svijest o važnosti zaštite osobnih podataka djece. Stoga i dalje postoji potreba daljnjeg osvješćivanja stručne i šire javnosti o važnosti zaštite i čuvanja dječje privatnosti u svim segmentima njihovog života. Osim roditelja, o zaštiti privatnosti djece trebaju voditi računa i ustanove u kojima djeca borave (vrtići, škole, domovi, ali i klubovi, igraonice i sl.). Vidimo potrebu dodatne senzibilizacije i edukacije medija i nakladnika o poštovanju ovog prava djece. Veliku opasnost od mogućih povreda dječjih prava vidimo u neodgovornom korištenju interneta. Zbog toga je važno educirati ih o opasnostima i rizicima, a pritom uspostaviti nužnu suradnju institucija uključenih u skrb o djeci.

*Zakon o zaštiti osobnih podataka*⁵, kao temeljni propis koji uređuje zaštitu osobnih podataka o fizičkim osobama te nadzor nad prikupljanjem, obradom i korištenjem osobnih podataka u Republici Hrvatskoj, u proteklom razdoblju nije doživio izmjene. Međutim, u vrijeme pisanja ovoga izvješća u tijeku je savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o Nacrtu prijedloga *Zakona o pro-*

⁵ NN 106/12.

vedbi Opće uredbe o zaštiti podataka⁶. Kad novi zakon stupi na snagu (a predviđeno je da to bude 25. svibnja 2018.) njime će u zakonodavstvo Republike Hrvatske biti uneseno niz novina koje donosi primjena Opće Uredbe, a koje će imati utjecaja i na djecu i zaštitu njihovih prava.

2

2.1.3 Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb

16 Povrede prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb i ove godine su najčešći razlog obraćanja Uredu pravobraniteljice. Primili smo 329 prijava koje se odnose na 502 djece i tri grupe. Djeca su bila prijavitelji u pet slučajeva. Među prijaviteljima su najbrojnije majke (148) i očevi (99), u jednom slučaju oba roditelja, a obraćali su nam se i bake (15) i djed (1). Prijave su dolazile i iz anonimnih izvora, od institucija, rodbine i drugih građana (49). Ured je samoinicijativno postupao u 11 slučajeva.

U području obiteljskopravne zaštite djece uključili smo se u raspravu koja je prethodila reviziji Uredbe Vijeća br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te smo uputili inicijativu za izmjenu dva zakona i dva podzakonska akta⁷ radi zaštite imovinskih prava djece. Uputili smo i jednu preporuku o unapređivanju cjelovitog sustava zaštite djece u ovom području.⁸

Od 329 slučajeva u ovoj cjelini njih 48 (14%) odnosilo se na ograničavanje ili oduzimanje prava na roditeljsku skrb i njima je obuhvaćeno 90 djece i tri grupe. U pogledu prava na uzdržavanje bilježimo 35 prijava (11%) koje se odnose na 49 djece. I dalje se najveći broj prijava u ovom području odnosi na pitanja vezana za ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi, njih 246 (75%), kojima je pogodeno ukupno 363 djece svih dobnih skupina. Prijave najčešće dolaze od roditelja koji su u izrazitom međusobnom sukobu i odnose se na obitelji u kojima je dobrobit djece ugrožena. Uglavnom se odnose na nezadovoljstvo radom institucija koje vode postupke i provode stručne intervencije radi zaštite djece (centara za socijalnu skrb i sudova), nepovjerenje u njihov rad i stručne procjene, prigrvove na ponašanje drugog roditelja ili člana obitelji prema djetetu. Škole i dječji vrtići nam se obraćaju kad nisu sigurni kako postupiti ako im se obrate roditelji koji zajednički i ravnopravno izvršavaju roditeljsku skrb, a imaju oprečne zahtjeve te onda kad imaju potrebu propitati odluku o provođenju ovrhe sudskih odluka koje se odnose na roditeljsku skrb u njihovom prostoru.

Aktivnosti Ureda pravobraniteljice u ovim slučajevima uključuju praćenje stanja zaštite prava djeteta, upućivanje preporuka i upozorenja, traženje obavijesti o postupanju i dostavljanje relevantne dokumentacije, najčešće od nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) i policije, komunikaciju s ministarstvima nadležnima za socijalnu skrb i pravosuđe te komunikaciju s roditeljima i djecom koji nam se neposredno javljaju za pomoć. Iz godine u godinu naši prijedlozi, preporuke i zaključci vezani za postizanje bolje razine zaštite djece u postupcima koji se odnose na roditeljsku skrb u osnovi su nepromijenjeni. Primjećujemo da se pozitivni pomoci u ovom području zaštite djece događaju sporo, a institucije na visokokonfliktne odnose u obitelji ne nalaze brz i djelotvoran odgovor koji bi pružao odgovarajuću zaštitu djeteta. U ovom dijelu izvješća donosimo sažet pregled naših opažanja i zaključaka.

Dogovor roditelja o roditeljskoj skrbi u slučaju razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice je poželjan i valja ga poticati. No, inzistiranje nekih stručnjaka u CZSS-u na samostalnom postizanju dogovora o roditeljskoj skrbi između roditelja i u onim slučajevima u kojima postoji mala vjerojatnost da će se to dogoditi vidimo kao veliki problem. Najčešće je riječ o slučajevima u kojima je odnos između djetetovih roditelja visokokonfliktan te oni nisu spremni na suradnju, neskloni su

⁶ Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ.

⁷ O tome više u poglavlju *Zakonodavna aktivnost*.

⁸ O tome više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

preuzeti vlastiti dio odgovornosti za obiteljsku situaciju, nisu dostupni savjetodavnom radu i nisu u stanju sagledati potrebe djeteta. Takve roditelje je važno prepoznati u ranoj fazi rada s obitelji i planirati djelotvorne intervencije usmjerene postizanju zaštite djeteta.

U CZSS-u bi trebao biti zaposlen dovoljan broj stručnjaka, što je temeljni preduvjet za njihove pravodobne intervencije i kvalitetan način rada s obitelji. Budući da je problematika s kojom se susreću složena, njihove kompetencije bi trebalo jačati kroz kontinuirano stručno osposobljavanje i superviziju. Posebnu pažnju valja posvetiti brizi o njihovoj mentalnoj dobrobiti i prevenciji profesionalnog sagorijevanja. Potrebno je osigurati sredstva za pravodobno provođenje psihijatrijskog vještačenja članova obitelji u složenijim slučajevima. Vještačenje bi trebalo rezultirati ostvarivim preporukama o načinu rada s obitelji. Iznimno je važno ne ustrajavati na provođenju mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta koje su se pokazale neučinkovitim, već kontinuirano raditi na pronalaženju onih mjera koje će jamčiti bolju zaštitu djeteta. Stručnjaci koji provode mjeru stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu i mjeru intenzivne stručne pomoći i nadzora nad ostvarivanjem skrbi o djetetu moraju imati stručne kompetencije temeljem kojih će moći odgovoriti na potrebe obitelji i pridonijeti postizanju željene razine zaštite prava i dobrobiti djeteta. Oni nikako ne bi smjeli biti samo izvjestitelji i pasivni promatrači obiteljskih odnosa, već stručnjaci koji imaju znanja i vještine pružiti obitelji odgovarajuću stručnu pomoć. Njima treba biti osigurana kontinuirana podrška stručnoga tima CZSS-a, a trebali bi biti uključeni u edukacije te u supervizije slučajeva vezanih za obitelji s kojima rade.

Iznimno veliki problem predstavlja dugotrajnost sudskih postupaka. Nisu osnovani obiteljski sudovi zbog čega nije dosegnuta ona razina specijaliziranosti sudaca koju zahtijeva složenost postupaka u vezi sa zaštitom djece. Sucima je potrebno osigurati obvezno kontinuirano stručno usavršavanje radi stjecanja znanja koja bi im omogućila bolje razumijevanje potreba djece različite dobi te cjelokupne obiteljske dinamike u kriznim i stresnim situacijama. Iznimno je važna kvalitetna komunikacija, jačanje suradnje i usklađeno djelovanje među tijelima i stručnjacima koji sudjeluju u procjeni roditeljskih kompetencija i najboljeg interesa djeteta u procesu donošenja odluka radi zaštite dobrobiti i prava djeteta.

Provođenje sudskih odluka donesenih radi zaštite djeteta i sukladno procjeni najboljeg interesa djeteta mora biti osigurano i dijete mora biti zaštićeno od samovoljnog postupanja roditelja koji ne poštuje odluku. Ostvarivanje dječjeg prava na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima osnova je za bolju zaštitu prava djeteta i donošenje odluka u njegovom interesu, samo ako se provodi prema postavljenim standardima sudjelovanja i ako u tim uvjetima s djecom komuniciraju educirani i dobro pripremljeni stručnjaci. Djeca imaju pravo sudjelovati u postupcima na način da izraze svoje mišljenje. Istodobno imaju pravo biti zaštićena od preuzimanja tereta donošenja odluke o roditeljskoj skrbi. Odgovornost za donošenje odluke je na odraslima.

Rad s obiteljima u kojima je potencijalno ugrožena dobrobit djeteta dodatno otežava i činjenica da nedostaju savjetovaništa u kojima bi roditelji, djeca i članovi uže obitelji dobili odgovarajuću stručnu pomoć i podršku u vezi s pitanjima roditeljstva, obiteljskim odnosima i poteškoćama tijekom odrastanja, što je posebno izraženo u područjima izvan velikih gradskih sredina.

U slučajevima nezakonitog odvođenja i zadržavanja djeteta izvan zemlje postoji problem otežanog provođenja odluka o povratku djeteta u zemlju iz koje je nezakonito odvedeno. U tim slučajevima je Središnje tijelo za postupanje Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP)⁹, kojemu se roditelji nužno moraju obratiti.

⁹ Vezano uz postupke za povratak djeteta te postupke za osiguravanje ostvarivanja prava na kontakte, MDOMSP obavlja poslove Središnjeg tijela po Konvenciji o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice djece od 25. listopada 1980. godine, Konvenciji o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, ovrsi i suradnji u odnosu na roditeljsku odgovornost i o mjerama za zaštitu djece, Uredbi Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000 te Konvenciji Vijeća Europe o kontaktima s djecom, <http://www.mspm.hr/istaknute-teme/medjunarodna-suradnja-u-podrucju-zastite-djece/prekogranicni-postupci-o-roditeljskoj-skrbi/748>

Ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi - Među 246 slučajeva koji se odnose na ostvarivanje sadržaja roditeljske skrbi 121 slučaj odnosi se na kršenje prava na zajedničku roditeljsku skrb, a 120 slučajeva na donošenje odluke o roditeljskoj skrbi. U vezi sa susretima i druženjem djece s članovima obitelji bilo je pet prijava. Prijave su se odnosile na ukupno 363 djece.

2

18

Većina roditelja u slučajevima prekida braka ili izvanbračne zajednice uspijevaju sami, uz podršku obitelji, prijatelja ili stručnu pomoć, postići dogovor o roditeljskoj skrbi. Ti roditelji nam se javljaju rijetko. Obraćaju nam se radi savjeta kako se ponašati prema djetetu koje na očekivan, uobičajeni način reagira na razvod ili se raspituju o načinu na koji se provode postupci. Njih upućujemo da potraže savjetodavnu pomoć i podršku stručnjaka u CZSS-u i u savjetovalištimu pri CZSS-u. U radu se najčešće susrećemo sa slučajevima tzv. visokokonfliktnog prekida braka ili izvanbračne zajednice roditelja (skraćeno ih nazivamo visokokonfliktni razvodi). Prema podacima iz literature, oko trećine¹⁰ razvoda je obilježeno visoko izraženim konfliktom koji s vremenom jenjava. No, kod 8-12% bivših partnera sukob u komunikaciji traje i više godina, a Ured pravobraniteljice se u svome radu najviše bavi upravo njima. Opažanja i zaključci u ovom dijelu izvješća se stoga uglavnom odnose na iskustvo praćenja situacije u pogledu zaštite dobrobiti i prava djece u tim obiteljima.

Temeljni je problem to što se roditelji zbog visoke razine međusobnog sukoba ne uspijevaju **dogovoriti o daljnjoj roditeljskoj skrbi** za dijete. Odgovornost za izostanak dogovora i lošu komunikaciju jedan ili oba roditelja prebacuju na bivšeg partnera kojeg imaju potrebu prikazati u izrazito negativnom svjetlu. Dio njih odgovornost prebacuje i na institucije od kojih očekuju rješenje problema i donošenje odluke koja bi bila u skladu s njihovom željom. Na inicijativu jednog ili oba roditelja o njihovom narušenom odnosu upoznate su brojne institucije: i one koje su uključene u neposredan rad s obitelji i imaju ovlasti poduzimati konkretne mjere zaštite djeteta, a i one za koje roditelji vjeruju da svojim autoritetom mogu pridonijeti raspletu situacije na način koji bi bio u skladu s njihovim očekivanjima (ne nužno i u interesu djeteta). Zbog uključenosti velikog broja institucija obitelj se nalazi u beskonačnom krugu podnesaka, prijava, poziva na razgovor temeljem novih prijava te odgovora na podneske koji nerijetko ne ispunjavaju njihova očekivanja. U tim slučajevima djeca su u središtu roditeljskoga sukoba i njihov je psihofizički razvoj ugrožen.

Poseban problem predstavlja izlaganje djeteta **višestrukim razgovorima** sa stručnjacima iz različitih institucija, posebno ako ti stručnjaci nemaju dovoljno iskustva i znanja o radu s roditeljima koji prolaze visokokonfliktni razvod i s njihovom djecom. Njima roditelji nude selektivne informacije o obiteljskim odnosima i očekuju da potvrde njihovo viđenje načina na koji bi nakon razvoda trebala biti organizirana roditeljska skrb o djetetu (to najčešće pretpostavlja minimalnu uključenost drugog roditelja u život djeteta ili njegovo isključivanje). Ponekad i uspiju ishoditi nalaz koji im odgovara, na koji se pozivaju u sudskim postupcima i pred CZSS-om, no taj je nalaz u stručnom smislu dvojben jer se temelji na nepotpunim informacijama. Mišljenja smo da u situacijama visokokonfliktnih razvoda uključivanje djeteta u psihološko savjetovanje ili psihoterapiju treba biti organizirano uz znanje oba roditelja i CZSS-a, kod stručnjaka koji imaju potrebne kompetencije i iskustvo rada u ovom području.

Upoznati smo i s problemom **provođenja vještačenja djece** u postupku razvoda braka na inicijativu i na trošak jednoga roditelja, **bez naloga suda** i bez znanja drugog roditelja i CZSS-a. Smatramo da provođenje psihologijsko/psihijatrijskog vještačenja u koje su uključena djeca mimo odluke suda otvara prostor praksi koja može ugroziti zaštitu dobrobiti i prava djece. Ovakva praksa otvara mogućnost nekontroliranog izlaganja djece višestrukim vještačenjima od strane većeg broja sudskih vještaka, u kratkom vremenskom razmaku, pri čemu, budući da se događaju mimo odluke suda i uključenosti CZSS-a, postoji veći rizik za postupanje suprotno najboljem interesu djeteta. Prekid bračne ili izvanbračne zajednice roditelja za djecu je stresno životno iskustvo te je vrlo važno da institucije koje su uključene u donošenje odluke o roditeljskoj skrbi svojim sudjelovanjem

¹⁰ Profaca, B. (2010), Učinci izraženog roditeljskog sukoba tijekom razvoda na dijete, u Djeca i konfliktni razvodi, Ur. Osmak-Franjić, D., Pravobranitelj za djecu, Zagreb.

vanjem osiguraju djeci zaštitu njihovog najboljeg interesa. U vještačenjima koje roditelji naručuju samostalno i na vlastiti trošak, otvara se i pitanje etičnosti postupanja sudskog vještaka koji vodi razgovor s djecom i jednim od roditelja (naručiteljem), dok drugog roditelja ne uključuje u vještačenje, niti ga o tome obavještava. Želeći upozoriti na taj problem uputili smo preporuku Ministarstvu pravosuđa i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja, a detaljnije o preporuci govorimo u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice*.

2

19

Dijelom smo se već dotaknuli problema **manipulativnih ponašanja** roditelja tijekom visokokonfliktnih razvoda. Cilj takvog ponašanja je otuđenje djeteta od drugog roditelja. Djetetom mogu manipulirati jedan ili oba roditelja - i roditelj s kojim dijete stanuje i onaj s kojim ne stanuje. Postoje brojne manifestacije takvog ponašanja. Manipulativni roditelj, među ostalim, svjesno nastoji spriječiti susrete djeteta s drugim roditeljem i ometa održavanje prisne veze djeteta s njime, iznosi lažne optužbe za zlostavljanje djeteta na račun drugog roditelja, izlaže dijete čitavom nizu negativnih verbalnih i neverbalnih poruka o drugom roditelju. Iz potrebe da ugoditi i „suraduje” s manipulativnim roditeljem dijete počinje odbijati roditelja koji je „meta” ocrnjivanja, ne želi ga vidjeti, ne želi se s njime susresti, niti o njemu razgovarati, uznemireno je na spomen tog roditelja. Počinje i samo o tom roditelju govoriti ružno, a informacije o navodno lošim postupcima tog roditelja koje mu je imputirao manipulativni roditelj počinje prezentirati kao nešto što je stvarno doživjelo. Ukratko, stručnjaci upozoravaju da *roditelj oblikuje dijete kao instrument osvete bivšem partneru*. U manipulaciji mogu sudjelovati i drugi članovi obitelji manipulativnog roditelja, koji dodatno pojačavaju otpor djeteta prema drugom roditelju i podržavaju ga u njegovom „odbacivanju”. Dijete zbog svega toga nedvojbeno trpi. Neka djeca razvijaju i vrlo ozbiljne psihičke smetnje do razine autodestruktivnog ponašanja. Nažalost, ima roditelja kojima ni takav oblik ugroze djetetovog života i zdravlja nije dovoljan razlog za prekid po dijete ugrožavajućeg ponašanja i oni u njemu usstraju, a odgovornost za psihičko stanje djeteta prebacuju na druge. U takvoj bi situaciji najbolji oblik zaštite za dijete bio da ga se makne od roditelja koji mu svojim postupcima šteti. No, kad se takva odluka i donese, može se dogoditi da se ona ne provede zbog straha da bi dijete zbog toga moglo nauditi sebi ili da bi provođenje odluke bilo previše traumatično za dijete. Dijete na taj način ostaje i dalje u okruženju koje djeluje ugrožavajuće na njegov psihički razvoj.

Iako su stručnjaci u CZSS-u i suci uglavnom osviješteni o problemu manipulacije, nerijetko izostaje djelotvoran odgovor sustava na ovakvo ponašanje roditelja.

 Razmjere ovoga problema najbolje ilustriraju porazni podaci MDOMSP-a, prema kojima u 2016. godini čak 1793 djece nije ostvarilo svoje pravo na susrete i druženje s drugim roditeljem ili ga je ostvarivalo u opsegu manjem od onoga određenog sudskom odlukom zbog manipulativnog ponašanja roditelja s kojim djeca stanuju. Također je 377 djece bilo izloženo manipulaciji od strane roditelja s kojim ne stanuju i to u vrijeme ostvarivanja osobnih odnosa pod nadzorom.

Mislimo da je bolju zaštitu djeteta moguće postići jedino pravodobnom reakcijom u odnosu na manipulativnog roditelja u samom začetku takvoga ponašanja (dok još dijete ne internalizira negativne stavove o drugom roditelju). Ako se pokaže da roditelj nije dostupan savjetodavnom i/ili psihoterapijskom radu, niti motiviran mijenjati svoje ponašanje, takvo ponašanje treba bez odgađanja biti odgovarajuće sankcionirano.

Sudske odluke su neophodan mehanizam zaštite djeteta u slučajevima u kojima roditelji ne mogu postići dogovor o roditeljskoj skrbi. One u organizaciju života djeteta rastavljenih roditelja donose neophodnu jasnoću i strukturu te predstavljaju podlogu za osiguranje kontinuiteta u odnosu djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje. One predstavljaju i jasan okvir za praćenje obiteljske situacije i savjetovanje roditelja od strane CZSS-a. **Nepostojanje privremene odluke** s kojim će roditeljem dijete stanovati, o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta i roditelja s kojim dijete ne stanuje te o visini uzdržavanja djeteta, kao i **predugo čekanje pravomoćne odluke** o navedenim i drugim sadržajima roditeljske skrbi, predstavlja problem koji izrazito otežava položaj djeteta u situacijama visokokonfliktnih razvoda. Nepostojanje sudske odluke i *Plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi*

predstavlja svojevrsnu „pravnu prazninu” koju sukobljeni roditelji koriste na način da dijete naizmjenično „zadržavaju” kod sebe mimo dogovora, onemogućuju mu ili otežavaju kontakt s drugim roditeljem ili dijete posve „prisvoje” i prekidaju sve veze djeteta s drugim roditeljem i članovima njegove obitelji. Dijete, njegove potrebe, prava i dobrobit su u ovim slučajevima posve u drugom planu. Najčešće je riječ o roditeljima koji su slabije dostupni savjetodavnom radu, koji je osnovni „alat” u radu stručnjaka u CZSS-u. U nedostatku sudske odluke o roditeljskoj skrbi stručnjaci CZSS-a imaju smanjene mogućnosti za zaštitu djeteta te je njegova dobrobit dodatno ugrožena.

Veliki problem predstavlja **neizvršavanje sudskih** odluka donesenih radi zaštite dobrobiti i prava djeteta te **provođenje ovrha**. Sankcioniranje roditelja koji krše te odluke nije učinkovito, a postupci predugo traju pa dijete ne dobiva pravodobnu zaštitu svojih prava. U praksi se ovrha provodi iznimno, kada je to nužno potrebno radi zaštite djeteta. S obzirom na atmosferu u koji se najčešće događa i reakcije odraslih aktera, ona za dijete predstavlja mučan događaj. *Obiteljskim zakonom*¹² kao sredstva ovrhe predviđene su i novčana i zatvorska kazna te kao krajnje sredstvo prisilno oduzimanje i predaja djeteta. U situacijama u kojima se ovrha mora provesti prisilnim oduzimanjem i predajom djeteta potrebna je temeljita priprema ovrhe i suradnja svih službi i stručnjaka kako bi bila provedena na način da dijete bude zaštićeno u najvećoj mogućoj mjeri. Koordinacija institucija je neophodna i zbog toga što je riječ o složenim okolnostima svakog pojedinog slučaja i zato da bi se izbjeglo učestalo odgađanje i neuspjelo izvršenje sudskih odluka, što predstavlja dodatni izvor stresa za dijete. U provođenju ovrhe, prije svega radi zaštite interesa djeteta, javnost mora biti isključena, što znači i da termini za provođenje ovrhe moraju biti zadržani u tajnosti.

Roditelji su nam se obraćali zbog problema na koje nailaze u vezi s **ostvarivanjem zajedničke roditeljske skrbi u situacijama narušenih roditeljskih odnosa**. Susretali smo se sa situacijama da roditelj, koji **temeljem odluke suda** ne stanuje s djetetom, osporava pravo upisa djeteta u dječji vrtić „zabranjujući” predškolskoj ustanovi da primi dijete. Protivi se da dijete uopće pohađa vrtić ili se protivi izboru vrtića koji je odabrao roditelj s kojim dijete stanuje. Događa se da ustanove pod pritiskom roditelja doista odbijaju upisati dijete zahtijevajući da oba roditelja za to daju svoju pisanu suglasnost, odnosno, da o nastalom prijeporu roditelja odluči sud. To dovodi do toga da se u svakom slučaju neslaganja roditelja i nemogućnosti da sami ili posredstvom stručnjaka CZSS-a postignu dogovor nepotrebno vode sudski postupci koji ne rješavaju konflikt u žurnom roku. Na taj način se sukob roditelja produbljuje, a istovremeno se gubi iz fokusa zaštita najboljeg interesa djeteta.

Ima i slučajeva u kojima roditelj s kojim dijete stanuje osporava drugom roditelju pravo da odredi osobu koja će umjesto njega dolaziti po dijete u vrtić u slučaju spriječenosti u slučaju kad susret s djetetom započinje odvođenjem djeteta iz vrtića. Nema nikakvog razloga da roditelj s kojim dijete ne živi ne odredi tko će umjesto njega doći po dijete u vrtić u slučajevima u kojima susret i druženje s djetetom započinje po izlasku djeteta iz vrtića. U slučaju sumnji u vezi sa sigurnošću djeteta ili njegovom mogućom ugroženošću treba se obratiti nadležnom CZSS-u.

Problem s **upisom u školu** prema mjestu stanovanja djeteta u nekim situacijama dovodi do toga da dijete koje je školski obveznik ne pohađa školu jer izostaje suglasnost roditelja, škola bez suglasnosti roditelja ne želi upisati dijete, a do razrješenja roditeljskog sukoba i donošenja odluke ponekad prolazi i nekoliko mjeseci. Pratili smo slučaj u kojemu roditelji stanuju u gradovima koji su udaljeni nekoliko stotina kilometara. Dijete je prema sudskoj odluci ostvarivalo osobne odnose s roditeljem s kojim ne stanuje svaka dva mjeseca u trajanju od 15 dana. Odnos roditelja je izrazito narušen. Polaskom djeteta u školu roditelj s kojim dijete ne stanuje je u vrijeme trajanja susreta i druženja, bez znanja i suglasnosti drugog roditelja, ispisao dijete iz njegove škole i upisao ga u školu u gradu u kojem trenutno boravi (prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* dijete ne može biti istodobno upisano u obje škole). Jasno je da ovakve situacije pridonose podizanju tenzija i izlaganju djeteta izrazitom stresu, što može dovesti i do pojave poteškoća u emocionalnom funkcioniranju.

Slično je i kod izrade putovnice ili osobne iskaznice djeteta. Iako je riječ o osobnim dokumentima djeteta, posebnim propisima zahtijeva se da u postupku za njihovo izdavanje sudjeluju oba roditelja, iako nije riječ o situacijama za koje je *Obiteljskim zakonom* propisano da roditelj koji zastupa dijete mora imati pisanu suglasnost drugog roditelja ili odluku suda kojom mu se daje pravo da on u tom postupku zastupa dijete. Razlog tome je najvjerojatnije pretpostavka da će se uključivanjem oba roditelja u postupak izdavanja putovnice ili osobne iskaznice za dijete spriječiti mogućnost eventualne otmice djeteta i djetetovog preseljenja u drugu državu. Sprečavanje preseljenja djeteta u drugu državu mimo volje jednog od roditelja moguće je jedino strožom graničnom kontrolom, a ne kompliciranjem postupaka izdavanja osobne iskaznice ili putovnice djeteta. Pratili smo i slučaj u kojem je problem nastao zbog načina tumačenja i primjene odredbi *Zakona o osobnoj iskaznici*¹³ i *Zakona o putnim ispravama hrvatskih državljana*¹⁴. Unatoč tome što je roditelj sukladno pravomoćnoj i ovršnoj sudskoj presudi samostalno izvršavao pravo na roditeljsku skrb, u obradi njegovoga zahtjeva primjenjivana je procedura koje se odnosi na slučajeve zajedničkog ostvarivanja roditeljske skrbi. Takvi propusti pridonose osjećaju pravne nesigurnosti i nepovjerenja u institucije.

2

21

Pravo djeteta na sudjelovanje u upravnim i sudskim postupcima u kojima se donose odluke koje ih se tiču, određeno *Konvencijom o pravima djeteta*, *Obiteljskim zakonom* i *Europskom konvencijom o ostvarivanju dječjih prava*, još uvijek izaziva nedoumice u primjeni. Pod pravom djeteta na sudjelovanje podrazumijeva se pravo djeteta da bude informirano o tome koji se postupak vodi, da dobije savjet, bude u prilici izraziti svoje mišljenje/stavove/doživljaj situacije u kojoj se nalazi te da dobije povratnu informaciju o posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Osobe koje razgovaraju s djetetom trebaju biti dobro educirane o djetetovom pravu, a iskazano mišljenje treba tretirati s dužnom pažnjom, uzimajući u obzir djetetovu dob i zrelost. Prostor u kojem se razgovor vodi treba biti ugodan i primjeren boravku djeteta. Ostvarivanje prava na sudjelovanje za dijete mora biti sigurno što znači da dijete ne smije nakon razgovora biti izloženo negativnim reakcijama roditelja ili drugih osoba zbog iskazanog mišljenja. U postupcima koji se odnose na prekid zajednice roditelja, posebna pažnja treba biti usmjerena na informiranje djeteta o tome da je razgovor za njega u potpunosti dobrovoljan te da ono iskazuje svoje mišljenje, ali ne donosi odluku.

U sudskim ili administrativnim postupcima u kojima se odlučuje o roditeljskoj skrbi ili o mjerama koje se donose radi zaštite dobrobiti i prava djeteta u slučajevima izrazito narušenih odnosa u obitelji uočavamo tendenciju manipulacije djetetovim pravom na **iskazivanje mišljenja**. Pritisak na dijete da kaže ono što od njega očekuju majka, otac ili oba roditelja kod djeteta može dovesti do ugrožavanja zdravoga emocionalnoga razvoja. Spoznaja o mogućnosti manipulacije obeshrabruje neke stručnjake koji rade s obiteljima pa oni izbjegavaju uključiti dijete iz uvjerenja da će ga na taj način zaštititi. Na taj način oni, u procesu donošenja odluke ili formuliranja stručnoga mišljenja o tome što bi u konkretnoj situaciji bilo najbolje rješenje za dijete, uskraćuju i sebe i dijete za susret i razgovor u kojem bi mogli čuti kako se dijete osjeća i koje su njegove potrebe u obitelji. To je prilika da čuju kako dijete doživljava tu situaciju, što o njoj misli te da procijene i saznaju je li djetetu potrebno pružiti dodatnu podršku kako bi sa što manje emocionalnih ožiljaka prevladalo težak razvod roditelja ili neku drugu kriznu i stresnu situaciju u obitelji.

Radi osiguranja ostvarivanja prava djeteta na sudjelovanje *Obiteljskim zakonom* propisana je obveza imenovanja **posebnog skrbnika** u zakonom propisanim slučajevima. Pri tome posebni skrbnik mora, osim u propisanim iznimkama, biti osoba s položenim pravosudnim ispitom zaposlena u Centru za posebno skrbništvo. Na temelju praćenja postupanja posebnih skrbnika otvaraju nam se brojne dileme i pitanja, poput: ima li posebni skrbnik kompetencije na temelju kojih može prepoznati da je sadržaj onoga što mu dijete govori posljedica manipulacije od strane roditelja, od-

13 NN 62/15.

14 NN 77/99, 133/02, 48/05, 74/09, 154/14, 82/15).

nosno, da je doista riječ o autentičnom mišljenju djeteta; na koji način je osigurana zaštita djeteta u slučajevima u kojima poseban skrbnik u sudskom postupku prepričava sadržaj razgovora s djetetom; je li uloga posebnog skrbnika iznositi vlastito viđenje najboljeg interesa djeteta ili samo prenijeti sudu ono što je dijete izrazilo kao svoje mišljenje ili želju u pogledu ishoda postupka. Ta i slična pitanja bit će predmet našeg propitivanja, praćenja i interesa i u sljedećem razdoblju.

U vezi s pravima djeteta na **ostvarivanje osobnih odnosa s članovima obitelji** obraćaju nam se uglavnom bake i djedovi, koji su zbog narušenih odnosa u obitelji uskraćeni za susrete s unucima, ali i roditelji koji su nezadovoljni ponašanjem i utjecajem baka i djedova na djecu. U tim situacijama je važno zaštititi djecu od uvlačenja u sukob odraslih, a s odraslima raditi na osvježavanju potreba djeteta i postizanju dogovora, ukoliko je procijenjeno da bi održavanje osobnih odnosa s članovima obitelji bilo u interesu djeteta.

Sve češće smo suočeni s upitima roditelja i dilemama u pogledu tzv. *ravnopravne podjele vremena*, koje bi dijete trebalo provesti s jednim i drugim roditeljem nakon prekida zajednice njihovog života. Iako se roditelji u tim situacijama pozivaju na dobrobit i interes djeteta, imamo dojam kako je u podlozi ovih zahtjeva njihova potreba lakšeg suočavanja s odvojenošću od djeteta. Naglašavamo da pri donošenju odluke o pitanjima roditeljske skrbi, uključujući pitanje raspodjele vremena koje će provoditi s roditeljima, **potrebe djeteta** moraju biti na prvome mjestu. Naglasak mora biti na temeljitoj, pažljivoj i kompetentnoj procjeni potreba i najboljeg interesa **svakog pojedinog djeteta u svakoj pojedinoj situaciji**. Kad procjenu rade stručnjaci, nužno je omogućiti im da se posvete radu s roditeljima i djetetom. To podrazumijeva dobru stručnu ekipiranost CZSS-a i dovoljan broj stručnjaka. Nakon učinjene procjene, roditelji moraju dobiti jasnu povratnu informaciju o argumentima u prilog određenom prijedlogu stručnjaka, kao i jasno obrazloženje odluke suđa. Povratnu informaciju treba dobiti i dijete na način primjeren svojoj dobi i zrelosti. Suradnja suđa i stručnjaka koji sudjeluju u procjeni te izradi prijedloga i mišljenja koje dostavljaju sudu, treba se temeljiti na međusobnom povjerenju i međusobnom uvažavanju kompetencija.

Na kraju možemo ponoviti zaključak koji se u bitnome ne mijenja već godinama. Nismo zadovoljni postojećom razinom zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja. Stručnjaci koji rade u ovom području zaštite i donose odluke preopterećeni su i nema ih dovoljno. Donošenje odluka traje predugo. Institucije nemaju brz i učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju te ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Ulaganje u sustav koji se bavi zaštitom djece mora biti kontinuirano i prioritetno jer se samo tako mogu stvoriti uvjeti za kvalitetnu reakciju nadležnih institucija. Pri tome je iznimno važno i da odvjetnici budu educirani o zaštiti prava djece jer upravo oni nerijetko u zastupanju roditelja, zanemaruju interes djeteta. I nevladine udruge trebale bi, bez obzira na ciljanu skupinu kojom se bave, primarno voditi interes o dobrobiti djeteta. Osnivanje posebnih obiteljskih sudova, za što se već godinama zalažemo, smatramo važnom karikom u izgradnji cjelovitoga sustava zaštite djece. Njihova ekipiranost posebno educiranim sucima i stručnim suradnicima mogla bi jamčiti bolju razinu zaštite prava djeteta koje se ne svojom krivnjom našlo u središtu roditeljskoga sukoba. Sudjelovanje djeteta u postupcima ne smije biti samo forma, niti se na dijete smije prebacivati teret odgovornosti za donošenje odluke, a najmanje biti izvor dodatnog stresa za dijete.

Ograničavanje prava na roditeljsku skrb - Od 48 predmeta koji se odnose na ograničavanje ili oduzimanje prava roditeljima na roditeljsku skrb, 35 se odnosilo na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu baki i djedu, drugim članovima obitelji, te domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili udomiteljskim obiteljima, te 13 na povjeravanje ustanovama socijalne skrbi djeteta s problemima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati.

Navedene su se prijave odnosile na 90 djece i tri grupe djece smještene u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i domovima za djecu s poremećajima u ponašanju. Najčešće

su nam prijave upućivale majke, očevi, ali i institucije (ministarstvo, centar za posebno skrbništvo, sud, dječji dom i škola) te udruge. Ured je samoinicijativno postupao u pet slučajeva, a osobno nam se obratilo dvoje djece.

U dijelu koji se odnosi na oduzimanje prava roditelju na stanovanje s djetetom i povjeravanje svakodnevne skrbi o djetetu drugoj osobi, ustanovi socijalne skrbi ili udomiteljskoj obitelji zaprimljeno je 35 prijava, kojima je obuhvaćeno 76 djece i jedna grupa djece. U najvećem su nam se broju slučajeva obraćali roditelji nezadovoljni odlukom nadležnog suda navodeći da odluka nije donesena u najboljem interesu djece i da djeca u instituciji „propadaju”, da su žrtve vršnjačkoga nasilja ili da udomitelji neadekvatno skrbe o djeci.

S druge strane, zabrinjavajuća je informacija djelatnika domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi da samo 30% djece smještene u institucije temeljem sudske odluke ostvaruje osobne odnose s roditeljima sukladno odluci, dok većina roditelja dolazi tek povremeno, a pritom izostaje odlučnija intervencija CZSS-a usmjerena na zaštitu djeteta.

U slučajevima kad su djeca izdvojena iz obitelji zbog devijantnog, zanemarujućeg ili zlostavljajućeg ponašanja roditelja, nužno je potreban kontinuirani rad s tim roditeljima, kako bi osvijestili vlastite propuste, pogreške i ugrožavajuća ponašanja u odnosu na djecu te preuzeli odgovornost za obiteljsku situaciju. S tim je roditeljima važno raditi na razvoju roditeljskih kompetencija i poboljšanja životnih uvjeta kako bi se dijete vratilo u obitelj. Međutim, zbog preopterećenosti djelatnika CZSS-a i nedovoljno razvijene mreže pružatelja usluga, izostaje aktivni rad s roditeljima te djeca godinama ostaju smještena izvan obitelji.

U predmetima povjeravanja ustanovama socijalne skrbi djeteta s problemima u ponašanju kojeg roditelji ili udomitelji nisu u mogućnosti valjano odgajati i dalje uočavamo neodlučnost stručnih djelatnika CZSS-a i sudova da se nesuradnim roditeljima oduzme pravo na stanovanje s djetetom u slučaju kad je radi zaštite prava i dobiti potrebno izmjestiti dijete iz obitelji jer višegodišnje provođenje mjera obiteljskopravne zaštite nije dovelo do promjena u funkcioniranju obitelji i ponašanju djeteta. U takvim situacijama problemi u ponašanju djeteta s vremenom nerijetko postaju sve složeniji. Upoznati smo sa slučajem dugotrajnog sudskog postupka izdvajanja djeteta s problemima u ponašanju iz disfunkcionalne obitelji, koji zbog nesuradnje majke traje nekoliko godina. Dijete cijelo vrijeme trpi izrazito odgojno zanemarivanje majke i iskazuje sve složenije poteškoće. Zbog naglašenog otpora djeteta i majke za izdvajanjem iz obitelji sud je odustao od planirane ovrhe. Unatoč višegodišnjem poduzimanju niza mjera iz nadležnosti socijalne skrbi i pravosuđa, nije došlo do stvarnih pomaka u zaštiti djeteta, odnosno, evidentno je kršenje djetetovog prava na zaštitu njegovoga najboljeg interesa.

2.1.3.1 Udomiteljstvo, deinstitutionalizacija i posvojenje

Ured pravobraniteljice za djecu u svim dosadašnjim izvješćima o radu kontinuirano ukazuje na iznimnu važnost odrastanja djeteta u obiteljskome okruženju, pozivajući se pri tome na brojne međunarodne i domaće dokumente. Ratifikacijom *Konvencije o pravima djeteta* država je preuzela obvezu da osigura da se dijete ne odvaja od svojih roditelja protiv njihove volje, osim ako je to odvajanje prijeko potrebno u najboljem interesu djeteta, a tada je potrebno djetetu osigurati zamjensku skrb (što uključuje smještaj kod udomitelja, posvojenje ili, kad je to prijeko potrebno, smještaj u odgovarajuće ustanove za skrb o djeci).

Vlada Republike Hrvatske donijela je 2011. godine *Strategiju razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016.*, koja kao prioritete navodi i zaustavljanje trendova institucionalizacije te provođenje deinstitutionalizacije, kao i unapređenje i afirmaciju udomiteljske skrbi, no, to još i danas predstavlja veliki izazov.

Stručnjaci su mišljenja da smještaj djece u institucije, pogotovo djece niske životne dobi, predstavlja izlaganje djece dodatnim štetnim posljedicama na njihov psihosocijalni razvoj te se stoga zala-

žu za razvijanje obiteljskih oblika skrbi za djecu. Prema podacima Ureda pravobraniteljice¹⁵ vidljivo je da je tijekom 2017. godine 179 djece mlađe od sedam godina smješteno u institucije, što je povećanje u odnosu na 2016. godinu za 28 djece i svakako zabrinjavajući podatak.

2

24

Potreba da se skrb o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi organizira kroz zbrinjavanje u obiteljskom okruženju prepoznata je i planirana kroz više strateških dokumenata. U *Planu deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011.-2016. (2018.)*, tzv. „Master plan”, prepoznata je važnost razvijanja i osiguravanja socijalnih usluga usmjerenih intenzivnoj podršci obiteljima/roditeljima u riziku, promjena omjera djece na smještaju u institucijskim i izvaninstitucijskim oblicima skrbi, smanjivanje ulazaka djece u institucije i povećanje broja izlazaka iz institucija u nove oblike obiteljske skrbi, odnosno povratka u obitelj djeteta.

U skladu s „Master planom”, kao i *Akcijskim planom za provedbu Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020.*, do 2016. godine šest domova za djecu bez odgovarajuće skrbi transformirano je u centre za pružanje usluga u zajednici, dok tijekom 2017. nije bilo novih transformacija domova.

Ured kroz stalne kontakte s ustanovama koje skrbe o djeci i s CZSS-ima i dalje uočava identične probleme u segmentu alternativne skrbi o djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi kao i prijašnjih godina, a to su: povećanje broja djece u institucijama, popunjenost kapaciteta u jedinicama domova koji skrbe o djeci najniže životne dobi (0-3), nepostojanje dovoljnog broja udomiteljskih obitelji, neravnomjerna teritorijalna zastupljenost udomiteljskih obitelji, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak specijaliziranog i urbanog udomiteljstva, nedovoljna podrška udomiteljima, nedostatna edukacija i supervizija udomitelja, neuključivanje djece u donošenje odluka koje se odnose na njih te neredoviti obilasci udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a.

Ured pravobraniteljice za djecu je tijekom 2017. primao brojne telefonske upite i pisane prijave roditelja, baka, djedova, rođaka djece, udomitelja i udomljene djece, koje su se odnosile na problem udomiteljske skrbi o djeci s teškoćama u razvoju s obzirom na nepostojanje udomiteljskih obitelji za djecu s teškoćama. Obraćali su nam se i roditelji djece tražeći pomoć radi povratka djece u obitelj, bake i djedovi radi reguliranja osobnih odnosa s unucima te udomitelji koji više nisu u mogućnosti skrbiti o djeci s obzirom na specifične potrebe djece. Također smo se bavili i upitima djece koja su izražavala želju za promjenom udomiteljske obitelji radi narušenih odnosa s udomiteljima.

Iz obraćanja stranaka također uočavamo da su u slabije razvijenim jedinicama lokalne i područne samouprave nedovoljno razvijene socijalne usluge koje se odnose na prevenciju izdvajanja djece iz obiteljskog okruženja, odnosno da u pojedinim županijama nedostaje razvijena mreža pružatelja usluga za djecu i mlade. Smatramo da bi provođenje ovakvih programa u suradnji s općinama i županijama, a u čijoj bi provedbi sudjelovali i drugi dionici lokalne zajednice (dječji vrtići, osnovne škole i CZSS-i) znatno pomogli u jačanju obitelji i prevenciji izdvajanja djece. Takvim bi se programima poboljšala kvaliteta života djece, pružila bi im se podrška u zadovoljavanju psihosocijalnih, emocionalnih, zdravstvenih i obrazovnih potreba, dok bi se obiteljima pružila pomoć u unapređivanju njihove skrbi za djecu kako bi djeca odrastala u sigurnom i brižnom obiteljskom okruženju.

Dobar primjer ovakve aktivnosti je Projekt SOS Dječjeg sela Hrvatska, pod nazivom „Brižan dom za svako dijete” - program rada SOS Mobilnog tima i Savjetovaništa za djecu, mlade i obitelj, koji se od lipnja 2014. kontinuirano provodi za područje Sisačko-moslavačke županije i koji je prema povratnim informacijama s terena ocijenjen iznimno korisnim i učinkovitim za djecu i roditelje, a takvim ga ocjenjuju i odgojno-obrazovne ustanove i CZSS-i.

¹⁵ Ured pravobraniteljice za djecu provodi „Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici u 2017. godini”, o tome u poglavlju: *Istraživačke aktivnosti*.

Uredu pravobraniteljice obraćaju se i udomitelji koji, zbog zdravstvenog stanja djece i njihovih specifičnih potreba, nisu u mogućnosti djeci pružiti odgovarajuću skrb. Već godinama ukazujemo na problem nedostatka **specijaliziranih udomitelja** koji bi trebali biti dodatno educirani za skrb o najmlađoj djeci (0-3), djeci s problemima u ponašanju te djeci s teškoćama u razvoju. U nedostatku tako osposobljenih udomitelja, ta se djeca najčešće smještavaju u institucije. Brojne udomiteljske obitelji pritužuju se na nedostatnu stručnu podršku od strane CZSS-a te nevoljko primaju na smještaj djecu sa specifičnim potrebama, budući da je riječ o djeci kojoj je potrebna kontinuirana psihološko-psihijatrijska i dodatna zdravstvena skrb. Situacija je dodatno otežana za udomitelje koji žive u malim sredinama pa su im te usluge teže dostupne. To dodatno upućuje i na stalno prisutan problem nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji u gradovima, tzv. **urbanog udomiteljstva**.

2

25

S obzirom na to da dosadašnje kampanje usmjerene popularizaciji udomiteljstva nisu dale očekivane rezultate, profesionalizacija udomiteljstva bila bi možda jedna od mogućnosti razvoja i unapređenja udomiteljske skrbi, uz nužne promjene posebnih zakona iz područja mirovinskoga i zdravstvenoga osiguranja te poreznoga sustava te uz neophodno povećano honoriranje rada udomitelja, kao i potreba djece.

Posebno nas zabrinjavaju podaci o povećanju broja djece u institucijama. U odnosu na 2016., kad se u ustanovama nalazilo 787 djece i mladih, na dan 31. prosinca 2017. taj se broj povećao na 818. Smatramo da je porast broja djece u ustanovama rezultat nedovoljnog broja udomiteljskih obitelji na području Hrvatske i nedovoljnog interesa ljudi da se bave udomiteljstvom zbog niskih naknada i nereguliranoga radnoga statusa udomitelja. Zbog činjenice da u nekim dijelovima države gotovo i nema udomiteljskih obitelji, CZSS-i se odlučuju djecu smještavati u domove i centre za pružanje usluga u zajednici koji se nalaze u blizini njihovih obitelji, odnosno bliže mjestu njihova prebivališta, kako bi se djeci i roditeljima olakšalo održavanje osobnih odnosa te očuvala socijalna mreža djeteta ukoliko je to u njegovom najboljem interesu.

I dalje su česte pritužbe na način postupanja CZSS-a, koji se proglašavaju „nestručnima” i pristranim. Također nam se za pomoć obraćaju udomitelji pritužujući se na izostanak stručne podrške. Prema podacima kojima raspolažemo jedino Primorsko-goranska županija ima tim stručnjaka (iz Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor”, Selce) koji udomiteljima pruža kontinuiranu stručnu pomoć i superviziju, a što rezultira minimalnim brojem prekida udomiteljskoga smještaja djece.

S prigovorima na rad CZSS-a obraćali su nam se i udomitelji kojima je zbog propusta u skrbi o djeci oduzeta **licenca** za obavljanje djelatnosti udomiteljstva, ali sve su se te prijave nakon provjere pokazale neutemeljenima. Prijavljeno nam je i nekoliko slučajeva **neredovnih obilazaka** udomljene djece od strane djelatnika CZSS-a, što se u očitovanjima CZSS-a opravdava nedovoljnim brojem djelatnika, službenih vozila i velikom udaljenošću CZSS-a do udomiteljskih obitelji.

Posvojenje - Posvojenje djeteta jedan je od načina zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Ured pravobraniteljice je u području dječjih prava vezanih uz posvojenje djece u 2017. godini postupao u 11 slučajeva, temeljem prijave potencijalnih posvojitelja, roditelja i drugih zainteresiranih osoba, a koje su se odnosile na ukupno 14 djece.

Potencijalni se posvojitelji najčešće pritužuju na negativno Mišljenje stručnog tima CZSS-a o podobnosti i prikladnosti za posvojenje, na nemogućnost pretraživanja Registra djece koja ostvaruju zakonske pretpostavke za posvojenje te na dugotrajnost postupka. Obratili su nam se i posvojitelji radi povrede prava na zaštitu osobnih podataka i privatnost posvojene djece, zato što djeci posvojenoj prije donošenja Obiteljskog zakona 2015. nije omogućena promjena osobnog identifikacijskog broja, te su roditelji (posvojitelji) te djece pri upisu u dječji vrtić, osnovnu školu, pri izboru novog liječnika i u MUP-u prisiljeni dokazivati tko su i otkrivati im svoju privatnost, kao i privatnost djece. Također su nam se obraćali i biološki roditelji posvojene djece tražeći pomoć u uspostavljanju kontakta s djecom, ali i roditelji koji su osobno željeli izabrati potencijalne posvojitelje za svoje dijete, a što nije dopušteno *Obiteljskim zakonom*.

Prema podacima Istraživanja Ureda pravobraniteljice za djecu, tijekom 2017. godine iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici posvojeno je samo 18 djece, od čega 15 mlade od sedam godina. U navedenim se institucijama još uvijek nalazi 60 djece koja imaju ispunjene pretpostavke za posvajanje, od kojih većina ulazi u kategoriju „teže posvojive djece”, što zbog dobi, razvojnih teškoća ili etničkoga podrijetla.

2.1.3.2 Uzdržavanje

26

Roditelji su dužni čuvati i njegovati dijete, skrbiti o djetetovim potrebama te doprinositi za njegovo uzdržavanje. Propisi reguliraju niz mehanizama kojima se osigurava realizacija tog djetetovog prava. Unatoč tome, saznajemo za slučajeve u kojima zbog različitih okolnosti djeca teže ostvaruju svoje pravo na uzdržavanje, kao i za one u kojima ostaju bez novčanih sredstava potrebnih za zadovoljenje temeljnih životnih potreba.

Prijave povreda prava djece na uzdržavanje nešto su manje zastupljene u odnosu na dosadašnje godine. Međutim problematika na koju nam prijave ukazuju, sadržajno se ne razlikuje od one koju smo zaprimali prethodnih godina.

Prijave u odnosu na ostvarivanje uzdržavanja

	2014.	2015.	2016.	2017.
Savjet o ostvarivanju prava na uzdržavanje	21	11	6	13
Pritužbe na parnični postupak	30	21	15	5
Pritužbe na ovršni postupak	13	19	15	12
Pritužbe na kazneni postupak	3	5	7	
Pritužbe na postup. po Konv. o ostvarivanju aliment. zahtjeva u ino.	5	2	5	5
Pritužbe na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja	3	3	2	
Ukupno otvorenih predmeta	75	61	50	35
Telefonsko i osobno savjetovanje	130	107	71	58

Primili smo 35 pisanih upita i pritužbi, koje se odnose na zaštitu prava i interesa 49 djece. Najveći broj obraćanja (13) odnosi se na traženje savjeta o ostvarivanju prava na uzdržavanje te na pritužbe na ovršni postupak (12). Jednaki broj pritužbi odnosi se na parnični postupak (5) te na postupanje po *Konvenciji o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu* (5). Unatoč tome što nismo zabilježili pritužbe koje se isključivo odnose na kazneni postupak ili na postupak za ostvarivanje privremenog uzdržavanja, više se pritužbi odnosilo na neučinkovitost cijelog sustava zaštite prava i interesa djece, uključujući i taj segment.

Među prijaviteljima u najvećem broju slučajeva javljaju se majke (24). Očevi su nam se obratili u pet slučajeva, djeca u dva, dok smo po jedan slučaj pratili temeljem obraćanja bake, institucija, rođaka i samoinicijativno. Osim pisanih pritužbi i upita, na djetetovo pravo na uzdržavanje odnosilo se i 58 telefonskih i osobnih obraćanja stranaka, opet najčešće majki (32).

Pritužbe su najčešće usmjerene na roditelja koji ne plaća uzdržavanje kao i na sudove, centre za socijalnu skrb, Finu, odvjetnike. Općenito, stranke nam se pritužuju na sporost, dugotrajnost i neučinkovitost sustava zaštite dječjih prava.

Neovisno o načinu njihovog obraćanja, stranke smo informirali o zakonskim odredbama te ih upućivali na mogućnosti zaštite prava i interesa djece. Prema procjeni, uključivali smo se u praćenje pojedinih slučajeva, upućivali preporuke i tražili izvješća nadležnih tijela. Stranke redovito informiramo o mogućnosti korištenja prava na **besplatnu pravnu pomoć**, bilo sukladno odredbama Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći ili putem Hrvatske odvjetničke komore (HOK).

- Podaci HOK-a o ostvarivanju besplatne pravne pomoći u postupcima radi uzdržavanja maloljetnog djeteta za period od 1. siječnja do 31. prosinca 2017. godine također pokazuju trend smanjenja broja zamolbi. Ukupno je primljeno 78 molbi, od kojih je imenovanjem riješeno njih 77. Za usporedbu, u 2016. zabilježeno je 116 molbi za imenovanje punomoćnika bez prava na nagradu.
- Podaci koje smo primili od Ministarstva pravosuđa odnose se na ukupan broj zahtjeva za ostvarivanjem sekundarne pravne pomoći, pri čemu je od ukupno zaprimljenih 8153 zahtjeva za ovom vrstom pomoći, u 1809 predmeta ona odobrena u postupcima iz obiteljskih odnosa (ne vode se izdvojeni podaci o postupcima uzdržavanja za djecu).

U odnosu na pravni okvir koji regulira ovu materiju, značajno je napomenuti kako se tijekom izvještajnog razdoblja nisu dogodile izmjene temeljnih propisa (*Obiteljski zakon, Zakon o privremenom uzdržavanju*). S obzirom na relativno kratki period njihove primjene, još uvijek je teško uočiti učinke ovih propisa na realizaciju prava djece na uzdržavanje. Izmjene je tijekom 2017. doživio Ovršni zakon, no u njemu vidimo niz mogućnosti za daljnje dopune i izmjene, s ciljem bolje zaštite prava i interesa djece koja kao ovrhovoditelji potražuju sredstva za svoje uzdržavanje. O tome će više riječi biti u daljnjem tekstu.

U obraćanjima Uredu pravobraniteljice vrlo često roditelji **traže informacije o mogućnostima zaštite prava djece na uzdržavanje** ili provjeravaju informacije koje su o tome dobili iz drugih izvora. Njih smo, ovisno o pojedinom slučaju, upućivali u zakonske odredbe i mogućnosti, primjerice, mogućnost ishoda privremene mjere, sklapanje nagodbe, zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, pokretanje ovršnih ili kaznenih postupaka, korištenje privremenog uzdržavanja, ostvarenje uzdržavanja iz inozemstva ili na mogućnost obraćanja sudu radi utvrđivanja obveze uzdržavanja baki i djedu. Često roditelji ukazuju na poteškoće na koje nailaze, bilo u odnosu na jedan segment ili pak sustav zaštite prava djece u cjelini.

U velikom broju slučajeva dobivamo **pritužbe usmjerene na obveznike uzdržavanja**, koji ne izvršavaju svoju obvezu. Ovisno o konkretnim slučajevima, neizvršavanje obveza od strane roditelja-neplatiša izaziva kod roditelja koji stanuju s djecom dvojake reakcije. U situacijama kada je obveznik i sam bez prihoda i bez imovine, često uočavamo i zabrinutost roditelja koji stanuju s djecom o tome kako će njihove daljnje radnje, koje radi interesa djece trebaju poduzeti, utjecati na daljnje međusobne obiteljske odnose. S druge strane, u situacijama u kojima drugi roditelj raznim manipulacijama pokušava izbjeći svoju obvezu, roditelji koji nam se obraćaju izražavaju ogorčenost i ljutnju. Ističu da obveznici uzdržavanja, iako naočigled djece vode luksuzan život, ne pridonose za uzdržavanje djeteta jer formalno nemaju nikakve imovine ni prihoda. Osim roditelja koji stanuju s djecom, obraćaju nam se i obveznici uzdržavanja.

Pritužbe koje se tiču **parničnoga postupka** najčešće se odnose na dugotrajnost postupaka, neizricanje privremenih mjera, kao i nezaštićenost djece radno-nesposobnih roditelja. Pratimo slučaj u kojem je sud donio odluku kojom se zahtjev za uzdržavanje djeteta koji su podnijeli zajedno majka i dijete kao tužitelji, odbija kao neosnovan, uz obrazloženje da je otac radno nesposoban. U ovakvim slučajevima ne postoji pravna osnova za korištenje privremenog uzdržavanja pa tako djeca trajno ostaju bez sredstava nužnih za uzdržavanje. Njihova pozicija uistinu je specifična i držimo da bi je zakonodavac trebao prepoznati i pružiti djeci dodatnu pomoć i zaštitu. U potraživanju najefikasnijeg i najpravičnijeg načina na koji bi se postigla zaštita ovoj grupi djece svakako valja razmotriti bi li se svrha postigla izmjenom propisa koji reguliraju obiteljsko-pravne odnose ili pak eventualno izmjenom propisa koji reguliraju prava iz mirovinskog sustava i doplatka za djecu.

Među obraćanjima stranaka i protekle godine zabilježili smo pritužbu na rad odvjetnika koji zastupa dijete u parničnom postupku radi uzdržavanja. Majka se pritužuje da je odvjetnik radio protiv djeteta, odavao informacije suprotnoj strani, oglušio se na majčine prijave, neposredno pred ročište otkazao punomoć te da joj odbija vratiti dokumente. O tome smo zatražili izvješće HOK-a.

Najveći broj pritužbi odnosi se na **ovršni postupak**. Stranke često ukazuju na problem s kojim se susreću u situaciji kada ovršenik nema prihoda, sredstava na računu niti druge imovine koju bi mogli kroz ovršni postupak plijeniti. Također pritužuju se i na postupke Fine i sudova koji provode ovršne pos-

tupke. Iz pojedinačnih slučajeva i pritužbi crpili smo saznanja o teškoćama s kojima se djeca i njihovi roditelji susreću tijekom postupaka te smo na temelju tih spoznaja u siječnju 2018. uputili inicijativu za izmjenom četiri propisa koji reguliraju ovu materiju, dva zakona (*Ovršni zakon* NN 112/12, 25/13 i 93/14, 55/16, 73/17 i *Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*, NN 91/10, 112/12) te dva podzakonska akta (*Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima* NN 105/10, 124/11, 52/12 i 06/12 te *Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku* NN 156/14). Naši prijedlozi usmjereni su na zaštitu najboljeg interesa djeteta koje potražuje sredstva za svoje uzdržavanje vezano za rokove i troškove postupka, prioriteta u naplati uzdržavanja i razmjernog namirenja, isključenje od izuzeća od ovrhe za pojedina primanja roditelja, izuzeće od ovrhe obiteljske mirovine djeteta te uvođenje sankcija zbog neuplaćivanja na poseban račun.

U okolnostima u kojima obveznik uzdržavanja ne ispunjava svoju obvezu prema djetetu, smatramo da je posve neprimjereno da se djeci, koja pokreću ovršni postupak kako bi dobila sredstva nužna za osnovne životne potrebe, nameće obveza plaćanja predujma troškova i naknada, tim više što je ishod ovršnoga postupka posve neizvjestan. Stoga smo predložili da se u slučajevima kada je ovrhovoditelj djeteta, u postupcima ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta predvidi iznimka od pravila da troškove postupka u vezi s određivanjem i provedbom ovrhe i osiguranja prethodno snosi ovrhovoditelj, odnosno predlagatelj osiguranja.

U vezi sa zakonom utvrđenom mogućnošću odgode ovrhe na prijedlog ovršenika, predložili smo da se propišu iznimke, podredno maksimalno skrate rokovi za prijenos zaplijenjenog iznosa na račun ovrhovoditelja, budući da važećim odredbama nisu na efikasan način zaštićeni interesi djece te da odredbe ostavljaju široki prostor za manipulaciju ovršenika na štetu interesa djeteta kao ovrhovoditelja.

Obiteljski zakon prepoznao je interes djeteta na način da je u ovršnim postupcima, u kojima su predmet ovrhe plaća, druga stalna novčana primanja te novčana sredstva po računu, propisao da se ovrha radi ostvarenja tražbine uzdržavanja za dijete provodi prije ovrhe radi naplate svih drugih tražbina neovisno o vremenu njihova nastanka. Predložili smo da se jednaki standard zaštite osigura i kod prodaje nekretnina ili pokretnina, na način da se odredbe koje reguliraju tu materiju izmjene i da se prioritet dade tražbini malodobnog djeteta - ovrhovoditelja. Praćenjem pojedinačnih slučajeva i važećih propisa uvidamo kako postoje određene nelogičnosti i pravne praznine po pitanju razmjernog namirenja tražbina zakonskog uzdržavanja djeteta u situacijama u kojima Fina provodi ovrhu na novčanim sredstvima. I dok je u slučajevima ovrhe na plaći, odnosno drugom stalnom novčanom primanju detaljno regulirano postupanje suda i razmjerno namirenje tražbina u situacijama kada pravo na uzdržavanje ima više osoba (čl. 198. *Ovršnog zakona*), izostaje takvo uređenje kod provedbe ovrhe na novčanim sredstvima. Prema dostavljenim informacijama, Fina u praksi ne može provoditi razmjerno namirenje zbog tehničkih nedostataka programa za provođenje ovrhe u slučajevima kad konkuriraju npr. dvije ovrhe po osnovi uzdržavanja za dijete. Osim toga, postupanja Fina u tim su slučajevima protivna i odredbama čl. 527. st. 3. *Obiteljskog zakona* koje određuje prioritetsnu provedbu tražbine uzdržavanja za dijete i na novčanim sredstvima po računu. Stoga držimo da je potrebno na odgovarajući način riješiti ovu problematiku u **provedbi ovrhe na novčanim sredstvima**, radi ostvarenja prava djece na uzdržavanje i u onim slučajevima kad pravo na uzdržavanje ima više djece prema istom ovršeniku.

U više obraćanja ukazano nam je na problematiku ovrhe obiteljske mirovine koju djeca ostvaruju iza smrti roditelja. Sukladno propisima obiteljska je mirovina do 1. siječnja 2017. bila u cijelosti izuzeta od ovrhe kao neoporezivi dio, a od tada na ovrhu mirovine primjenjuje se čl. 173 *Ovršnog zakona*¹⁶. Smatrajući da obiteljska mirovina u naravi služi kao zamjena za zakonsko uzdržavanje u situacijama

16 Čl. 173. st.1. Ako se ovrha provodi na plaći ovršenika, od ovrhe je izuzet iznos u visini dvije trećine prosječne netoplaće u Republici Hrvatskoj, a ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davalca uzdržavanja, iznos u visini od jedne polovine prosječne netoplaće u Republici Hrvatskoj, osim u slučaju ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta u kojem slučaju je od ovrhe izuzet iznos koji odgovara iznosu od jedne četvrtine prosječne mjesečne isplaćene netoplaće po zaposlenom u pravnim osobama Republike Hrvatske za proteklu godinu.

kada je roditelj umro, predložili smo da ona u cijelosti bude izuzeta od ovrhe. Također smo, budući da interesi djece trebaju imati prednost u odnosu na interes roditelja, predložili da se predvide iznimke, odnosno ograničenja izuzimanja od ovrhe za pojedina primanja roditelja, primjerice naknade plaće za vrijeme privremene nesposobnosti, odnosno spriječenosti za rad zbog korištenja zdravstvene zaštite. Naime, prema važećim propisima riječ je o primanjima koja su izuzeta iz ovrhe pa djeca nisu u mogućnosti ostvariti uzdržavanje u periodu u kojem se djetetov roditelj obveznik uzdržavanja nalazi na bolovanju. Zaštitu prava na uzdržavanje djece valja predvidjeti i u onim situacijama kad roditelj koristi neke druge novčane naknade, primanja i potpore izuzete iz ovrhe.

2

29

Saznavši za slučaj u kojem obveznik uzdržavanja odbija uplatiti iznose za uzdržavanje djeteta na poseban račun, već ih, čini se namjerno, uplaćuje na blokirani račun roditelja koji stanuje s djetetom, predložili smo i da se razmotri uvođenje odgovornosti za takva neodgovorna postupanja.

U odnosu na odredbe Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima predložili smo dopuniti propis na način da se ukine, a podredno predvidi drugačiji način obračuna **mjesečnih naknada Fina** za obavljanje poslova provedbe ovrhe u slučajevima kad se ovrha provodi radi tražbine po osnovi zakonskoga uzdržavanja djeteta. Naime, praćenjem pojedinačnih slučajeva saznajemo da Fina prvo naplaćuje svoju i bankovnu naknadu, a zatim ovrhovoditeljevo potraživanje. Na taj način, u situacijama kad su sredstva na računu ista ili manja od iznosa uzdržavanja, djeca ostaju uskraćena za puni iznos mjesečnoga uzdržavanja jer Fina iz dostupnih sredstava naplaćuje i svoju naknadu i ovrhovoditeljevo potraživanje.

Protekle godine nije bilo pritužbi isključivo na **kazneni postupak**. Međutim, neka su obraćanja uključivala pritužbu na sveukupnu neučinkovitost sustava, uključujući i ovaj njegov segment.

■ *Prema podacima MUP-a, u 2017. godini prijavljeno je 579 kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja, što je za 10,8 % manje od prethodne godine. Radi se o najmanjem broju prijavljenih kaznenih djela povrede dužnosti uzdržavanja u posljednjih nekoliko godina.*

U dosadašnjim izvješćima isticali smo kako se pritužbe u pogledu kaznenoga postupka najčešće odnose na njegovu dugotrajnost, neučinkovitost, odbacivanje kaznene prijave, kao i pritužbe na sud zbog nedonošenja presude za opoziv uvjetne osude. S obzirom na uočenu problematiku koja se tiče kaznenopravne zaštite prava na uzdržavanje, održan je sastanak pravobraniteljice za djecu i pravobraniteljice za ravnopravnost spolova. Nakon razmatranja pojedinačnih slučajeva i prakse pravobraniteljice su Ministarstvu pravosuđa (MP) uputile zajedničku preporuku o potrebi preispitivanja dosadašnje prakse, u kojoj se tumači da obveza prijavljene osobe u kazneno pravnom smislu egzistira od dana ovršnosti odluke (obuhvaća samo iznos nastao nakon ovršnosti odluke), a ne od ovršnosti presudom utvrđenog datuma i visine. Na taj način sporni dospjeli, a neplaćeni iznos uzdržavanja, koji je nastao u periodu prije ovršnosti odluke, može biti predmet samo građansko-pravnog, ali ne i kazneno pravnog postupanja. Preporučile su također razmotriti mogućnost izmjene odredbe čl. 172. *Kaznenog zakona*. MP nas je izvijestio kako kao tijelo državne uprave nisu ovlašteni tumačiti postupanje sudova i državnog odvjetništva, već se na njihov rad primjenjuju odredbe *Zakona o sudovima* i *Zakona o državnom odvjetništvu*. Naveli su da će prijedloge za eventualne izmjene *Kaznenog zakona* razmatrati u sklopu budućih širih izmjena.

S obzirom na specifičnost problematike, smatramo kako je u okviru kaznenog zakonodavstva potrebno osigurati efikasnije mehanizme zaštite prava djece na uzdržavanje. I proteklih godina stranke su se prituživale na neučinkovitost kazneno-pravne zaštite ovog djetetovog prava kada se roditelju neplatiši izriče kazna zatvora jer to dodatno otežava poziciju djece. Dok je u zatvoru obveznik uzdržavanja nema mogućnost stjecanja prihoda kojima bi počeo izvršavati svoju obvezu, a za vrijeme njegova boravka u zatvoru dug prema djetetu i dalje raste.

Na problematiku naplate **uzdržavanja za djecu iz inozemstva** ukazivali su nam roditelji djece s prebivalištem u Hrvatskoj, kao i roditelji djece u slučajevima da u Hrvatskoj prebiva obveznik uz-

državanja. Žalili su se na nedostatak informacija o propisima i mogućnostima zaštite interesa djece, izostanak informacije o učincima postupanja nadležnih tijela te na dugotrajnost postupaka koja je uvjetovana njihovim međunarodnim karakterom.

2

Iz dosadašnjih iskustava poteškoće predstavljaju i troškovi ovih postupaka. U posebno teškoj poziciji su djeca čiji je obveznik uzdržavanja odsutan i nepoznata boravišta, kao i u slučajevima kad obveznik boravi i radi u državi koja nije potpisnica međunarodnih dokumenata kojima se olakšava prekogranična naplata uzdržavanja.

Nismo imali pritužbi koje su se odnosile isključivo i samo na privremeno uzdržavanje djece koje priznaje CZSS, ali niz obraćanja stranaka kojima traže pomoć i uputu odnosi se upravo na situacije u kojima je iscrpljena mogućnost korištenja toga prava. U okolnostima u kojima i dalje ne uspijevaju naplatiti uzdržavanje od obveznika uzdržavanja, zakonski limiti korištenja ovog prava¹⁷ predstavljaju ograničavajuću okolnost za realizaciju prava na uzdržavanje.

Zaključno, napominjemo kako teška ekonomska situacija, koja se odražava na životni standard mnogih obitelji, ima nepovoljni učinak i na realizaciju prava djece na uzdržavanje. U situacijama kad je obveznik uzdržavanja nezaposlen ili ima male prihode, pomoć koju djeca dobivaju od države u vidu privremenog uzdržavanja premala je i nedostatna.

2.1.4 Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja

Prema podacima MUP-a, u 2017. je prijavljeno 742 kaznenih djela protiv života i tijela na štetu djece, što je za 1,7% manje u odnosu na 2016. godinu. Od toga je 617 kaznenih djela tjelesne ozljede te 108 kaznenih djela teške tjelesne ozljede, a dvije prijave se odnose na osobito tešku tjelesnu ozljedu. Zabrinjava podatak o čak deset počinjenih teških ubojstava djece, što je veliki porast u odnosu na četiri takva kaznena djela u 2016. Počinjeno je i jedno kazneno djelo usmrćenja djeteta te je ukupno u 2017. godini čak 11 djece lišeno života.

Tijekom 2017. Ured pravobraniteljice primio je 285 prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci kojem je bilo izloženo ukupno 395 djece. Od toga se 203 prijave odnosilo na nasilje nad djecom (nad ukupno 277 djece i 23 grupe), a 82 prijave odnosile su se na zanemarivanje djece (na 118 djece i sedam grupa).

Prijave nasilja nad djecom i zanemarivanja djece 2009. - 2017.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Nasilje u obitelji	75	85	108	85	78	68	68	61
Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama	83	60	68	76	50	68	79	90
Nasilje u drugim ustanovama	9	11	5	9	18	2	8	11
Ostalo nasilje	49	59	51	48	47	40	42	41
Zanemarivanje	66	58	63	55	70	69	75	82
UKUPNO	282	273	295	273	263	247	272	285

Ukupno 90 prijava odnosilo se na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, slijedi 61 prijava za nasilje u obitelji, dok se 41 prijava odnosi na nasilje ostalo nasilje, uključujući internet i mobitel.

¹⁷ Dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje u ukupnom trajanju od tri godine. Pritužbe iz prethodnih godina najčešće su se odnosile i na visinu uzdržavanja. Privremeno uzdržavanje se, u uvjetima predviđenim zakonom određuje u iznosu od 50% zakonskog minimuma uzdržavanja. Minimalni novčani iznosi potrebni za mjesečno uzdržavanje djeteta, sukladno Odluci objavljenoj u NN 28/17, a koji su stupili na snagu 1. travnja 2017. godine, iznose: za dijete do 6 godina 17% prosječne plaće 966,45 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20% prosječne plaće 1.137,00 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće 1.250,70 kn. Pravo na privremeno uzdržavanje predstavlja polovicu ovih iznosa.

11 prijava odnosi se na nasilje u domovima i drugim ustanovama. U odnosu na 2016. uočava se porast prijava za nasilje u odgojno-obrazovnim i drugim ustanovama, dok se pad prijava uočava za nasilje u obitelji i na drugim mjestima (ostalo nasilje). I u 2017. se uočava porast prijava za zanemarivanje djece. Primili smo i 185 telefonskih poziva koji se odnose na nasilje nad djecom, što je gotovo za četvrtinu više nego u 2016. Uočava se i znatno više telefonskih poziva koji se odnose na zanemarivanje, kojih je bilo 59.

Najviše prijava nasilnog i zanemarujućeg ponašanja prema djeci odnosilo se na djecu s prebivalištem na području Grada Zagreba (68), zatim slijedi Primorsko-goranska županija (42), Splitsko-dalmatinska (25) te Zagrebačka (22) i Istarska (19). Podnositelji prijava najčešće su bili roditelji, zajedno u 8 slučajeva, majke u 94 slučaja, a očevi u 52. Institucije su podnijele prijavu u 43 slučaja, a djeca su nam se osobno obratila u osam slučajeva. Ostali prijavitelji su bake, djedovi, rođaci, susjedi, braća i sestre. Primili smo i 24 anonimne prijave.

2.1.4.1 Nasilje i zanemarivanje u obitelji

Prema podacima MUP-a, u 2017. evidentirano je, sukladno Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, 2415 djece koja su bila žrtve nasilja u obitelji. U sklopu toga prekršajno je bilo prijavljeno 88 počinitelja zbog tjelesnog kažnjavanja djece.

U 2017. Ured pravobraniteljice zaprimio je 61 prijavu o nasilju nad djecom i zanemarivanju djece u obitelji, kojima je bilo obuhvaćeno 96 djece. Najčešći prijavitelji bili su roditelji, u 22 slučaja majke, a u 12 očevi. Zaprimljeno je sedam prijava institucija i po pet prijava zabrinutih susjeda i anonimnih osoba. Ured je samoinicijativno postupao u jednom slučaju.

Kroz svakodnevne telefonske kontakte, kao i kroz osobne razgovore sa strankama također je zabilježen veliki broj upita o zaštiti djece od nasilja u obitelji, u kojima su tražene informacije o proceduri prijavljivanja ili su iznošene primjedbe zbog nepostupanja nadležnih institucija (policije, općinskog državnog odvjetništva, centara za socijalnu skrb i zdravstvenih ustanova). Podnositelje prijava informirali smo o proceduri postupanja i prijavljivanja sukladno *Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji* te ih upućivali kojim se nadležnim institucijama mogu obratiti.

Vrsta nasilja u obitelji - broj djece

NASILJE U OBITELJI	Broj prijava	Broj djece
Fizičko nasilje	14	23
Tjelesno kažnjavanje	6	8 + 1 grupa djece
Psihičko nasilje	31	48
Seksualno nasilje	2	2
Višestruko nasilje	8	15
UKUPNO	61	96 + 1 grupa djece

U ovom se izvještajnom razdoblju najviše prijava odnosilo na psihičko nasilje nad djecom u obitelji, u situacijama kad je dijete bilo izloženo ili je svjedočilo konfliktu roditelja ili drugih odraslih osoba (djedovi, bake, drugi članovi šire obitelji). Zaprimljena je 31 prijava koja se odnosi na svađe, fizičke obračune odraslih osoba kojima je bilo prisutno dijete, psovanje, vikanje, ali i izravno ismijavanje i vrijeđanje djeteta. Iskazana brojka ne odražava stvarno stanje i broj slučajeva psihičkog nasilja kojima se Ured bavio, budući da je velik broj ovakvih prijava obuhvaćen kroz slučajeve zaštite prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb.

Najčešće ovu vrstu prijava upućuju roditelji iskazujući nezadovoljstvo ponašanjem bivšega partnera u odnosu na dijete, a u podlozi su često nerazriješeni partnerski odnosi među roditeljima te nemogućnost postizanja dogovora o sadržaju roditeljske skrbi. Obavještavajući nadležne institu-

cije o ovakvim prijavama uočavamo da djelatnici sustava socijalne skrbi prepoznaju ovaj oblik nasilja nad djecom, vrše sveobuhvatnu procjenu obitelji radi utvrđivanja razine razvojnih rizika i sigurnosti djece te izriču mjere za zaštitu prava i dobrobiti djece sukladno *Obiteljskome zakonu*¹⁸. O sumnji na počinjenje nasilja nad djecom centri za socijalnu skrb (CZSS) obavještavaju policiju, koja provodi daljnja postupanja u cilju zaštite prava i dobrobiti djece.

Ovakvu vrstu nasilja često prijavljuju i drugi članovi obitelji zbog narušenih odnosa s jednim ili oba roditelja i koji žele naštetiti roditelju, ali te se prijave najčešće tijekom postupka pred drugim institucijama pokazuju neutemeljenima. Prijavljuju nam se i slučajevi nasilnoga ponašanja roditelja prema djetetu prilikom preuzimanja djeteta koje se opire susretu, kao i nasilnog ponašanja među roditeljima u vrijeme preuzimanja, odnosno vraćanja djeteta, čak i u prisutnosti voditelja mjere stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi o djetetu. Roditelji opisana ponašanja redovito prijavljuju policiji.

Na temelju usmenih obraćanja institucija uočavamo da odgojno-obrazovne institucije postupaju sukladno *Obiteljskom zakonu* i *Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji* te CZSS-u prijavljuju sumnje na nasilno ponašanje prema djeci u obitelji, kao i propuste u roditeljskoj skrbi.

Prijave nasilja ili zanemarivanja skrbi o djeci nerijetko zaprimamo i od susjeda. U većini slučajeva takve su se prijave provjerom od strane nadležnih tijela, kojima ih proslijeđujemo na nadležno postupanje, pokazale neutemeljenima i najčešće su bile potaknute lošim susjedskim odnosima i neriješenim odnosima među odraslima. No, u nekoliko slučajeva upravo su prijave susjeda i anonimne prijave dovele do pravovremene reakcije nadležnih službi i poduzimanja mjera za zaštitu djece. Stoga je iznimno važno razvijati građansku svijest o obvezi prijavljivanja sumnje na nasilje ili zanemarivanje brige o djetetu.

O prijavama seksualnog nasilja i zlostavljanja djece u obitelji govorimo u poglavlju *Pravosudno zaštitna prava - Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe*.

Tjelesno kažnjavanje - Zaprimili smo šest prijava o tjelesnom kažnjavanju djece u obitelji kojima je bilo obuhvaćeno osmero djece. Tu je uvrštena i prijava o raspravi na internetskom forumu, na kojem su prijavljena djeca, u kojoj je pedagoška djelatnica opravdavala „malo” tjelesno kažnjavanje od strane roditelja kao prevenciju potencijalnoga neposluha djece. Praćenjem ovakvog ponašanja odraslih prema djeci uočavamo da roditelji uvijek tjelesno kažnjavanje djece opravdavaju pokušajima discipliniranja djece i vlastitom odgojnom nemoći. Ističemo da se taj problem ne može riješiti samo sankcioniranjem, već je roditelje nužno savjetovati te im pružiti pomoć u odgoju djeteta. Također je potrebno trajno putem savjetovališta za roditelje, tribina i medija utjecati na podizanje javne svjesnosti o neprihvatljivosti tjelesnoga kažnjavanja i njegovim štetnim posljedicama za djecu.

Zanemarivanje - U 2017. godini zaprimili smo 78 prijava o zanemarivanju djece u obitelji kojima je bilo obuhvaćeno 117 djece. Najveći broj prijava uputili su očevi, majke, institucije te anonimni podnositelji, a u tri slučaja postupali smo samoinicijativno. Od 78 prijava zanemarivanja u obitelji, 46 se odnosilo na sveukupno zanemarivanje zdravlja, školovanja i odgoja, 17 na zanemarivanje odgoja, osam zdravlja i sedam školovanja.

Prijave o zanemarivanju djece u obitelji, upućene od baka, djedova, susjeda i drugih osoba, često imaju u pozadini nerazriješene konflikte s drugim članovima obitelji zbog onemogućavanja osobnih odnosa s unucima/nećacima, imovinskih odnosa ili narušenih susjedskih odnosa.

Kao i prijašnjih godina, i škole nam se obraćaju s prijavama o obrazovnom zanemarivanju djece, o nesuradnji roditelja sa stručnim djelatnicima škole i školskim liječnikom, kao i o učestalim izostancima djece s nastave. Budući da škole naš Ured prepoznaju kao mjesto koje se bavi zaštitom prava djece, ponekad se obraćaju nama umjesto CZSS-u.

Dobivamo i upite roditelja koji žele provjeriti je li njihovo ponašanje u odnosu na dijete u sferi nedovoljenog/kažnjivog, a među njima i upit o tome može li se dijete u dobi od sedam godina ostaviti samo u stanu i smije li samo ići u školu, bez nadzora odrasle osobe. Prema *Obiteljskom zakonu* roditelj djeteta predškolske dobi ne smije ostaviti bez nadzora osobe starije od šesnaest godina. Iako to znači da roditelji ne krše zakon ako dijete koje je upisano u prvi razred osnovne škole ostave samo u kući, smatramo da to ipak nije u najboljem interesu djeteta. Procjene stručnjaka o tome u kojoj dobi i koliko dugo dijete može biti samo razlikuju se, postoje i velike individualne razlike među djecom, a razlikuju se i kvaliteta i sigurnost okruženja u kojem pojedina djeca žive. Roditelji su najviše zabrinuti za djecu u nižim razredima osnovne škole, dakle do 11. godine života, a posebno je teško ako ni škola ni lokalna zajednica ne nude pomoć u obliku produženog boravka ili odgovarajuće skrbi o djeci nakon nastave za mlade učenike. Dostupnost produženog boravka ne bi smjela ovisiti o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njezinim financijskim mogućnostima te je naše stajalište da Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja što prije mora osigurati produženi boravak ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevnu nastavu za učenike od prvog do četvrtog razreda, kako bi se zaštitilo pravo djece da odrastaju i razvijaju se u sigurnom okružju.

2

33

Bilo je i prijava susjeda o zanemarivanju u obitelji koje su se odnosile na djecu s teškoćama u razvoju, ali za njih je, postupanjem nadležnih institucija, utvrđeno da nisu osnovane.

Djeca zatečena u nedopuštenim noćnim izlascima - Iako je *Obiteljskim zakonom*¹⁹ definirano da su roditelji dužni i odgovorni djetetu mlađem od 16 godina zabraniti noćne izlaske u vremenu od 23 do 5 sati bez svoje pratnje ili pratnje druge odrasle osobe u koju imaju povjerenja, i u 2017. zabilježeni su slučajevi u kojima su djeca tijekom noći bila sama u parkovima, kafićima, klubovima i na ulicama.

■ Prema podacima MUP-a za cijelu Hrvatsku zabilježeno je postupanje u 1060 slučajeva, što predstavlja smanjenje od 25,9% u odnosu na 2016. S obzirom na dob zatečene djece njih 120 ili 11,3% bila su djeca mlađa od 14 godina, 940 ili 88,6% djece bilo je u dobi od 14 do 16 godina. Od ukupnog broja zatečene djece njih 375 ili 35,4% bile su djevojčice, a 685 ili 64,6% dječaci. Najveći broj postupanja, njih 272, evidentiran je u Splitsko-dalmatinskoj županiji, 135 u Šibensko-kninskoj, 88 u Primorsko-goranskoj, 84 u Zagrebačkoj (ukupno) i 71 u Varaždinskoj županiji. Najmanji je broj postupanja, svega osam, zabilježen u Požeško-slavonskoj županiji.

Tijekom postupanja za 75 djece je utvrđeno da se prema njima već prije postupalo zbog činjenja kažnjivih radnji ili nekog drugog razloga. Naknadnim je izvidima utvrđeno da je troje od njih bilo žrtvom kaznenoga djela povrede djetetovih prava. Također se u dostavljenom izvješću MUP-a navodi da je najčešći razlog zbog kojeg su djeca zatečena sama u noćnom izlasku bio dopuštenje roditelja u 538 slučajeva, neposlušnost roditelju u 513 slučajeva, prepuštenost sebi u 26 slučajeva i ostali razlozi u 23 slučaja.

Prema podacima MUP-a na području I. - VIII. Policijske postaje Zagreb i Policijske postaje Sesvete u nedopuštenim je noćnim izlascima zatečeno 63 djece mlađe od 16 godina, a u vezi s time tražili smo podatke CZSS-a Zagreb o postupanju podružnica u takvim slučajevima. Temeljem postupanja policijskih službenika, koji sukladno čl. 132. st. 4. *Obiteljskog zakona* nakon prikupljanja određenih podataka o utvrđenom pismeno obavještavaju nadležni CZSS prema prebivalištu djeteta, obaviješteni smo o postupanju 11 Podružnica CZSS-a Zagreb i Podružnice Obiteljski centar, koja sukladno internom dogovoru na razini CZSS-a Zagreb preuzima postupanje prema djeci ukoliko ona do trenutka prijave nisu bila u tretmanu CZSS-a. Zabilježeno je postupanje u odnosu na 90 djece, 30 djevojčica i 60 dječaka.

Podaci za Grad Zagreb pokazuju da su djelatnici CZSS-a obavili savjetodavni rad za svom djecom zatečenom u nedopuštenim noćnim izlascima, kao i njihovim roditeljima te u 41 slučaju izrekli mjere upozorenja na pogreške i propuste u ostvarivanju skrbi o djetetu, dok je u četiri slučaja roditeljima iz-

19 Obiteljski zakon, čl. 93., (NN 103/15)

rečena mjera stručne pomoći i potpore u ostvarivanju skrbi. Osmero djece upućeno je u određene zdravstvene, edukativne i druge stručne programe (Obiteljski centar i Zavod za javno zdravstvo).

2

34

Zaključno možemo reći da je u odnosu na prethodna izvještajna razdoblja vidljivo znatno smanjenje broja djece koju su policijski službenici zatekli nedopuštenim noćnim izlascima, što smatramo rezultatom veće osviještenost građana, ali i kontinuiranih policijskih aktivnosti. Međutim, zaprimili smo i pozive roditelja koji se pritužuju na postupanje policije koja legitimira djecu dok čekaju prijevoz do kuće, često po povratku s organiziranih slobodnih aktivnosti ili u neposrednoj blizini kuće (u susjedstvu). Često roditelji naglašavaju da se to dogodilo tek nekoliko minuta nakon 23 sata te da se to ne bi trebalo smatrati noćnim izlaskom. Stoga smatramo da bi, upravo u cilju zaštite prava i dobrobiti djece, u evidenciji slučajeva propuštanja roditeljske skrbi bilo važno navesti i vrijeme i mjesto zatjecanja djece.

2.1.4.2 Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Od 90 pojedinačnih prijava koje se odnose na nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama, osam se odnosi na dječji vrtić, a 82 na osnovnu i srednju školu što je za 11 više nego u 2016. Najveći broj prijava odnosi se na vršnjačko nasilje (69), a 21 prijava na nasilje odraslih osoba nad djecom, bilo da je riječ o djelatnicima škole ili roditeljima. Najčešće nam se obraćaju roditelji djece, ponekad i grupno, zatim djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, a u pet slučajeva obratila su nam se djeca. Zabilježili smo i 84 telefonska savjetovanja u vezi s nasiljem u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama - prijave Uredu pravobraniteljice za djecu za 2017. godinu

	Nasilje među djecom	Nasilje odraslih nad djecom	UKUPNO
Dječji vrtići	5	3	8
Škole	64	18	82
UKUPNO	69	21	90

Nasilje među djecom - Zaprimljene su 64 prijave koje se odnose na sve oblike nasilja među djecom u osnovnoj i srednjoj školi te pet prijava za razvojno odstupajuće nasilno ponašanje djece u dječjem vrtiću. Povećan broj prijava u 2017. te neposredna komunikacija s djecom i roditeljima ukazuju na nedovoljno učinkovite mjere odgojno-obrazovnog sustava u nošenju s ovom pojavom zbog čega smo u više navrata upućivali preporuke ustanovama i Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO).

U prijavama za neprimjereno i nasilno ponašanje u **predškolskim ustanovama** uočavamo da drugi roditelji nerijetko dijete koje se nasilno ponaša nazivaju „zlostavljačem, seksualnim zlostavljačem i nasilnikom” zahtijevajući njegovo kažnjavanje i udaljavanje iz skupine i vrtića. U dinamici odnosa među djecom svoje dijete vide isključivo kao žrtvu te podržavaju takvu sliku kod djeteta što otežava rad djelatnicima vrtića na unapređivanju odnosa među djecom. Nerijetko traže „zabranu i zaštitu” odraslih zbog uobičajenoga ponašanja djece koje uključuje grljenje i fizički kontakt. Neki roditelji u postupcima male djece, koja nemaju razvijene kapacitete za seksualno ponašanje, daju seksualni kontekst, doživljavaju ga ugrožavajućim te potpuno neprimjereno tumače kao „seksualno uznemiravanje i zlostavljanje”. Pri tome neprijateljski komentiraju dijete i njegove roditelje pred drugima. O tome govori prijava za „seksualno zlostavljanje”, koju je podnijela majka četverogodišnje djevojčice protiv dječaka iste dobi, zbog toga što je grlio njezinu kćer, a dječakovo je ponašanje u prijavi opisala kao „devijantno ponašanje zlostavljača koji uživa u bespomoćnosti i patnji diskreditirane žrtve”. Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO) u tom slučaju, očekivano s obzirom na dob djece, nije utvrdila osnovanost prijave za seksualno nasilje, no predložila je vrtiću unapređivanje standarda rada u prekobrojnoj vrtićkoj skupini. Da bi se izbjegle ovakve situacije, nužno je da djelatnici vrtića educiraju roditelje o fazama u razvoju djece, o uobičajenom i odstupajućem ponašanju s obzirom na dob te o dječjim pravima, posebice na dostojanstvo i privatnost.²⁰

20 Više o vrtićkoj djeci koja su u riziku za razvoj problema u ponašanju (PUP) pišemo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Porast prijava za nasilje među djecom u **osnovnoj i srednjoj školi** i saznanja koja dobivamo iz neposredne komunikacije s djecom upućuju na povećanu razinu svjesnosti i osjetljivosti za problem, ali i na nedovoljno učinkovite mjere u školi u prevenciji i suzbijanju vršnjačkoga nasilja.²¹ U pojedinim slučajevima riječ je o kombinaciji više oblika nasilja, a samo rijetke prijave ukazuju na tjelesno ozljeđivanje u školi. Neke su ozljede nenamjerno nanesene i posljedica su neprimjerene i grube igre. Prijave za psihičko nasilje u vidu isključivanja, vrijeđanja, omalovažavanja češće su od onih za fizičko nasilje, a djeca naglašavaju da se u školama ovakvom ponašanju ne pridaje dovoljno pozornosti, iako oni koja ga doživljavaju trpe snažne emocionalne posljedice. Učestalo je i *online* psihičko nasilje putem *Facebook* i *Viber* razrednih grupa. Riječ je o upućivanju uvredljivih i ponekad vrlo vulgarnih poruka i objava, nerijetko i od strane više djece iz grupe upućenih „izopćenom” djetetu. Neke prijave odnosile su se na neprimjereno grubo i seksualizirano ponašanje starijih učenika nad mlađima, koji su se na taj način „zabavljali” za vrijeme odmora, za koje je škola djeci izrekla pedagoške mjere. Osim što je važno da škola djecu jasno upozori na neprihvatljivost takvog ponašanja, smatramo i kako utvrđeni nedostatak empatije i neosjetljivosti kod djece koja su se nasilnički ponašala treba poslužiti kao smjer za daljnje preventivne aktivnosti u školi. Obraćali su nam se i roditelji ukazavši na fizičko i psihičko nasilje starijih učenika u skupini nad mlađima u školi. Također, takvi oblici nasilja događali su se i u nekim učeničkim domovima tijekom noći za vrijeme kada nije bilo neposrednog nadzora noćnih odgajatelja.

Sukob ili nasilje - Više prijava roditelja odnosi se na uobičajene razvojne vršnjačke sukobe koje oni subjektivno doživljavaju kao nasilje nad svojim djetetom te prijavljuju brojnim službama izvan škole. Takvo prijavljivanje bezazlenih događaja, osim što nanosi štetu djeci uključenoj u „istrage”, iscrpljuje i zlorabi resurse drugih službi koje su dužne provjeriti svaku prijavu nasilja nad djetetom. No, i sami djelatnici škole često se ne snalaze u definiranju svoje odgovornosti i poduzimanju intervencija i procjeni je li riječ o sukobu ili nasilju. Nesigurnost u poduzimanju mjera dodatno pojačavaju pritisci roditelja koji prijete da će se obratiti medijima i koji, za razliku od škole, ne uzimaju u obzir drugo dijete i drugu stranu u sukobu, već inzistiraju na „istragama” i „krivnji”. Nerijetko zbog nepravovremene i/ili neprimjerene reakcije škole prilikom vršnjačkih sukoba, bilo da je riječ o intervencijama u konkretnom slučaju ili o nepostojanju ili neučinkovitosti preventivnih programa, sukobi prerastaju u nasilje. Zato je nužno da djelatnici škole jačaju svoje kompetencije za procjenu je li riječ o nasilju koje zahtijeva primjenu propisima određenih mjera ili samo o sukobu, kojem treba pristupiti na edukativnoj i savjetodavnoj razini.

Uloga i odgovornost škole izgradnja je tolerantnog i poticajnog okruženja za svu djecu te unapređivanje odnosa na svim razinama. Iznimno je važno i njegovati odnos uvažavanja i suradnje s roditeljima u svakoj situaciji, jer dobar odnos temelj je za davanje povjerenja stručnim prosudbama djelatnika. Stoga je i roditelje tijekom cijelog školovanja nužno informirati i educirati o odgovornostima i stručnim kompetencijama djelatnika škole, o razvojnim potrebama djece koje uključuju učenje socijalnih vještina i prilike za samostalno rješavanje sukoba s vršnjacima.

Iz prijava saznajemo i o nekim nestručno vođenim intervencijama škole u povodu sukoba djece koje su dovele do nepovoljnog učinka, a djeca ili roditelji su se osjećali viktimizirano. Riječ o suočavanju djeteta s roditeljima drugoga djeteta te pozivanju sukobljenih i uznemirenih roditelja na zajednički razgovor, uz uputu da sami međusobno riješe konflikt i nagovaranje djece i/ili roditelja da se „pomire”, a bez prethodno obavljenih nužnih koraka i pripreme pomirbe i medijacije. Zato je nužno da djelatnici posjeduju komunikacijske vještine te da su barem stručni suradnici educirani o teoriji i prirodi konflikta i njegovim zakonitostima, metodama za njegovo upravljanje, načinu razgovora sa sukobljenim stranama te medijaciji koja je dokazano dobar alat u rješavanju sukoba i uspostavi narušenog socijalnog mira. U više navrata uputili smo preporuku da se u škole uvede medijacija kao visoko učinkovita metoda rješavanja sukoba.

21 O mišljenju djece o psihičkom nasilju govore i brojne aktivnosti Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), među ostalim i MMS-ova Strategija za borbu protiv nasilja „Stop tišini koja boli” o kojoj smo izvijestili u Izvješću o radu pravobraniteljice za 2016.

Prevenција i intervencije za vršnjačko nasilje - Izvješća škola informiraju o brojnim poduzetim aktivnostima u slučaju vršnjačkoga nasilja koje, unatoč uložnim naporima nisu dovoljno učinkovite. Najčešće je riječ o „istragama” i brojnim razgovorima te birokratiziranim i formaliziranim postupcima koji nemaju učinka na djecu. Doznajemo i da se, zbog neučinkovitosti u sprečavanju daljnje vršnjačkoga nasilja, roditelji često odlučuju premjestiti dijete u drugi razred ili školu kako više ne bi trpjelo, ali se njihovim zamolbama nerijetko ne udovoljava zbog administrativnih razloga.

36 Poneke škole, iako su to bile dužne učiniti, nisu primijenile *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* i izvijestile o događaju druge službe, zbog čega je izostala cjelovita pomoć i podrška djeci. Neke škole primjene *Protokol*, ali se nakon toga pasiviziraju u poduzimanju intervencija, prebacujući odgovornost za bavljenje djecom drugim institucijama i roditeljima. Kako nas je izvijestio AZOO u povodu jedne prijave: „škola konstatira činjenice, evidentira događaj, obavlja brojne razgovore s učenicima i roditeljima, ali nema razvijene strategije rješavanja situacije već obavještava „vanjske” institucije od kojih očekuje rješavanje situacije koja je isključivo u nadležnosti škole. Pri tome je evidentan strah od reakcija roditelja ukoliko postupci škole nisu u skladu s njihovim očekivanjima, zbog čega se izbjegava bilo što poduzeti, a odgovornost za rješavanje problema se delegira vanjskim institucijama i AZOO-u”.

Obavijestiti druge službe sukladno *Protokolu* nije dovoljno. Škole su kod pojave nasilja dužne pojačati suportivno i preventivno djelovanje prema svim sudionicima - djeci koja trpe i koja su promatrači, a djecu koja se ponašaju nasilno obuhvatiti i drugim intervencijama koje se ne odnose samo na događaj. U suradnji s drugim službama potrebno je utvrditi koji su uzroci djetetovog nasilnog ponašanja te sukladno preventivnoj i korektivnoj ulozi škole u odgoju djece, kompenzirati nedostatke obitelji i oslabiti druge rizične čimbenike, pri tome osnažujući i njegujući one zaštitne.

Kad je riječ o vršnjačkome nasilju učenika koje se dogodilo izvan školske zgrade ili *online*, neke škole odriču svoju odgovornost i odbijaju djelovati te upućuju roditelje da sami međusobno riješe problem. Zbog odgojne i preventivne uloge škole u društvu takvo postupanje smatramo neprihvatljivim. AZOO je podržao naš stav o nužnom djelovanju škole neovisno o tome gdje se nasilje među učenicima dogodilo i u svojem očitovanju naveo: „Nasilje se začinje u kontekstu odnosa među učenicima, ponovo se u njega vraća i na njega se značajno odražava. Odricanje odgovornosti i/ili odbijanje reagiranja škole može rezultirati još dubljim sukobima i težim posljedicama. Upućivanje roditelja na samostalno djelovanje i rješavanje nasilnih konflikata s drugim roditeljima je naročito opasno jer emocionalna uključenost roditelja te njihova nedovoljna educiranost, pokazalo se, proizvodi nove sukobe među roditeljima, međusobno okrivljavanje, prebacivanje odgovornosti, prozivanje pa čak i fizičke obračune”. Smatramo da bi bilo korisno da AZOO to stručno stajalište i upute za postupanje prosljedi svim odgojno-obrazovnim institucijama.

Budući da je nepoduzimanje i/ili neučinkovitost mjera škole u slučaju nasilja nerijetko posljedica nedovoljnog znanja djelatnika o prevenciji i intervencijama, MZO-u smo u više navrata te povodom početka školske godine upućivali preporuke o nužnosti upotpunjavanja inicijalnog i cjelovitog obrazovanja učitelja temama iz područja vršnjačkoga nasilja i problema u ponašanju djece. Smatramo i da je zbog stručnih mjera prevencije, detekcije i ranih intervencija nužno da škole imaju stručne suradnike - socijalne pedagoge.²²

Škole koje se uspješno nose s izazovima vršnjačkoga nasilja imaju dobru preventivnu strategiju i znanstveno utemeljene i evaluirane programe, kompetentne djelatnike, upućeni su u svoj dio odgovornosti i imaju brze, jasne i učinkovite intervencije. Ne oslanjaju se isključivo na druge službe već ih doživljavaju kao pomoć u pojačanom radu s djetetom te surađuju s njima po načelima međuresorne suradnje. Zahvaljujući dobroj prevenciji, imaju manje vršnjačkoga nasilja, a kad se ono pojavi, uspješnije se s njime nose. Ovakve škole u pravilu ciljano njeguju dobre odnose na svim razinama, ne iskazuju bespomoćnost i optimistične su u pristupu svakom djetetu i problemu.

²² Više o prevenciji PUP-a djece i preventivnim programima u odgojno-obrazovnim institucijama govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

Nasilje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama - U 21 prijavi za nasilno ponašanje odraslih nad djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama tri se odnose na predškolske ustanove, a 18 na osnovnu i srednju školu. Pritužbe se odnose na ponašanje djelatnika, roditelja te osoba koje se kreću u blizini ustanove. Ova vrsta nasilja ima i „tamnu brojku”, budući da djeca i roditelji, sumnjajući u nepristranost i učinkovitost školskoga vodstva, nerado prijavljuju nasilje djelatnika. Unatoč malom broju prijava, upozoravamo da je svako nasilno ponašanje djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova nedopustivo i nužno je poduzeti sve zakonske i stručne mjere za zaštitu djece i sankcioniranje počinitelja. Dječji vrtić i škola, zbog svoje odgojne uloge i povjerenja koje uživaju u zajednici, mjesta su na kojima bi djeca trebala biti potpuno sigurna i najsnažnije zaštićena od bilo kakvog nasilja odraslih osoba, posebice djelatnika kojima je temeljna zadaća osiguranje njihove dobrobiti.

2

37

Dio prijava ukazuje na neprihvatljivu ili **neprikladnu verbalnu komunikaciju** pojedinih učitelja i nastavnika s djecom koja ponekad poprimi i oblike psihičkog (vrijedanje, omalovažavanje) i/ili fizičkog nasilja. Više takvih prijava evidentirali smo i kao kršenje obrazovnih prava koje se odnosi na neprofesionalno i neetično postupanje odraslih u školi. Ohrabruje to što prijave o ovakvom ponašanju zaprimamo i od samih djelatnika škole, ogorčenih pasivnošću ravnatelja koji su dužni zaštititi djecu od svih oblika neprikladnog ponašanja. Nerijetko nas sama djeca upozoravaju da, unatoč prijavama, ovakvo ponašanje učitelja i nastavnika traje i nekoliko godina, a da nisu poduzete mjere da se to prekine. Nalazi inspekcijskog i/ili stručno pedagoškog nadzora, koji su na posljeticu obavljeni nerijetko potvrđuju osnovanost prijave.²³

Manji broj prijava odnosi se na **fizičko nasilje**, najčešće pljuskanje i guranje, i neprikladno seksualno ponašanje djelatnika škole. Nakon provedenih nadzora i/ili istrage policije, neke prijave su se pokazale neuteemeljenima. U slučaju ponašanja učitelja za koje se dokazalo postojanje elemenata kaznenog djela bludnih radnji, počinitelj je nepravomoćno kazneno sankcioniran, s tim da je i prije otišao u mirovinu. Još uvijek očekujemo izvješće u slučaju nasilnog i grubog ponašanja dviju odgojiteljica u dječjem vrtiću (povlačenje djeteta za uši, pljuskanje, prisiljavanje djece da sa stola polizu prolivenu tekućinu, da se međusobno ozljeđuju, ležanje u hodniku kao kažnjavanje, pokrivanje dekom preko glave za vrijeme popodnevnog odmora) koje je Državnom odvjetništvu prijavila ravnateljica vrtića. Prosvjetna inspekcija nas je obavijestila da će njihove mjere prema djelatnicama ovisiti o odluci pravosudnog tijela.

Iz medija smo saznali za slučaj u kojem djelatnik osumnjičen za **kazneno djelo na štetu učenika** nije bio suspendiran s posla jer optužnica nije pravomoćna. U više navrata smo upozoravali na nedjelotvornu zaštitu djece od djelatnika osumnjičenih za počinjenje kaznenog djela na njihovu štetu, koji nastavljaju raditi s djecom do pravomoćnosti optužnog akta, što je znalo potrajati i nekoliko mjeseci. Naime, sukladno *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (ZO-OSŠ)*, a prema tumačenju MZO-a, uvjet za suspenziju djelatnika u ovakvim slučajevima je formalno započinjanje kaznenog postupka koji nastupa s pravomoćnošću optužnog akta. Preporučivali smo da se, zbog zaštite djece od ponavljanja kaznenog djela, u takvim okolnostima primijene odredbe *Zakona o radu i Etičkog kodeksa* koje omogućavaju suspendirati djelatnika i prije nastupanja drugih uvjeta sukladno kaznenim odredbama. Naša preporuka nije uvažena te saznajemo da djelatnici i nakon osnovane sumnje za kazneno djelo, nastavljaju raditi u školi i s djecom do pravomoćnosti optužnice. Zaštita djece tada se provodi na način da ravnatelj ili stručna služba neprekidno nadziru rad djelatnika do trenutka pravomoćnosti optužnog akta i suspenzije, što stvara neprirodnu i napetu atmosferu i otežava odgojno-obrazovni rad. Ovakvim rješenjima odgojno-obrazovni sustav stavlja radna prava djelatnika iznad prava djece i na njihovu štetu.

Zaprimili smo i prijave za **verbalno nasilje drugih roditelja** nad djetetom u školi i u blizini škole zbog vršnjačkih sukoba i/ili nasilja. Škole u takvim slučajevima opravdano pozivaju policiju, a nasilni roditelji su najčešće prekršajno kažnjeni. Dio upita djelatnika odnosi se na upute o poduzimanju mjera u slučaju neprikladnoga ponašanja roditelja ili drugih odraslih koji se zatiču u blizi-

23 O tome više pišemo u poglavlju *Obrazovna prava - Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji*.

ni odgojno-obrazovne ustanove. Ravnatelje smo upozorili na njihovu odgovornost za sigurnost djece i djelatnika škole te uputili da se u takvim situacijama obrate policijskim službenicima.

2

38

Iako nismo zaprimili prijave za **nasilje djece nad djelatnicima škole**, nerijetko mediji izvještavaju o takvim obraćanjima strukovne udruge djelatnika škole. Zahtjevi djelatnika za zaštitu osobnosti i digniteta nerijetko idu jedino u smjeru strožega kažnjavanja učenika, naglašavajući pri tome nedostatke i blage sankcije za neprimjerena ponašanja učenika. Mišljenja smo da u takvim slučajevima kažnjavanje učenika nije jedina mjera koju se može poduzeti, kao i da ono ne može biti učinkovito bez primjene drugih stručnih i kontinuiranih intervencija prema djetetu, najčešće u suradnji s drugim službama izvan škole.

2.1.4.3 Nasilje i zanemarivanje u drugim ustanovama i ostalo nasilje

Na nasilje nad djecom počinjeno izvan obitelji i odgojno-obrazovnih ustanova odnose se 52 prijave koje smo primili. Od toga je pet za nasilje putem interneta i mobitela o čemu pišemo u drugom dijelu ovoga poglavlja. Ostalih 47 prijava odnosi se na nasilje u domovima socijalne skrbi, specijalnoj bolnici za liječenje djece s TUR, sportskim klubovima, susjedstvu, javnom prijevozu, na ulici i drugim javnim prostorima. Nasilje nad djecom čine vršnjaci i odrasli. Obraćaju se roditelji, djeca, djelatnici ustanova i udruga, susjedi, građani, a neke prijave su anonimne. O nasilju saznajemo i u komunikaciji s djecom prilikom posjeta ustanovama, kao i iz medija. Neke prijave pokazale su se neutemeljenima, a za neke je postupak utvrđivanja još u tijeku.

Pet prijava odnosi se na nasilje u **domovima socijalne skrbi**, od čega tri na nasilje vršnjaka. Prijavu da je odgojitelj u odgojnoj ustanovi iskazivao verbalno nasilje i ponižavao djecu uputili su nam volonteri udruge koji su provodili programe s djecom. Izvješća domova i inspeksijskih nadzora nisu potvrdila navode iz ovih prijava, iako je djelatniku zbog neprimjerenog ponašanja ravnatelj izrekao usmenu opomenu. Unatoč malom broju prijava i službeno nepotvrđenom nasilju, u komunikaciji s djecom prilikom obilazaka domova socijalne skrbi saznajemo da se vršnjačkom nasilju ne pridaje dovoljno pozornosti i da ga djeca najčešće ne prijavljuju zbog izostanka primjerene reakcije i nedostatke zaštite koju očekuju od odraslih. Sama djeca i dio djelatnika rezignirano prihvaćaju nasilje kao uobičajenu „domsku” svakodnevicu. Nasilje djelatnika domova socijalne skrbi djeca rijetko prijavljuju, no potvrđuju da neki djelatnici neprimjereno komuniciraju s djecom.

Javnost je putem medija saznala i za teško nasilje koje je na ulici počinilo više odraslih osoba i jedan maloljetnik nad djetetom - migrantom, koji je smješten u dom socijalne skrbi. Dječaku su nanijeli teške tjelesne ozljede, a kazneni postupci protiv svih počinitelja su u tijeku. Primili smo i jednu prijavu koja se odnosi na nasilje u ženskom **odgojnom zavodu** koja se pokazala neutemeljenom.²⁴

Za **zanemarivanje** zdravlja, odgoja te kombinacije više potreba i prava djece u ustanovama primili smo četiri prijave, koje su se odnosile na ustanove za djecu s teškoćama u razvoju (TUR) i problemima u ponašanju (PUP), udrugu za djecu s TUR te na dječje odmaralište, ali se nakon provedenoga inspeksijskoga nadzora samo jedna prijava pokazala utemeljenom.

Pritužbe na ponašanje vozača i kontrolora karata u **javnom prijevozu** prema djeci ukazuju najčešće na nedovoljnu svjesnost odraslih osoba da djeca imaju pravo na sigurnost, primjerenu komunikaciju i dostojanstvo i kada čine prekršaj neposjedovanja važeće karte za koji, nesporno, trebaju snositi predviđene posljedice. Pozitivan je primjer da su neki autoprijevoznici prihvatili odgovornost za propuste u načinu obraćanja njihovih djelatnika djetetu te su uputili isprike roditeljima (rijetko i samome djetetu) zbog njihovoga ponašanja, a djelatnike upozorili na neprimjerenost komunikacije.

No jedna pritužba koja se odnosila na autoprijevoznika koji prevozi djecu u školu upućuje na zabrinjavajuću neosjetljivost za potrebe djece i za ugrozu njihove sigurnosti. U tom slučaju vozač nije do-

24 Više o uvjetima u odgojnim ustanovama govorimo u poglavlju *Prava djece s problemima u ponašanju*.

pustio djeci bez obnovljene mjesečne karte da uđu u autobus, iako nisu imala druge mogućnosti prijevoza, a od kuće su bila udaljena čak 40 kilometara. Vozač nije htio prihvatiti prijedlog roditelja, upućen mobitelom, da pojedinačnu kartu plate po dolasku u mjesto stanovanja pa su djeca ostala u večernjim satima na kolodvoru. Rukovoditelj tvrtke je, na upit o tom događaju, opravdavao ponašanje vozača strogim propisima, ne prepoznavši pri tome ugrozu za sigurnost djece i ne razmotrivši mogućnost da se fleksibilnijim pristupom istodobno moglo zaštititi djecu i riješiti problem naplate.

2

Dobili smo i prijavu za vršnjačko verbalno nasilje - vrijeđanje na nacionalnoj osnovi učenica koje pohađaju srednju manjinsku školu - koje se dogodilo u autobusu te prijavu zbog poruke koja sadržava govor mržnje ispisane na autobusnoj stanici u blizini škole. Gradsku prijevozničku tvrtku upozorili smo da ukloni neprimjerene grafite, a okolne škole, čiji su učenici vrijeđali djecu pripadnike manjinskoga naroda, pozvali smo da upozore učenike na nedopustivost govora mržnje te preporučili da uvedu preventivne programe za razvoj tolerancije i prihvaćanje različitosti.

39

Primili smo pet prijava koje se odnose na nasilno ponašanje i neprimjerenu komunikaciju trenera s djecom u **sportskim klubovima** i kampovima - plivačkim, nogometnim, košarkaškim i stolnoteniskim. Kao i prethodnih godina, najčešće je riječ o ponižavajućoj komunikaciji koju treneri smatraju motivirajućom za djecu (vikanje, psovke, vrijeđanje), povlačenju za uši, udaranju „čvrga” po glavi, prijetnjama isključivanjem iz kluba te o zanemarivanju ozljeda djeteta i prisiljavanju na nastavak igre ili treninga (što je u jednom slučaju ugrozilo djetetovo zdravlje). Jedna je prijava rezultirala isprikom uprave kluba roditeljima te su treneru izdali upozorenje za prekid suradnje. Iako istrage institucija u ovakvim slučajevima ne pronalaze prekršajnu ni kaznenu odgovornost sportskih djelatnika, njihovi su postupci nepedagoški i neprimjereni u radu s djecom. Prijave pokazuju da ovo područje nije dovoljno regulirano niti nadzirano te da je nužno da treneri, osim stručnih kvalifikacija, imaju i licencije te pedagoške kompetencije za rad s djecom.²⁵

Za **nasilje susjeda** nad djecom primili smo 17 prijava. Nekoliko prijava odnosi se na nasilje odrasle osobe nad djetetom koje je posljedica uključivanja roditelja u sukobe među djecom. Neki od tih roditelja nanijeli su ozljede drugom djetetu i protiv njih se vode kazneni ili prekršajni postupci. Dio primljenih prijava u pozadini ima neriješene sukobe odraslih, najčešće zbog imovinsko pravnih odnosa, a uključivanjem i nepotrebnim izlaganjem svoje djece pokušava se utjecati na ishode postupaka pravosudnih tijela.

Dio prijava koje dolaze od susjeda odnosi se na za preglasnu igru djece i ometanje mira. Zaprimali smo i prijave roditelja zbog stalnog uznemiravanja, zastrašivanja i prijetnji susjeda kojima „sve smeta” pa i uobičajeno dječje ponašanje. U pojedinim slučajevima protiv nasilnih susjeda pokrenuti su prekršajni i kazneni postupci zbog ugrožavanja djece. Neke prijave ukazuju na višegodišnje sukobe i duboko poremećene međususjedske odnose u koje su uključena i djeca, a koji bi mogli prerasti u ozbiljno nasilje, na što smo upozoravali i tražili pojačano djelovanje policije. U svim prijavama upućivali smo na mirno rješavanje sukoba i prioritet zaštite interesa djece te prijavu nadležnim tijelima ako nije moguće postići dogovor.

2.1.4.4 Nasilje i druge povrede prava putem interneta

Djeca putem interneta doživljavaju nasilje, ali i povrede drugih prava iz raznih područja života. Stoga pojedinačne prijave primljene u Uredu pravobraniteljice za djecu, koje se odnose na povrede prava djece na internetu, evidentiramo i u poglavljima koja se odnose na: nasilje među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, na medije, privatnost, pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe te pravosudno zaštitna prava. Isključivo na nasilje putem interneta odnosilo se pet prijava. To, međutim, ne pokazuje stvarno stanje povreda dječjih prava na internetu koje su, prema dostupnim podacima MUP-a, u porastu.

25 Više o zaštiti prava djece u sportu u poglavlju *Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport*.

2

Prema izvješću MUP-a tijekom 2017. godine putem aplikacije za prijavu seksualnog zlostavljanja djece putem interneta te drugih oblika zlostavljanja djece Red Button zaprimljeno je ukupno 100 prijava od kojih se 28 slučajeva odnosi na prijavu žrtve ili žrtvi poznate osobe dok su se 72 prijave odnosile na različite neprimjerene sadržaje na internetu. U 2017. godini djeca i maloljetnici počinili su sveukupno 172 kaznena djela protiv spolne slobode i kaznenih djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, što je znatno povećanje u odnosu na 2016. godinu, kad su zabilježena ukupno 72 kaznena djela.

40 Uzimajući u obzir sve veću dostupnost interneta velikom broju djece i vrijeme koje djeca provode na internetu i ubuduće možemo očekivati trend rasta povreda prava djece na internetu. Neovisno o tome koliko je djece žrtava, problematiku je prvenstveno potrebno sagledavati kroz posljedice koje pojedino dijete trpi zbog povreda putem interneta.

Često primamo upite novinara i stručnjaka o našem stajalištu u vezi s različitim područjima sigurnosti djece na internetu. Obraćaju nam se i roditelji i institucije te traže savjet o načinima zaštite djece u raznim situacijama povreda njihovih prava na internetu. Takva obraćanja upućuju na još uvijek nedovoljnu razinu znanja o načinima zaštite djece na internetu i nesnalaženje u postupanju u situacijama kad je dijete žrtva nekog oblika nasilja na internetu.

Zabrinjavaju slučajevi u kojima škole odbijaju sudjelovati u rješavanju problema kad je riječ o povredama prava djece na internetu. Tako nam se majka jedne učenice požalila na neodgovarajuće postupanje škole u slučaju nasilja nad njezinom kćeri koje se odvija preko *Viber* grupe mobitelom. Škola se odriče odgovornosti, uz obrazloženje da bi to bilo ulaženje u privatnost učenika, već odgovornost delegira na roditelje koji bi, prema njihovom mišljenju, trebali kontrolirati djecu te preporučuje roditeljima da „privatno” riješe problem, a svoju ulogu ističe u okviru prevencije. Za sukobe koji se događaju među djecom, a odvijaju se preko društvenih mreža i/ili grupama na mobilnim telefonima, ne smatraju se nadležnima.

AZOO je u tom slučaju školi izrekao mjere uz jasno izneseno mišljenje: „Nasilje, bez obzira događa li se neposredno među učenicima ili u virtualnom svijetu, škole bi trebale tretirati na jednak način. Potrebno je ispitati slučajeve, razgovarati s akterima, provesti *Protokol o postupanju u slučaju nasilja* te zaštititi žrtvu i sankcionirati nasilnike. Nije ključan medij u kojem se zlostavljanje događa nego uzroci i odgojno djelovanje koje škola treba provoditi.”. Takvo stajalište u više je navrata iznosila i pravobraniteljica za djecu.

Sve veći broj djece koristi mobitele u školi. Nerijetko se događa da djeca fotografiraju i snimaju različita događanja te ih objavljuju na internetu za vrijeme nastave. Nailazimo i na objave različitih neprimjerenih, nasilnih i pornografskih sadržaja na *You Tube* kanalima koje kreiraju sama djeca. Učenici snimaju organizirane tučnjave svojih vršnjaka i druge neprimjerene sadržaje, nerijetko nastale i u školskim prostorima. Primali smo i prijave škola u kojima nas upozoravaju na neprimjerene video-isječke na *You Tubeu* o njihovim učenicima te se čini da je, uz nužne preventivne aktivnosti, među ostalim potrebno i uspostaviti jasna pravila korištenja mobitela u školama.

Važno je ukazati i na pojavu „influencera”, na što su nas posebno upozorili članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu. Riječ je o osobama koje svoju popularnost na društvenim mrežama grade objavljivanjem fotografija kojima često i reklamiraju različite proizvode te na taj način zarađuju. Nerijetko „poznati” roditelji objavljuju fotografije svoje male djece kojima reklamiraju kozmetičke i druge proizvode. Iz razgovora s djecom doznajemo da mnogi njihovi vršnjaci žele postati „influenceri” jer je to za njih naizgled najlakši i najzanimljiviji način zarade koji im, uz novac i njima zanimljive proizvode, donosi veliki broj pratitelja i popularnost na društvenim mrežama. Pritom djeca mogu biti izložena različitim oblicima iskorištavanja, manipulaciji te povredama njihovih prava, prvenstveno prava na privatnost i prava na zaštitu od različitih oblika nasilja i iskorištavanja, uključujući i seksualno. Dostupni podaci upućuju na to da upravo seksualno iskorištavanje i nasilje putem interneta nad djecom poprima sve veće razmjere.

Kad govorimo o roditeljima koji, koristeći se slikama svoje djece sudjeluju u oglašavanju proizvoda, trgovačkih marki i slično na internetu, moramo reći da je riječ o području zaštite djece koje je pravno izrazito neregulirano i neistraženo, u kojem sudionici često postupaju bez jasnih pravila, potaknuti željom za brzom zaradom i popularnošću. Zasad ne postoji pravna regulativa koja bi spriječila djecu, a i roditelje da budu „influenceri“, a kojom bi se ujedno zajamčila cjelovita zaštita dječjih prava i njihova najboljeg interesa. Kako zaštita prava i dobrobiti djeteta u ovom području u potpunosti ovisi o roditeljskoj odgovornosti, senzibiliziranosti i spremnosti da zaštite interese svoga djeteta, nužno je upozoravati roditelje da se prije objavljivanja fotografija djeteta, osim o potencijalnoj dobiti, detaljno informiraju i o eventualnim rizicima i težini posljedica koje dijete može imati nakon objavljivanja njegovih snimki na internetu. Osim već spomenutih rizika, to su i teškoće u djetetovu poimanju vlastite privatnosti, razvoju vrijednosti, odnosu prema novcu i radu, uspjehu i postignućima i slično.

Prethodnih godina ukazivali smo na nedostatak istraživanja u području sigurnosti djece na internetu koja bi mogla biti polazišta za izradu i donošenje nacionalnih politika za zaštitu djece u ovom području. Ohrabruje to što je u 2017. godini pokrenuto prvo nacionalno komparativno istraživanje o medijskim navikama djece i njihovih roditelja te sigurnosti djece na internetu, kojim se i Hrvatska uključila u svjetski standard praćenja sigurnosti djece na internetu. Terensko istraživanje hrvatskog projekta *EU Kids Online* obuhvatilo je 1017 djece u dobi od 9 do 17 godina te isto toliko roditelja²⁶. Opći cilj istraživanja bio je steći bolji uvid u navike djece pri korištenju interneta i suvremenih tehnologija, ispitati učestalost i oblike izloženosti djece uznemirujućim sadržajima i nasilju te ispitati zaštitne faktore i ulogu okoline u zaštiti i edukaciji djece i mladih o opasnostima na internetu. U nastavku donosimo ključne rezultate istraživanja *EU Kids Online* za Hrvatsku²⁷.

2

41

Djeca i Internet

Djeca najčešće pristupaju internetu preko pametnih telefona i računala/laptopa/notebooka. Gotovo polovica djece u dobi od 9 do 11 godina, 2/3 djece djece u dobi od 12 do 14 te 3/4 djece u dobi od 15 do 17 godina može pristupiti internetu kad god želi. Svako četvrto dijete od 9 do 14 godina te svako treće dijete od 15 do 17 godina zabrinuto je za svoju privatnost na internetu. Najkorištenija društvena mreža među djecom od 9 do 17 je Facebook, a na drugom mjestu je Instagram.

• Kontakti putem interneta i uživo

*Svako deseto dijete u dobi od 15 do 17 godina **prihvća sve zahtjeve za prijateljstvom** drugih ljudi na društvenim mrežama, a gotovo svako četvrto svakoga tjedna traži na internetu nove prijatelje ili kontakte. Svako peto dijete u dobi od 9 do 17 godina u potpunosti ili uglavnom **ne zna promijeniti postavke privatnosti**, npr. na društvenim mrežama.*

*Gotovo svako treće dijete u dobi od 9 do 17 godina je u posljednjih godinu dana **komuniciralo na internetu s osobama koje nisu upoznali uživo**. To je činilo svako deseto dijete u dobi od 9 do 11 godina, svako četvrto dijete u dobi od 12 do 14 te gotovo polovica djece u dobi od 15 do 17 godina. Svako sedmo dijete od 9 do 17 godina u posljednjih se godinu dana **susrelo s online prijateljem**, odnosno osobom koju su upoznali preko interneta. Većina djece se susrela s osobom svojih godina, dok se svako deseto dijete susrelo s osobom starijom od sebe. Gotovo polovica djece otišla je na sastanak uživo s jednim do dva online prijatelja, a 1/10 njih susrela se s više od 10 online prijatelja.*

*U proteklih godinu dana više od pola djece u dobi od 9 do 17 godina primilo je **povređujuću ili neprimjerenu poruku**, a više od desetine ih je bilo zastrašivano na internetu. Pritom je takve poruke primilo više od 1/3 djece od 9 do 11 godina, gotovo polovica djece u dobi od 12 do 14 te gotovo 3/4 djece od 15 do 17 godina.*

• Izloženost seksualnim sadržajima

U proteklih godinu dana nešto više od četvrtine djece bilo je izloženo seksualnom sadržaju. Gotovo polovica djece bila je povremeno izložena seksualnim sadržajima putem televizije, filma, časopisa ili knjige. Na internetu trećina učestalih izlaganja seksualnim fotografijama dogodila se putem

26 U istraživanje je uključen onaj djetetov roditelj koji ima više uvida u prakse djeteta na internetu.

27 Rezultati su dostupni na stranici www.eukids.online

mobitela, računala, tableta ili drugog online uređaja, zatim putem pop-ups prozora na internetu te gotovo četvrtina izlaganja na platformama za dijeljenje fotografija.

Djeca koja su bila izložena seksualnim fotografijama češće imaju pristup internetu kada to žele te provode više vremena na internetu tijekom radnog tjedna i vikenda. Dječaci su gotovo dva puta češće vidjeli seksualne fotografije od djevojčica. Više od 2/3 djece u dobi od 9 do 17 godina na internetu je u proteklih godinu dana vidjelo seksualne fotografije gole osobe ili film iako im to nije bila namjera, a gotovo je petina njih vidjela takav sadržaj s namjerom. Pritom je 8% djece u dobi od 9 do 11 godina imalo namjeru vidjeti takve sadržaje.

Više od trećine djece u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjelo fotografije ili video koji pokazuje seksualne radnje ili ljude u spolnom odnosu, a da im to nije bila namjera, dok je gotovo petina njih vidjela isti sadržaj s namjerom. Četvrtina djece u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjela fotografije ili video koji prikazuje **seksualne radnje na nasilan način**, a da im nije bila namjera vidjeti takav sadržaj. S porastom dobi raste i iskustvo izloženosti seksualnom sadržaju na internetu.

Djeca koja su vidjela seksualne fotografije gotovo dva puta češće ignoriraju savjete roditelja. Djeca koja su bila izložena seksualnim fotografijama golih ljudi, a da im to nije bila namjera, češće su zatvarala stranicu ili aplikaciju i češće su kliknuli gumb za prijavljivanje zlostavljanja na internetu, nego djeca koja su imala namjeru vidjeti takav sadržaj. Polovina djece nakon neželjenih izlaganja seksualnim fotografijama osjećala se pomalo krivom. Trećina djece koja su bila izložena prizorima nasilnoga seksa na internetu, koje su namjerno tražila, osjećala se pomalo krivom te nijedno od njih nije pokušalo potražiti pomoć odrasle osobe niti je pokušalo prijaviti problem putem interneta.

Svako dvanaesto dijete u dobi od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana **primilo poruku sa seksualnim sadržajem** (riječi, slike ili video), što češće primaju starija djeca. Tri četvrtine djece koja su primila takve poruke dobilo ih je putem društvenih mreža, gotovo polovina kao poruku poslanu na mobitel, a trećina putem pop-ups prozora i medijskih platformi (YouTube, Instagram, Flickr).

- **Izloženost drugim štetnim sadržajima**

Više od četvrtine djece od 9 do 17 godina je u proteklih godinu dana vidjela internetske stranice ili rasprave koje uključuju poruke i **govor mržnje** usmjeren prema određenim grupama ljudi. Također je gotovo četvrtina djece od 9 do 17 godina u proteklih godinu dana vidjela internetske stranice ili rasprave o **samoozljeđivanju** ili načinima fizičkog ozljeđivanja, stranice koje uključuju krvave i nasilne sadržaje i slike, kao i one stranice koje govore o načinima **kako biti vrlo mršav**. A 13% djece je u proteklih godinu dana vidjelo internetske stranice ili rasprave koje govore o počinjenju **samoubojstva**.

- **Što kažu roditelji**

Roditelji češće o aktivnostima na internetu razgovaraju s djecom mlađe dobi, mnogo češće nadziru njihove aktivnosti na internetu te im češće daju savjete što učiniti ukoliko ih netko uznemirava na internetu. Samo 13% roditelja zna da je njihovo dijete imalo kontakt s osobom na internetu s kojom ranije nije imalo kontakt licem u lice, dok ostali smatraju da djeca nisu imala takvo iskustvo. Gotovo svaki deseti roditelj zna da je njihovo dijete u proteklih godinu dana gledalo slike koje su očigledno seksualne, dok ostali misle da djeca nisu imala takvo iskustvo. Gotovo 1/4 roditelja u Hrvatskoj slaže se s tvrdnjom kako je na internetu dopušteno vrijeđati i krivo se predstavljati.

Rezultati ovog istraživanja mogu biti vrijedan poticaj za donošenje propisa, nacionalnih smjernica za sigurno korištenje interneta, izradu edukativnih materijala za djecu i roditelje te za izradu nacionalnih i lokalnih obrazovnih politika.

Nasilje među djecom kao specifičan oblik nasilja - MUP u izvješću za 2017. navodi da percepcija javnosti i medija o porastu i težini nasilja među mladima nema uporište u statističkim podacima jer se u zadnjih nekoliko godina bilježi značajan i kontinuirani pad broja kaznenih djela tjelesne i teške tjelesne ozljede koju čine maloljetnici. Podaci ohrabruju te upućuju na povećanu osjetljivost i svjesnost o štetnosti težih oblika vršnjačkoga nasilja koji su kaznena djela, što je zasigurno rezultat određenih preventivnih aktivnosti i kampanja. No, s druge strane i djeca i odrasli upozoravaju na porast vršnjačkoga nasilja, a u prilog tome govore podaci MUP-a o blagom porastu prekršaja s elementima nasilja.

Vršnjačko nasilje po svojim obilježjima i pojavnosti češće se manifestira u blažim oblicima kao

što je tučnjava ili vrijeđanje na koje se odnose prekršajne odredbe. Prema podacima MUP-a bilježe se i **novi trendovi vršnjačkoga nasilja** putem suvremenih tehnologija, uključujući i povredu privatnosti, za koje još ne postoje dovoljno razvijene i implementirane preventivne strategije. Dio nasilja nije ni obuhvaćen policijskim i pravosudnim intervencijama, posebice ono psihičko koje se nerijetko ne evidentira ni u školi ni u službi socijalne skrbi. Ne evidentira se uvijek ni nasilje kod kazneno i prekršajno neodgovorne djece što sve skupa ukazuje na veliku „tamnu brojku” u vezi s vršnjačkim nasiljem. Bilo da je vršnjačko nasilje službeno evidentirano ili o njemu saznajemo na druge načine, njegova značajna prisutnost u životu djece ukazuje na potrebu snažnije sveobuhvatne prevencije na svim razinama.

2

43

Sveobuhvatna i učinkovita **zaštita djece od svih oblika nasilja** još nije dosegnuta, unatoč unapređivanju propisa. I dalje je nužno ulagati u preventivne strategije i programe, a edukaciju stručnjaka promovirati kao obvezni standard za rad s djecom. No, za osudu nasilja kao štetne pojave u društvu potrebno je razvijati i opću atmosferu o neprihvatljivosti nasilja, bez obzira na kojem mjestu, tko ga čini i prema kome. Nažalost, svjedočimo tolerantnom stavu društva prema nasilju i prema osobama koje se ponašaju nasilno, a nerijetko se ova pojava osuđuje samo na deklarativnoj razini, bez učinkovite reakcije društva i sankcioniranja pojedinaca. Tako svjedočimo tome da osobe koje se ponašaju nasilno u obitelji i dalje obnašaju istaknute funkcije u društvu, poznati pojedinci i „uvaženi građani” za nasilje nisu adekvatno sankcionirani, a iskazi mržnje i poticaj na nasilje prema neistomišljenicima uobičajena je i najčešće nekažnjena pojava u javnom prostoru. U takvim okolnostima licemjerno je za nasilje optuživati samo djecu i smatrati kako su jedino ona odgovorna za svoje neprihvatljivo ponašanje te zanemariti odgovornost odraslih koji im svojim ponašanjem nerijetko pružaju vrlo loš primjer.

2.2 Prava djece kao članova društvene zajednice

Prava djece kao članova društvene zajednice uključuju pravo na sudjelovanje/participaciju djece koja su, u pravilu, s obzirom na dob, sposobna oblikovati vlastito mišljenje (u obiteljskopравnim pitanjima, školi, sportskom klubu, mjestima obavljanja izvanškolskih aktivnosti i na drugim mjestima), pravo na pristup informacijama i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih informacija²⁸, pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijedi, na slobodno udruživanje i mirno okupljanje. U ovo poglavlje uključili smo i temu o odnosu političara prema djeci.

Dobili smo 29 prijava koje su se odnosile na 20 djece i 15 grupa djece. Prijave su se uglavnom odnosile na propitivanje načina ostvarivanja prava djece u sudskim postupcima vezanim za obiteljskopравna pitanja, pravo na izražavanje mišljenja u školi, sportskom klubu i drugim mjestima izvan školskih aktivnosti. Najviše prijava u ovom području, iako ne uvijek i utemeljenih odnosilo se na iskorištavanje djece u političke svrhe.

Primjećujemo kako je i dalje prisutan problem nepoznavanja i nerazumijevanja svrhe prava djeteta na sudjelovanje u društvu te je niska razina osposobljenosti odraslih za komunikaciju i rad s djecom na ostvarivanju tog njihovog prava. Da bi se ostvarivanje prava djeteta na sudjelovanje u društvu podiglo na višu razinu, nužno je realizirati preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta iz Zaključnih primjedbi o kombiniranom trećem i četvrtom periodičnom izvješću Republike Hrvatske (usvojenim u rujnu 2014.), koje ukazuju na potrebu edukacije stručnjaka koji rade s djecom i za djecu o pravu djeteta na participaciju, potrebu podizanja svijesti djece i odraslih o postojanju ovoga prava te potrebu mijenjanja društvenih stavova o djeci kao pasivnim objektima odluka odraslih. Pri tome je izrazito važno djecu informirati, educirati i osnažiti u pogledu ostvarivanja participacijskih prava koja im pripadaju kao članovima društvene zajednice.

28 O tome izvještavamo u poglavlju *Mediji i dječja prava*.

Ostvarivanje prava djece na sudjelovanje u postupcima obiteljskopravne zaštite problem je o kojem više govorimo u poglavlju *Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb* u kojem se bavimo temom visokokonfliktnih razvoda. Obraćaju nam se djeca koja traže savjet o načinu na koji mogu ostvariti pravo sudjelovanja u sudskom ili administrativnom postupku i roditelji koji su nezadovoljni odlukom suda, uvjereni kako sud i Centar za socijalnu skrb (CZSS) nisu poklonili dužnu pažnju iskazanom mišljenju djeteta.

44 I ove godine građani i predstavnici medija obavještavali su nas o različitim situacijama u kojima su djeca na neki način bila korištena u **političkim aktivnostima odraslih**, često bez znanja i suglasnosti njihovih roditelja ili bez mogućnosti da se izuzmu od takvih aktivnosti. Prijave su se odnosile na načelnike općina, gradonačelnike i druge dužnosnike na lokalnoj ili državnoj razini, istaknute predstavnike pojedinih političkih stranaka te kandidate za političke funkcije različitih političkih opcija ali i osobe koje nemaju izravne veze s politikom. Dodatno zabrinjava to što politički akteri, čini se, ne vide ništa sporno u takvim aktivnostima te nepostojanje svijesti sudionika u političkom oglašavanju da za svako snimanje djece moraju imati suglasnost roditelja. Pravobraniteljica nema mogućnost utvrđivati u svakom slučaju je li doista riječ o iskorištavanju djece, ali u situacijama u kojima je bila evidentna povreda nekog prava djeteta, najčešće prava na privatnost, prosljedila je pritužbe nadležnim tijelima. Primjerice, prijave roditelja o tome da nisu dali suglasnost da se slike njihove djece koriste u političkom oglašavanju prosljedili smo Agenciji za zaštitu osobnih podataka (AZOP) ili smo uputili upozorenja i preporuke čelnicima gradova i općina ili stranačkim predstavnicima.

Najviše prijava primili smo uoči i tijekom **kampanje za lokalne izbore** u svibnju 2017. Tada su se slike i snimke djece često pojavljivale na mrežnim stranicama i Facebook profilima pojedinih političkih stranaka, na promidžbenim lecima i u filmovima u kojima su se predstavljali uspjesi aktualnih političara te se pozivalo građane da ih ponovno biraju. Učestali su posjeti načelnika i gradonačelnika dječjim vrtićima, školama, sportskim klubovima, kandidati za funkcije lokalnih čelnika davali su donacije udrugama koje okupljaju djecu i mlade, a lokalni mediji opširno su i uz puno fotografija djece izvještavali o tome.

I izvan izborne kampanje bilo je više situacija u kojima su roditelji i drugi prepoznali da su neki političari nastojali „uljepšati” javnu sliku o sebi tako što su iznenada odlučili razveseliti djecu izvanrednim posjetima i darovima. No, s tim u vezi zamjećujemo i pojačanu osjetljivost na situacije koje mogu, ali i ne moraju nužno, predstavljati povredu prava djece, što je moguće povezati i s općenitim slabljenjem povjerenja u institucije. Tako bi ponegdje svaka aktivnost lokalnih vlasti usmjerena na djecu i mlade, makar bila organizirana pola godine prije izbora, bila prepoznata kao smišljena gesta „političkog iskorištavanja” djece, a svaki posjet načelnika ili gradonačelnika nekoj manifestaciji u dječjem vrtiću ili školi promatran je sa sumnjom. Jedan nam je građanin poslao prijedlog da šest mjeseci prije izbora čelnicima općina i gradova valja zabraniti bilo kakve javne aktivnosti koje imaju veze s djecom jer bi to moglo biti shvaćeno kao iskorištavanje djece za interese njihovih političkih stranaka.

Jedna od bizarnijih prijava bila je da je predstavnik političke stranke odjeven kao Djed Mraz dijelio za Božić slatkiše djeci na gradskome trgu i slikao se s djecom u naručju ispred stranačkoga plakata, što je zatim objavljeno na FB profilu stranke, čemu su neki roditelji prigovorili. Upozorili smo predsjednika stranke da uklone slike te su brzo reagirali i ispričali se.

Građani koji nam prijavljuju slučajeve koje smatraju političkom manipulacijom djece, nerijetko očekuju da će pravobraniteljica u svakoj takvoj situaciji javno istupiti i osuditi počinitelje neprimjerenih postupaka pa su razočarani ako prijava ne rezultira sankcijama, ne shvaćajući da pravobraniteljica nema takve ovlasti. Proteklih godina upozoravali smo **Državno izborno povjerenstvo** (DIP) na niz osjetljivih situacija koje su upućivale na neprimjereno korištenje djece u političkim kampanjama te pozivali da se donesu pravila ponašanja tijekom izborne kampanje, odnosno da se etičkim kodeksom pokuša regulirati koje su aktivnosti neprimjerene u odnosu na djecu kako bi se izbjegle grube zlouporabe (poput dijeljenja dječjih igraćaka sa stranačkim simbolima ili nastupa dječjih zborova i

plesnih skupina na stranačkim izbornim skupovima). No, takva pravila još nisu donesena, štoviše, DIP nam je proslijedio par prijava o mogućem iskorištavanju djece u političkoj promidžbi, iako pravobraniteljica nema ovlasti za izravno postupanje u takvim slučajevima i iako se upravo od DIP-a očekuje da djeluje u vezi s time.

Ohrabruje to što je Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP) na temelju prijava koje smo joj dostavili pokrenula postupak zbog povrede prava djece na zaštitu osobnih podataka prema *Zakonu o zaštiti osobnih podataka*²⁹. Također je dala preporuke koje mogu pomoći boljem razumijevanju ove problematike i boljoj zaštiti djece. U tom smislu smatramo vrlo važnom preporuku AZOP-a, upućenu Agenciji za odgoj i obrazovanje, o važnosti **zaštite osobnih podataka djece** i zaštite djece u školi od promidžbenih aktivnosti, a osobito da se podaci djece ne koriste u svrhe nečije osobne promocije i političkoga marketinga. AZOP je uputio preporuku i čelniku jednoga grada, ujedno i političkoj stranci koju predstavlja, u kojoj se obrazlaže najbolji interes djeteta. Smatramo da bi ta preporuka mogla poslužiti i DIP-u za formuliranje dijela preporuka o poštovanju **prava djece tijekom izbornih kampanja**. Citiramo dio iz preporuke:

„Korištenje fotografije djeteta (posebice u marketinške svrhe) bez pribavljene privole zakonskih zastupnika/roditelja predstavlja povredu privatnosti djeteta te invazivnu metodu obrade osobnih podataka koja može imati dalekosežne posljedice na samo dijete prvenstveno u psihološkom smislu, koje na taj način može biti etiketirano u društvu (primjerice zadirkivanje među vršnjacima) kao osoba koja podržava određenu političku opciju (program) iako nema biračko pravo. Stoga je u slučajevima namjeravane obrade osobnih podataka djece potreban naročiti oprez, te odgovorno i savjesno postupanje (posebice u slučajevima objave fotografije na plakatima/lecima budući da su takve fotografije dostupne širokom krugu osoba), odnosno nužno je prethodno pribaviti privolu zakonskih zastupnika (roditelja) malodobnog djeteta”.

Posebnu pažnju izazvao je slučaj zastupnika Hrvatskoga sabora koji je samovoljno ulazio u srednje škole ili se ispred škola fotografirao s učenicima, a zabilježeno je i da je pozivao učenike da pobjegnu s nastave kako bi se slikali s njime, te je slike objavljavao na svome FB profilu bez suglasnosti njihovih roditelja. U vezi s time pravobraniteljica je obavijestila nadležna tijela (MZO, AZOP, policiju, DORH) jer se u početku činilo da nitko ne može spriječiti postupke zastupnika kojima je nerijetko ometao nastavu i kućni red škole. Pravobraniteljica se obratila javnosti i priopćenjem u kojem je pozvala nadležna tijela da zaštite djecu od neprimjerenih postupaka političara, kao i da se zaštiti privatnost djece. Mnogi roditelji i profesori bili su revoltirani tim njegovim postupcima koje su doživjeli kao kršenje prava djece, povredu privatnosti i iskorištavanje učenika za osobnu promidžbu. S druge strane, bilo je i drukčijih reakcija te se i nama javila nekolicina roditelja i učenika tvrdeći da podržavaju opisano ponašanje političara te da učenici, premda maloljetni, mogu sami odlučiti hoće li se s njime slikati i da je to za njih mogućnost sudjelovanja u političkom životu. AZOP je utvrdio da se političar doista ogriješio o prava djece i Zakon o zaštiti osobnih podataka te mu naložio da sa svojeg FB profila ukloni slike djece za čiju objavu nema suglasnost njihovih roditelja.

Nije svaki susret djece s političarima iskorištavanje djece u političke svrhe, pogotovo ako je u školi susret s predstavnikom vlasti pripremljen kao dio pedagoškog procesa ili kad djeca organizirano dolaze u posjet gradonačelniku, Hrvatskome saboru ili Predsjednici države. Takvi susreti korisni su ako im je svrha poučiti djecu o tome kako funkcionira demokratski politički sustav, a i kako bi djeca dobila priliku iznijeti svoja mišljenja o pitanjima važnim za njihov život. Svrha takvih susreta je omogućiti djeci da aktivno sudjeluju u društvu. Pojedine vrijedne primjere takvoga sudjelovanja ili **participacije djece** prepoznajemo u djelovanju dječjih gradskih vijeća i dječjih foruma.

Za stvarnu aktivnu participaciju u društvu djeci je potrebno osigurati i potrebna znanja i podršku za takav angažman u području njihovih autentičnih potreba i prava koje razumiju. Pritom trebaju biti

slobodna od pritiska i prisile, informirana o svrsi takvoga sudjelovanja, zaštićena od manipuliranja, iskorištavanja i negativnih reakcija na njihovo izneseno mišljenje, što često uključuje i zaštitu njihove privatnosti. Pojedini primjeri iskorištavanja djece u političke svrhe potvrđuju da mnogi odrasli ne razumiju svrhu participacije djece u društvu. Umjesto da im se omogući da izraze svoje želje, potrebe pa i nezadovoljstvo postojećim stanjem, što su također važne informacije za izradu izbornih programa kandidata koji se natječu za političke funkcije na lokalnoj ili državnoj razini, djecu se često koristi kao ukras na plakatima, FB profilima i promotivnim medijskim objavama.

Nažalost, u prošloj smo godini imali i slučaj da je dijete, manipulirano od odraslih, javno iznosilo politička stajališta koja mu je pripremio netko drugi i izjašnjavalo se o pitanjima kojima nije bilo doraslo i koja nemaju veze s djecom, a sve su to prenosili i mediji. O tom jedinstvenom slučaju, koji je pokrenuo žestoke sukobe među političkim dionicima u lokalnoj sredini, pri čemu je dijete bilo javno izloženo na način koji je ugrožavao njegovu sigurnost, obavijestili smo policiju te je i DORH pokrenuo izvide.

Nisu samo političari ti koji politiziraju djecu. U pojedinim slučajevima odrasli u obrazovnim, kulturnim i drugim ustanovama i organizacijama poticali su djecu na sudjelovanje u aktivnostima s političkim konotacijama ili su smatrali potrebnim upoznati djecu sa svojim političkim uvjerenjima, uključujući i svoje predrasude i širenje **govora mržnje**. Potkraj prošle godine u javnosti je snažno odjeknuo slučaj učitelja osnovne škole (vjeroučitelja) koji je na nastavi govorio učenicima da pojedine političare treba ubiti, vrijeđao pripadnike pojedinih naroda i vjeroispovijesti i opravdavao nasilje protiv njih. Pravobraniteljica za djecu osudila je javno taj slučaj kao primjer poticanja na mržnju i poziv na nasilje iz mržnje, upozoravajući da je takvo ponašanje nedopustivo u društvu, a pogotovo u školi i u radu s djecom te da nužno mora biti sankcionirano. Procjenjujući da takvi incidenti mogu ostaviti dalekosežne štetne posljedice za učenike i njihovo buduće ponašanje, pravobraniteljica je upozorila da se nipošto ne bi smjelo umanjivati opasnosti od takvih slučajeva te je pozvala škole da izgrađuju odnose i atmosferu u kojoj nema mjesta govoru mržnje.

Djeca i izvan škole svuda oko sebe gledaju i slušaju odrasle, izložena su različitim informacijama, pa i izljevima netolerancije i mržnje, svjedoče svjetonazorskim sukobima, borbi političkih stranaka za vlast i o svemu tome mogu imati svoje mišljenje. Stvarnost je **politizirana** pa je vjerojatno da će i djeca tome biti izložena. Nemoguće je poštedjeti ih od toga u potpunosti, ali moguće je i nužno zaštititi ih od iskorištavanja i instrumentalizacije u korist bilo čijih političkih probitaka.

Zaključno možemo reći da se **načelo sudjelovanja** djece i dalje ne provodi u društvu u dovoljnoj mjeri, odrasli ga prihvaćaju uglavnom deklarativno te nema sustavne edukacije stručnjaka koji rade s djecom o provedbi toga načela. Aktivnost djece-članova predstavničkih tijela u školama, dječjim domovima i lokalnoj zajednici, kao i način izbora dječjih predstavnika, često su formalizirani i nisu zastupljeni u svim sredinama niti su djeca dovoljno informirana o ovim aktivnostima. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi predviđa sudjelovanje učenika u odlučivanju o važnim pitanjima kroz djelovanje Vijeća učenika, ali iz razgovora s djecom doznajemo da najčešće ne prepoznaju u tom tijelu mogućnost za vlastitu aktivnu participaciju. Pitanje je i koliko su učitelji/profesori spremni i osposobljeni facilitirati takvo njihovo sudjelovanje te je li im u sklopu inicijalnog obrazovanja i stručnog usavršavanja osigurano učenje o dječjim i ljudskim pravima.

Stoga je nužno unapređivati znanje i razinu svijesti same djece i šire društvene zajednice o participativnim pravima djece. Potrebno je educirati djecu o značenju i važnosti predstavničkog tijela u školi, dječjem domu i lokalnoj zajednici te educirati nastavnike/odgojitelje za osnaživanje participacijskih kapaciteta djece, koje je škola dužna izgrađivati, a lokalna zajednica i država financijski osigurati.

Potrebno je sustavno educirati stručnjake u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu (pravosuđe, socijalna skrb, odgojno-obrazovni sustav) o pravu djece na sudjelovanje, u skladu s Općim komentarom br.12 (2009) Odbora za prava djeteta.

2.3 Obrazovna prava

Tijekom 2017. godine zaprimili smo 310 prijava pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje. Na 240 djece odnosilo se 207 prijava, a 103 prijave na grupu djece, odnosno odgojno-obrazovnu skupinu, razred ili ustanovu, zbog čega nije bilo moguće odrediti točan broj djece. Prijave pojedinačnih povreda prava djece na odgoj i obrazovanje u ukupnom broju prijava su kao i prethodnih godina na drugom mjestu po brojnosti, odmah iza prijava povreda prava na roditeljsku skrb.

2

47

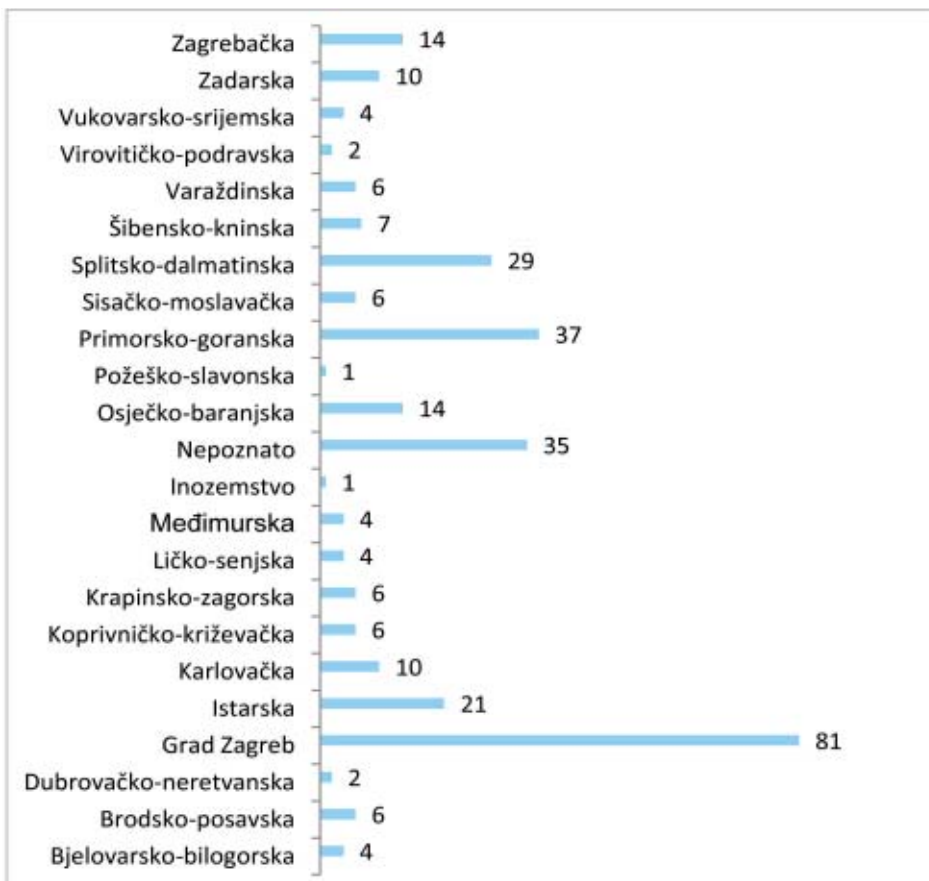
Osim obrazovnih prava, primali smo i prijave povreda drugih prava djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, kao što su pravo na zaštitu od nasilja, na zaštitu od diskriminacije, na privatnost te zdravstvena prava, o čemu pišemo u drugim dijelovima izvješća. Kao i prethodnih godina najveći broj prijava odnosio se na povrede prava djece u osnovnoškolskom obrazovanju (102) potom u predškolskom odgoju i obrazovanju (73) te u srednjoškolskom obrazovanju (40). Na pojedinačne povrede prava djece s teškoćama u razvoju odnosilo se 90 prijava.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece prema razinama odgojno-obrazovnog sustava

	DV	OŠ	SŠ	UKUPNO
Ukupno	101	156	53	310
Od toga djeca s TUR	28	52	10	90

U najvećem broju slučajeva (72) prijavitelji su bili roditelji, pojedinačno ili grupno, a potom odgojno-obrazovne institucije (30). Važan izvor informacija bili su nam stručno pedagoški nalazi Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO), nalazi službe prosvjetne inspekcije, kao i razgovori s djecom i djelatnicima prilikom naših obilazaka odgojno-obrazovnih ustanova.

Prijave pojedinačnih povreda prava djece po županijama

Prema sadržaju prijave su se odnosile na:

- dostupnost odgoja i obrazovanja,
- sigurnosne, prostorne i organizacijske uvjete,
- kadrovske uvjete te programe i sadržaje,
- međusobne odnose roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova,
- primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

2

48

2.3.1 Dostupnost odgoja i obrazovanja

Aktualni problemi u području *predškolskog odgoja i obrazovanja* odnose se na: nejasne kriterije upisa djece u vrtić, nemogućnost ostvarenja upisa djeteta u programe predškolskog odgoja, različita pravila i način sufinanciranja boravka djece u dječjim vrtićima od strane osnivača te nemogućnost ostvarenja prijevoza djece do predškole u manjim mjestima.

Prijave roditelja upućuju na **različite i nejasne kriterije upisa**, kao i ispisa djece iz vrtića. Uočljiv je problem netransparentnosti procedura, kriterija i često nedovoljne informiranost roditelja. Jedinice lokalne samouprave (JLS) autonomne su u određivanju upisnih pravila, tim više što predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Hrvatskoj nije propisan kao obvezatan, osim programa predškole. Različiti uvjeti i pravila za upis djece propisani općim aktima JLS najčešće nastaju uslijed nedostatnih kapaciteta predškolskih ustanova zbog čega djecu stavljaju u nejednak položaj. Za prijave koje su se odnosile na nemogućnost upisa djeteta u vrtić ili saznanja o diskriminatornim sadržajima odredbi općih akata upućivali smo preporuke osnivačima. Kako bi se izbjegle nepravedene, a moguće i diskriminatorne odredbe o uvjetima upisa, bilo bi poželjno ujednačiti uvjete i pravila za upis u vrtiće na razini države.

Već niz godina upozoravamo na **nedostatan broj mjesta u vrtićima**. Istovremeno neki vrtići u pokušajima da prime što više djece krše Državni pedagoški standard³⁰ u odnosu na broj djece u skupini na što se, s pravom, žale roditelji djece koja već pohađaju vrtić.

I dalje primamo pritužbe na nemogućnost upisa ili **ostvarivanja sufinanciranja boravka u dječjem vrtiću** u slučaju kad jedan od roditelja nema prebivalište na području JLS-a u kojem se vrtić nalazi i u slučaju da ne postoje dječji vrtići ili su nedostatnih kapaciteta na području njihova prebivališta. Tada su roditelji primorani upisati dijete u vrtić na području drugih JLS-a ili u privatne vrtiće u kojima plaćaju punu ekonomsku cijenu. Roditelji nerijetko očekuju od JLS-a svojeg prebivališta jednaki iznos sufinanciranja za boravak djeteta u dječjem vrtiću drugih osnivača, što najčešće nije propisano aktima JLS-a. Pojedini JLS-i, koji na svom području ne osnivaju dječji vrtić, u svojim su općim aktima propisali obvezu osiguravanja sredstava u proračunu za pokriće minimalno 50% ekonomske cijene dječjeg vrtića kojeg polaze djeca s njihova područja, a kojeg su osnivači JLS. Iz toga ne proizlazi obveza općine da osigura sredstva za pokriće troškova boravka djece sa svojeg područja u privatnim dječjim vrtićima na području druge općine ili grada. U takvim slučajevima upućivali smo preporuke načelnicima da razmotre i planiraju osiguravanje sredstava za pokrivanje troškova predškolskog odgoja za djecu s njihovog područja i u dječjim vrtićima drugih osnivača, budući da njihova općina nema osiguranih kapaciteta za prihvata djece u dječji vrtić na svojem području.

Roditelji **djece s teškoćama** u razvoju (TUR) često nam se obraćaju zbog nemogućnosti upisa djeteta u vrtić te se žale na odluku vrtića o skraćivanju boravka djeteta u skupini.³¹

Nepostojanje organiziranog prijevoza do predškole u nekim manjim mjestima i na otocima, djeci otežava pa i onemogućuje pohađanje toga programa. Prijevoz djece obveznika predškole ne bi smio biti prepušten samo roditeljima, a sukladno *Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju*³²

30 Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja, NN 63/08 i 90/10.

31 O obrazovnim pravima djece s TUR više u dijelu Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju.

32 Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, NN 10/97, 107/07 i 94/13

JLS-i su obvezni osigurati prijevoz djece do najbližeg vrtića ili osnovne škole koja provodi program predškole, u slučaju da na njihovom području nema dječjeg vrtića.

U osnovnom obrazovanju pritužbe su se odnosile na nepostojanje prijevoza do škole što je osnivač obvezan osigurati te lošu prometnu povezanost i nesigurne uvjete prijevoza. Djeca moraju pješati više kilometara do škole ili stanice javnog ili organiziranog prijevoza, katkad i u opasnim uvjetima na cesti, bez pločnika i javne rasvjete. Upućivali smo preporuke JLS-ima i drugim nadležnima da osiguraju djeci prijevoz do škole i organiziraju ga u skladu sa školskim obvezama i potrebama učenika. Prijavljeni su nam i slučajevi djece koja su zbog opravdanih razloga (pedagoške mjere, promjene posla roditelja ili zbog vršnjačkoga nasilja) promijenila školu te ne mogu ostvariti pravo na besplatan prijevoz jer ne pripadaju upisnom području nove škole. Smatramo da činjenica da su djeca upisana i pohađaju nastavu u školi koja je izvan njihovog upisnog područja ne bi smjela utjecati na osiguravanje najviših standarda za svako pojedino dijete i predstavljati zapreku za njihovu sigurnost. U odnosu na *Protokol o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima*, od Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) zatražili smo mišljenje o mogućem utvrđivanju obveze osnivača/ministarstva u preuzimanju financiranja djetetovog prijevoza do nove škole, ako je procijenjeno da je premještaj djeteta u drugu školu zbog narušenih odnosa uvjetovanih vršnjačkim nasiljem bio neophodan. U konkretnom slučaju MZO je predložio osnivaču da još jednom razmotri mogućnost sufinanciranja troškova prijevoza učeniku uvažavajući sve razloge zbog kojih je premješten u drugu školu. Držimo da omogućavanje upisa djeteta u školu drugog upisnog područja za sobom povlači i obvezu organizacije prijevoza (čl. 69 st 1 i 2. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*³³, ZOOSŠ), dok je same troškove prijevoza, s obzirom na odredbu st. 5. čl. 69. ZOOSŠ³⁴, potrebno regulirati procjenjujući okolnosti svakog konkretnog slučaja.

Roditelji ukazuju na potrebu osiguravanja produženog boravka djeci i nakon 3. razreda osnovne škole. U Preporuci MZO-u na početku školske godine³⁵ preporučili smo da MZO, zajedničkim zalaganjem s JLS-ima osigura dostupnost cjelodnevnog nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom nastave. Dostupnost produženog boravka ne bi smjela ovisiti o senzibiliziranosti lokalne zajednice i njezinim financijskim mogućnostima, a Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja što prije mora osigurati produženi boravak ispunjen kvalitetnim aktivnostima ili cjelodnevnu nastavu za učenike od prvog do četvrtog razreda, kako bi se zaštitilo pravo djece da odrastaju i razvijaju se u sigurnom okružju.

U srednjoškolskom obrazovanju pritužbe su se odnosile na nemogućnost upisa ili promjene upisnog obrazovnog programa te promjene razreda i škola zbog doživljenoga nasilja. Zbog vršnjačkoga nasilja učenici srednje škole tražili su **premještaj u drugi razred i školu** zbog straha za svoju sigurnost, budući da su doživjeli prijetnje i nasilje ispred škole od strane punoljetnih mladića. MZO nas je obavijestio da je istekao zakonski rok za mogućnost premještaja učenika u drugi program/i ili srednju školu te da će škola omogućiti učenicima svladavanje nastavnog plana i programa na način da im se omogući pristup polaganju predmetnih, odnosno razrednoga ispita.

U jednom slučaju škola je udovoljila zahtjevu za premještanjem učenice u drugi razred zbog nerazumijevanja vršnjaka i stigmatiziranja zbog njezinoga zdravstvenog stanja. Učenica se u novom razredu dobro snašla, ali MZO je poništio odluku škole jer je u tom razredu nešto veći broj učenika te učenicu premješta u novi razred, treću sredinu. Ovi slučajevi potvrđuju koliko je odgojno-obrazovni sustav često krut te se u njemu zanemaruju individualne potrebe djeteta, a propisi nerijetko ne predviđaju odgovarajuća rješenja kojima bi se ostvarila prava i interesi djeteta u raznim situacijama u kojima se ono može naći.

33 Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17) Čl. 69. (1) Osnivač je dužan organizirati prijevoz učenicima razredne nastave (1. - 4. razred) koji imaju adresu stanovanja udaljenu od škole najmanje tri kilometra. (2) Osnivač je dužan organizirati prijevoz učenicima predmetne nastave (5. - 8. razred) koji imaju adresu stanovanja udaljenu od škole najmanje pet kilometara.

34 Čl. 69. (5) Ako se učenik osnovne škole iz stavka 1. i 2. ovog članka upiše u školu izvan upisnog područja, osnivač nije dužan snositi troškove prijevoza učenika.

35 O preporukama u povodu početka školske godine više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

I ove godine zaprimili smo pritužbu na postupak upisa u I. razred srednje škole tj. ukidanje obrazovnog programa te nepravovremeno informiranje djeteta i roditelja o tome, te neusklađenost nadležnih tijela. Možemo razumjeti razloge ukidanja obrazovnog programa u situaciji kad bi program pohađao samo jedan učenik. No, to upućuje na potrebu boljeg i efikasnijeg planiranja obrazovnih programa u koordinaciji sa svim nadležnim tijelima uključujući i Hrvatski zavod za zapošljavanje, kako bi se izbjeglo iznenadno ukidanje programa koje djeci i roditeljima izaziva dodatni stres u zahtjevnome trenutku prelaska na višu razinu obrazovanja i odabira programa u skladu s interesima i sposobnostima djece.

Prethodnih smo godina upozoravali na posljedice za djecu u slučajevima u kojima su se ukidali pojedini obrazovni programi tijekom upisnoga postupka u ljetnom upisnom roku. U pojedinačnim slučajevima u kojima su nam se roditelji obraćali upućivali smo preporuke da se poštuje najbolji interes djece pri donošenju odluka o ukidanju programa. U postupku javnog savjetovanja o Nacrtu Odluke o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2017./2018.³⁶ upozorili smo da promjena strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednom odjelu tijekom upisnoga postupka može ugroziti ostvarenje najboljeg interesa djeteta. Tom prilikom upozorili smo da osnivači i MZO moraju planirati strukturu, broj razrednih odjela i broj učenika u razrednim odjelima srednjoškolskih programa pravovremeno i odgovorno prema djeci da ne bi došlo do neravnopravnog položaja djece u postupku upisa. Ako se ipak, zbog objektivnih okolnosti, javi potreba promjene u nekom od planiranih elemenata tijekom upisnoga postupka, potrebno je prije svega voditi računa o najboljem interesu djece, pravovremeno informirati djecu i roditelje o promjeni te pomoći djeci pri prijavi i upisu u drugi odgovarajući program.

Djelatnici škola nerijetko od pravobraniteljice traže informacije i savjet o načinu reguliranja upisa novih učenika. Mijenjanje razredne sredine zbog preseljenja, pedagoške mjere, promjene posla roditelja i drugog stres je za samog učenika i roditelje te zahtijeva dodatni angažman razrednika i stručnih suradnika u izradi individualnog plana rada s djetetom. Radi sveobuhvatne i pravovremene zaštite prava i interesa „novih“ učenika u Preporuci na početku školske godine 2017./2018.³⁷ preporučili smo žurno i koordinirano djelovanje svih dionika koji jesu i koji bi trebali biti uključeni u rješavanje njihovoga statusa. Ne smije se dogoditi da zbog dugotrajne administrativne procedure djeca ne mogu ostvariti svoje pravo na obrazovanje. Svim novim učenicima u razredu nužno je pružiti odgovarajuću potporu u procesu inkluzije. S obzirom na trendove migracija i porast broja djece, također „novih“ učenika, koja su na različite načine zahvaćena procesom migracije, ujedno smo preporučili da MZO, u suradnji s AZOO, osigura pomoć i dodatne edukacije učiteljima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja.

Nerijetko nam se obraćaju djelatnici škola s molbom za savjet i preporuku što učiniti kako bi se izbjeglo da se učenici, koji imaju veliki broj izostanaka, isključe iz škole. U takvim situacijama nužna je međuresorna suradnja s CZSS-om, liječnikom djeteta i Uredom državne uprave te dogovor o načinu završavanja škole, uvažavajući sve okolnosti slučaja i vodeći se načelom najboljeg interesa djeteta.

2.3.2 Sigurnosni, prostorni i organizacijski uvjeti

U **predškolskom odgoju i obrazovanju** sadržaji najvećeg broja pritužbi u pogledu sigurnosnih, prostornih i organizacijskih uvjeta odnosili su se na **nepoštovanje Državnog pedagoškog standarda** u odnosu na broj djece, organizaciju rada, promjene odgajatelja, povrede za vrijeme boravka u vrtiću te izlete djece, prostorne uvjete vrtića te inkluziju djece s TUR. Takve prijave najčešće upućujemo AZOO-u i službi prosvjetne inspekcije na nadležno postupanje.

U pritužbama se problematizira **organizacija rada**, u odnosu na radno vrijeme nekih vrtića koji rade do 16.30 sati i nemogućnost roditelja da do tada stignu po dijete te na program predškole ko-

³⁶ Više u poglavlju Normativne aktivnosti.

³⁷ O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

ji počinje u 17.30 za što roditelji smatraju da je prekasno za dijete predškolske dobi. Nakon obraćanja vrtiću ili osnivaču najčešće dođe do promjena u skladu s očekivanjem i potrebama roditelja. Izvješća prosvjetne inspekcije naglašavaju da je organizacija rada i promjena organizacije rada određena *Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju* i drugim dokumentima koji propisuju da radno vrijeme mora biti usklađeno s potrebama djece i zaposlenih roditelja. Ljetna shema rada je dio Godišnjeg plana i programa rada dječjeg vrtića, a suglasje prakse i ovih propisa je odgovornost ravnatelja.

2

51

Prijava prisiljavanja na **popodnevni odmor** pokazuje da se i dalje u nekim vrtićima ne uvažavaju individualne potrebe djeteta.

Pritužbe se odnose i na spajanje skupina tijekom godine ili ljeti i česte **promjene odgojitelja** u grupi. U jednom slučaju roditelji navode da su djeca u odgojnoj skupini u tri godine promijenila 12 odgojiteljica. Promjena odgojiteljica i vrtićkih prostora sama po sebi ne predstavlja ugrožavanje djetetovih prava čak i ako se djeci ili roditeljima u prvi mah ne sviđa ta promjena. Problem nastaje kad su takve promjene učestale, kada djeca i roditelji nisu informirani o promjenama ni pripremljeni za njih i kad se uz promjenu ne zadržavaju barem neki djetetu poznati elementi organizacije: poznati prostor, barem jedan od grupnih odgojitelja, prisutnost drugih odgojitelja koji su djetetu poznati itd. Također se očekuje da ravnatelji vrtića i stručni tim vode računa o tome da se zadrži psihološki kontinuitet za djecu, u smislu odgovarajućeg pristupa djeci u odnosu na dob, dosadašnja iskustva s vrtićem i iskustva djece s promjenama.

Roditelji često prijavljuju da je dijete doživjelo **povredu** za vrijeme boravka u vrtiću koja nije primjereno ili pravovremeno sanirana ili roditelji nisu bili o tome obaviješteni. Pri tome propituju odgovornosti odgojitelja ili ravnatelja, prikladnost organizacije rada, spajanje odgojnih skupina, postupanje prema protokolu u slučaju ozljede, prijenos informacija unutar vrtića i slično.

Jedna prijava odnosila se na vrtić koji bi jednom mjesečno organizirao zajedničku **proslavu dječjih rođendana** za svu djecu koja su imala rođendane u tom mjesecu. Iskazali smo vrtiću da nam je nejasno zašto djeca nemaju priliku, simbolično ili kroz veću aktivnost podijeliti s djecom u skupini veselje na sam dan rođendana, što se može ostvariti kroz uobičajene dnevne aktivnosti i biti poticaj za odgojno i obrazovno djelovanje. Istovjetno mišljenje iskazao je o tome i AZOO.

Ravnateljica jednog vrtića pitala je pravobraniteljicu mogu li djeca mlađa od pet godina ići na **izlet autobusom** bez pratnje roditelja ili skrbnika i „gdje to točno piše“. Nije nam poznato da postoje zakonska ograničenja za odlazak djece mlađe od pet godina na izlet autobusom, a nije rijetka praksa u dječjim vrtićima u Hrvatskoj da se i djeca mlađa od pet godina pa i ona jasličke dobi uključuju u programe izvan zgrade vrtića koji uključuju i vožnju autobusom. Pri tome je nužna suglasnost roditelja, postojanje plana i odgojno-obrazovnih ciljeva takvih aktivnosti, upravljanje rizicima, dovoljan broj odraslih za brigu o djeci u vrijeme ovakvih aktivnosti te visoka razina prometne sigurnosti u odnosu na prijevoz.

Prijavama koje se odnose na **zaštitu sigurnosti djece privatnih dječjih vrtića** od neugodnih susjeda otvara se pitanje ispunjavanja uvjeta i mogućnosti da se stambeni prostor pretvara u poslovni i planiranje izgradnje i osnivanja objekata predškolskog odgoja unutar zone stanovanja.

U **osnovnoškolskom i srednjoškolskom** obrazovanju roditelji su se žalili na nenajavljene promjene učitelja, organizaciju produženog boravka, neodgovarajuće uvjete u školama te promjene drugog stranog jezika suprotno izboru učenika. U pojedinačnim slučajevima i u preporukama MZO-u kontinuirano ukazujemo da je potrebno da škole prilikom planiranja rada uvažavaju kontinuitet rada odgojno-obrazovnih radnika s djecom te da sve **organizacijske promjene** trebaju biti uvjetovane opravdanim objektivnim razlozima, o čemu su škole dužne pravodobno informirati roditelje i djecu i pripremiti ih na promjene.

Pojedine prijave ukazuju na **ugroženu sigurnost učenika prilikom ulaska neovlaštenih osoba** u odgojno-obrazovne ustanove. MZO-u smo i na početku ove školske godine uputili preporuku o osiguravanju uvjeta kojima bi se školske zgrade zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba³⁸. MZO i osnivači trebaju procijeniti stupanj sigurnosti učenika te dati jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenoga ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.

Zaprimili smo upit o mogućnosti nastavljanja prekinutog redovitog srednjoškolskog obrazovanja za učenika korisnika prava na socijalnu uslugu privremenog smještaja, koji je radi provođenja kraćeg rehabilitacijskog programa premješten iz jednog mjesta u drugo rješenjem CZSS-a, ali nije se pravovremeno uključio u nastavak obrazovanja i time je izgubio status redovnog učenika. U takvim slučajevima upućujemo stranke na izravno obraćanje službi prosvjetne inspekcije koja je nadležna za ispitivanje zakonitosti pri upisu u školu i ispisu.

Jedan dio upita i ove godine odnosio se na stajalište pravobraniteljice o **uvođenju školskih uniformi** u škole. Smatramo da odluku o tome mora donijeti svaka škola za sebe na razini svojih tijela: Vijeća učenika, Vijeća roditelja, Učiteljskog vijeća i Školskog odbora. Prethodno se može provesti anketa među učenicima, roditeljima i učiteljima te ispitati njihovo mišljenje o tome. Uvažavajući pravo djece na sudjelovanje u donošenju svih važnih odluka koje ih se tiču, smatramo da se o tom pitanju prije svega treba raspraviti na Vijeću učenika. Ono zajedno s ostalim školskim tijelima može dogovoriti hoće li se i u kojem obliku uniforma uvesti u školu. Svakako je važno voditi računa o tome da odluka o školskim uniformama, kao i pravila o odijevanju u školi utvrđena kućnim redom, budu prihvatljivi i učenicima, i roditeljima, i nastavnicima.

2.3.3 Kadrovski uvjeti, programi i sadržaji

Najveći broj pritužbi (72) u ovom području odnosi se na nezakonitost, neprofesionalnost i nekompetentnost u postupanju odgojno-obrazovnih radnika i drugih djelatnika prema djeci te na povredu dostojanstva djeteta u odgojno-obrazovnome procesu (12).

I dalje svjedočimo prijavama u kojima roditelji navode neprimjerena ponašanja odgojno-obrazovnih djelatnika kao što su: vikanje na djecu, nedopuštanje djeci da tijekom sata idu na toalet, nerazumijevanje za zdravstvene probleme djece i slično. Česte su i prijave koje se odnose na povredu privatnosti djece na privatnim *Facebook* profilima učitelja te na roditeljskim sastancima, na kojima učitelji ponekad detaljno iznose podatke o djeci, njihovim dijagnozama i problemima u ponašanju kako bi ukazala na problem u radu. Pojedina prijavljena ponašanja uključuju vrijeđanje, ruganje i omalovažavanje djece, prijetnje i neprimjereno dodirivanje od strane profesora pa je teško sa sigurnošću odrediti je li riječ i o nasilnom ponašanju. Neka od prijavljenih ponašanja nisu protuzakonita, ali jesu nepedagoška, nestručna, neetična i neprofesionalna te je pritom nužna odgovarajuća reakcija nadležnih tijela. AZOO se u nekim slučajevima odricao svoje nadležnosti za nadziranje neprofesionalnog i pedagoški neodgovarajućeg rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika te ostaje nejasno tko obavlja nadzor nad postupanjem i ponašanjem radnika, budući da prosvjetna inspekcija obavlja nadzor nad zakonitošću rada ustanova.

■ *Prema izvješću AZOO je u 2017. godini proveo 416 stručno-pedagoških nadzora, 33 u predškolskim ustanovama, 269 u osnovnoškolskim ustanovama i 114 u srednjoškolskim ustanovama. Polazišta za postupanje AZOO-a i provedbu stručno pedagoških nadzora bile su pritužbe na komunikaciju odgojitelja, učitelja, nastavnika i stručnih suradnika s učenicima i roditeljima; praćenje, ocjenjivanje i vrednovanje postignuća učenika; stručna i metodička osposobljenost učitelja/nastavnika (nedostatna znanja i vještine, neodgovarajući metodički postupci, nužnost instrukcija kao posljedice nedostatnog znanja učenika); neostvarenje propisanih nastavnih planova i programa; postupanje prema učenicima s TUR; nezadovoljstvo reakcijama stručne službe škola na probleme.*

Veliki je broj pritužbi roditelja i djece na nepravilnosti u pogledu nepoštovanja zakonskih procedura *Pravilnika o kriterijima za izricanje pedagoških mjera*. Postojanje tih nepravilnosti potvrđuju i rješenja prosvjetne inspekcije kojima se nerijetko naređuje školama da preispitaju postupke koji su prethodili izricanju pedagoške mjere te da stave pedagoške mjere izvan snage.

2

Primali smo i pritužbe roditelja zbog toga što je djeci, koja su se neprimjereno ponašala ili imaju ukor, uskraćen odlazak na izlet ili ekskurzije. Takva mjera u pravilu ne postoji unutar pravnih propisa i/ili internih akata škola, a škole kao najčešći razlog svoje odluke navode zaštitu sigurnosti druge djece. Ekskurzije i izleti dio su kurikulumu pa treba uzeti u obzir da se uskratim odlaska na ekskurziju ugrožava djetetovo pravo na obrazovanje. Stoga je potrebno prije donošenja odluke sagledati najbolji interes djeteta kao i alternativna rješenja, primjerice odlazak uz pratitelja koji nužno ne mora biti roditelj. Kako bi se istodobno zaštitila prava svih učenika, a da se ne naruše partnerski odnosi roditelja i škole, nužno je razmotriti mogućnosti ugrađivanja takve mjere u interne akte škole te pravovremeno informirati i djecu i roditelje u kojim situacijama se iznimno može djetetu uskratiti odlazak na izlet i ekskurziju.

53

U jednom slučaju primili smo pritužbu majke na pedagošku mjeru opomene zbog neprihvatljivog ponašanja djeteta i loših ocjena. Djetetu, učeniku 6. razreda, izrečena je usmena „mjera“ da tijekom velikog odmora obvezno mora sjediti, bez nadzora učitelja, u posebnoj prostoriji, s otvorenim vratima kako bi svi učenici mogu vidjeti da je kažnjen i kako bi bio ponižen. Mjeru koja je trajala tjedan dana izrekla je razrednica, a nakon toga ju je pedagoginja produljila za još jedan tjedan. Razlog produljenja bio je obijanje djeteta da ide u kaznu jer mu je hladno i sam je pa ga je pedagoginja natjerala da ide u „kaznionicu“ još jedan tjedan. Dijete nije znalo zašto je kažnjeno, a majka o tome saznaje naknadno. Učenik inače ima zdravstvenih teškoća koje su se s navedenom mjerom intenzivirale. Služba prosvjetne inspekcije pedagošku mjeru stavila je izvan snage te izdala rješenje kojim se školi nalaže da smije izricati samo one kazne koje propisi dopuštaju.

Same škole nerijetko propuštaju ispitati (ne)etičnost i (ne)profesionalnost u ponašanju odgojno-obrazovnih radnika što je pretpostavka kvalitetnog i odgovornog obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom i ostvarivanja ciljeva odgoja i obrazovanja. Istovremeno ni sam odgojno-obrazovni sustav ne osigurava odgovarajuće ni odlučne reakcije na postupke onih učitelja koji, svojim opetovanim konfliktnim ponašanjem i neodgovarajućim radom te neispunjavanjem obveza koje je u postupku stručno-pedagoškog nadzora naložio AZOO, izravno rade na štetu djece. Ravnatelji se ustručavaju sankcionirati takve osobe radnopravnim sankcijama, pretežno izričući unedogled samo upozorenja na prava i obveze iz radnog odnosa. Nisu skloni ni otkazati im ugovor o radu, zbog povreda prava i obveza iz tog ugovora, budući da sudskom presudom često školi bude naloženo vratiti radnika na posao i platiti mu zaostale plaće jer škola u sudskom postupku nije dokazala opravdanost otkaza. S tim u vezi ponovno smo u preporuci MZO-u na početku školske godine 2017./2018.³⁹ preporučili odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci.

U slučaju jedne nastavnice zaprimili smo više prijava koje su se odnosile na nepravilnosti u ocjenjivanju i vođenju pedagoške dokumentacije te opravdavanju izostanaka učenika, na odvođenje djece na izlete suprotno aktima škole, na nepedagoško i nasilno ponašanje prema učenicima te povrede prava djece na privatnost i na zaštitu osobnih podataka (iznošenje obiteljskih prilika djece i njihovih roditelja). U rješavanje problema, osim roditelja, uključili su se mediji, policija i državno odvjetništvo. Nastavnica je dobila otkaz zbog neprimjerenog i nasilnog ponašanja, a potom je tužila školu i dobila spor jer škola nije imala materijalnih dokaza o njezinim neprihvatljivim postupcima.

Sustav nema odgovor ni na situacije u kojima naknadno, nakon završetka školske godine, bude utvrđen neodgovarajući rad nastavnika i nepravilnosti u ocjenjivanju učenika, a učenici u

39 Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

novoj školskoj godini ostaju oštećeni zbog njegovog prethodnog nepravilnog rada i zaključnih ocjena.

2

54

Kako bi se uspostavio učinkovit sustav nadzora rada odgojno-obrazovnih radnika već niz godina upućujemo preporuke MZO-u da uspostavi sustav licenciranja rada odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja, u okviru kojeg bi se periodično provjeravale kompetencije i sposobnost odgojno-obrazovnih radnika za rad s djecom. Iako je uspostavljanje tog sustava propisano ZOOSŠ-om, on do danas nije uspostavljen. U našim primjedbama i prijedlozima na odredbe Nacrta prijedloga Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi⁴⁰ u 2017. predložili smo da se onemogućiti dobivanje i obnova licencijske za rad u školskoj ustanovi osobama kojima je zabranjen odgojno-obrazovni rad u školskoj ustanovi. Ovim dopunama onemogućilo bi se da osoba kojoj je zabranjen rad u nastavi s učenicima obavlja bilo koji drugi odgojno-obrazovni rad s djecom. Tako bi se izbjegle situacije u kojima škola učitelja ili nastavnika kojem je prosvjetni inspektor zabranio obavljanje poslova određenog radnog mjesta, rasporedi na drugo radno mjesto u okviru odgojno-obrazovnog procesa za koje formalno ispunjava uvjete, primjerice na mjesto stručnog suradnika pedagoga, čemu smo svjedočili u praksi.

Susrećemo se sa slučajevima kad istražni postupak do formalnog podizanja optužnice traje dugo, a radnik za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta nastavlja s radom, kao da se ništa nije dogodilo te škola ne može postupiti po članku 106. ZOOSŠ-a jer kazneni postupak još nije započeo. Škole upućujemo na poduzimanje radnopravnih i etičkih mjera prema radnicima, neovisno o postupanju pravosudnih tijela. Načelno smatramo da je u slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno voditi računa o najboljem interesu djeteta i udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece, sve dok se u potpunosti ne otklone sumnje. Time bi se izbjegla situacija da djelatnik osumnjičen za kazneno djelo na štetu djeteta nesmetano nastavi raditi s djecom i po nekoliko mjeseci dok optužni akt ne postane pravomoćan. Stoga smo u primjedbe i prijedloge na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZOOSŠ predložili da se u članku 106. uredi zaštita prava učenika prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu učenika. Ujedno smo predložili da se u istom članku, u kojem se propisuju zapreke za zasnivanje radnog odnosa, uvrsti i odredba da poslove učitelja, nastavnika, stručnog suradnika i drugog radnika ne može obavljati osoba kojoj je izrečena zabrana rada ili joj je prestao radni odnos u školskoj ustanovi zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece. Ujedno smo predložili da se u članku 106. ZOOSŠ-a propiše zabrana rada u školskoj ustanovi u slučaju pojedinih prekršaja odgojno-obrazovnih radnika koji su takve naravi da ih njihovo počinjenje čini nepodobnim i neprihvatljivim za odgojno-obrazovni rad s djecom.

I dalje primjećujemo da prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom predškolske i školske ustanove ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su, prema zakonu, zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi te je li osuđen za tzv. „spolne delikte“ iz Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji⁴¹. Ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda („potvrda o nekažnjavanju“), ali ne provjeravaju je li osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela. MZO bi trebao upozoriti odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također ih pozivamo da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

40 O primjedbama i prijedlozima na odredbe Nacrta prijedloga Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj škola više u poglavlju Normativne aktivnosti.

41 NN 143/12, 105/15.

Upoznati smo i da se odgojno-obrazovne ustanove suočavaju s problemom postupanja prema radniku u slučaju sumnje na psihičke poteškoće koje utječu ili mogu utjecati na njegovu sposobnost za rad s djecom. Iako prema odredbama Zakona o radu⁴², ZOOSŠ-a i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju postoji mogućnost upućivanja radnika na ovlaštenu prosudbu radne sposobnosti, provjera radne sposobnosti od strane specijalista medicine rada nije odgovarajuća za provjeru sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnih poslova i rad s djecom. Ta se provjera uglavnom svodi na zaključak da je radnik „radno sposoban”, iako okolnosti slučaja ukazuju da zbog određenih svojstava i ponašanja na štetu djece ne bi smio obavljati odgojno-obrazovni rad. Nailazimo i na situacije u kojima odgojno-obrazovni radnik odbija pristupiti provjeri radne sposobnosti, a odugovlačenjem s tim postupkom se izravno šteti djeci. Zaključujemo da ne postoji odgovarajuća provjera koja bi rezultirala nedvojbenom procjenom da je odgojno-obrazovni radnik sposoban upravo za odgojno-obrazovni rad s djecom, a ne samo za rad općenito. Stoga smo predložili da se u izmjenama ZOOSŠ-a⁴³, u međusobnoj suradnji nadležnih tijela kao što su MZO i Ministarstvo zdravstva, propiše i detaljnije regulira posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom. Smatramo također da bi takvu provjeru bilo potrebno provoditi i periodično u okviru postupka licenciranja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja.

2

55

Na *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju*⁴⁴ (ZSO) dostavili smo MZO-u primjedbe i prijedloge u cilju podizanja razine zaštite djece, **učenika strukovnih škola**. Predložili smo da se u ZSO-u predvidi zabrana da s učenicima na praktičnoj nastavi i vježbama rade i/ili budu imenovane za mentora kod poslodavca osobe: koje su pravomoćno osuđene za pojedina kaznena djela koja su, sukladno ZOOSŠ-u, zapreka za rad s djecom ili je protiv njih pokrenut kazneni progon za ista kaznena djela; koje su pravomoćno osuđene za neko od prekršajnih djela za nasilničko ponašanje ili se protiv njih vodi prekršajni postupak za neko od tih prekršajnih djela; kojima je izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom ili im je radni odnos prestao zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece i koje imaju izrečenu mjeru za zaštitu dobiti djeteta sukladno posebnom propisu.

Upoznati smo i s povredama prava učenika polaznika praktične nastave upravo od strane mentora koji neodgovarajućim pristupom i ophođenjem krše prava djece na praktičnoj nastavi i vježbama. Smatramo da i mentori zaposleni kod poslodavaca moraju završiti program stjecanja pedagoških kompetencija za rad s djecom te biti obrazovani o dječjim pravima i pravima učenika, a ne samo o osnovama poučavanja učenika. Stoga smo dostavili MZO-u primjedbu na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama ZSO⁴⁵ da se zadrži obveza stjecanja pedagoških kompetencija za mentore učenika kod poslodavca. Nažalost, ovi naši prijedlozi nisu uvaženi.

U našem radu često nailazimo na slučajeve u kojima bi bilo svrsishodno razgovarati s učenicima radi utvrđivanja stanja stvari, no tijela nadležna za nadzor nad učiteljima i nastavnicima (prosvjetna inspekcija i agencije koje obavljaju stručno-pedagoški nadzor) te ovlasti koriste prema vlastitoj procjeni budući da to nije propisano kao obveza, nego kao mogućnost. Nažalost, prema našim informacijama, institucije nadležne za nadzor i dalje rijetko koriste ove ovlasti. Smatramo da bi se učenike trebalo više uključivati u postupke nadzora u školama budući rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njihovo daljnje redovito obrazovanje.

Programi i sadržaji odgoja i obrazovanja - U osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju pritužbe na programe i sadržaje odnosile su se na: neorganiziranje dopunske nastave,

42 NN 93/14.

43 O primjedbama i prijedlozima na odredbe Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi više u poglavlju Normativne aktivnosti.

44 O primjedbama na Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju više u poglavlju Normativne aktivnosti.

45 O tome više u poglavlju Normativne aktivnosti.

diskriminirajuće sadržaje udžbenika, nemogućnost financiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti u okviru odgojno-obrazovnih ustanova, nepostojanje programa koji bi bio alternativa vjeronauku u osnovnoj školi, sudjelovanje djece u vjerskim sadržajima izvan programa vjeronauka te na promidžbu sadržaja i materijala koji nisu u skladu s odgojno-obrazovnim ciljevima.

Roditelji se pritužuju da, posebno u situaciji teške gospodarske krize, nemaju mogućnosti financirati **dodatne sadržaje i aktivnosti** u okviru odgojno-obrazovnog procesa, kao što su izleti, ekskurzije, predstave za djecu i slično. Zbog toga neka djeca ne mogu pohađati takve aktivnosti sa svojim vršnjacima, što znači nejednaku mogućnost pristupa sadržajima u odgojno-obrazovnom procesu, a za posljedicu može imati i diskriminaciju po osnovi imovnog stanja. Podržavamo nastojanja škola da djecu uključe u što više aktivnosti koje mogu pridonijeti kvaliteti odgoja i obrazovanja, no smatramo da škole ne bi trebale planirati u svojim aktima odgojno-obrazovni sadržaj koji nije dostupan svoj djeci i kojem sva djeca nemaju mogućnost pristupa. U preporuci na početku školske godine⁴⁶ preporučili smo MZO-u da školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispitaju mogućnosti roditelja i interes djece; da pri odabiru aktivnosti ispitaju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike; a u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, da odaberu one koje su cijenom pristupačne te da poduzmu radnje radi pomoći učenicima slabijih materijalnih mogućnosti.

I dalje dobivamo prijave koje se odnose na neprimjerene i diskriminirajuće sadržaje, najčešće u udžbenicima vjeronauka i u lektiri. Udžbenici, dopunska i pomoćna nastavna sredstva svojim sadržajem ne smiju biti protivni Ustavu. U pojedinačnim slučajevima, kao i na početku školske godine, preporučili smo da se provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova.

I ove godine bilo je prijava koje su se odnosile na uključivanje djece u odgojno-obrazovnim ustanovama u vjerske sadržaje izvan odobrenog programa vjerskog odgoja, odnosno vjeronauka, kao i o zanemarivanju potreba djece koja zbog svojeg i svjetonazora svojih roditelja nisu željela sudjelovati u vjerskim sadržajima. Ponovili smo preporuku⁴⁷ MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan odobrenoga programa vjeronauka, odnosno vjerskog odgoja te da se poštuju propisi, uključujući i *Zakon o suzbijanju diskriminacije*⁴⁸. Ujedno smo preporučili uvođenje alternativnih izbornih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi.

Dugi niz godina naglašavamo nužnost osiguravanja sustavnog zdravstvenog obrazovanja, čija je sastavnica i spolni odgoj. No, prema našim saznanjima, djeca i mladi još nemaju sustavnu edukaciju o zdravom životu i odgovornom spolnom ponašanju, iako je zdravstveni odgoj, kao obvezni sadržaj i kao međupredmetna tema te dio satnice razrednog odjela, uveden u svim razredima osnovnih i srednjih škola.

Ujedno smatramo da sva djeca u odgojno-obrazovnim ustanovama moraju dobiti sustavnu poduku iz građanskog odgoja i odgoja za ljudska prava te za toleranciju i suživot u demokratskom društvu. Uz to što se prema izvješću AZOO program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole provodi u svim školama, kao vrijedan primjer valja istaknuti da je Grad Rijeka u školskoj godini 2016./2017. eksperimentalno uveo program Građanskog odgoja kao izvannastavnu aktivnost u pete razrede šest osnovnih škola. U 2017./2018. godini projekt je proširen na ostale zainteresirane škole, a Primorsko-goranska županija ovaj predmet planira uvesti u sve osnovne škole u županiji.

46 O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

47 Isto.

48 NN 85/08, 112/12

■ Prema izvješću AZOO-a u svim školama ostvaruje se program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Eksperimentalni program Građanskog odgoja i obrazovanja za 8. razred provodi se u 23 škole. Prema ispitivanju stavova učitelja i nastavnika koje je 2017. naručio AZOO u sklopu projekta Vijeća Europe, na uzorku osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske, podaci pokazuju da učitelji integriraju program građanskog odgoja kako je propisano ili više od toga (93,60% učitelji razredne nastave i 87,00% učitelji predmetne nastave), dok manji dio učitelja integrira manje od propisanoga (6,40% u razrednoj i 11,30% u predmetnoj nastavi). U srednjim školama 67,35% učitelja integrira program građanskog odgoja i obrazovanja kako je propisano ili više, a 32,65% to čini manje od propisanoga.

2

57

2.3.4 Međusobni odnosi roditelja i radnika odgojno-obrazovnih ustanova

Informacije koje dobivamo iz pojedinačnih pritužbi, izvješća AZOO-a, MZO-a ili osnivača, pa i odgojno-obrazovnih ustanova često upućuju na nedostatak povjerenja roditelja u djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova ili na to da roditelji smatraju da sami imaju sva stručna znanja o dječjem razvoju i organizaciji rada u vrtiću i školi. U takvim slučajevima roditelje podržavamo u njihovom pravu da sudjeluju, da budu relevantni izvor informacija o djetetovim navikama, reakcijama i potrebama, ali ih i obavještavamo da se odluke i rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi trebaju temeljiti na zakonu i stručnim dokumentima, kao i na stručnim znanjima onih koji rade s djecom.

I veliki broj anonimnih prijava (više od 10%) pojedinačnih povreda prava djeteta, ukazuje na nepovjerenje roditelja u sustav. U prijavama kao razlog anonimnosti često ističu strah od „osvete” prema djetetu. Jedan dio roditelja smatra da iz „sigurne anonimnosti” mogu iznositi neistine i iracionalna predbacivanja te rješavati ili nastavljati neke sukobe koji nemaju veze s djecom. Nerijetko za jedan predmet primimo više anonimnih prijava s različitih adresa ali se iz sadržaja može zaključiti da je riječ o istom prijavitelju.

Na temelju sadržaja prijava vezanih za suradnju roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova, kao i proteklih godina, na početku školske godine MZO-u smo preporučili⁴⁹ da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom. Ujedno smo naglasili potrebu pravovremenog informiranja roditelja o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi. U iznimno teškim slučajevima koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta istaknuli smo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenja prakse sastanaka radi „studije slučaja”, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava.

U pojedinim slučajevima konflikt roditelja i djelatnika, nažalost, završava ispisivanjem djeteta iz odgojno-obrazovne ustanove, čime se najčešće djetetu dodatno otežava školovanje. Iz pritužbi uočavamo i nedostatak znanja, vještina i senzibiliteta odgojno-obrazovnih djelatnika za komunikaciju s roditeljima i mirno rješavanje sukoba te smatramo nužnim intenzivirati takve edukacije. U slučajevima u kojima roditelji sumnjaju na nezakonit i neprofesionalan rad djelatnika škole, upućujemo ih na AZOO i prosvjetnu inspekciju.

Dobivali smo i prijave škola za zanemarivanja odgoja i obrazovanja djeteta od strane roditelja te smo u tim slučajevima upućivali škole na suradnju s nadležnim CZSS-om. U slučajevima nasilnog ponašanja, napada i prijetnji od strane roditelja, upućivali smo ih da zatraže i intervenciju policije.

Imali smo i prijave u kojima su nam se roditelji prituživali da zbog neplaćanja računa i neispunjava ugovorne obveze prema vrtiću i školi, vrtić/škola ima namjeru ispisati dijete, a škola uskra-

49 O tome više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

čuje izdavanje svjedodžbe. Legitimno je pravo vrtića/škole da kao vjerovnik traži ispunjenje obveze od osoba koje se u određenoj situaciji nađu u ulozi dužnika prema vrtiću/školi. No, smatramo da obvezni odnos između roditelja i odgojno-obrazovne ustanove koji je nastao zbog obveze plaćanja pojedinih troškova mora ostati isključivo odnos između odraslih osoba, roditelja i ustanove koja je ovlaštena pronaći druge načine za ostvarenje svojih vjerovničkih potraživanja, a koji neće biti na štetu djece. Školske svjedodžbe su javne isprave i dokaz o rezultatima postignutim u odgojno-obrazovnom procesu te su neodvojivi dio toga procesa te njihova uskrata, prema našem mišljenju, predstavlja povredu prava na odgoj i obrazovanje.

I dalje vidimo potrebu za donošenjem *Protokola o postupanju u kriznim situacijama* s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika škole u tim situacijama. Izradi takvoga protokola treba pristupiti temeljito i uz pomoć predstavnika učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, ali i učenika i roditelja. Protokol treba sadržavati procedure koje će biti jasne i lako provedive svim nositeljima koji su odgovorni za zaštitu učenika te trebaju biti dostupne učenicima, roditeljima i stručnoj javnosti.

U situaciji kada se ovrha sudske odluke radi predaje djeteta (ili ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem), a s ciljem zaštite dobrobiti i prava djeteta, mora provesti u školi, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrši, sukladno *Pravilniku o načinu postupanja i suradnje suca, stručnog radnika centra za socijalnu skrb i policijskog službenika za mladež prilikom prisilnog oduzimanja i predaje djeteta*. Djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova, kao i svi ostali, dužni su poštovati odluke suda te u protivnom mogu biti kažnjeni novčanom ili zatvorskom kaznom. Školama smo preporučili intenzivnu suradnju s CZSS-om koji pruža savjetodavnu potporu u provedbi postupka ovrhe i poduzima nužne mjere pomoći i podrške djetetu i drugim osobama koje sudjeluju u provedbi ovrhe radi prisilnog oduzimanja i predaje djeteta.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu - Više prijava odnosi se na sukob odraslih ili mobing u ustanovi, pri čemu se djelatnici žale na ponašanje ravnatelja, na navodne nepravilnosti u natječaju za ravnatelja ili na financijske nepravilnosti, a tek usput govore o djeci i njihovoj eventualnoj ugroženosti, uz naglašavanje da loša atmosfera u ustanovi šteti djeci. I u takvim slučajevima se obraćamo odgojno-obrazovnoj ustanovi, osnivaču, AZOO-u ili MZO-u tražeći izvješće o navodima.

Neki ravnatelji vrlo teško podnose takve prijave, navodeći da su one „užasavajuće” i „rastužujuće” te vrlo burno reagiraju i u pravilu negiraju istinitost prijava. U vezi s time moramo se složiti s jednim zaključkom iz nalaza AZOO-a da su prigovori roditelja i drugih osoba, uključujući i anonimne podneske, dio posla ravnatelja te da ih on, kao poslovodni i stručni voditelj, treba razmatrati kao dio svojih profesionalnih zadaća i da se u okviru takvih prijava često moraju voditi „teški razgovori” i donositi „teške odluke”, što je također dio ravnateljskoga posla.

Imali smo prijave koje su se odnosile na zaštitu djece od potencijalno štetnih sadržaja, kao i netičnog i kažnjivog postupanja trećih osoba s kojima odgojno-obrazovna ustanova ostvaruje suradnju. Uslijed nedorečenosti i manjkavosti propisa o udrugama koji se tiču nadzora i kontrole nad djelatnostima i uslugama koje udruge pružaju djeci i čiji su korisnici djeca, držimo da je kod angažmana udruga unutar sustava odgoja i obrazovanja potreban poseban oprez. Na početku školske godine MZO-u smo preporučili⁵⁰ da čelnici vrtića i škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije za sve vanjske suradnike koje angažiraju kroz proces odgoja i obrazovanja i koje dolaze u doticaj s djecom.

U postupku javnog savjetovanja o *Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁵¹ predložili smo i da se odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga i drugih institucija u odgojno-obrazovnom procesu, odnosno pravila i uvjeti

50 Isto.

51 O tome više u poglavlju Normativne aktivnosti.

pod kojima one mogu prezentirati sadržaje i programe unutar odgojno-obrazovnih ustanova. To smatramo važnim kako bi se onemogućilo da se u okviru odgojno-obrazovnih ustanova djeci nude neverificirani sadržaji raznih udruga i drugih institucija, i to od osoba koje nemaju kompetencije za rad s djecom. Postoji problem i s verificiranim sadržajima koji se, prema saznanju Ureda pravobraniteljice za djecu, pozitivno vrednuju ili odobravaju od nadležnih tijela na temelju dostavljenog pisanog programa koji sadrži korektne ciljeve i aktivnosti. Međutim, ti programi često ne sadrže opise načina provođenja, upravljanje rizicima u odnosu na djecu, podatke o kompetentnosti i kvalifikacijama voditelja, načinima dobivanja suglasnosti, etičkim aspektima te o tome tko je odgovoran i tko jamči za dobrobit djece tijekom provođenja programa. Zato smatramo da bi postupak davanja stručnog mišljenja, dopuštenja ili pozitivnog vrednovanja od nadležnih tijela trebao sadržavati i te kriterije. Predložili smo i da se propiše periodična vanjska evaluacija i praćenje provođenja programa i njegovih rezultata. Istodobno, javnosti bi trebalo omogućiti dostupnost podataka o udrugama koje bi za takvo djelovanje imale dozvolu MZO-a ili drugog nadležnog tijela.

2.3.5 Primjereno obrazovanje djece s teškoćama u razvoju

Tijekom 2017. Primili smo 90 prijava pojedinačnih povreda prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) na odgoj i obrazovanje. Lagani porast broja prijava bilježi se u području predškolskog i osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, dok je u sustavu srednjoškolskog obrazovanja zabilježen pad prijava. Već duži niz godina, područje u kojem je prisutna najveća zastupljenost kršenja prava djece s TUR je sustav osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Područja u kojima se kontinuirano krše prava djece s TUR su osiguravanje podrške za djecu u vidu pomagača u vrtiću i provedba primjerenog programa školovanja. Suradnja na relaciji vrtić(škola)-roditelj i nadalje se prečesto može okarakterizirati kao otežana, neredovita, neprimjerena, ozbiljno narušena, bez osjećaja povjerenja i uvažavanja. U usporedbi s prošlom godinom, smanjen je broj prijava u području osiguravanja podrške za djecu s TUR u vidu pomoćnika u nastavi i/ili komunikacijskih posrednika te upisa učenika s TUR u prvi razred srednje škole.

■ Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, Hrvatski registar osoba s invaliditetom bilježi 28.057 djece s TUR što čini 5,5% od ukupnog broja osoba s invaliditetom (stanje na dan 29. siječnja 2018.) te predstavlja pad broja djece. I dalje je u ukupnom broju više dječaka (62%) nego djevojčica (38%) te je najviše je djece s TUR u dobi 10-14 godina (44,9%). Najveći broj djece s TUR živi u Gradu Zagrebu i Splitsko-dalmatinskoj županiji, dok je najveći udio djece s TUR, u odnosu na broj djece u županiji, u Koprivničko-križevačkoj i Međimurskoj županiji, što se podudara s podacima iz prethodne godine. Prema zastupljenosti vrsta teškoća, najzastupljeniji su i ove godine višestruki poremećaji (43,7%), a zatim poremećaji glasovno-govorne komunikacije (37,9%).

Znatan dio aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu odnosio se na poticanje poboljšanja sustava odgoja i obrazovanja za djecu s TUR na općoj razini. Tako je pravobraniteljica za djecu, zajedno s pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, Uredom UNICEF-a za Hrvatsku i Hrvatskom udrugom za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) organizirala prvi Nacionalni simpozij o ranoj intervenciji u djetinjstvu, s ciljem razvijanja integriranih usluga rane intervencije. Osim na provedbu obrazovne politike prema djeci s TUR, pravobraniteljica je utjecala i na njezino kreiranje sudjelovanjem u javnoj raspravi o prijedlogu *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima*, koji u trenutku pisanja ovoga izvješća još nije stupio na snagu.

U daljnjem tekstu dat ćemo pregled obrazovanja djece s TUR prema tri sustava odgoja i obrazovanja.

Djeca s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja - U sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja najizraženija je problematika upisa djece s TUR u vrtić, opsega boravka u vrtiću te osiguravanja podrške pomagača u vrtiću. U više prijava su uočeni propusti vezani uz nepoštovanje *Državnog pedagoškog standarda predškolskog odgoja i naobrazbe* u odnosu na broj djece u

grupi i nedovoljan broj odgajatelja te izradu, praćenje i realizaciju opservacijskog plana i programa, dosjea i individualiziranog odgojno-obrazovnog programa (IOOP). Ponovno uočavamo problem komunikacije na različitim razinama unutar samoga vrtića (odgojitelj-odgojitelj-stručni tim-zdravstveni voditelj) i na relaciji vrtić-roditelji.

Prema podacima MZO-a u pedagoškoj godini 2017./2018. ukupno je 6.634 djece s TUR pohađalo vrtić. Većina djece je integrirana u redovite programe dječjeg vrtića (95,1%) dok manji dio djece pohađa posebne odgojno-obrazovne skupine (4,1%). Osim u vrtiću, veći dio djece posebne odgojno-obrazovne skupine pohađa pri centrima za odgoj i obrazovanje (5,4%).

Vrtić bi trebao biti dostupan svakom djetetu s TUR, no, u praksi to nije tako. Iako je inkluzija općeprihvaćena u hrvatskoj obrazovnoj politici, ipak niti jedna zakonska odredba ne obavezuje izričito dječji vrtić na **upis djeteta s TUR**. Postupak upisa djece u vrtić uređuje *Pravilnik o upisu djece i ostvarivanju prava i obveza korisnika usluga u dječjem vrtiću*, koji donosi Upravno vijeće dječjeg vrtića uz suglasnost osnivača, odnosno jedinica lokalne i regionalne samouprave. *Pravilnikom* se, među ostalim, uređuje postupak upisa i ispisa djece, način ostvarivanja prednosti pri upisu djece u vrtić kao i druga pitanja u svezi s upisom. Najčešće je pravo prednosti prilikom upisa za djecu s TUR definirano *Pravilnikom*, no to ne znači da će dijete biti upisano. Prema pritužbama roditelja, nije rijetkost da roditelji smatraju kako, na temelju preporuke liječnika o uključivanju djeteta u vrtić, ono mora biti bezuvjetno upisano.

U provođenju postupka upisa djece, vrtić je dužan pridržavati se uvjeta propisanih u spomenutom *Pravilniku* kao i voditi računa o broju djece u skupini te, kod novoupisane djece, o postojećem broju djece s TUR koja već pohađaju vrtić. Ujedno, vrtić je dužan pravovremeno osigurati fizičke i socijalne uvjete za uključivanje djece s TUR, pripremiti i, po potrebi, doeducirati odgojitelje o prilagodbama i podršci za dijete te provedbi odgojno-obrazovnog programa. Upućivali smo vrtiće da već po završetku upisnog roka, prilikom saznanja o zahtjevima za upis djece s TUR, poduzimaju sve mjere kako bi se i prije polaska djeteta u vrtić ostvarili svi potrebni preduvjeti za njegovo uključivanje. Odbijanje upisa djetetu s TUR u vrtić predstavlja povredu prava djeteta na pristup inkluzivnom obrazovanju. Stoga su osnivači dužni brinuti se o mogućnostima vrtića i promptno odgovarati na posebnosti na koje ih vrtić upozorava kako se u protivnom, nedovoljni kapaciteti i nedostatan kadar koji se često navode kao glavni razlozi za nemogućnost upisa djece s TUR, ne bi tumaćili samo kao opravdanja za nedovoljnu spremnost i želju vrtića za uključivanjem djece s TUR.

Također je nedopustiva praksa ispisivanja djeteta iz vrtića zbog razvojne teškoće. U jednom slučaju, vrtić je donio odluku o ispisu djeteta s TUR zbog *sigurnosti druge djece*. Umjesto da sustavno prati dijete, osigura primjereno okruženje i podršku za rast i razvoj djeteta te, uz podršku osnivača ili organizacija koje pružaju podršku u okruženju pokuša osigurati podršku za dijete, vrtić je ispisao dijete jer ono nije imalo pomagača u vrtiću koji mu je bio neophodan.

Obraćali su nam se roditelji djece s TUR revoltirani odlukom vrtića o **skraćivanju boravka djeteta u vrtiću** zbog nemogućnosti pružanja primjerene podrške, stručne pomoći i skrbi za dijete. Nerijetko preporučamo vrtiću preispitivanje dosadašnje odluke o smanjenju opsega boravka djeteta u vrtiću, ukoliko to ne nosi dodatne rizike, kako za dijete s TUR, tako i za ostalu djecu u vrtiću. U odabiru primjerenog programa odgoja i obrazovanja za dijete kao i odlučivanju o duljini boravka djeteta u vrtiću, vrtić se treba voditi mogućnošću ispunjavanja djetetovih potreba. Stoga mjerodavnu odluku o skraćivanju boravka djeteta, vrtić može donijeti temeljem kontinuiranog praćenja djeteta u vrtiću, uvažavajući preporuke vanjskih stručnjaka kod kojih dijete ostvaruje različite edukacijsko-rehabilitacijske i/ili terapijske sadržaje.

U jednom slučaju roditelji su s dječjim vrtićem potpisali Ugovor o pružanju usluga predškolskog odgoja, naobrazbe i skrbi djece, u kojem se navodi da će dijete boraviti skraćeno u vrtiću, ali da se dužina boravka može mijenjati. No, ni u ugovoru ni u bilo kojem drugom dokumentu nije određen vremenski period trajanja praćenja djeteta (Ugovor je na godinu dana) niti tko će sve sudje-

lovati u tom procesu. Tijekom stručno-pedagoškog nadzora uočeno je kako za dijete nije izrađen ni IOOP ni pedagoška opservacija pa je upitno na čemu bi se temeljila odluka o mogućem produživanju boravka djeteta. Spomenuta odluka treba se zasnivati na detaljnom praćenju perioda uključivanja djeteta u vrtić te realizaciji IOOP-a.

2

O nedostatnoj podršci **pomagača u vrtiću**, upozoravamo već niz godina. Sustav financiranja pomagača od strane lokalne zajednice nije dovoljan. Također, njihovo zapošljavanje putem mjera za zapošljavanje Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) nije ni kvalitetno niti održivo rješenje. Ovakva djelomična rješenja, uz nepostojanje jasno definiranog oblika podrške u vidu pomagača u vrtiću, povećavaju rizik od veće izloženosti diskriminaciji djece s TUR u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja. Nadalje, manjak aktiviteta države da učinkovito riješi ovaj model podrške, ujedno dovodi do zastoja u razvoju drugih podmodela podrške usmjerenih specifičnim potrebama djece s TUR, poput prevoditelja znakovnog jezika u vrtiću.

Informirali smo vrtiće i roditelje na koje sve načine mogu trenutno ostvariti financiranje pomagača (odgojitelj pripravnik tijekom stručnog osposobljavanja, treći odgojitelj, stručni suradnik-defektolog, posebni programi HZZ-a), iako se zalažemo za izgradnju cjelovitog sustava podrške koji se neće temeljiti na parcijalnim i neodrživim rješenjima. U nedostatku financiranja pomagača, smatramo neprimjerenim roditeljima predlagati da osiguraju njegovo financiranje ili da sami preuzmu ulogu pomagača za dijete. Praksa u kojoj roditelj preuzima ulogu pomagača može umanjiti djetetovu socijalizaciju te negativno utjecati na djetetovu samostalnost i autonomnost. Razumijevajući različite proračunske mogućnosti jedinica lokalne i regionalne samouprave, preporučili smo im da već prilikom raspodjele proračuna brigu o djeci s TUR postave kao jedno od prioritarnih područja.

Djeca s TUR u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja - I ovu su godinu obilježile prijave u odnosu na **podršku pomoćnika u nastavi**. Iako je učinjen pomak od strane MZO-a u osiguravanju financijskih sredstava za zapošljavanje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, još uvijek se nije pristupilo jasnom definiranju ovoga zanimanja (ulozi i zadaći pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika; potrebnim kompetencijama i programu edukacije pomoćnika/posrednika; načinu zapošljavanja pomoćnika/posrednika (ugovor o radu, ugovor o djelu i sl.). Zbog toga smo primali pritužbe na rad pomoćnika, nedostatnost njihovih kompetencija, nedovoljnu suradnju pomoćnika s učenicom kojemu pruža podršku kao i teškoće prilikom promjene pomoćnika, posebice tijekom školske godine. Iz prijava uviđamo kako i dalje postoje slučajevi u kojima je kriterij za uključivanje pomoćnika u nastavi/stručnog komunikacijskog posrednika bio vrsta primjerenog programa obrazovanja nasuprot individualnim potrebama djeteta.

U našim postupanjima preporučili smo školama da natječaje za zapošljavanje pomoćnika raspisuju prije početka školske godine, kako dijete ne bi krenulo u školu bez pomoćnika te kako bi se pomoćniku i djetetu omogućilo vrijeme za međusobno upoznavanja. Također smo školama i osnivačima preporučili da, u slučaju iznenadnog otkaza pomoćnika ili dulje odsutnosti zbog bolesti, u što kraćem roku osiguraju zamjenu. S obzirom na učestalu pojavnost prekida rada pomoćnika (zbog pronalaska drugog zaposlenja), smatramo da je važno unaprijed predvidjeti ovakve situacije i osigurati, barem jednog, rezervnog pomoćnika koji će moći učenicima pružati potrebnu podršku do dolaska novoga pomoćnika. Također, ponovno naglašavamo nužnost uvažavanja mišljenja i vrednovanja rada pomoćnika od strane učenika. Nužno je da rad pomoćnika prati i nadzire njegov mentor (najčešće stručni suradnik škole). No, isto je tako potrebno u školi odrediti osobu kojoj se učenik može požaliti ako nije zadovoljan s radom, pristupom ili odnosom pomoćnika/posrednika prema njemu. Sve navedeno upućuje na nužnost žurnog donošenja akta koji uređuje podršku pomoćnika u nastavi i/ili komunikacijskih posrednika, a koji do sada još nije donesen. Pritom ponovno podsjećamo na preporuku pravobraniteljice o zapošljavanju pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika, u kojoj je preporučeno da se pri zapošljavanju posebno vrednuju znanje i iskustvo potencijalnih kandidata u pogledu podrške i prilagodbe za učenike s TUR te da je pomoćnik/posrednik pri zapošljavanju dužan dostaviti uvjerenje nadležnog suda da se protiv njega ne vodi kazneni postupak.

Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2017./2018. redovne škole prema redovitom programu pohađa 17.682 učenika s TUR, sukladno rješenjima ureda državne uprave. Redovite razredne odjele pohađa većina učenika s TUR (99,5%) od kojih se najveći dio školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke (54,7%), dok se nešto manji dio školuje po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke (44,9%). Najmanji postotak učenika školuje se u posebnim razrednim odjelima po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke i u redovitom programu uz individualizirane postupke (0,5%). U posebnim razrednim odjelima po posebnom programu školuje se 1680 učenika, od kojih se manji dio školuje po posebnom programu uz individualizirane postupke iz pojedinih nastavnih predmeta i po redovitom programu uz individualizirane postupke ili redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke iz ostalih predmeta (33,5%). Posebni program za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke u odgojno-obrazovnim skupinama pohađa 1585 učenika s TUR.

Zakonodavni okvir inkluzivne obrazovne politike stvara okvir **za uključivanje djece s TUR** kroz različite oblike i modele obrazovanja koji odgovaraju jedinstvenim potrebama učenika. Prema podacima je vidljivo da se djeca s TUR u osnovnoj školi najviše školuju po modelu potpune inkluzije, odnosno da su uključena u razredne odjele redovitog programa. Manji broj djece školuje se u posebnim razrednim odjelima i odgojno-obrazovnim skupinama. Pri odgojno-obrazovnom uključivanju djece u razredne odjele redovitog programa, najveći dio prijava povreda prava djece odnosi se na nedostatnu prilagodbu pristupa, metoda i oblika rada, neizrađen IOOP ili nepoštovanje IOOP-a te nesenzibiliziranost učitelja/nastavnika prema djeci s TUR. I dalje vidimo da, ukoliko dijete ima izrađen IOOP, on se često ne temelji na procjeni sposobnosti, interesa i potreba učenika s TUR. U slučajevima kada smo tražili uključivanje AZOO-a, AZOO je često preporučivao da se IOOP izradi uz suradnju roditelja te da postavljeni ciljevi budu realni, ostvarivi i vezani uz učenikove potrebe.

U pogledu obrazovanja po posebnom programu, uočavamo nedovoljno uključivanje djece u život i aktivnosti škole (užina, izleti, predstave, uključivanje na pojedine nastavne sate iz umjetničkih predmeta i sl.). Također, nerijetko su razredni odjeli posebnog programa smješteni u skućene prostorije što ne odgovara potrebama tih učenika.

I ove smo godine postupali u slučajevima kada škole nisu na vrijeme pokrenule postupak utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta radi promjene oblika školovanja. U većini slučajeva škole su na našu inicijativu ili po prijedlogu AZOO-a pokrenule spomenuti postupak. Školama preporučujemo da redovito prate učenike s TUR te na osnovi medicinske i pedagoške dokumentacije pravovremeno predlažu primjerene oblike školovanja za učenike s TUR. Zakašnjela reakcija škole u jednom je slučaju dovela do vrlo ranog neuspjeha djeteta te je učeniku iz razrednog odjela posebnog programa zaključena negativna ocjena iz hrvatskog jezika na kraju prvoga razreda osnovne škole. Na preporuku pravobraniteljice kao i AZOO-a, škola je promijenila odluku. AZOO je tijekom stručno pedagoškog nadzora zaključio da škola učeniku nije organizirala ni ponudila pomoć u učenju i nadoknađivanju znanja iz hrvatskog jezika kroz dopunski rad, a nije ni završila započeti proces praćenja učenika, iako je uvidjela da se dječak teško snalazi u tom programu obrazovanja.

Ponekad, negativni stavovi pojedinih učitelja/nastavnika umanjuju proces djetetovog uključivanja i svladavanja odgojno-obrazovnih ciljeva i programa. Tada smo školama savjetovali da zatraže stručno-savjetodavnu pomoć od AZOO-a. Stručno-savjetodavna pomoć predstavlja stručnu procjenu i pomoć školi u vidu preporuka, savjeta i pomoći u rješavanju konkretnih problema i traženju rješenja za poboljšanje situacije.

U odnosu na **obrazovanje u posebnim ustanovama (centrima)** prijave su se odnosile na neprofesionalan i nestručan rad djelatnika s djecom. U tim slučajevima zatražili smo provedbu stručno pedagoškog i/ili inspekcijskog nadzora MZO-a ili MDOMSP-a (ovisno u čijoj se nadležnosti nalazi ustanova) koji su pokazali da su prijave bile neutemeljene. Također primjećujemo kako obrazovni sustav karakterizira neprohodnost prijelaza učenika iz posebnih ustanova u redovnu školu. Prijelaz je otežan zbog neusklađenosti nastavnih planova i programa redovnih i posebnih škola te or-

organizacijskog ustrojstva škola jer većina redovnih škola nema ustrojeno posebno razredno odjeljenje u kojem bi učenik mogao nastaviti školovanje. S obzirom na to da je vrlo malen broj učenika koji imaju mogućnost prelaska u redovnu školu, smatramo da je upravo za njih potrebno uložiti više napora u prilagodbu i fleksibilnost sustava kako bi im se omogućila nova obrazovna prilika.

Iz obraćanja roditelja saznajemo kako i nadalje postoji problem **prijevoza djece s TUR** koja se školuju u centrima za odgoj i obrazovanje u nadležnosti MDOMSP-a. Problemi se odnose na refundaciju putnih troškova roditeljima za prijevoz djece i organizaciji prijevoza djeteta koje se školuje u mjestu prebivališta. MDOMSP nas je obavijestio kako ispituje uvjete i mogućnosti organizacije prijevoza djece za koju jedinice lokalne samouprave nisu osigurale prijevoz. Također nas je obavijestio da će u daljnjem planiranju zakonskih odredbi uvažiti preporuku pravobraniteljice o potrebi izmjene zakonskih odredbi iz sustava socijalne skrbi kako bi se djeci s TUR koja se školuju u centrima za odgoj i obrazovanje omogućilo korištenje prijevoza u skladu s njihovim potrebama.

Djeca s TUR u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja - Najmanji dio prijava odnosio se na povrede prava učenika s TUR u sustavu srednjoškolskog obrazovanja. Većina prijava odnosila se na nedovoljnu educiranost i senzibiliziranosti srednjih škola o potrebama učenika s TUR kao posljedica niske razine senzibiliteta i nedostatka znanja o specifičnim potrebama učenika i prilagodbi nastavnog procesa za učenike s TUR. Kao i u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja, problem predstavlja provedba primjerenih programa školovanja te izrada IOOP-a.

Pravo na primjereni program obrazovanja, a sukladno tome i pravo učenika na IOOP, pravo je svakog učenika s TUR koje ne smije ovisiti o volji, želji ili mišljenju pojedinih profesora. U slučajevima u kojima smo postupali događalo se da nastavnici unutar iste škole na različite načine razumijevaju, a potom i primjenjuju, prilagodbe u nastavnom procesu za učenike s TUR. Stoga je potrebno izraditi inicijalnu procjenu učenika te utvrditi djetetove potrebe i jake strane što će biti temelj za izradu IOOP-a. Također je potrebno kontinuirano pratiti učenika te analizirati primjenu specifičnih oblika podrške i postupaka u nastavnom procesu za dijete. Ukoliko nastavnici nemaju dovoljno znanja o prilagodbama, stručni suradnik škole može im pomoći u prilagodbi metoda rada i nastavnog procesa, a srednje škole trebale bi omogućiti svojim djelatnicima stručna usavršavanja o toj temi, posebice o praktičnoj provedbi primjerenih oblika obrazovanja.

■ *Prema podacima MZO-a u školskoj godini 2017./2018. srednje škole pohađa 6245 učenika s TUR, od kojih se, kao i u osnovnim školama, najveći dio školuje po redovitom programu uz individualizirane postupke (53,3%), a najmanji dio u programima za pomoćna zanimanja (17,7%).*

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljica za djecu, Ured UNICEF-a u Hrvatskoj te Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID) uvidjeli su **nedostatnost usluga rane intervencije** za djecu s TUR i neurorazvojnim rizicima, djecu koje žive u teškim socijalno-ekonomskim uvjetima, djecu koja žive u nepoticačnoj okolini te djecu koja su izložena zanemaranju i zlostavljanju. Rana identifikacija odstupanja u razvoju i pružanje podrške djeci i obiteljima zajednička je zadaća različitih ministarstava koja su do sada, najvećim dijelom, djelovali zasebno i odvojeno. S ciljem razvoja sustavne koordinacije postojećih usluga, pravobraniteljica za djecu i spomenuti partneri organizirali su prvi hrvatski Nacionalni simpozij „Danas za sutra-kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu”. U pripreмноj fazi Simpozija organizirana su dva radna sastanka s različitim stručnim društvima koja djeluju u području zdravstva, odgoja i obrazovanja te socijalne skrbi. Zaključci radnih sastanaka upućuju na nedovoljne kapacitete pružatelja usluga, manjak usluga/stručnjaka, kasno upućivanje djece na edukacijsko-rehabilitacijske postupke i terapije, nepostojanje nacionalne platforme te nedostatak međusektorske suradnje.

Također je održan radni sastanak s ministrima triju ministarstva u čijoj je nadležnosti sustav rane intervencije u djetinjstvu⁵². Kao zaključak Simpozija održan je radni sastanak na kojem su nadležna ministarstva pokrenula proces planiranja aktivnosti za razvoj Nacionalnog strateškog plana i Akcijskog plana za stvaranje sustava rane intervencije u djetinjstvu od 2019. do 2023. godine. Ministri spomenutih ministarstava sudjelovat će u Upravljačkom odboru kao najvišem upravljačkom tijelu za ranu intervenciju, dok bi predstavnici ministarstava i dva pravobraniteljstva, predstavnici udruga, pružatelja usluga, roditeljskih udruga, stručnih društava i akademske zajednice, kao članovi Izvršne radne skupine, činili operativni dio ove inicijative.

Predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu sudjelovali su i na znanstvenim i stručnim domaćim i međunarodnim skupovima, seminarima i događanjima u vezi s pravima djece s TUR u odgojno-obrazovnom sustavu.

Zaključno valja istaknuti da djeca s TUR bez odgovarajuće podrške ne mogu u potpunosti razviti sve svoje potencijale. Stoga je nužno potrebno, od najranijeg djetinjstva, osigurati servise podrške za djecu s TUR i njihove obitelji. Te usluge trebaju biti sveobuhvatne, kvalitetne i jednako dostupne svima, što od sustava zahtijeva bolju koordinaciju i međusobno povezivanje različitih sektora koji brinu za dobrobit djece s TUR. Posebno je nužno razviti postojan model podrške za djecu s TUR u vrtiću, čije financiranje neće ovisiti samo o financijskoj moći lokalnih zajednica. Nužna su dodatna ulaganja u stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika kao i ulaganja u stvaranje pozitivnog okruženja za uključivanje djece s TUR. To znači, među ostalim, uvoditi nove metode i oblike rada, osigurati didaktička sredstva i posebna tehnološka pomagala za djecu s TUR, povećati razinu znanja o prilagodbama nastavnog procesa i materijala, organizirati radionice za djecu/učenike s ciljem senzibilizacije i prihvaćanja različitosti, organizirati radionice s roditeljima i povećati broj aktivnosti škola i vrtića u koje su uključena djeca s TUR.

2.4 Zdravstvena prava

U području zaštite zdravstvenih prava djece postupali smo u povodu 155 pojedinačnih prijava, koje su se odnosile na 171 dijete i 13 grupa djece, te u općim inicijativama. Obišli smo tri zdravstvene ustanove i uputili četiri preporuke usmjerene cjelovitom sustavu zaštite prava djece.⁵³

Najveći broj prijava (107) dobili smo od institucija. Uglavnom su to obavijesti Sanitarne inspekcije Ministarstva zdravstva (MZ) o njihovom postupanju prema roditeljima koji odbijaju cijepiti dijete te upiti ili pritužbe drugih institucija koji se odnose na zaštitu zdravstvenih prava djece. Roditelji su nam se obratili u 34 slučaja, a ostali u 14 slučajeva.

Sudjelovali smo na sastancima s predstavnicima relevantnih institucija te na konferencijama, stručnim skupovima i predstavljanju rezultata istraživanja koja se odnose na zdravlje djece i ostvarivanje njihovih zdravstvenih prava. Sudjelovali smo u postupku donošenja *Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj* i dali mišljenje u postupku savjetovanja o Nacrtu Nacionalnog programa razvoja palijativne skrbi u Republici Hrvatskoj 2017.-2020. Podržali smo UNICEF-ovu humanitarnu akciju Mliječna staza i projekt osnivanja prve hrvatske banke humanog mlijeka. Uključili smo se u Projekt Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) „Živjeti zdravo”, u dijelu koji se odnosi na zdravstveno obrazovanje o mentalnom zdravlju. Jedan od njegovih ciljeva je razvijanje edukativnog programa koji

⁵² Na sastanku su bili i ministrica za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Nada Murganić, ministrica znanosti i obrazovanja prof. dr. sc. Blaženka Divjak i ministar zdravstva prof. dr. sc. Milan Kujundžić.

⁵³ Više o tome u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

bi bio usmjeren podizanju razine zdravstvene pismenosti učitelja i stručnih suradnika u školama o mentalnom zdravlju djece i mladih.

Prijave i obavijesti koje smo dobivali odnosile su se na odnos zdravstvenih radnika prema djeci, na zaštitu mentalnog zdravlja djece i zaštitu zdravlja djece s TUR te djece stranaca s privremenim boravkom u Hrvatskoj, zaštitu prava djece koja boluju od kroničnih bolesti i korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja djece. Upoznati smo s teškoćama s kojima se u dječjim vrtićima suočavaju djeca čiji su se roditelji opredijelili za veganski ili vegetarijanski način prehrane te o problemima s kojim se suočavaju djeca koja imaju potrebu za posebnim režimom prehrane. Upoznati smo i s dvojbama u vezi s pružanjem prve pomoći djetetu s epilepsijom u dječjem vrtiću i školi. Bavili smo se i pitanjem dostupnosti inovativnih lijekova/terapija djeci za koju postoji medicinska indikacija za njihovo primanje.

2

65

Budući da je područje zaštite prava djece na uživanje najviše moguće razine zdravlja i korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak izrazito široko, veoma je teško detaljnije obuhvatiti sadržaje prijave koje smo primili i naših aktivnosti pa ćemo u ovom poglavlju staviti naglasak na samo nekoliko tema i dati naše viđenje mogućnosti unapređivanja zaštite prava djeteta.

Postoji problem **nejednake dostupnosti zdravstvenih službi** za djecu, posebnu onu koja žive na otocima, u ruralnim područjima i područjima koja su slabije prometno povezana s većim gradskim središtima. Unatoč nekim pozitivnim pomacima, **uvjeti liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnog zdravlja i dalje predstavljaju problem**. Također godinama upozoravamo da korištenje **nekonvencionalnih metoda liječenja** nije normativno uređeno i kao takvo je izvan dohvata nadzora kvalitete usluga i kontrole rada pružatelja tih usluga, sve do situacija koje podliježu kaznenoj prijavi zbog kaznenog djela nadriliječništva.

U pogledu liječenja i zbrinjavanja djece s TUR uočavamo problem **neodgovarajuće međusobne koordinacije** između zdravstvenih ustanova i ustanova iz sustava socijalne skrbi. Tako se, zbog nepravovremene organizacije smještaja djeteta u odgovarajuću ustanovu socijalne skrbi, nepotrebno produžuje boravak djeteta u bolničkoj ustanovi, iako ne postoje indikacije za bolničkim liječenjem. Postoji problem **nedostatnih smještajnih kapaciteta bolnica** za liječenje i/ili medicinsku rehabilitaciju djece s TUR. Bolnice su limitirane brojem ugovorenih smještajnih kapaciteta kao i iznosom novčanih sredstava koje Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (HZZO) odobrava za bolničko liječenje, što posljedično dovodi do ograničenog pružanja zdravstvenih usluga za djecu s TUR.

Pedijatrijska palijativna skrb nije razvijena na način koji osigurava odgovarajuću pomoć i podršku djetetu i njegovoj obitelji. Namjeru Ministarstva zdravstva (MZ), vidljivu u *Nacionalnom programu razvoja palijativne skrbi u RH 2017-2012.*, da se pedijatrijska palijativna skrb razvija u skladu s najvišim standardima razvoja pedijatrijske palijativne skrbi u Europi smatramo pozitivnom. No, zabrinjava nas to što je u akcijskom planu provedbe programa rok za izradu standarda i smjernica u pedijatrijskoj palijativnoj skrbi određen tek za kraj 2020. godine. Smatramo da do toga mora doći mnogo prije, s obzirom na aktualno postojeću potrebu organizacije odgovarajuće podrške djeci i obiteljima. Mislimo da je to područje i tema koji zahtijevaju još dosta rada kako bismo dosegli željenu razinu podrške djeci koja trebaju palijativnu skrb i njihovim obiteljima.

I dalje smatramo kako postoji potreba kontinuirane **edukacije liječnika i drugih djelatnika u sustavu zdravstva o propisima koji se odnose na zaštitu prava pacijenata** te o pravima iz zdravstvenog osiguranja, s posebnim naglaskom na zaštitu prava djece-pacijenata. Na temelju praćenja prijave roditelja koji nisu zadovoljni **postupanjem zdravstvenih djelatnika i njihovim odnosom prema pacijentu** ustrajemo u stavu kako bi rad na poboljšanju komunikacijskih vještina trebao biti nezaobilazna tema u procesu obrazovanja i u cjeloživotnom učenju zdravstvenih radnika i drugih zaposlenika zdravstvenih ustanova. Pratimo situaciju u vezi s najavljenom izgradnjom središnje

nacionalne dječje bolnice, u kojoj očekujemo podizanje standarda uvjeta liječenja djece te organizaciju rada i prostora koji bi osigurao visoku razinu humanizacije bolničkoga liječenja djece.

2

Najviše prijava u ovom području zaštite dječjih prava odnosilo se na **odbijanje roditelja da cijepe dijete** protiv bolesti utvrđenih *Programom obveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*. Riječ je o obavijestima o slučajevima roditeljskoga odbijanja cijepljenja djeteta koje nam, radi praćenja pojavnosti, dostavlja sanitarna inspekcija. Obraćali su nam se i dječji vrtići vezano za postupanje prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*⁵⁴ i roditelji koji odbijaju cijepiti dijete.

O odbijanju roditelja da cijepe dijete detaljno smo govorili u naša zadnja tri izvješća o radu. Naša stajališta o ovom pitanju ostala su nepromijenjena. Ukratko, iako se većina djece cijepi prema Kalendaru cijepljenja, neki roditelji to odbijaju obrazlažući svoju odluku strahom od negativnih popratnih pojava cijepljenja. Pristanak za cijepljenje djeteta uvjetuju „jamstvom” koju bi im trebao dati liječnik („država”) da dijete neće imati neželjene popratne pojave cijepljenja. S obzirom na to da liječnici roditeljima ne mogu jamčiti da do nuspojave neće doći, kao što to ne mogu niti u slučaju drugih lijekova, niti u drugim životnim situacijama, djeca ostaju necijepljena. Zatvara se krug u kojem roditelji traže jamstva koja im nitko ne može dati i posve odbacuju argumente stručnjaka u prilog cijepljenju djeteta. Djetetu je tako, bez opravdanih zdravstvenih razloga, uskraćeno pravo na cijepljenje.

Stajalište je medicinske struke da je cijepljenje najučinkovitija preventivna mjera i jedno od najvećih dostignuća moderne medicine. Prema čl. 24. *Konvencije o pravima djeteta* države stranke priznaju djetetu pravo na uživanje najviše moguće razine zdravlja i na korištenje olakšica za ozdravljenje i oporavak te se obvezuju da će nastojati osigurati da niti jednom djetetu ne bude uskraćeno njegovo pravo na korištenje zdravstvenih usluga. U ostvarivanju toga prava djeteta države se obvezuju učiniti dostupnima tehnologije (lijekove, opremu i intervencije) među kojima je i imunizacija protiv uobičajenih dječjih bolesti, kako je to navedeno u *Općem komentaru Odbora za prava djeteta br. 15 (2013) o pravu djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja*. Stoga, sve dok postoje nedvojbeni stručni i znanstveni dokazi da korist od cijepljenja (sprečavanje bolesti, komplikacija i posljedica bolesti te smrti) nadmašuje rizike od cijepljenja (nastanak i posljedice nuspojave), pravo na cijepljenje smatra se pravom djeteta na zdravstvenu zaštitu prema najvišim zdravstvenim standardima, sukladno članku 24. *Konvencije o pravima djeteta*.

Roditelji koji odbijaju cijepiti dijete, zbog čega ga ne mogu upisati u vrtić protive se dosljednom postupanju vrtića prema *Programu zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjim vrtićima*⁵⁵. Prema navedenom Programu upis djeteta u dječji vrtić uvjetuje se urednim cijepljenjem protiv bolesti iz Programa obveznih cijepljenja, s iznimkom djece koja imaju kontraindikacije na pojedina cjepiva. Prilikom upisa, dječji vrtići moraju provjeriti dokumentaciju o cijepljenju djeteta te uputiti roditelja, skrbnika na obvezu cijepljenja djeteta ako ono nije obavljeno. Smatramo kako dosljedno postupanje prema navedenom Programu, donesenom na temelju *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*⁵⁶ pridonosi zaštiti zdravlja sve djece u kolektivu, uključujući djecu koja zbog zdravstvenih razloga ne mogu primiti cjepivo te da spomenuto uvjetovanje ne predstavlja diskriminaciju necijepljene djece u smislu *Zakona o suzbijanju diskriminacije*⁵⁷, suprotno stajalištu koje iznose pojedini roditelji. Naše stajalište o cijepljenju temeljimo, ne samo na mišljenju zdravstvenih stručnjaka, već o ovoj temi razmjenjujemo informacije i na razini Europske mreže pravobranitelja za djecu (ENOC). Od njih dobivamo informacije o načinima na koje druge zemlje pokušavaju osigurati cijepljenje djece i postići zadovoljavajuće cjepne obuhvate kako bi učinkovitost cjepiva u zajednici bila što je moguće veća. Jedan od

54 NN 105/02, 55/06, 121/07.

55 NN 105/02, 55/06 i 121/07.

56 NN 10/97, 107/07 i 94/13.

57 NN 85/08, 112/12.

načina da se to postigne jest da cijepljenje djeteta bude uvjet za upis u dječji vrtić. Roditelje koji odbijaju cijepiti dijete u brojnim prilikama podsjećamo na njihovu građansko-pravnu odgovornost te ističemo odgovornost ravnatelja dječjeg vrtića za upis djeteta koje nije primilo sva predviđena cjepiva, budući da je uredni cjepni status djeteta uvjet za njegov upis u vrtić.

2

Zabrinjavajuće informacije dobili smo i na interdisciplinarnoj raspravi koju je Udruga *SVE za NJU* održala radi jačanja svijesti javnosti o važnosti prevencije bolesti uzrokovanih HPV-om⁵⁸ te otklanjanju predrasuda o HPV-u. Na raspravi je upozoreno kako je stopa odaziva na **cijepljenje protiv HPV-a** iznimno niska, posebno kad imamo u vidu da je cijepljenje besplatno za učenike i učenice osmih razreda te da je na raspolaganju cjepivo najnovije generacije koje štiti od čak devet najopasnijih sojeva HPV-a. Iako roditelji imaju odgovornost educirati sebe i djecu kako bi o zdravlju svoje djece mogli donositi informirane odluke tek malobrojni od njih se odazivaju na informativna predavanja u školama koje organiziraju službe školske medicine.

67

Na temelju višegodišnjeg praćenja, smatramo da je potrebno kvalitetnije i cjelovito informiranje roditelja o cijepljenju i podizanje javne svijesti o koristima cijepljenja. U tome najvažniju ulogu imaju prije svega pedijatri, obiteljski liječnici i stručnjaci iz svih zavoda za javno zdravstvo. Primjećujemo da su u proteklom periodu liječnici postali aktivniji u informiranju javnosti o prednostima cijepljenja. Podržavamo donošenje *Deklaracije o važnosti cijepljenja*, iz travnja 2017., koja predstavlja zaključak okruglog stola o važnosti cijepljenja koji su organizirali Hrvatska liječnička komora i HZJZ u suradnji sa Školom narodnog zdravlja „Andrija Štampar”.

Pratimo izvršenje naše preporuke iz 2016. o potrebi žurnog **unapređivanja uvjeta liječenja djece i adolescenata s teškoćama mentalnoga zdravlja**. Iz svih dosadašnjih kontakata sa stručnjacima proizlazi kako je ishodište velikog broja problema činjenica da dječja psihijatrija nije prepoznata kao samostalna djelatnost u zdravstvenom sustavu pa zbog toga ne postoje niti posebni standardi i normativi za rad s djecom i adolescentima - ni u pogledu uvjeta liječenja, potrebnog broja stručnjaka koji će raditi s djecom, ni u pogledu broja dječjih psihijatara po broju stanovnika. Nažalost, i pojedini psihijatri i dalje ne uviđaju prednosti posebne specijalizacije dječje i adolescentne psihijatrije, pri čemu negiraju posebnosti liječenja djece i njihove drukčije potrebe u odnosu na odrasle psihijatrijske bolesnike.

U ovom području nema sustavnog planiranja aktivnosti te postoje financijske teškoće. Dječji psihijatri ističu kako posebnosti njihovog rada nisu dovoljno dobro prepoznate i ne odražavaju se kroz naplatu usluga. Upozoravaju i na postojanje problema u slučajevima djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi koja iskazuju probleme u ponašanju (PUP) i teškoće mentalnoga zdravlja, nerijetko u kombinaciji sa sniženim intelektualnim kapacitetima i poremećajima iz autističnoga spektra. Za tu djecu sustav socijalne skrbi otežano pronalazi mogućnosti primjerenoga smještaja nakon stacionarnoga liječenja. Naša preporuka upućena MZ-u odnosila se na potrebu žurnoga osiguranja odgovarajućih prostornih uvjeta liječenja u ustanovama koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece prema *Pravilniku o listi psihijatrijskih ustanova koje ispunjavaju uvjete za smještaj i liječenje djece odvojeno od punoljetnih osoba*⁵⁹ te sustavan, strateški planiran odnos usmjeren prevladavanju postojećeg lošeg stanja i stvaranju pretpostavki za bolji odnos prema djeci s poteškoćama mentalnog zdravlja koja imaju potrebu za bolničkim liječenjem. Podsjetili smo MZ i na potrebu djelovanja sukladno zacrtanim ciljevima i propisanim mjerama poglavlja Mentalno zdravlje u *Nacionalnoj strategiji za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. U pogledu izvršavanja naše preporuke, izražavamo zadovoljstvo poboljšanjem prostornih i kadrovskih uvjeta liječenja djece u KBC-u Osijek.

No, kontinuirano upozoravamo na nedostatak resursa za liječenje djece u Dalmaciji, budući da KBC Split, zbog nedostatka dječjih i adolescentnih psihijatara, unatoč osiguranim prostornim kapaciteti-

58 Humani papiloma virus.

59 NN 13/15.

ma, nema dnevnu bolnicu niti mogućnost stacionarnog liječenja djece. Djeca se zbog toga u akutnim kriznim stanjima najčešće hospitaliziraju na odjelu pedijatrije, što nije dobro rješenje ni za njih, ni za djecu koja se nalaze na pedijatriji. Iz podataka MUP-a za 2017. saznajemo i za 61 slučaj pokušaja samoubojstva djece. Unatoč našim ranijim preporukama da se unaprijedi prevencija, da se načine protokoli za postupanje te osigura sustavno praćenje djece koja su već pokušala suicid ili se samoozljeđuju, u tom smislu nisu zabilježeni pomaci na sustavnoj razini.

Informacije koje dobivamo u kontaktima s djecom upućuju na zabrinjavajuću učestalost **pijenja alkohola i pušenja među djecom** i njihovu dostupnost djeci unatoč zakonskim zabranama. Konzumacija alkohola i napitaka koji sadrže alkohol rasprostranjena je u društvu, na različite načine se potiče i na nju se gleda blagonaklono. Preventivne programe valja razvijati tako da oni učinkovitije djeluju na promjenu stava i ponašanja, kako djece, tako i odraslih. Odrasli moraju osvijestiti vlastitu odgovornost za postojeće stanje i suzdržati se od slanja tzv. dvostrukih poruka djeci (kad govore da je neko ponašanje štetno, a ponašaju se upravo tako). I dalje smo nezadovoljni postojećim normativnim rješenjima u odnosu na reklamiranje piva i alkohola. Smatramo da sveprisutno reklamiranje piva za koje se ne postavljaju odgovarajuća ograničenja djeca mogu doživjeti kao poticaj za konzumaciju alkohola.

Godinama se zalažemo za humanizaciju uvjeta u kojima se liječe djeca oboljela od **malignih bolesti**, osiguranje dovoljnoga broja stručnjaka, psihosocijalne podrške i pomoći djeci i članovima njihove obitelji te odgovarajuću podršku onima koji sudjeluju u njihovom liječenju. Sveobuhvatne informacije o stanju u ovom području zaštite prava djece dobivamo na okruglom stolu koji se svake godine već tradicionalno održava u povodu Dana djece oboljele od malignih bolesti (15. veljače) u organizaciji Udruge „Sanus” kluba roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti, a koji uz roditelje, djecu i mlade, okuplja predstavnike institucija koje mogu pridonijeti liječenju i poboljšanju statusa djece oboljele od malignih bolesti. Proteklih godina znatno su poboljšani uvjeti liječenja djece na hematološkim odjelima u Zagrebu, Rijeci i Splitu, dok situacija u KBC-u Osijek nije zadovoljavajuća.

Oboljela djeca i njihovi roditelji suočavaju se s nizom poteškoća. Smatramo da je roditeljima suočenima s dijagnozom maligne bolesti djeteta, uz odgovarajuću psihosocijalnu podršku, potrebno usmeno i putem pisanih materijala pružiti potpune i jasne informacije o liječenju, o pravima koja u tim okolnostima mogu ostvariti za dijete i sebe i o načinu na koji će ih ostvariti.

Za djecu koja su dugotrajno hospitalizirana važno je omogućiti im kontinuitet obrazovanja kroz tzv. „škole u bolnici”. Za većinu djece osnovnoškolske dobi takav je oblik obrazovanja osiguran. No, izrazito smo nezadovoljni činjenicom da još uvijek nije riješeno pitanje organizacije „škole u bolnici” za srednjoškolce, za što postoji zakonsko uporište. Srednjoškolcima je time otežan povratak u redovnu školu i proces adaptacije nakon hospitalizacije, što se može nepovoljno odraziti na njihovo mentalno zdravlje.

U preporuci MZO-u za školsku godinu 2016/2017. pozvali smo na veću osjetljivost odgojno-obrazovnih radnika za potrebe djece koja se vraćaju u školu nakon hospitalizacije. Ukazali smo i na potrebu podrške nastavnicima i njihovog boljeg informiranja o načinu na koji mogu pomoći djetetu kako bi mu po povratku s liječenja olakšali povratak u razrednu zajednicu. MZO-u je preporučeno i veći angažman u cilju osiguravanja „škole u bolnici” za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Očekujemo donošenje Nacionalne strategije za borbu protiv malignih bolesti dječje dobi koja bi trebala pridonijeti podizanju sveobuhvatne razine zaštite djece oboljele od malignih bolesti kroz definiranje prioriteta i planiranje aktivnosti u ovom području koje je slojevito i zahtijeva uključivanje većeg broja institucija i izvora financiranja.

U proteklom periodu suočili smo se s potrebom osiguranja imunoterapije za djecu koja boluju od neuroblastoma. Ministarstvu zdravstva i HZZO-u uputili smo preporuku. S MZ-om smo komuni-

cirali i u pogledu potrebe osiguranja lijeka *Spinraza* za djecu koja boluju od spinalne mišićne atrofije. Riječ je o vrlo skupim lijekovima koji imaju odobrenje za stavljanje u promet u zemljama Europske unije, ali nisu na listama HZZO-a, a bolnički proračuni ne raspolažu sredstvima kojima bi ih mogli osigurati. S obzirom da su to novi lijekovi koji su kratko u upotrebi, većina liječnika s kojima smo o njima razgovarali veoma su oprezni u pogledu njihove primjene i zabrinuti zbog mogućih neželjenih popratnih pojava. S druge strane, roditelji kojima je osiguranje novoga lijeka nada za izlječenje djeteta ili zaustavljanje progresije bolesti, ustraju u njihovoj primjeni. U komunikaciji s MZ-om i u javnim nastupima ističemo kako se zalažemo za osnivanje **Fonda za inovativne terapije/lijekove** koji bi trebao biti financiran primarno iz proračuna, što ne isključuje mogućnost donacija u Fond.

2

69

Smatramo kako bi odluku o tome postoje li medicinske indikacije za liječenje određenim inovativnim lijekom trebala donositi neovisna stručna povjerenstva u kojima bi se nalazili vrhunski stručnjaci za liječenje određene bolesti. Smatramo neprihvatljivim da cijena lijeka bude prepreka liječenju djeteta koji za takvim lijekom ima potrebu. Također se ne možemo pomiriti s praksom da određenom djetetu bude osigurano liječenje tek nakon javnoga pritiska stvorenoga na temelju akcije roditelja i udruga. To stvara osjećaj nesigurnosti i kod djece i kod roditelja u funkcioniranju zdravstvenoga sustava u našoj zemlji i svakako pridonosi osjećaju nepovjerenja u odnosu na liječnike i čitav sustav.

Poznate su nam teškoće s kojima se susreću **djeca oboljela od dijabetesa tip I** u odgojno-obrazovnome sustavu. Tako se nekoj djeci predškolske dobi oboljeloj od dijabetesa tip I odbija upis u vrtić, skraćuje boravak u vrtiću, a roditelje se savjetuje da ispišu dijete iz vrtića nakon spoznaje o dijagnozi. Ovakav odnos prema djeci je posve neprihvatljiv, kao i ponašanje nekih odgojno-obrazovnih djelatnika koji, kako saznajemo, i uz ponuđenu edukaciju odbijaju sudjelovati u kontroli razine šećera u krvi kod djece ili, prema potrebi, davanju inzulina. O ovom problemu obavijestili smo MZO još 2016. te preporučili aktivno uključivanje u proces njegovog otklanjanja i neodgodivo podizanje razine zaštite djece oboljele od dijabetesa tip I u odgojno-obrazovnom sustavu. Preporuku smo ponovili i u 2017., ali se MZO nije očitovao o ovoj problematici.

U preporuci MZO-u na početku školske godine 2017./2018. istaknuli smo potrebu suradnje škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. Primjena glukagona u slučajevima hipoglikemijske kome ili teške hipoglikemije kod osoba koje boluju od šećerne bolesti tipa I ubraja se u mjere prve pomoći koje su građani dužni pružiti prema *Zakonu o zdravstvenoj zaštiti*, ne pripada u zahtjevne medicinske postupke i redovito se provodi među članovima obitelji i prijateljima oboljelih od šećerne bolesti liječenih inzulinom.

Iz pritužbi roditelja i upita odgojno-obrazovnih djelatnika uočili smo problem u postupanju odgojno-obrazovnih djelatnika u slučaju **pružanja prve pomoći djetetu sa zdravstvenim teškoćama (npr. epilepsijom) u vrtiću, odnosno školi**. Prisutna je nesigurnost i nelagoda, a ponekad i odbijanje pružanja prve pomoći djetetu jer pojedine odgojno-obrazovne ustanove smatraju da postupke prve pomoći mogu primjenjivati isključivo zdravstveni radnici te da to nije u opisu posla odgojno-obrazovnih djelatnika. U vezi s ovim pitanjem zatražili smo stručnu pomoć Hrvatskog društva za dječju neurologiju (HDDN) i HZJZ-a. Oni navode kako određene postupke prve pomoći, poput primjene klizme Diazepama, mogu primjenjivati i primjereno osposobljeni odgojno-obrazovni djelatnici. Prema mišljenju HDDN-a, odbijanje indicirane primjene klizme, u spomenutom slučaju, nije prihvatljivo, niti opravdano. Edukaciju odgojno-obrazovnih djelatnika o primjeni terapije mogu provoditi timovi školske medicine ili pedijatrijski/neuropedijatrijski timovi. U pojedinim slučajevima, zbog specifičnosti zdravstvenog stanja djeteta, mogu se dodatno savjetovati i s liječnikom specijalistom koji je djetetu propisao terapiju. Također je važno savjetovati se i sa zavodom za hitnu medicinu radi pozivanja Hitne pomoći u hitnim slučajevima. Potrebno je osigurati da najmanje jedan, a preporuka je nekoliko odgojno-obrazovnih djelatnika u instituciji, budu

educirani i zaduženi za primjenu terapije, odnosno pružanje prve pomoći djetetu. HDDN je u 2015. godini proveo edukaciju odgojno-obrazovnih djelatnika u svim školama i vrtićima Grada Zagreba. Navedeni primjer pokazuje da su potrebne dodatne i kontinuirane edukacije. Samo zajedničkim djelovanjem i suradnjom odgojno-obrazovnih i zdravstvenih djelatnika djetetu će biti omogućen siguran i zaštićen boravak u školi/vrtiću, dok je u pojedinim slučajevima ona preduvjet za upis djeteta u vrtić, odnosno školu.

70 Unazad nekoliko godina obraćaju nam se roditelji koji su se opredijelili za **veganski ili vegetarijanski način prehrane** djece, a koji u dječjim vrtićima nailaze na nerazumijevanje i poteškoće u pokušaju postizanja dogovora koji bi se temeljio na uvažavanju njihovog izbora načina prehrane te su izloženi pritiscima da djeca jedu namirnice životinjskoga podrijetla. Doznajemo da, u nemogućnosti postizanja dogovora odraslih, neka djeca tijekom boravka u vrtiću jedu samo kruh ili voće. Ovim pitanjem prvi put smo se intenzivnije bavili 2006. godine, kad smo od Hrvatskog društva za pedijatrijsku gastroenterologiju, hepatologiju i prehranu Hrvatskoga liječničkoga zbora (HLZ) zatražili i dobili stručno mišljenje i stav u pogledu vegetarijanske i veganske prehrane djece i adolescenata u obitelji i ustanovama (dječjim vrtićima, školama, dječjim domovima i sl.). Budući da su u međuvremenu prikupljane nove spoznaje vezane za prehranu djece te potaknuti novim pritužbama roditelja, ponovno smo od istog stručnog društva HLZ-a zatražili stručnu pomoć, mišljenje i stav o ovoj temi, koje će nam biti od iznimne važnosti u aktivnostima u ovom području zaštite prava djeteta. Njihovo mišljenje očekujemo.

O pritužbama roditelja obavijestili smo i MZO. Preporučili smo njihovo aktivno uključivanje i postupanje usmjereno zaštiti najboljeg interesa djeteta u pogledu vegetarijanskih i veganskih obroka djece u odgojno-obrazovnim ustanovama, s posebnim naglaskom na predškolske ustanove. Od MZO-a smo dobili odgovor kako su u lipnju 2017. organizirali sastanak s predstavnicima MZ-a i HZJZ-a. Na sastanku je donesen zaključak o potrebi osnivanja radne skupine za „dopunu *Izmjena i dopuna Programa zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane u dječjim vrtićima* zbog usklađivanja s najnovijim preporukama i zaključcima Vijeća Europe o potrebi izrade Nacionalnih vodiča za prehranu u institucionalnim kuhinjama, uvođenja standarda za prehranu djece koje imaju posebne potrebe u prehrani (alergije, intolerancija na pojedine namirnice, dijabetes i dr.), prilagodbe prehrane zbog vjerskih zahtjeva, a potom i alternativnih oblika prehrane koji proizlaze iz životnog stila (poput vegetarijanske i veganske prehrane).” Najavljene aktivnosti podržavamo, posebno zato što će izradom najavljenog vodiča biti obuhvaćeno više skupina djece koja imaju posebne potrebe u prehrani.

U pogledu **zdravstvene zaštite djece-stranaca**, u postupku donošenja *Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u RH* zauzeli smo se za to da jednaki standard zdravstvene zaštite trebaju uživati sva djeca na privremenom boravku u Hrvatskoj te smo predložili da se predvidi obveza osiguravanja sredstava u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu sve djece koja imaju reguliran privremeni boravak, neovisno o razlozima boravka. Naše mišljenje nije uvaženo.

U području zaštite zdravlja djece postoje problemi koji se ponavljaju iz godine u godinu, a odnose se na nedovoljan broj stručnjaka u sustavu zdravstva, njihovu dostupnost djeci, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata (i kod pacijenata, i kod medicinskog osoblja) te na zaštitu zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Iako je boravak roditelja uz dijete u bolnici nezaobilazan aspekt humanizacije bolničkoga liječenja djece, roditelji još uvijek nailaze na poteškoće pri ostvarivanju te mogućnosti. Uočavamo i niz problema koji se odnose na dostupnost alkohola i duhanskih proizvoda djeci. U pogledu prehrane djece u odgojno-obrazovnim ustanovama i dalje su aktualna pitanja prilagodbe djeci koja imaju posebne potrebe u prehrani. Korištenje nekonvencionalnih metoda liječenja nije normativno uređeno, a djeca koja imaju potrebu za palijativnom skrbi ne dobivaju potrebnu razinu podrške.

2.5 Socijalna i ekonomska prava

Povrede socijalnih i ekonomskih prava djece prijavljene Uredu pravobraniteljice za djecu u 2017. godini, odnosile su se na ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, doplatka za djecu, obiteljske mirovine, roditeljskih potpora, ostvarivanje prava na primjeren životni standard, zaštitu od gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova te zaštitu imovinskih prava djeteta. Ukupno je zaprimljeno 130 prijava povreda pojedinačnih prava djece, od čega se 41 odnosila na socijalna, a 89 na ekonomska prava djece. Prijavama je ukupno bilo obuhvaćeno 185 djece i 19 grupa djece.

2

71

Prijave povreda socijalnih i ekonomskih prava od 2012. do 2017.

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Socijalna prava	42	55	60	42	39	41
Ekonomska prava	93	90	77	77	87	89
UKUPNO	135	145	137	119	126	130

Broj i sadržaj prijava koje primamo i podaci kojima raspolažemo iz pojedinačnih slučajeva nisu stvarni pokazatelj povreda socijalnih i ekonomskih prava djece te procjenjujemo da je problem s kojim se djeca i obitelji suočavaju u svojoj svakodnevici puno dublji i kompleksniji. Gospodarska kriza te veliki broj nezaposlenih roditelja, kao i onih s niskim prihodima neminovno utječu i na život djece, njihovu dobrobit te pristup različitim pravima. Među najugroženijima su prava na odgovarajući životni standard, na obrazovanje, zdravstvenu skrb te kulturna i participativna prava djece. **Siromaštvo** općenito utječe i na kvalitetu obiteljskoga života, roditeljske skrbi te na odnose u obitelji. Detaljniji uvid u problematiku i posljedice siromaštva te njihov utjecaj na djecu daju nam dokumenti, priopćenja i izvješća drugih institucija.

Priopćenjem Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske br. 14.1.1. od 20. rujna 2017. objavljeni su konačni rezultati ankete o dohotku stanovništva na kojoj se temelji izračun pokazatelja siromaštva i socijalne isključenosti za Republiku Hrvatsku u 2016. Podaci pokazuju da se, kao i prethodne godine, dobna skupina 0-17 godina nalazi na drugom mjestu po stopi rizika od siromaštva prema dobi, sa stopom od 20,7% (nakon dobne skupine od 65 ili više godina, za koju stopa iznosi 28,0%). Visoka stopa rizika od siromaštva zabilježena je za kategoriju kućanstava s uzdržavanom djecom, u kojoj je najviša stopa u kućanstvima koja čine jedan roditelj s jednim ili više uzdržavane djece (32,8%), a zatim u kućanstvima s dvije odrasle osobe s troje ili više djece (30,7%).

Iz Mjesečnog statističkog izvješća o korisnicima i pravima u sustavu socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj za mjesec studeni 2017. (stanje od 30. studenoga 2017.), koje je na svojim internetskim stranicama objavilo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, saznajemo da je u tom mjesecu zajamčenu minimalnu naknadu koristilo 24.886 djece (za usporedbu, u prosincu 2016. naknadu je koristilo 28.589 djece, a u prosincu 2015. čak 31.297 djece).

Tijekom 2017. sudjelovali smo u nizu aktivnosti i skupova koje povezuje tematika dječjeg siromaštva, njegova prevencija i mogućnosti suzbijanja. U ožujku 2017. pravobraniteljica za djecu sudjelovala je na predstavljanju rezultata istraživanja „Dječje siromaštvo i strategija nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj”, kojim je bilo obuhvaćeno 207 kućanstava i anketirano 99 djece. Rezultati upućuju na visoku stopu siromaštva djece u Hrvatskoj. Stopa relativnog siromaštva djece u Hrvatskoj je za oko sedam posto veća od prosjeka europskih zemalja, a izrazito je visoka i stopa dugotrajnog siromaštva (veće stope imaju samo Bugarska i Rumunjska). Najvećem riziku od siromaštva izložena su djeca koja žive u kućanstvima s većim brojem djece, s nezaposlenim roditeljima i roditeljima nižeg stupnja obrazovanja. Siromaštvo i socijalna isključenost bile su i jedna od tema simpozija kojim je Agencija Europske unije za temeljna prava (FRA) u lipnju 2017. u Bruxellesu obilježila desetu obljetnicu svoga djelovanja, a na kojem je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu. Sudjelovali smo i na predstavljanju indikatora za ranu identifikaciju siro-

maštva djece školske dobi (od 7 do 18 godina) i njihovih obitelji, koje je u sklopu twinning projekta Hrvatske i Francuske „Zajedno protiv dječjeg siromaštva” izradilo Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP).

2

72

Kako bi na nacionalnoj i na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini sredstva namijenjena djeci bila uočljiva u proračunima te zaštićena od „rezanja” i štednje u vrijeme kriza, već niz godina zalažemo se za uspostavu mehanizma zaštite prava i interesa djece u obliku tzv „dječjega proračuna”. Nakon što smo u prosincu 2016. predstavili prijevod *Općeg komentara br. 19 (2016.) Odbora za prava djeteta Ujedinjenih naroda - o izdvajanju sredstava iz javnih proračuna za ostvarenje dječjih prava*, koji je taj Odbor objavio u srpnju 2016., naše aktivnosti u vezi s uspostavom „dječjega proračuna” nastavljene su i u 2017. godini. U ožujku 2017. Ministarstvu financija uputili smo poziv za diseminaciju spomenutog međunarodnog dokumenta proračunskim korisnicima državnog proračuna i proračuna lokalne i područne (regionalne) samouprave. Nedavno je izrađen prijedlog *Metodološkoga priručnika za izradu Dječjega proračuna* čiji je nacrt pripremila Ministarstvo financija, a čija je svrha korisnicima državnog proračuna dati smjernice i olakšati izradu proračuna za djecu, kao i godišnjega izvještaja o izvršenju toga proračuna.

2.5.1 Socijalna prava

Najveći broj obraćanja stranaka u 2017. u području socijalnih prava odnosio se na upite i pritužbe vezane uz doplatu za djecu, ukupno njih 14, a slijede pritužbe koje se odnose na pravo na osobnu invalidninu (6) te roditeljne i roditeljske potpore (5). Po tri obraćanja stranaka odnose se na prava iz sustava socijalne skrbi općenito, obiteljsku mirovinu i ostala socijalna prava.

Prijave povreda socijalnih prava u 2017.

POVREDE SOCIJALNIH PRAVA	Broj prijava 2017.	Broj djece 2017.
Prava iz sustava socijalne skrbi općenito	3	5
Jednokratna pomoć	1	1
Zajamčena minimalna naknada	1	2
Doplatu za pomoć i njegu	1	1
Osobna invalidnina	6	5 + 1 grupa djece
Dopust za njegu djeteta	2	2
Skraćeno radno vrijeme	1	1
Status roditelja njegovatelja	1	1
Doplatu za djecu	14	24
Obiteljska mirovina	3	5
Roditeljne i roditeljske potpore	5	5
Ostalo	3	6
UKUPNO	41	58 + 1 grupa djece

Ukupno, pritužbe se odnose na 58 djece te jednu grupu djece. Osim pisanih pritužbi primili smo i 63 usmena obraćanja Uredu pravobraniteljice (telefonom i dolaskom u urede) u vezi s ostvarivanjem socijalnih prava, u kojima smo stranke upućivali i savjetovali o načinima njihove zaštite.

U listopadu 2017. očitivali smo se na tekst *Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi*. Iznijeli smo primjedbu na normiranje ustrojstva i djelokruga rada Centra za posebno skrbništvo u okviru Zakona o socijalnoj skrbi izrazivši stajalište da to pitanje treba biti regulirano posebnim propisom. Također smo ponovili naše prijašnje preporuke u odnosu na ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja koje nisu bile obuhvaćene *Nacrtom*. Naveli smo da se djetetu s teškoćama ne bi trebalo ograničavati vrijeme koje može provesti u nekom odgojno-obrazovnom programu (vrtiću, školi) zbog ostvarivanja ovoga prava njegovog roditelja.

U pojedinačnim slučajevima odgovarali smo na upite stranaka o mogućnostima zaštite prava i interesa djece te im dostavljali informacije o nadležnostima tijela koja odlučuju o pojedinom pravu. U specifičnim smo se slučajevima po procjeni uključivali u praćenje, tražili izvješća nadležnih tijela te im upućivali preporuke. Vrlo često iz pritužbi građana saznajemo za nepovoljne materijalne i obiteljske prilike u kojima djeca odrastaju, a koje su opterećene viševrsnim problemima, kao što su bolest i nezaposlenost roditelja, podstanarstvo, krediti, dugovi, ovrhe, povećane potrebe djeteta uslijed teškoća u razvoju, konfliktni odnosi, smrt člana obitelji, odrastanje u jednoroditeljskoj obitelji, loši stambeni uvjeti.

2

73

Stranke su se prituživale na dugotrajnost postupanja u rješavanju po zahtjevima za ostvarivanje prava iz sustava socijalne skrbi, ukazivale na teške životne prilike u kojima djeca žive, na poteškoće u ostvarivanju prava koja su u nadležnosti lokalne zajednice zbog neispunjavanja uvjeta trajanja prijavljenog prebivališta, na ovrhu sredstava isplaćenih na ime socijalnih naknada i drugih prava, iako su po svojoj naravi ta sredstva zaštićena od ovrhe.

U pogledu ostvarivanja **prava djece s teškoćama u razvoju (TUR) iz sustava socijalne skrbi** i ove se godine nastavlja zamjetan trend dugotrajnosti postupaka za ostvarivanje prava na osobnu invalidninu i prava na status roditelja-njegovatelja. Podsjećamo i na preporuku pravobraniteljice za djecu da se prošire uvjeti za ostvarivanje toga prava tako da se, uz djetetovo zdravstveno stanje procjenjuju i djetetove potrebe i razina funkcionalnih sposobnosti djeteta. U odnosu na pravo na status roditelja-njegovatelja ove se godine aktiviralo pitanje ukidanja statusa roditelju nakon smrti djeteta. Iako je MDOMSP najavio da će pristupiti izmjenama i dopunama postojećeg *Zakona o socijalnoj skrbi* kako bi se produžio period na koji roditelj ostvaruje ovo pravo nakon smrti djeteta, još nije pokrenut postupak izmjena i dopuna tih zakonskih odredbi.

Uočavamo da se i dalje roditelji otežano snalaze u procesima ostvarivanja prava na temelju razvojne teškoće djeteta zbog čega ih je potrebno više informirati i savjetovati o uvjetima i načinima ostvarivanja pojedinih prava i usluga iz sustava socijalne skrbi. Najčešće smo savjetovali roditelje o razlikama između utvrđene težine i vrste invaliditeta, prema *Uredbi o metodologiji vještačenja*⁶⁰, za mogućnost ostvarivanja prava na osobnu invalidninu, kao i o uvjetima za stjecanje prava na doplatak za djecu, odnosno prava na doplatak za djecu s težim ili teškim invaliditetom. Također naglašavamo potrebu edukacije i savjetovanja roditelja o mogućnosti ulaganja žalbe na rješenja nadležnog centra za socijalnu skrb (CZSS) kojim se odbija određeno pravo.

Pritužbe roditelja i ove godine ukazuju na postojanje teškoća u korištenju **prava na rad s polovicom punog radnog vremena** radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju. Intencija zakonodavca propisana *Zakonom o rodiljnim i roditeljskim potporama*,⁶¹ u slučaju korištenja ovoga prava, vodi prema omogućavanju roditelju djeteta s TUR da uskladi svoje obveze iz obiteljskoga i poslovnoga života. Stoga smo roditeljima i poslodavcima preporučili da način na koji će se urediti radni raspored radnika, korisnika prava na rad s polovicom punog radnog vremena, treba biti temeljen na dogovoru između poslodavca i radnika-korisnika. Raspored bi trebao odgovarati poslodavcu, s obzirom na objektivne značajke radnog mjesta, kao i radniku-korisniku prava, s obzirom na obveze i potrebnu brigu o djetetu za koje se pravo koristi. U slučaju onemogućavanja ostvarenja svrhe ovoga prava, odnosno njegove zlouporabe, tražili smo ispitivanje okolnosti i relevantnog činjeničnog stanja od strane Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

Najveći broj pritužbi koje smo primili u području socijalnih prava odnosi se na **dječji doplatak**. Građani su nam se obraćali s upitima o propisima i mogućnostima korištenja ili ukazivali na dugotrajnost postupaka, ograničavajuće okolnosti za priznavanje ili daljnje korištenje prava. Posebno zabrinjavaju ograničavajuće okolnosti za korištenje toga prava s obzirom na pohađanje škole. Sukladno odredbama, pravo na doplatak pripada djeci do navršene 15. godine života, odnosno do

60 NN 67/17.

61 NN 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, 152/14 i 59/17.

kraja školske godine u kojoj dijete navršava 15 godina života, a produžava se ukoliko djeca nastave redovito školovanje. Međutim, to pravo prestaje ako djeca prekinu redovito školovanje. Pravo također prestaje i djetetu koje nakon navršene 15. godina života i dalje pohađa osnovnu školu, ako razlog za to nije kasniji upis u prvi razred osnovne škole ili ponavljanje razreda zbog zdravstvenih razloga, odnosno zbog duže bolesti. Smatramo da su takve odredbe sporne i ugrožavajuće te da djecu dovode u nejednaki položaj. I dijete koje se ne školuje također ima svoje životne potrebe, a obveza uzdržavanja djeteta od strane roditelja postoji sve dok je dijete maloljetno, bez obzira na to školuje li se ono ili ne. Budući da je doplatak za djecu novčano primanje koje se isplaćuje radi potpore uzdržavanju i odgoju djece, smatramo nužnim omogućiti korištenje tog prava za svu maloljetnu djecu, neovisno o njihovom školovanju. Također vidimo potrebu i za niz drugih izmjena u važećem *Zakonu o doplatku za djecu*⁶², o kojima ćemo se očitovati tijekom predstojeće izmjene zakona, kako bismo potaknuli učinkovitiju zaštitu prava i interesa djece.

Dio pritužbi ukazuje na problematiku prestanka prava na doplatak za djecu učenicima koji pohađaju petogodišnju srednju školu, a koji su u prošloj školskoj godini kao polaznici četvrtog razreda navršili 19 godina. Iako su i dalje redoviti učenici, njima je temeljem važećih odredbi prestalo pravo na doplatak za djecu. Roditelji smatraju da takva odredba ove učenike dovodi u nejednaki položaj s drugim učenicima srednjih škola koje traju četiri godine i koji načelno završavaju školovanje najkasnije s 19 godina te predlažu da se zakonom proširi njegova primjena i na učenike koji polaze petogodišnje programe srednjih škola do završetka njihovog školovanja. Kako je riječ o punoljetnim učenicima o problematici smo upoznali Pučku pravobraniteljicu te smo informirani o njezinoj inicijativi za izmjenu zakonskih odredbi.

Stranke su nam se prituživale i na dugotrajnost postupka priznavanja prava na **obiteljsku mirovinu** te na slučajevne ovrhe sredstava isplaćenih na ime obiteljske mirovine. U jednom slučaju iz naveda stranke i dokumentacije proizlazi da su majka i djeca korisnici obiteljske mirovine iza smrti supruga i oca temeljem rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO). Mirovina im se uplaćuje na majčin zaštićeni račun, a kako njihovi udjeli u ukupnom iznosu mirovine nisu podijeljeni, prethodno se u ovrsi skida trećina cjelokupne mirovine, a ne samo trećina majčinog udjela. Na ovaj način djeca su oštećena, jer proizlazi da se i iz njihovog dijela mirovine naplaćuju dugovi pokojnih roditelja njihove majke. U konkretnom slučaju obratili smo se HZMO-u te očekujemo njihove informacije.

U vezi s problematikom ovrhe sredstava obiteljske mirovine, u siječnju 2018. uputili smo Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu financija inicijativu za dopunu niza propisa kojima je reguliran ovršni postupak, a s ciljem bolje zaštite djece. Zatražili smo, među ostalim, da se u odredbama *Ovršnog zakona* propiše izuzeće od ovrhe obiteljske mirovine djeteta, budući da je riječ o primanju koje u naravi predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja.

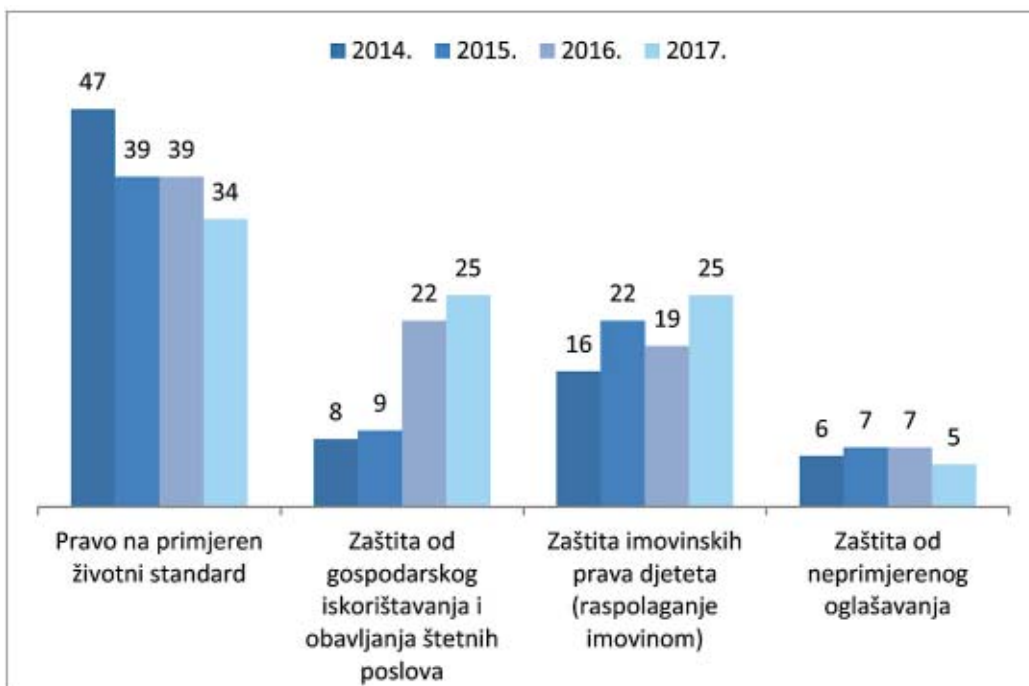
I ove godine primili smo niz pritužbi zbog nemogućnosti ostvarenja prava na isplatu jednokratne novčane potpore za novorođeno dijete, a vezano uz neispunjenje uvjeta koji se odnosi na trajanje prebivališta. Naime, sustav isplate ove potpore reguliran je odredbama *Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama* koji propisuje ujednačene kriterije za sve korisnike, a također propisuje i omogućava da jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (JLPRS) svojim općim aktima propišu način i uvjete za ostvarenje prava roditelja u većem opsegu od onoga propisanog zakonom. Pri tome su akti i praksa JLPRS-a različiti, od uvjeta za priznavanje ovog prava, do visine naknade, koja u pravilu ovisi o fiskalnoj moći grada/općine. Naša su zalaganja usmjerena na to da se naknada veže uz status djeteta, a ne roditelja, kako bi se spriječile situacije u kojima neki roditelji, odnosno njihova djeca, u potpunosti ostanu bez ove novčane potpore. Stoga smo i u 2017., tijekom izmjena *Zakona o roditeljskim i roditeljskim potporama* ukazali na potrebu izmjene odredbe koja regulira ovu materiju, ali naš prijedlog nije prihvaćen.

2.5.2 Ekonomska prava

U 89 slučajeva stranke su nam se obraćale upitima i pritužbama u vezi s ekonomskim pravima djece. Najveći broj obraćanja odnosi se na pravo djece na primjeren životni standard (34). Slijedi jednaki broj pritužbi koje se odnose na gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova (25) te na zaštitu imovinskih prava djeteta (25). Primili smo i pet prijava vezanih uz neprimjerenog oglašavanje. Prijave su se odnosile na zaštitu prava 127 djece te 18 grupa djece.

Uz pisane pritužbe zabilježili smo i 62 usmena obraćanja i upite stranaka o mogućnostima zaštite ekonomskih prava djece.

Ekonomska prava - prijave od 2013. do 2017.

2.5.2.1 Pravo na primjeren životni standard

Tijekom 2017. godine primili smo 34 prijave koje se odnose na pravo djeteta na primjereni životni standard. Sadržaj prijava otkriva nam nepovoljne uvjete u kojima obitelji žive te razne teškoće na koje roditelji nailaze pokušavajući osigurati bolje uvjete života djeci i sebi. Kao i prethodnih godina, to je uglavnom uvjetovano niskim ili nedostatnim primanjima zaposlenih roditelja ili nezaposlenošću roditelja koji, zajedno s djecom ostvaruju neki od oblika pomoći u sustavu socijalne skrbi.

U većem broju predmeta naglašen je problem odgovarajućeg stambenog zbrinjavanja obitelji s djecom, kako u nadležnosti jedinica lokalne samouprave tako i državnih tijela (Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje ili Ministarstva branitelja). U nekim slučajevima obitelj protupravno koristi stambeni prostor, što onemogućava korištenje subvencija za stanovanje (od grada, općine ili države), u nekima je problem nemogućnost korištenja električne energije ili vodovodnog priključka. To u pravilu dovodi i do prisilnog iseljavanja uz dodatne neugodnosti za obitelj. Nedostatak dovoljnog broja raspoloživih stambenih prostora (prvenstveno u nadležnosti jedinica lokalne samouprave) za zbrinjavanje obitelji u potrebi, sve više dolazi do izražaja.

Primjer je smještaj obitelji s troje djece u nužni smještaj veličine 16 četvornih metara, s neprimjerenim i nehygijskim uvjetima, koji obitelj samovoljno napušta i protupravno useljava u kućicu s 30 četvornih metara stambene površine u vlasništvu grada. Grad im prijete prisilnim iseljenjem te im nudi povratak u nužni smještaj ili korištenje subvencioniranog podstanarstva, za plaćanje

kojeg obitelj nema mogućnosti jer su korisnici sustava socijalne skrbi. Iz posljednjeg izvješća CZSS-a proizlazi da bi se obitelj mogla vratiti u nužni smještaj jer je, navodno, kvaliteta tog smještaja poboljšana. Pitanje potrebe osiguranja odgovarajućih stambenih prostora za obitelji u potrebi bit će predmetom veće pažnje i inicijative pravobraniteljice za djecu tijekom 2018. godine.

Suprotstavljeni odnosi u obitelji u vezi sa zajedničkom nekretninom ili neriješeni **vlasničko pravni odnosi** na nekretninama koje se daju na raspolaganje obiteljima i dalje su jedan od uzroka nemogućnosti rješavanja kvalitetnog stambenog zbrinjavanja obitelji. Zbog toga nije moguće podmirivati troškove stanovanja, a ni prodati nekretninu u postupku podjele bračne imovine. Postojanje hipoteke (zaloga) na nekretnini zbog korištenja kredita, nakon razvoda braka ili smrti jednog od roditelja u nekim je slučajevima dovelo do više ovršnih postupaka, a time i preseljenja u manji stambeni prostor, odnosno snižavanje primjerenog životnog standarda obitelji.

Nedovoljan prihod zaposlenih roditelja uzrokuje slabiju kvalitetu životnog standarda djece. Također je iz više prijava nezaposlenih roditelja vidljivo kako preniski iznosi pomoći, određeni u sustavu socijalne skrbi za članove kućanstva, mogu štetno utjecati na razvoj i zdravlje djece. U jednom slučaju majka navodi kako su ona i dvoje djece preživljavaju od 600 kuna naknade (doplatka za dvoje djece) 600 kuna subvencije stanarine te dvije jednokratne pomoći tijekom 2017. godine. Preporučili smo CZSS-u aktivnije uključivanje, poduzimanjem aktivnosti radi osiguranja primjerenog životnog standarda za obitelj.

Čini se da siromaštvo obitelji i dalje ostaje veliki društveni problem, što sigurno štetno utječe na kvalitetu života djece. Time su ugrožena prava djece i otežan im je pristup obrazovnim, zdravstvenim, socijalnim i kulturnim uslugama u društvu koje su važne za njihov potpuni razvoj i odrastanje.

2.5.2.2 Gospodarsko iskorištavanje i obavljanje štetnih poslova

Od 24 zaprimljene prijave, najveći broj (11) odnosio se na povrede prava djece u području za posluživanja. Najčešće se prijave odnose na nezakoniti rad zbog djetetove dobi i vremena obavljanja posla (noćni sati), što su izvidima ustanovili inspektori rada. Iako smo već nekoliko puta ukazali na potrebu donošenja jasnih pravila (pravilnika) o sudjelovanju djece u raznim umjetničkim i audiovizualnim te promidžbenim aktivnostima, što je također oblik dječjega rada, i dalje dobivamo pitanja o zaštiti prava i interesa djeteta u tim okolnostima, budući da spomenuti pravilnik još nije donesen. Također smo primili obavijest u vezi sa zaštitom djece koja prose.

Nezakoniti rad djece prijavljen je zbog rada djeteta u dobi od 13 godina na sajmu, gdje je dijete kuhalo kobasice i rukovalo novcem. Prijava je proslijeđena inspekciji u sklopu Ministarstva gospodarstva. Također je zatražena provjera navoda o dobi djeteta za koje je prijavljeno da prodaje suvenire u kasnim satima ljeti.

Od zaprimljenih obavijesti inspektora rada izdvajamo prijavu o radu djeteta u dobi od 13 godina ljeti u 21 sat. Izdano je usmeno rješenje o zabrani rada, budući da je dijete mlađe od 15 godina, a protiv poslodavca je podnesen optužni prijedlog. U slučaju rada djevojke od 17 godina u *caffe baru* bez ugovora i u vremenu između 15.00 i 23.00 sata, inspektori su naložili izdavanje ugovora, ali i podnijeli optužni prijedlog zbog rada maloljetnika noću.

U jednom slučaju roditelj je zatražio našu pomoć zbog neisplate naknade za obavljene posao učenice drugog razreda srednje škole preko učeničkog servisa, uz obavijest kako se već obratio nadležnom inspektoratu. Upućen je na Pravnu kliniku (pri Pravnom fakultetu u Zagrebu) za pružanje usluge pravne pomoći, s obzirom na to da pravobraniteljica za djecu nema ovlasti pružati neposrednu pravnu pomoć.

Primjedba je dostavljena na uvjete rada jednog učeničkog servisa (prijemnog ureda) u kojem djeca/učenici borave dok čekaju da dobiju iskaznicu, a ondje nije osiguran sanitarni čvor i toalet.

Prosljeđeno je Ministarstvu rada, a nakon provjere je utvrđeno kako prema propisima učenički servis nema tu obvezu.

Do sada su se povrede prava učenika pri obavljanju praktične nastave i naukovanja kod poslodavca u pravilu odnosile na organizaciju teorijske i praktične nastave, neprimjereno ponašanje i neisplatu nagrade tijekom vježbi naukovanja od strane poslodavca. Slijedom predloženih izmjena i dopuna *Zakona o strukovnom obrazovanju*, a osobito vezano uz inicijativu za **ukidanje zabrane noćnog rada djece**, koju smatramo znatnim smanjenjem zaštite djece, pravobraniteljica za djecu je tijekom javne rasprave uputila Ministarstvu znanosti i obrazovanja nekoliko prijedloga s namjerom poticanja bolje zaštite prava i sigurnosti djece te učinkovitije i sigurnije provedbe praktične nastave. Upozorili smo i na nedovoljnu zaštitu djece u pogledu provjere osoba koje mogu raditi s djecom ili im biti mentori, vremena obavljanja strukovnog naukovanja (do 22 sata), što je suprotno odredbama *Zakona o radu*⁶³ glede rada maloljetnika, predloženog vremena trajanja naukovanja i same nastavne godine. U vrijeme pisanja ovog izvješća saznajemo kako mišljenje i prijedlozi pravobraniteljice za djecu nisu uvaženi.

Djeca koja prose - Unatoč višegodišnjim upozorenjima i preporukama pravobraniteljice za djecu o potrebi evidentiranja i poduzimanja mjera za zaštitu djece koja prose ili se koriste za prosjačenje, to je i dalje prisutna pojava, osobito u Zagrebu i drugim većim gradovima. Premda policija tvrdi kako se u povodu uočenih slučajeva intenzivno poduzimaju aktivnosti, prema obavijestima građana čini se da iste osobe i dalje prose s djecom. Prema podacima Ravnateljstva policije u 2017. godini evidentiran je i procesuiran 21 slučaj prosjačenja djece ili maloljetnika te je prekršajno prijavljeno 15 odraslih osoba zbog poticanja djece na prosjačenje. Sumarni podaci 20 policijskih uprava za prvih deset mjeseci 2017. govore da su 23 odrasle osobe zatečene u prosjačenju s djecom, od kojih su neki učestali recidivisti.

Postupanje se u takvim slučajevima svodi na izdavanje obveznog prekršajnog naloga i novčane kazne, podnošenje prekršajne prijave, izricanje mjere opreza zabrane posjećivanja područja grada u kojem je osoba zatečena i, u većini slučajeva, obavještanja nadležnog CZSS-a. Smatramo da se problemu iskorištavanja djece za prosjačenje ne pristupa sveobuhvatno. Izostaje koordinirana i trajna suradnja svih resora u planiranju i provedbi dugoročnih mjera za zaštitu djece. Dijete koje sudjeluje u prosjačenju ne vidi sebe kao žrtvu niti je svjesno da ga se iskorištava te ne vidi ništa loše u svom ponašanju ili ponašanju osoba koje ga iskorištavaju pa zbog toga ni ne traži pomoć. Budući da se ne može očekivati da će dijete samostalno zatražiti da bude zaštićeno od osoba koje su mu bliske i o kojima ovisi, dužnost je nadležnih tijela da mu u tome pomognu. Upravo zato je dužnost nadležnih tijela pružiti svu pomoć, evidentirati sve slučajeve, utvrditi uzroke prosjačenja i raditi na otklanjanju tih uzroka. Važno je pritom i osvješćivanje javnosti o štetnosti davanja novca u takvim slučajevima. Na to se upozorava i u letku pravobraniteljice za djecu „Djeca koja prose žrtve su izrabljivanja. Zaštitimo ih!”⁶⁴. Smatramo kako su stoga nužne i učinkovite i pravilno usmjerene javne kampanje.

2.5.2.3 Zaštita imovinskih prava djeteta

Primili smo ukupno 25 upita i pritužbi koje se odnose na imovinska prava (u 2016. bilo ih je 19), a zabilježeno je i još 30 obraćanja stranaka (telefonom ili dolaskom u urede) u vezi s tom problematikom.

Mnoge pritužbe odnose se na postupanja jednog od roditelja u slučajevima roditeljskog konflikta u pogledu skrbi o imovinskim pravima djece. Pritužbe u pravilu ukazuju na neučinkovite propise koji, u slučajevima neodgovornih postupanja roditelja, ne pružaju pravodobnu zaštitu interesima djece. Stranke se također pritužuju na postupanja sudova, Financijske agencije, sudskih ovršitelja, javnih bilježnika, banaka. Za razliku od prijašnjih godina u ovom području nema novih prituž-

63 NN 93/14 i 127/17.

64 Dostupno i na www.dijete.hr.

bi na rad CZSS-a, s obzirom na to da od studenoga 2015. centri više nisu nadležni za davanje odobrenja za raspolaganje imovinom. U pojedinim slučajevima stranke traže pravni savjet pri čemu ih upućujemo da se o mogućim konkretnim pravnim radnjama s ciljem rješavanja imovinsko-pravnih odnosa i zaštite prava i interesa djece konzultiraju s odvjetnikom.

U protekloj godini nisu se dogodile izmjene propisa⁶⁵ koje reguliraju ovu materiju. Tako je i dalje na snazi odredba prema kojoj, u situaciji kad je riječ o iznosima koji se **ne smatraju vrjednijom imovinom** i kad se oboje roditelja skrbi o djetetu, vrijedi zakonska pretpostavka da je jedan roditelj dao svoj pristanak drugom roditelju da može zastupati dijete bez njegove izričite suglasnosti. Nasuprot tome, zastupanje djeteta u vezi s njegovom **vrjednijom imovinom**, odnosno imovinskim pravima valjano je ako roditelj koji zastupa dijete dobije pisanu suglasnost drugog roditelja koji ostvaruje roditeljsku skrb i odobrenje suda u izvanparničnom postupku. U vezi s time smatramo spornim tumačenje pojma vrjednije imovine u situaciji kad je riječ o novčanim iznosima. I dalje je u primjeni *Mišljenje* tadašnjeg Ministarstva socijalne politike i mladih od 23. rujna 2014., prema kojem roditelj može u razdoblju od jednog mjeseca raspolagati novčanim sredstvima u iznosu koji ne prelazi 10.000 kuna, kao i nadopuna tog mišljenja od 17. prosinca 2015., prema kojem fizička ili pravna osoba kod koje roditelj zastupa dijete neće tražiti pisanu suglasnost drugog roditelja u onim slučajevima kada je odlukom suda odlučeno koji roditelj zastupa dijete u pitanjima raspolaganja djetetovim imovinskim pravima.

Činjenica jest da je slučajeve namjernog i nehajnog postupanja roditelja na štetu djetetove imovine nemoguće unaprijed predvidjeti te da *Mišljenje* ministarstva ostavlja previše prostora za moguće povrede. Nepovoljne posljedice i učinci ovakvog *Mišljenja* i prakse uočljivi su na cijelom nizu pojedinačnih slučajeva o kojima smo informirani u protekloj godini. U pravilu, u više takvih slučajeva obraća nam se roditelj koji stanuje s djetetom te ukazuje kako provjerom u banci saznaje za postupke drugog roditelja, koji je mimo znanja i ičije suglasnosti podigao sredstva s djetetovog računa ili čak zatvorio račun.

O jednom takvom slučaju obavijestila nas je majka koja je došavši u banku doznala da na računu stambene štednje njezine kćeri više nema sredstava, da je račun zatvoren i da je sav novac s računa podigao njezin bivši suprug i otac njezine kćeri. Taj kćerin novac nije potrošen na njezine potrebe niti je ona znala da je ostala bez svoje uštedevine.

U drugom slučaju, kako nas je obavijestila druga majka, iznos od više stotina tisuća kuna tijekom nekoliko godina postupno je s deviznih računa prebacivan na tekuće račune djece. Odatle su se zatim redovito mjesečno podizali dopušteni iznosi sve dok računi nisu posve ispražnjeni, a ni djeca ni majka o tome nisu bili obaviješteni.

Takvi postupci roditelja, iako ugrožavaju prava i interese djece, nisu u suprotnosti sa spornim tumačenjem propisa. Ukoliko novac nije utrošen za djetetovo uzdržavanje, liječenje ili obrazovanje djetetu i roditelju koji skrbi o djetetu preostaje pokretanje građanskih i kaznenih postupaka pred sudom, što je za njih i financijski i emocionalno iscrpljujuće.

U praksi se nerijetko događa da je roditelj koji je dijete lišio uštedevine, ujedno i roditelj neplatiša uzdržavanja, što je djetetu i roditelju koji se brine o njemu još jedan u nizu razloga za ogorčenje i ljutnju. Prijavljen nam je slučaj u kojem je obveznik uzdržavanja novac koji je podigao s računa djeteta, potrošio za potrebe vještačenja u sudskom postupku u kojem je dijete od njega potraživalo uzdržavanje. Majka je upućena da zbog neodgovornog ponašanja oca pokrene sudski postupak radi povrata novčanih sredstava. Kako dijete ne ostvaruje uzdržavanje, majka smatra da će pokretanjem ovog postupka imati na raspolaganju još manje sredstava za osiguranje djeteto-

65 Obiteljski zakon, NN 103/15, članci: 97. - Upravljanje imovinom djeteta; 98. - Ograničavanje prava na upravljanje imovinom djeteta; 99. - Zastupanje djeteta; 101. - Zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom odnosno imovinskim pravima djeteta; 178. - Vrste mjera za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta; 179. - Izmjena ili ukidanje rješenja.

vog primjerenog životnog standarda. Uputu je doživjela kao dodatno ugrožavanje prava djeteta i izlaganje višegodišnjoj neizvjesnosti.

Uzimajući u obzir saznanja iz ovih pojedinačnih slučajeva te poteškoće s kojima se susreću djeca, i ovom prilikom još jednom upozoravamo na nužnost i potrebu učinkovitije zaštite prava i interesa djece i propisivanje dodatnih zaštitnih mehanizama. Njih prije svega vidimo u tome da se visina iznosa do koje roditelji može raspolagati imovinom djece uskladi s realnim životnim okolnostima i aktima više pravne snage te u tome da se predvidi razlika između jednokratne isplate i mogućnosti kontinuiranog podizanja sredstava s računa djeteta. Iako neće svako postupanje roditelja i svako njihovo raspolaganje imovinom djeteta biti na štetu djeteta i dalje smatramo kako je *Mišljenje ministarstva* postavljeno preširoko⁶⁶. Smatramo da bi u tim okolnostima iznos do kojeg roditelji mjesečno mogu samostalno raspolagati sredstvima djeteta trebalo vezati uz minimalni novčani iznos potreban za djetetovo mjesečno uzdržavanje.⁶⁷

U ovakvim slučajevima stranke smo informirali o važećim odredbama, primjerice o odredbi prema kojoj se imovina djeteta može otuđiti samo ako roditelji nemaju dovoljno vlastitih sredstava za djetetovo uzdržavanje, liječenje ili obrazovanje, a sredstva za to ne mogu se osigurati na drugi način. Upućivali smo ih na mogućnost obraćanja državnom odvjetništvu koje može procijeniti ima li u postupcima roditelja elemenata kaznenog djela koja se progone po službenoj dužnosti (primjerice, kaznenog djela *povrede djetetovih prava*) ili na mogućnost podnošenja *privatne tužbe* (zbog kaznenog djela *zlouporabe povjerenja*). Također, upućivali smo ih na obraćanje nadležnom CZSS-u koji je ovlašten pokrenuti postupak radi izricanja mjera za zaštitu imovinskih prava djeteta⁶⁸. Upućivali smo ih i na obraćanje nadležnom MDOMSP-u, kako bi on na pojedinačnim slučajevima i primjerima stekao puni uvid u učinke spornoga *Mišljenja*.

Nije isključeno da će ovakvo široko tumačenje za posljedicu imati pokretanje sudskih postupaka jednom kad djeca postanu punoljetna i u prilici samostalno štiti svoja prava i interese pa i s tog aspekta valja promišljati o konkretnoj problematici.

Već nekoliko godina pratimo niz specifičnih slučajeva povreda imovinskih interesa djece, u kojima su u tijeku **postupci pred sudom**. Među njima je slučaj u kojem je baka, kao skrbnica djece, bez potrebne prethodne suglasnosti CZSS-a kojom bi joj se kao skrbniku odobrilo poduzimanje posla koji prelazi redovito poslovanje imovinom i pravima štićenika, ugovorila plaćanje odvjetničkih usluga i provizije u iznosu od 10% uspjeha u postupku radi naknade štete. U konkretnom slučaju odvjetnici su po istom štetnom događaju na ime troškova zastupanja dvoje maloljetne djece dvostruko namireni: isplatila su ih djeca iz svoje imovine te direktno osiguravajuća kuća.

Temeljem saznanja iz pojedinačnih slučajeva pretpostavljamo da neki roditelji ili skrbnici, u pogrešnom uvjerenju da dijete ne može biti dužnik, u ime malodobnog djeteta zaključuju pravne poslove, nadajući se da zaštititi imovinu ukoliko je prepisu na djecu. Više slučajeva odnosilo se na obraćanja roditelja koji su tražili savjet i pomoć vezano uz ugrozu imovinskih interesa djeteta, kao posljedice upravo njihovog zastupanja. Neovisno o tome što su maloljetna i bez poslovne sposobnosti, djeca mogu postati i biti dužnici i ovršenici te se prihvaćanje takvih darova može negativno odraziti na njihova prava i interese. Roditelji koji u ime djeteta poduzimaju pravne radnje trebaju o tome voditi računa te donositi informirane odluke o djetetovim imovinskim interesima.

66 Za usporedbu, prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama RH za 2016. iznosila je 5.685 kuna (NN 21/2017).

67 Sukladno Odluci o minimalnim novčanim iznosima potrebnim za mjesečno uzdržavanje djeteta (NN 28/17) minimum iznosa ukupnih materijalnih potreba za mjesečno uzdržavanje maloljetnog djeteta u RH, koje je dužan platiti roditelj koji ne stanuje s djetetom, iznosi: za dijete do 6 godina 17% prosječne plaće 966,45 kn, za dijete od 7 do 12 godina 20% prosječne plaće 1.137,00 kn, za dijete od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće 1.250,70 kn.

68 Mjere za zaštitu imovine i imovinskih prava djeteta (lišenje prava na upravljanje djetetovom imovinom i prava na zastupanje djeteta u imovinskim stvarima te mjere osiguranja na imovini roditelja) određuje sud u izvanparničnom postupku na prijedlog djeteta, roditelja ili centra za socijalnu skrb.

Saznajemo za praksu jednog županijskog suda koji je, pretpostavljamo radi dodatnog opreza, zatražio suglasnost iz čl. 101. *Obiteljskoga zakona* za sklapanje ugovora o ustupanju tražbine koji je otac kao zakonski zastupnik maloljetnog djeteta sklopio u djetetovo ime. U konkretnom slučaju otac je u ime maloljetnog djeteta kupio potraživanje (vrijedno oko pola milijuna eura) te je maloljetno dijete postalo vlasnik zaloge koji je osiguran nekretninom. Otac smatra da je županijski sud pogriješio time što je ukinuo rješenje o dosudi izvan onoga na što se ovršenik žalio i što je inzistirao na ishođenju suglasnosti koju za zastupanje u vezi s vrjednijom imovinom, odnosno imovinskim pravima djeteta, propisuje *Obiteljski zakon* te da je time dijete oštetio za vrijednost nekretnine. Iako u konkretnom slučaju ne možemo procijeniti stvarnu ugrozu prava i interesa djeteta, postavlja se pitanje motivacije roditelja za „uvođenje” djeteta u ovakve vrste postupaka te spremnosti, kapaciteta i educiranosti službenika pravosudnih i drugih institucija za stvarnu procjenu djetetovog najboljeg interesa u ovakvim situacijama.

Nekoliko upita i pritužbi odnosilo se na slučajeve **ovrhe nad imovinom djece**. U jednom slučaju saznajemo da su u ovršnom postupku protiv punoljetnog člana kućanstva popisane i dječje pokretnine: dječji bicikl, pumpa za bicikl i lopte. Osim što su direktno uvučena u sudski postupak te će možda biti i materijalno oštećena, događaj je i psihički nepovoljno utjecao na djecu.

Na ovrhu u širem smislu odnosili su se i upiti o primjeni odredbe koja regulira obiteljski dom i zaštitu prava na stanovanje. Također, stranke su nam ukazivale na slučajeve ovrhe novčanih sredstava i primanja koja pripadaju djeci (primjerice, primanja stečena radom djeteta i obiteljska mirovina). Stranke smo upućivali na mogućnosti sukladno propisima, na besplatnu pravnu pomoć te na obraćanje odvjetnicima radi konzultacije o konkretnim pravnim radnjama. Prepoznajući potrebu bolje zaštite djece kako ovršenika, tako i ovrhovoditelja, u siječnju 2018. uputili smo inicijativu za dopunu cijelog niza propisa kojima je reguliran ovršni postupak. Inicijativa se odnosi na: *Ovršni zakon*⁶⁹, *Zakon o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*⁷⁰, *Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima*⁷¹ te *Pravilnik o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku*⁷². Predložili smo, među ostalim, da od ovrhe u cijelosti bude izuzeta obiteljska mirovina koju ostvaruje dijete nakon smrti roditelja jer smatramo da navedeno primanje u naravi predstavlja zamjenu za zakonsko uzdržavanje nakon smrti roditelja.

I u protekloj godini dio se obraćanja stranaka odnosi na probleme s kojima se suočavaju tijekom ili nakon ostavinskih postupaka, u situacijama kada je **nasljedstvo opterećeno dugovima**. Dijete u ostavinskom postupku zastupa roditelj, a poseban skrbnik se imenuje samo u slučajevima kad se utvrdi da su interesi djeteta i roditelja u suprotnosti. Događa se da roditelj iz neznanja u ime djeteta prihvati nasljedstvo koje je opterećeno dugovima te na taj način naštetiti djetetu. Naknadni postupci i dokazivanje da je vrijednost naslijeđene imovine manja od dugova, čak i u situacijama u kojim je to lako dokazivo, za djecu su neugodni i stresni te ona izražavaju bojazan da bi u ovršnome postupku mogli ostati bez dijela obiteljske mirovine. U jednom slučaju teta djece pitala nas je imaju li djeca, koja su nakon smrti oca naslijedila pripadajući dio nasljedstva, a time i veliki dug, pravo odreći se tog istog nasljedstva, a time i duga, kad napune 18. godina. Osim djetetovih zakonskih zastupnika, u ovakvim slučajevima dužnost je i javnog bilježnika voditi računa o zaštiti imovinskih prava i interesa djeteta.

I ove smo godine dobili saznanja o problemu s kojim se roditelji susreću u odnosu na upravljanje djetetovom imovinom, i to u slučajevima kada žele prebaciti **dječju štednju** iz jedne u drugu banku. Njihova namjera u pravilu je motivirana višim kamatama. Po zakonu roditelji imaju dužnost, pravo i odgovornost upravljati imovinom djeteta s pažnjom odgovornog roditelja, na način da je očuvaju i po mogućnosti uvećaju. Iako im za sam čin upravljanja imovinom djeteta formalno ne

69 NN 112/12, 25/13 i 93/14, 55/16, 73/17.

70 NN 91/10, 112/12.

71 NN 105/10, 124/11, 52/12 i 06/12.

72 NN 156/14.

treba ničija suglasnost, u ovakvim situacijama, kad žele prebaciti sredstava s jednog računa na drugi, nastaje problem jer ne postoji suradnja i umreženost kreditnih institucija. Prebacivanje sredstava se formalno pravno sastoji od više odvojenih koraka (podizanje/isplata sredstava sa starog računa, zatvaranje starog računa, otvaranje novog računa, uplata sredstava na novi račun) pa banke od roditelja traže da za to pribave odobrenje suda (prema ranije važećim propisima odobrenje CZSS-a). Osim mogućih troškova postupka, roditelji se pritužuju da se na taj način pogoduje bankama i da dijete gubi na kamatama dok čeka ishod postupanja.

2

81

Na standard velikog broja djece zasigurno će nepovoljno utjecati izmjene *Zakona o porezu na dohodak*⁷³, koje su nastupile 1. siječnja 2018., a kojima prestaje važiti odredba kojom se uzdržavanom djecom smatraju i ona djeca koju uzdržavaju počimi i pomajke. Na ovaj način brojne obitelji ostat će bez dijela sredstava koje su također na neki način usmjerene na uzdržavanje djece.

Zaključno možemo reći da se veliki broj povreda imovinskih prava djece događa uslijed preširokog tumačenja pojma vrednije imovine. Do povreda imovinskih prava djece također može doći u situacijama kada roditelji, zbog neupućenosti ili neznanja i bez sagledavanja mogućih posljedica, u djetetovo ime zaključuju pravne poslove, a njihovi postupci ne rezultiraju povoljno za djecu. Također, u cijelom nizu zakona i podzakonskih akata još vidimo prostora za izmjene koje bi pridobile boljoj zaštiti imovinskih prava djece te se nadamo da će naše inicijative za dopunom propisa biti prepoznate i uvažene.

2.5.2.4 Neprimjereno oglašavanje

Postupali smo u pet pojedinačnih slučajeva povreda pojedinačnih prava djece te na temelju više obavijesti i upita, koji se u širem smislu odnose na oglašavanje. Najveći broj prijava odnosio se na zaštitu djece od neprimjerenog oglašavanja u odgojno-obrazovnim ustanovama, korištenje djece u marketinške svrhe te neprimjerene sadržaje reklama.

S problemima oko oglašavanja u **odgojno-obrazovnim ustanovama** susrećemo se svake godine. Roditelji prijavljuju dolazak u školu prodajnih zastupnika i prezentacije proizvoda (knjiga i vježbenica) djeci za vrijeme nastave. *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*⁷⁴ izričito je zabranjen svaki oblik promidžbe i prodaje proizvoda koji nisu u skladu s ciljevima odgoja i obrazovanja. Roditelje upućujemo na zakonsku odredbu iz *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* koja propisuje zabranu promidžbe i prodaje, na odredbe *Zakona o zaštiti potrošača*⁷⁵ vezano za agresivnu poslovnu praksu te na mogućnost obraćanja nadležnim tijelima.

Prijavljeno nam je da se po školama prikazuje film, navodno s ciljem prevencije konzumacije alkohola kod maloljetnika, u organizaciji jedne hrvatske pivovare, a da se uz to organiziraju i razgovori s učenicima koje ne provode stručnjaci, već poznati zabavljači. Agencija za odgoj i obrazovanje obavijestila nas je da ona nije odobrila prikazivanje filma po školama. Takav pristup djeci i ovoj ozbiljnoj problematici smatramo neprikladnim te se njime djeci šalju zbunjujuće poruke.

Pravobraniteljica godinama upozorava da su djeca u Hrvatskoj izložena svakodnevnom **reklamiranju piva**, a pojačano u vrijeme velikih međunarodnih sportskih natjecanja, poput europskog i svjetskog nogometnog prvenstva. Pivovare su često sponzori raznih sportskih događanja, uključujući i onih na kojima sudjeluju ili ih prate djeca. Nažalost, ovo područje nije odgovarajuće regulirano te prava i interesi djece nisu dovoljno zaštićeni.

U slučaju neizravne promidžbe duhanskog proizvoda (žvakaćih guma u obliku cigareta), koji pratimo više godina, obaviješteni smo da je zbog nastupa apsolutne zastare prvostupanjska osuđujuća presu-

73 NN 115/16

74 NN 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 94/13, 136/14 - RUSRH, 152/14 i 7/17.

75 NN 41/14 i 110/15.

da za postupanje protivno odredbi *Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda*⁷⁶ preinačena te je optužba odbijena. Ovo je primjer neučinkovitosti sustava za zaštitu prava i interesa djece.

2

Više građana pritužilo nam se na **neprikladne reklame u kojima sudjeluju djeca ili se koriste slike djeteta**, primjerice na kampanju za suzbijanje pušenja koja se provodi na europskoj razini i u kojoj nije riječ o iskorištavanju djece za oglašavanje proizvoda već je cilj kampanje da slikama i porukama upozori na štetu koju pušači nanose djeci u svojoj blizini te da ih odvraća od pušenja.

82

Neetično i neprihvatljivo oglašavanje uočeno je i u slučaju reklame istaknute u solariju koja prikazuje djevojčicu s porukom „Još malo pa ću se i ja sunčati u solariju”, koja je naknadno uklonjena. Primjer neetičnog korištenja djece u oglašavanju i ugrožavanja privatnosti djece korištenjem njihovih fotografija kako bi se pospješila prodaja proizvoda je slučaj tvrtke koja prodaje ljekovite biljne pripravke i oglašava ih na svojoj *Facebook* stranici, na kojoj su objavljene slike djece s alopecijom prije i nakon tretmana pripravkom koji potiče rast kose. Nažalost, ponekad roditelji sami objavljuju i dijele takve slike djece, nesvjesni da time nanose štetu djeci, a događa se i da daju suglasnost za njihovo korištenje u marketinške svrhe.

Česti su prigovori zbog korištenja likova djece na materijalima korištenim u lokalnim izborima⁷⁷. Na letku u sklopu kampanje jedne političke stranke na lokalnim izborima otac je prepoznao lik svojega djeteta, a prethodno nitko od njega niti od djeteta nije tražio suglasnost za to. Agencija za zaštitu osobnih podataka ocijenila je to povredom propisa o zaštiti osobnih podataka.

Stranke nam se često obraćaju sa svojim doživljajima reklama koje se prikazuju na televiziji ili na javnim mjestima. U više slučajeva u vezi s oglašavanjem prijavitelje je zanimalo mišljenje pravobraniteljice o tome jesu li u pojedinim reklamama narušena prava i interesi djece. obraćaju nam se i stručnjaci koji se bave pitanjima etike u marketinškoj komunikaciji i oglašavanjem prema djeci u Hrvatskoj te drugi subjekti koji traže informacije o uvjetima sudjelovanja djece u snimanju reklama ili za uključivanje sponzora, kako bi se spriječile moguće zlouporabe na štetu djece.

Objave reklama za erotske usluge putem telefona, gatanje i tarot i dalje su dostupne na naslovnoj stranici **teleteksta** više televizijskih nakladnika. Već smo ranije preporučili da se, radi zaštite dobrobiti djece i sprečavanja štetnog djelovanja na razvoj djece, uklone ovi oglasi s naslovne stranice teleteksta te da se takve sadržaje ubuduće oglašava na način koji neće ugrožavati prava i interese djece. U povodu naših inicijativa koje su se odnosile na neodgovarajuću regulaciju oglašavanja na teletekstu i ograničavanje oglašavanja alkoholnih pića, nisu uslijedile konkretne aktivnosti nadležnog ministarstva ni regulatora.

2.6 Kulturna prava, slobodno vrijeme i sport

U kulturna prava djece spada pravo na njegovanje vlastite kulture, slobodno, kulturno i umjetničko izražavanje, pravo na pristup informacijama, pravo na ispovijedanje vlastite vjere i uporabu vlastitog jezika, pravo na odmor, slobodno vrijeme, igru i rekreaciju. Iz godine u godinu zaprimamo relativno mali broj prijava povreda kulturnih prava, međutim kako ih djeca ostvaruju u raznim područjima svog života, dio njih spominjemo i u drugim dijelovima izvješća (primjerice u dijelu izvješća koji se odnosi na obrazovna prava, medije, sigurnost dječjih igrališta, obilazke institucija). U protekloj godini zaprimili smo 32 prijave povreda kulturnih prava. One se uglavnom odnose na različite aktivnosti kojima se djeca bave u slobodno vrijeme, a najčešće su vezane uz područje bavljenja sportom (23), dok se ostale odnose na upite i pritužbe vezane uz dostupnost prostora za dječju igru, sudjelovanje djece u aktivnostima udruge te sadržaje u medijima koji mogu biti štetni za djecu. Prijavama je obuhvaćeno 47 djece te 14 grupa djece.

⁷⁶ NN 125/08 i dr.

⁷⁷ Više o tome u poglavlju Prava djece kao članova društvene zajednice.

U nedostatku drugih prostora za igru i boravak djece, građani s negodovanjem dočekuju **prenamjenu školskih dvorišta** i/ili prostora u blizini škola, primjerice u prostor za parkiralište. I u 2017. saznajemo za slučajeve koje su obilježili prosvjedi nezadovoljnih građana i djece u nastojanjima da igrališta zadrže svoju sportsko-rekreativnu funkciju, što je ponekad uključivalo i policijske intervencije.

2

Ured pravobraniteljice za djecu već par godina postupa po prijavama zbog **aktivnosti jedne udruge** čiji su ciljevi prikupljanje, očuvanje, proučavanje i prezentacija povijesne građe Domovinskoga rata, a koja u svoje aktivnosti uključuje i djecu mlade školske dobi. Pritom su u pojedinim aktivnostima djeca odjevena u vojne odore te ponekad nose i oružje za koje organizatori tvrde da je izvan funkcije. Udruga okuplja djecu u dobi od osam godina i starije te provodi aktivnosti koje u nekim dijelovima nalikuju vojničkoj obuci. U par navrata upozorili smo na mogući negativan utjecaj militarizacije djece te osobito na štetnost prakse da djeca uopće dolaze u kontakt s oružjem, imajući ponajprije na umu tragične nesreće u kojima su djeca stradala privučena oružjem koje im je bilo ostavljeno nadohvat. Također smo upozorili na neprimjerenost da djeca nastupaju na svečanostima kao „mali vojnici“ s oružjem na ramenu, uz vojničke pozdrave i slično. Smatramo da se djecu o Domovinskomu ratu može i treba informirati na način primjeren njihovoj dobi i bez militarizacije, ističući vrijednost mira, a ne naoružavanja.

83

Još uvijek nije donesen **propis** kojim bi se reguliralo područje dječjih igrališta i drugih prostora za dječju igru, što je problem na koji godinama upozoravamo kroz godišnja izvješća, pravobraniteljice. Nepostojanje propisa utječe na različite standarde u dostupnosti, uređenosti, opremljenosti, a posebice sigurnosti prostora za dječju igru. Donošenje zakona o dječjim igralištima smatramo izuzetno važnim kako bi se izbjegle nesreće i stradavanje djece. Također smatramo da bi gradovi i općine trebale imati smjernice i kriterije za održavanje dječjih i sportskih igrališta za djecu, za najvišu razinu sigurnosti i jasne odgovornosti, kao i popis dječjih igrališta na svome području.

Nadalje, još uvijek nema propisa, koji predviđa **Obiteljski zakon**⁷⁸, a kojim bi se regulirao način **sudjelovanja djece u umjetničkim, audiovizualnim, promidžbenim, sportskim i sličnim aktivnostima**. Izostaje i odredba kojom bi se osigurala sveobuhvatna zaštita djece kao članova udruge. Izmjene Zakona o udrugama vidimo nužnim prije svega kako bi se onemogućilo da putem udruge s djecom u kontakt dođu počinitelji najtežih djela na štetu djece. Jednako tako dopunu tog zakona držimo nužnom i kad je riječ o udovoljavanju standardima za obavljanje pojedinih djelatnosti i usluga koje se pružaju djeci, kao i njihovog nadzora. U nedostatku jasnih propisa, interes i dobrobit djeteta najčešće ovisi o senzibiliziranosti i odgovornosti pojedinaca. Vrlo često roditelji uključuju djecu u pojedine programe koje provode udruge te plaćaju usluge i članarine, neupućeni da ne postoji stručni nadzor nad njihovim radom niti prethodna provjera rade li s djecom kompetentne i stručne osobe.

Tijekom 2017. uključili smo se u internetsko savjetovanje o **Pravilima za sufinanciranje projekata organizacija civilnoga društva ugovorenih u okviru programa Europske unije za 2017. godinu**, preporučivši da se omogući kontrola i provjera jesu li osobe koje će putem udruge kroz projekte i programe biti u kontaktu s djecom otprije pravomoćno osuđene za kaznena djela. Zatražili smo da se uz prijavu za sufinanciranje uvede i obveza dostavljanja posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije za osobe koje rade na projektu, u situacijama kad su projekti i programi udruge usmjereni na djecu kao potencijalne korisnike. Naveli smo kako predloženi tekst ne ulazi u procjenu sadržaja samog projekta i njegovog stvarnog utjecaja na prava i interese djece, već se prilikom odobravanja proračunskih sredstava vodi računa isključivo o tome je li zadovoljena forma. Istaknuli smo kako kod procjene prihvatljivosti prijava za sufinanciranje projekata koji su usmjereni na djecu smatramo nužnim kao kriterij predvidjeti i prethodnu evaluaciju sadržaja projekta, kao i plan evaluacije ishoda projekta za koji se sufinanciranje traži.

78 Prema čl. 94. st.7. Obiteljskog zakona (NN 103/15) za njegovo donošenje zadužen je ministar nadležan za poslove socijalne skrbi, uz suglasnost ministra nadležnog za kulturu, ministra nadležnog za zdravlje te ministra nadležnog za obrazovanje.

Prateći ovo područje te kontaktirajući s djecom, uočavamo kako veliki broj djece svoje slobodno vrijeme sve češće provodi „prikovan” pred **ekranima televizora**, računala ili mobitela. Interes velikog broja mlađe djece fokusiran je na računalne igrice, kao i komentare tijekom igranja od strane njima poznatih i popularnih *gamera*. Osim igrica i glazbe, popularni su i različiti skečevi (primjerice „*life hacks*”) koje gledaju putem *YouTube* kanala. Veliki broj djece okušava se i u otvaranju vlastitih *Youtube* kanala, pri čemu se njihova popularnost među vršnjacima mjeri brojem pretplatnika (*subscribera*). Svijet interneta, uz svoje pozitivne strane (učenje, razonoda, zabava, informacije) donosi i niz opasnosti (dostupnost potencijalno štetnih sadržaja, nasilje putem interneta i društvenih mreža), kao i rizika (sjedilački način života, idealiziranje popularnih *youtubera* i *influencera*, težnja za instant popularnošću, bogatstvom i slavom). Svi trebamo osvijestiti da mediji poput *YouTubea* imaju sve snažniji odgojni utjecaj na djecu, njihova razmišljanja, interese, životne planove i ciljeve, a da veliki broj roditelja toga možda nije ni svjestan. Iako roditelji prije svih imaju pravo, dužnost i odgovornost skrbiti se o svojoj djeci, smatramo da im institucije u njihovoj ulozi zaštitnika djece trebaju pružiti podršku i pomoć. Ne samo na razini informacije, već ih educirati o praktičnim načinima i alatima za podizanje sigurnosti djece na internetu. Nažalost, nije rijetkost da pojedini roditelji o ovim temama znaju mnogo manje od svoje djece.

Iz kontakata s djecom također zamjećujemo kako su mnoga od njih istovremeno uključena u više organiziranih aktivnosti slobodnog vremena, primjerice, učenje stranih jezika, sport, sviranje nekog instrumenta te im ne preostaje gotovo nimalo vremena za spontanu igru, odmor i razonodu. Razlozi za to mogu biti različiti, od pokušaja roditelja da djecu udalje od ekrana, možda i pretjeranih ambicija roditelja da njihovo dijete ostvari svoje talente u raznim područjima, do želja i ambicija same djece. No, činjenica je da preopterećenost djece - i opsežnim školskim obvezama, a usto i brojnim drugim organiziranim aktivnostima - ne ostavlja prostora djetetovoj slobodi i mašti koje bi trebale biti neodvojivi dio dječjeg odrastanja.

Postoji i problem nejednake dostupnosti aktivnosti slobodnog vremena i kulturnih sadržaja, kako u različitim geografskim područjima, tako i među djecom čiji roditelji imaju različite materijalne mogućnosti. U tom kontekstu već niz godina podržavamo projekt „Svi zajedno” koji provodi CZSS Split. Njime se, u suradnji Centra s klubovima, školama, udrugama, kulturno-umjetničkim društvima i ustanovama te uz financijsku podršku lokalne zajednice, djeci slabijeg imovinskog stanja osigurava realizacija prava na odmor i slobodno vrijeme, na igru i razonodu primjerenu njihovoj dobi, kao i na slobodno sudjelovanje u kulturnom životu i umjetnostima. U školskoj godini 2016/2017., kroz taj je projekt u različite aktivnosti organiziranog slobodnog vremena (363 aktivnosti) bilo uključeno 300 djece i mladih (neka djeca uključena su u više aktivnosti). Smatramo da je slične projekte potrebno organizirati i u drugim sredinama.

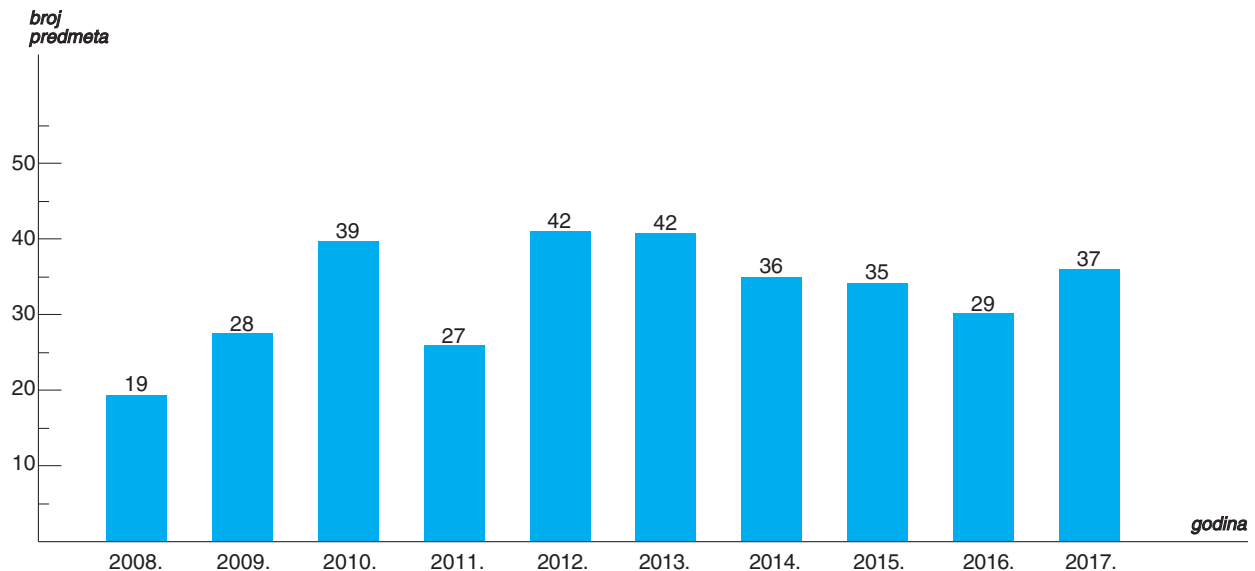
Zaključno možemo reći da, unatoč nevelikom broju prijava, smatramo da se u svakodnevici kulturna prava djece relativno često krše. Nezaštićenost djece od povreda kulturnih prava uzrokovana je prvenstveno nepostojanjem niza propisa i odredbi kojima bi se osigurali zaštitni mehanizmi. Ostvarivanje ovih dječjih prava često ovisi o financijskim, prostornim i kadrovskim mogućnostima lokalnih zajednica, kao i o senzibiliziranosti pojedinaca u djetetovom okruženju, u službama koje rade s djecom i među donositeljima odluka.

Boljem ostvarivanju prava djece pridonijelo bi i donošenje i dopune propisa koje smo prethodno naveli. Također smatramo nužnim uključiti djecu u kreiranje i ostvarivanje programa koji se tiču njihovog slobodnog vremena. Zbog „sjedilačkog” načina života djece te njihove sve veće zaokupljenosti ekranima, pred roditeljima, odgojiteljima, prosvjetnim i sportskim djelatnicima je i dalje veliki izazov da motiviraju djecu na drukčije aktivnosti slobodnoga vremena, one koje će uključivati i njihovu kreativnost, boravak na zraku, fizičku aktivnost i sport.

Zaštita djece koja se bave sportom - U 2017. godini bavili smo se s ukupno 37 predmeta (uz 23 prijave povreda prava, bavili smo se i upitima, prijedlozima, propisima itd.) koji se u širem smis-

Iz odnose na područje zaštite prava djece koja se bave sportom (u daljnjem tekstu: djece sportaša). Prijave se odnose na više kategorija dječjih prava te na različitu problematiku: status djece sportaša, ishođenje ispisnica kod prelazaka iz kluba u klub, sudjelovanje u natjecanjima, zaštitu djece sportaša od svakog oblika nasilja te pravo djece sportaša na privatnost. Najčešće nam se obraćaju roditelji te sportski djelatnici, a bilo je i anonimnih pritužbi. Samo u jednom slučaju prijavitelj je dijete.

Predmeti Ureda pravobraniteljice za djecu vezani uz sport 2008. - 2017.

Iz broja obraćanja zaključujemo da prijavitelji prepoznaju sportske aktivnosti kao područje u kojem djeca doživljavaju povrede svojih prava te prepoznaju Ured pravobraniteljice kao mjesto na kojem mogu potražiti informaciju ili stajališta o zaštiti prava djece u sportu.

Dio naših aktivnosti u 2017. bio je usmjeren na promociju i osvješćivanje o važnosti prava djece koja se bave sportom. U sklopu toga studentima Kineziološkog fakulteta u Zagrebu održano je predavanje/radionica o pravima djece sportaša, a u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu održana je tribina za roditelje djece sportaša.

Unatoč najavama da će tijekom 2017. biti objavljeni i usvojeni novi **Zakon o športu** i **Nacionalni program športa**, to se nije dogodilo. Još nije donesen ni niz provedbenih propisa temeljem važećeg zakona, iako je prošlo više od deset godina od roka u kojem su neki od njih trebali biti doneseni (primjerice, o zdravstvenoj zaštiti sportaša). Tek cjelovitim i sustavnim promjenama zakonskog propisa te izradom strateških dokumenata može se postići bolja pozicija i zaštita djece sportaša.

Ne umanjujući važnost drugih problema koji su predmet javnih rasprava u vezi sa *Zakonom o športu* (primjerice, nedovoljno jasne kriterije raspodjele financijskih sredstava za sport, nepostojanje kategorizacije i vrednovanja sportova i dr.), ovdje ističemo probleme koji se posebice tiču djece sportaša:

1. Sport, sportske aktivnosti i sportski sadržaji nisu jednako dostupni svoj djeci. Razlike postoje u odnosu na sredinu u kojoj djeca žive (djeca koja dolaze iz ruralnih sredina ili s otoka nemaju jednake mogućnosti, izbor i šanse kao djeca u većim gradskim sredinama), u odnosu na zdravstveni status (sustav još uvijek ne potiče djecu koja nisu posebno talentirana za sport i djecu s teškoćama u razvoju na uključivanje u sportske aktivnosti) te u odnosu na materijalni i socijalni status djece, odnosno njihovih obitelji (sportske članarine su visoke i za veliki broj djece nedostižne te daljnje bavljenje sportom ovisi o financijskim mogućnostima roditelja).

2

2. Status djece sportaša nije odgovarajuće reguliran i nisu propisani učinkoviti i ujednačeni mehanizmi njihove zaštite. Zakon o sportu kao sportaša prepoznaje samo osobu koja se priprema i sudjeluje u sportskim natjecanjima. Smatramo da je potrebno jasno definirati da status sportaša nije isključivo vezan za sudjelovanje u sportskim natjecanjima. Djeca sportaši i njihovi roditelji nisu uvijek upoznati s osnovnim **informacijama** o sportu, njegovim pravilima i mogućim štetnim posljedicama bavljenja njime (to je posebno aktualno za kontaktne borilačke sportove). Također djeca i roditelji ostaju uskraćeni za informaciju o općim aktima kluba i saveza koji su u primjeni, a koji se odnose i na njihovo dijete (primjerice registracijski i stegovni pravilnici). Držimo da bi u Zakonu o sportu trebalo biti regulirano pravo djeteta sportaša na primanje informacija, odnosno obveza kluba na njihovo pružanje već pri učlanjenju djeteta u klub.

U odnosu na status djece sportaša česte su pritužbe na poteškoće u slučajevima **prelaska djece iz kluba u klub**. Smatramo da u takvim slučajevima treba osigurati ujednačeni pristup prema djeci sportašima koja nemaju s klubovima potpisane ugovore, kojim bi se zaštitilo pravo djeteta na slobodno sudjelovanje u sportskim aktivnostima te onemogućilo naplaćivanje „otkupnina” i „odšteta” koje roditelji i djeca često doživljavaju kao elemente „robovlasničkih” odnosa.

Važno je ujednačiti pravila i kriterije za vođenje **stegovnih postupaka** prema djeci te svakako osigurati sudjelovanje djece i njihovih zakonskih zastupnika u njima.

U ovaj segment spada i zaštita **privatnosti djece sportaša**, kao i zaštita djece sportaša kod potpisivanja ugovora, pri čemu bi *Zakon o sportu* svakako trebao precizirati obvezu klubova da prije sklapanja ugovora pribave odobrenja sukladno *Obiteljskome zakonu*. S obzirom na karakteristike određenih sportova čije treniranje medicinska struka ne preporuča djeci i adolescentima (sportovi u kojima se protivnika namjerno udara u glavu) smatramo nužnim zakonom propisati i minimalnu dob za početak bavljenja takvim sportovima.

3. Zbog nepostojanja sustava licenciranja trenera i drugih osoba koje rade s djecom događa se da s djecom ponekad rade osobe koje nemaju nikakvih posebnih predznanja ili kompetencija za rad s djecom što posljedično dovodi i do povreda dječjih prava. Iako svjesni da je za takvo zakonsko uređenje potreban period prilagodbe, i dalje poželjnim držimo da planiranje, programiranje i upravljanje procesom sportske pripreme djece sportaša rade isključivo kvalificirani sportski treneri s odgovarajućom stručnom spremom te da se osobama koje su nekvalificirane ili koje imaju neadekvatnu stručnu kvalifikaciju Zakonom o sportu onemogućiti obavljanje trenerskih poslova i rad s djecom.

Pravobraniteljica je proteklih godina zaprimala mnogo prijava o slučajevima verbalnog nasilja, tjelesnog kažnjavanja i svih oblika zlostavljanja djece, uključujući i više prijava seksualnog zlostavljanja djece koja se bave sportom. Licenciranje bi spriječilo da u kontakt s djecom u klubu dođu osobe koje nisu educirane za rad s djecom, kao i one koje su već izražavale neprimjena ili kažnjiva ponašanja. Prema dosadašnjim prijedlozima pravobraniteljice za djecu, a na kojima ćemo inzistirati i ubuduće, licenciju ne bi mogla dobiti osoba koja je pravomoćno osuđena u kaznenom postupku. No, budući da se kažnjive radnje počinjene prema djetetu (tjelesno nasilje, tjelesno kažnjavanje i drugi načini ponižavajućeg postupanja prema djeci, psihičko nasilje) vrlo često procesuiraju kroz prekršajne i stegovne postupke prema počinitelju, naš je prijedlog da licenciju ne može dobiti ni osoba pravomoćno osuđena u prekršajnome postupku zbog djela počinjenog na štetu djeteta, kao ni osoba kojoj je izrečena mjera u stegovnom postupku koji se pokreće sukladno aktima nacionalnog sportskog saveza. Radi zaštite djece već i samo pokretanje kaznenog, prekršajnog ili stegovnog postupka trebalo bi utjecati na odgodu dobivanja, odnosno gubitak licencije.

4. Važeći propis nedovoljno regulira zdravstvenu zaštitu djece sportaša. Ne postoji odredba koja bi propisala obvezu sustavnoga praćenja zdravlja djece sportaša, odnosno njihove redovite periodične preglede, već predviđa tek utvrđivanje opće zdravstvene sposobnosti sudionika na nat-

jecanju, što otvara prostor brojnim rizicima. Osim brige o fizičkom, izostaje i briga o mentalnom zdravlju djece koja se bave sportom. Potrebno je predvidjeti umrežavanje i suradnju obiteljskih, školskih i sportskih liječnika te sustavno praćenje i zdravstvenu skrb o djeci sportašima kako bi se prepoznalo i spriječilo posljedice po dječje zdravlje koje mogu nastati uslijed ozljeda, pretreniranosti, agresivnog smanjivanja tjelesne težine ili prisilnog dugotrajnog održavanja u nižoj težinskoj kategoriji.

Uzimajući u obzir činjenicu da sport ima vrlo važnu ulogu u životu djece i mladih te pretpostavku da veliki broj sportaša (u najširem smislu) spada u dobnu kategoriju djece, držimo da bi novi *Zakon o sportu* upravo djeci trebao osigurati efikasniju zaštitu njihovih prava te očekujemo da će naši prijedlozi biti ozbiljno razmotreni i uvaženi.

2.7 Pravosudno zaštitna prava

Pravobraniteljica za djecu prati rad sustava zaštite djeteta koje sudjeluje u pravosudnom postupku (sudskom i upravnom postupku) neovisno o tome je li riječ o djetetu žrtvi, svjedoku, počinitelju nekog kaznenog ili prekršajnog djela ili sudioniku u postupku pred nadležnim tijelima.

Tijekom 2017. godine Ured pravobraniteljice zaprimio je 97 prijava koje se odnose na povrede prava djece u pravosudnom postupku. Najveći broj pritužbi odnosio se na pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (51) i pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe (28). U manjem broju bila su zastupljena obraćanja koja su se odnosila na pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno (3), pravo djeteta na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine (2), pravo na suđenje u razumnom roku (2), pravo na neodgodivu pravnu pomoć (2), prava djeteta oštećenika i svjedoka (5) te ostala prava u vezi sa sudjelovanjem djeteta u pravosudnom postupku (4).

Uz mali broj prijava postupanja koja su djeca doživjela kao neugodno iskustvo, poput optužbe djeteta za krađu u prodavaonici, postupanje konduktera prema djetetu bez vozne karte i slično, najveći broj pritužbi odnosio se na postupanje djelatnika policije te centra za socijalnu skrb (CZSS) ili suda u postupcima u vezi s visoko konfliktnim prekidom zajednice roditelja. Najčešće nam se javljaju roditelji pritužujući se na **postupanje djelatnika centra za socijalnu skrb**. Nezadovoljni reakcijama CZSS-a zamjeraju im neprofesionalnost, pristranost ili nepoduzimanje mjera za zaštitu djeteta. Nerijetko nam se pritužuju na sadržaj mišljenja CZSS-a smatrajući ga neobjektivnim i nedovoljno stručnim. Kako pravobraniteljica za djecu nije ovlaštena nadzirati stručni rad djelatnika pojedinih institucija, o svim ovim slučajevima je obaviješteno Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP). Prema povratnim informacijama rijetko su utvrđeni propusti na koje su stranke ukazivale, budući da je ocijenjeno kako je najčešće riječ o njihovom subjektivnom doživljaju reakcija nadležnih tijela. Zamjećujemo da na naša obraćanja nadležno ministarstvo reagira brže nego prethodnih godina, provjerava navode te, u slučaju potrebe, upućuje instruktivne informacije djelatnicima CZSS-a. U situacijama kad se uočava pokušaj roditelja da manipuliraju sustavom radi postizanja vlastitoga cilja, odgovori MDOMSP-a strankama jasniji su i daju im konkretne upute.

Roditelji nam se pritužuju i na postupanje i **odluke suda u obiteljskopравnim postupcima** koje doživljavaju kao nepravedne ili traže intervenciju pravobraniteljice kako se ne bi provela ovrha sudskih presuda. Već niz godina ukazujemo na potrebu zaštite djeteta koje sudjeluje u postupcima obiteljskopравne zaštite. Riječ je o izuzetno stresnim postupcima za djecu u kojima se odlučuje o organizaciji budućeg života djeteta i odnosima s njemu najbližim osobama, a njegovi su roditelji u toj situaciji vrlo često sukobljene strane koje očekuju da se dijete opre-

dijeli za jednoga od njih. I dalje smatramo potrebnim osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova, što je i predviđeno Nacionalnom strategijom za prava djece, koji bi s posebno educiranim sucima i stručnjacima izvanpravne struke zasigurno pomogli da postupci kraće traju, da sudjelovanje djeteta u sudskom postupku bude manje stresno te da se učinkovitije provode sudske odluke.

Uz pritužbe na postupanje tijela koja sudjeluju u obiteljskopравnim postupcima najveći broj pritužbi koje smo zaprimili tijekom 2017. odnosio se na **postupanje policije**. Najčešće nam se obraćaju roditelji pritužujući se na nepoduzimanje mjera kako bi se dijete zaštitilo u slučaju prijetnji i nasilnih ponašanja, zatim na nepravovremene reakcije policije u slučaju traženja policijske intervencije, neprimjereno ponašanje policijskih službenika u prisutnosti djece, prekoračenje policijskih ovlasti ili nepotrebno dovođenje djece u prostore policije te na zadržavanje djece u policijskim prostorima u neprimjerenim uvjetima. U svim slučajevima zatražena je provjera navoda od strane načelnika Policijske uprave (PU) i obaviješteno je Ravnateljstvo policije radi praćenja slučaja, a u nekima i Služba za unutarnju kontrolu MUP-a. Ni u jednom od praćenih slučajeva od strane nadležnoga tijela nisu utvrđeni propusti policijskih službenika. Iz izvješća MUP-a, Službe za unutarnju kontrolu, koje smo zatražili, proizlazi kako je analizom ukupnoga broja prijava upućenih MUP-u (67) utvrđeno da je samo jedna prijava utemeljena, a tri su prijave djelomično utemeljene. U tim slučajevima pokrenut je disciplinski postupak zbog teže povrede službene dužnosti, odnosno provedena je edukacija kako se uočeni propusti i pogreške ne bi ponovili.

2.7.1 Zaštita djeteta žrtve i svjedoka u pravosudnom postupku

Prema podacima MUP-a u 2017. godini otkriveno je i prijavljeno 5274 kaznenih djela na štetu djece, što je u odnosu na 2016. porast za 8,8%. Najveći broj prijavljenih kaznenih djela odnosio se na kazneno djelo prijetnje (1472). U velikom broju djeca su bila žrtve kaznenih djela počinjenih u obiteljskom okruženju ili u neposrednoj vezi s obiteljskim odnosima. Zabilježeno je 1125 kaznenih djela povrede djetetovih prava, odnosno zlostavljanja i grubog zanemarivanja obveze podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta te 579 povreda obveza uzdržavanja. U 729 slučajeva djeca su bile žrtve kaznenog djela nanošenja tjelesne ozljede od čega je u 110 slučajeva bila riječ o teškim tjelesnim ozljedama, od čega u dva slučaja o osobito teškoj tjelesnoj ozljedi. U prekršajnom postupku u domeni primjene Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji zabilježeno je 2415 djece žrtava obiteljskog nasilja.

Prema podacima Ministarstva pravosuđa u 2017. godini na općinskim i županijskim sudovima zaprimljeno je 1380 novih predmeta odraslih počinitelja kaznenih djela na štetu djece. Tijekom 2017. riješeno je 1149 predmeta, a neriješeno je ostalo 1632 predmeta, uključujući i predmete prenesene iz prethodnih razdoblja. Postupak pred općinskim sudovima u prosjeku traje 469 dana, dok na županijskom sudu postupak u prosjeku traje 478 dana. Odjeli za podršku žrtvama i svjedocima pružili su podršku djeci u 198 slučajeva osiguranjem prostora za čekanje do ispitivanja ili u slučajevima kad se provodi ispitivanje više djece, dok su za pružanje stručne podrške djeci (priprema djeteta za ispitivanje, boravak uz dijete u sobi za ispitivanje i sl.) zaduženi stručni suradnici suda.

Kao i prijašnjih godina, zaprimali smo i pritužbe na **sporost** u procesuiranju počinitelja, **preblage kazne**, **tretman djeteta** u postupku ili narušavanje **djetetove privatnosti**. Razmatrajući pojedinačne slučajeve, o kojima doznajemo iz prijava i drugih izvora, dolazimo do spoznaja i o povredama prava djece na privatnost u sudskim i drugim postupcima, najčešće onima koji se vode u području obiteljskog i kaznenog prava. Detaljno iznošenje opisa zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta, ili okolnosti pod kojima je počinjeno neko kazneno djelo na štetu djeteta, kao i javno objavljivanje podataka iz privatnog i obiteljskog života, može predstavljati dodatnu traumatizaciju djeci te im dugoročno nanijeti nesagledivu štetu. Javno objavljivanje presuda, pa i u onim slučajevima koji su do objave presude prema odredbama kaznenog zakonodavstva bili zatvoreni za javnost, daje mogućnost medijima da prenose detalje kaznenoga djela.

Majka silovane djevojke obratila nam se kad je u tisku i na portalu pročitala detaljne opise činjeničnog djela brutalnog silovanja svoje kćeri, koje je do tada držano u tajnosti kako bi se dijete zaštitilo od stigmatizacije u neposrednoj okolini. Medijski napisi potaknuli su zanimanje za taj događaj i bezbrojna pitanja o njemu jer su ljudi iz njihovog socijalnog okruženja na temelju danih podataka otkrili identitet žrtve. To je dovelo do toga da njihov telefon neprestano zvoni, ljudi postavljaju pitanja, a njezina kći, koja je proživjela teške trenutke, zbog medijskih napisa je dodatno „osramoćena, povrijeđena i narušenog dostojanstva”. Na naš upit predsjednik suda odgovorio je da je izričita obveza suda sve presude javno objaviti, uključujući i one u kojima je isključena javnost iz rasprave te da se pri objavi presude jedino ne čitaju osobni podaci oštećenog djeteta kako bi se zaštitio identitet djeteta. Iz pozicije zaštite prava djeteta nedopustivo je da se tajnost postupka odnosi samo na zatvorenost ročišta, a da je izricanje presude javno te tako dostupno i medijima. Smatramo da prikrivanje samo osobnih podataka djeteta, u slučaju kad se iz činjeničnoga opisa kaznenoga djela i drugih dijelova obrazloženja lako može otkriti njegov identitet, nije dovoljna zaštita privatnosti djeteta te može ugroziti djetetovu dobrobit.

Saznavši za slučajeve u kojima su se postupci vodili i pred Europskim sudom za ljudska prava (ESLJP), u kojima podnositelji zahtjeva nisu postavili zahtjev za anonimizaciju pa su odluke objavljene uz navođenje osobnih podataka djece, preporukom smo se obratili Uredu zastupnika Republike Hrvatske pred ESLJP-om. Preporuka je prihvaćena, a podržala ju je i Agencija za zaštitu osobnih podataka (AZOP). Tako će ubuduće Ured zastupnika u predmetima pred ESLJP-om u kojima se iznose osobni podaci maloljetnika predlagati anonimizaciju predmeta radi zaštite njihovih osobnih podataka i privatnosti, ukoliko to ne učine njihovi zakonski zastupnici ili odvjetnici, odnosno ukoliko to ne učini sud na vlastitu inicijativu. Također je upućena i preporuka Hrvatskoj odvjetničkoj komori (HOK-u) da upozori odvjetnike koji zastupaju podnositelje zahtjeva pred ESLJP-om da koriste mogućnost za anonimizaciju predmeta u slučajevima u kojima je to opravdano, kao i da ih upozori na potrebu zaštite privatnosti djece u svim postupcima u kojima sudjeluju te da im preporuči da se suzdrže od javnih istupa i komentiranja slučajeva koji se odnose na djecu.

Upoznati smo i s negativnom praksom jednog županijskog suda u kojem je sudac istrage na log za provođenjem dokaznog ročišta sa svim podacima o djeci svjedocima koju treba saslušati (ime prezime i adresa djeteta) dostavio svim sudionicima postupka uključujući i osobu osumnjičenu za iskorištavanje djece za pornografiju. Na taj način je počinitelju učinio dostupnim podatke o djeci koji mu prije toga nisu bili poznati te ih izložio mogućoj opasnosti. Pravobraniteljica za djecu zbog toga je Ministarstvu pravosuđa uputila preporuku u kojoj je tražila da se ispita praksa sudova te da se sudovi upozore na dužnost zaštite djece od sekundarne i ponovljene viktimizacije, zastrašivanja i eventualne odmazde. Ministarstvo pravosuđa je postupajući po preporuci pravobraniteljice utvrdilo različito postupanje županijskih sudova prilikom pozivanja djeteta žrtve, a sud čijim se postupanjem narušavala privatnost djece odlučio je promijeniti dosadašnju praksu te ubuduće prilikom pozivanja voditi računa o zaštiti tajnosti podataka o djetetu.

Uz slučajeve narušavanja privatnosti djeteta pravobraniteljica je pratila i slučajeve koji su ukazivali na neodgovarajući tretman djeteta u postupku. Primjerice, majka djevojčice koja je prijavila seksualno uznemiravanje i bludne radnje profesora pritužila se na neprimjereno postupanje suca. Prema navodima majke sudac je djetetu postavljao neprimjerena pitanja i davao komentare zbog kojih se žrtva bludnih radnji svoga profesora osjećala izuzetno neugodno.

Neki roditelji žalili su se na to što se djeca pozivaju kao svjedoci u postupku smatrajući kako je to za djecu izuzetno stresno, dok su drugi, nasuprot tome, prigovarali zbog toga što suci odbijaju pozvati djecu kao svjedoke u situacijama kad bi svjedočenje djeteta moglo, po procjeni roditel-

lja, za njih biti korisno. Za djecu je osobito osjetljivo kad se nađu u ulozi svjedoka obiteljskoga nasilja te bi njihovo svjedočenje trebalo teretiti jednoga od roditelja. U takvim slučajevima iznimno je važna uloga stručnjaka koji moraju procijeniti je li uključivanje djeteta kao svjedoka neophodno uvažavajući sve okolnosti slučaja.

Kontinuirano se zalažemo da se u postupku u kojem djeca sudjeluju kao svjedoci vodi računa o zaštiti najboljeg interesa djeteta. Da bi se dokazalo počinjenje kaznenog ili prekršajnog djela, u sudskom postupku se, umjesto djece, kao svjedoci mogu saslušati osobe koje su o počinjenju kaznenoga djela saznale posredno, u razgovoru s djecom, te se tako može izbjeći stres i traumatizacija djeteta, a postići svrha sudskoga progona. Još jedan problem na koji godinama ukazujemo je to što stručni suradnici nisu dostupni u svim sudskim postupcima u kojima se kao svjedoci pojavljuju djeca, osobito pred prekršajnim sudovima. Stoga bi osnivanje obiteljskih sudova s popratnim stručnim službama, ako bi oni u domeni obiteljskog sudovanja funkcionalno objedinjavali i građanskopravne, prekršajne i kaznene postupke, zasigurno omogućilo da se djeci pruži odgovarajuća podrška i zaštita. Do ostvarenja sustavnih promjena važno je razvijati dostupnost postojećih resursa podrške djetetu, kako kroz odjele za podršku žrtvama i svjedocima, koji postoje na nekim županijskim sudovima, tako i koristeći usluge nevladinih udruga koje financira Ministarstvo pravosuđa u nastojanju da uspostavi mrežu podrške žrtvama i na području županija koje nemaju uspostavljene ove posebne sudske odjele.

Unatoč naporima u poboljšanju položaja djece žrtava i svjedoka, iz pojedinačnih obraćanja, ali i na temelju istraživanja⁷⁹ doznajemo da i nadalje postoje problemi. Oni se odnose na ostvarivanje prava žrtve na informacije o svojim pravima i dostupnim službama za podršku na žrtvi prilagođen i razumljiv način uključujući i informacije na stranim jezicima za slučaj da je riječ o žrtvi stranom državljaninu. Nužna su dodatna ulaganja u tehničku opremljenost i opremljenost prostora, kadrovsku ekipiranost te kvalitetnu i kontinuiranu edukaciju sudaca i drugih stručnjaka koji dolaze u kontakt s djecom. Podrška i pomoć djetetu sudioniku u pravosudnom postupku, i to ne samo kaznenom, već i prekršajnom, građanskom i upravnom postupku, mora biti sustavna i pod jednakim uvjetima dostupna svakom djetetu. Ona se ne smije ograničiti samo na pomoć i podršku u okviru pravosudnoga sustava, već treba biti osigurana i izvan njega.

2.7.1.1 Zaštita od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe

Prema podacima MUP-a tijekom 2017. godine prijavljeno je 620 kaznenih djela spolne naravi počinjenih na štetu djece, što je u odnosu na 2016. manje za 27,3%. Najviše je prijavljeno kaznenih djela iskorištavanja djece za pornografiju (185) i spolne zloupotrebe djeteta mlađeg od 15 godina (184). Po brojnosti slijede prijave kaznenih djela: upoznavanje djece s pornografijom (71), bludne radnje (40), spolni odnošaj bez pristanka (38) silovanje (28), spolno uznemiravanje (21), zadovoljenje pohote pred djetetom mlađim od 15 godina (19), mamljenje djece za zadovoljenje spolnih potreba (15) i podvođenje djeteta (13). Manji broj prijava odnosi se na kazneno djelo rodoskrvuća (4), iskorištavanja djece za pornografske predstave (1), i spolne zloupotrebe djeteta starijeg od 15 godina (1).

Pravobraniteljica za djecu zaprimila je 28 prijava u vezi s pravom djeteta na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe. Najčešće nam se obraćaju roditelji pritužujući se na dugotrajnost sudskog postupka (u jednom medijski praćenom slučaju 2017. godine donesena je nepravomoćna presuda deset godina nakon počinjenja seksualnog zločina nad tada 16-godišnjom djevojkom). Pritužuju se i na tretman djeteta koje je doživjelo neki oblik seksualnog iskorištavanja ili uznemiravanja, na odabir i visinu sankcije za počinitelja te ukazuju na nedo-

⁷⁹ Projekt „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela“, koji provodi Hrvatski pravni centar u partnerstvu s Ministarstvom pravosuđa Republike Hrvatske i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske, izvještaj „Pravni i institucionalni aspekti položaja žrtve kaznenog djela“, autori dr. sc. Zoran Burić i dipl. iur. Branka Lučić.

VRSTE PRAVOSUDNO ZAŠTITNIH PRAVA	Broj prijava 2017.	Broj djece 2017.	
			Grupa djece
Pravo na zaštitu od spolnog iskorištavanja i zloupotrebe	28	36	3
Pravo na zaštitu od otmice, prodaje i trgovine	2	3	
Pravo na suđenje u razumnom roku	2	2	
Pravo na neodgodivu pravnu pomoć	2	3	
Pravo na dostojanstvo u postupku pri nadležnim tijelima (policiji, pravosudnim, upravnim i inspek.)	51	80	
Pravo na minimalna jamstva u slučaju da je dijete osumnjičeno, optuženo, okrivljeno ili osuđeno	3	11	
Zaštita djeteta svjedoka	3	2	1
Prava djeteta oštećenika	2	2	
Ostalo	4	5	
UKUPNO	97	144	4

voljnu zaštićenost djece koja su prijavila nasilje ili kojima prijete opasnost da postanu žrtve spolnog nasilja.

Vrlo često nelagodu, strah i zabrinutost roditelja djeteta žrtve ili one djece koja bi se mogla naći u opasnosti da postanu nove žrtve „pedofila” izaziva puštanje počinitelja na slobodu. To se događa u slučajevima kad osoba za koju postoji sumnja da je počinila kazneno djelo bude puštena iz „pritvora”, kad ga se uvjetno otpušta iz zatvora ili kad izlazi iz zatvora nakon izdržane kazne te se vraća u susjedstvo ili na poslove u kojima dolazi u kontakt s djecom.

U jednom takvom slučaju počinitelj kaznenog djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta uvjetno je otpušten iz zatvora i vratio se na svoju adresu stanovanja, što je izrazito uznemirilo njegove žrtve te drugu djecu u susjedstvu i njihove roditelje. Kako počinitelj ponovno živi u neposrednoj blizini stanovanja djece koja su bila njegove žrtve i osnovne škole, roditelji su zabrinuti da će susreti s počiniteljem na djecu-žrtve djelovati traumatično, a posebnu zabrinutost iskazuju i zbog mogućnosti počinjenja novih kaznenih djela prema drugoj djeci u susjedstvu. Prema navodima iz kaznionice, iako se recidiv u tom konkretnom slučaju ne može u potpunosti isključiti, procijenjeno je da je kazna pozitivno utjecala na zatvorenika pa je donesena odluka o njegovom uvjetnome otpustu. Nadzor nad počiniteljem na uvjetnom otpustu provodi probacijski ured koji prati izvršenje obveze redovitog javljanja nadležnoj policijskoj postaji, probacijskom uredu i sucu izvršenja te nadzire ponašanja koja za cilj imaju izbjegavanje kontakta koji predstavljaju rizik za ponovno počinjenje kaznenog djela, odnosno izbjegavanje susreta i prilaženje žrtvama. Upitno je koliko je takav nadzor doista učinkovit i uolikoj mjeri su žrtve doista zaštićene od susreta s počiniteljem koji živi u njihovoj neposrednoj blizini te kako ti svakodnevni susreti djeluju na djecu.

Pratili smo i slučaj profesora optuženog za neprimjereno dodirivanje učenice. U kaznenom postupku izrečena mu je mjera opreza zabrane približavanja, kontaktiranja i uznemiravanja žrtve te zabrana obavljanja djelatnosti, ali nju je viši sud po njegovoj žalbi ukinuo. Zbog pravnih komplikacija uvjetovanih ukidanjem i poništavanjem te vraćanjem prvostupanjskom sudu i općinskom državnom odvjetništvu, do nove optužnice i njezinog potvrđivanja došlo je tek nakon sedam mjeseci. U tom periodu profesoru se mogla izdati potvrda da protiv njega nije u tijeku kazneni postupak te je on takvu potvrdu ishodio putem sustava e-Građanin i zatražio povratak na nastavu. Tek s potvrđivanjem optužnice stekli su se uvjeti da se profesor udalji s nastave. Postojeće zakonsko uređenje, koje početak kaznenoga postupka veže uz potvrđivanje optužnice, ne daje mogućnost poslodavcu da u periodu do podizanja optužnice udalji osobu s nastave, iako postoji osnovana

sumnja da je počinila kazneno djelo na štetu djeteta. U strahu od mogućih sudskih tužbi radi povreda prava iz radnih odnosa, odgovorne osobe u obrazovnim ustanovama u takvim slučajevima tvrde da nemaju pravnu osnovu za udaljenje iz škole osobe za koju se sumnja da se neprimjerno ponaša prema učenicima (osim ako nastavnik sam ne pristane privremeno otići na godišnji odmor ili bolovanje).

Smatramo kako su nužna bolja rješenja koja bi onemogućila rad osobama za koje postoji sumnja da su počinila seksualni delikt na štetu djeteta i to nevezano uz kaznenu odgovornost. Neprimjerno ponašanje prema učenicima treba predstavljati povredu radne dužnosti koja za posljedicu treba imati zabranu obavljanja pedagoške djelatnosti. Na to smo upozoravali i tražili izmjenne propisa, ali naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

Već godinama upozoravamo i na važnost provjere prethodne osuđivanosti osoba koje rade na poslovima u kojima dolaze u kontakt s djecom. Primjećujemo da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba za rad s djecom, predškolske i školske ustanove ne provjeravaju je li kandidat pravomoćno osuđen za kaznena djela koja su, prema zakonu, zapreka za obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi te je li osuđen za tzv. „spolne delikte” iz *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji*⁸⁰. Ustanove uglavnom traže od kandidata da dostave uvjerenje nadležnog općinskog suda da se protiv njih ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda (tzv. „potvrda o nekažnjavanju”), ali ne provjeravaju je li osoba pravomoćno osuđena za kaznena djela. Ured pravobraniteljice za djecu na to kontinuirano upozorava, kako prilikom obilazaka škola i dječjih vrtića, tako i u preporukama Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO) na početku svake školske godine. Redovito pozivamo MZO da upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili doticaju s djecom, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također ih pozivamo da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

Teškoće stvara i to što kod nekih kaznenih djela, poput kaznenog djela bludnih radnji ili seksualnog uznemiravanja, za koja su zapriječene niske kazne, rehabilitacija nastupa relativno brzo pa se podaci o osuđivanosti, ako je počinitelj osuđen na kaznu zatvora do jedne godine ili uvjetno, brišu iz kaznene evidencije već nakon šest godina od dana izdržane kazne ili od dana isteka roka provjeravanja u slučaju uvjetne osude. Nažalost, naš prijedlog, da se podaci o počiniteljima spolnih delikata u kaznenoj evidenciji čuvaju trajno, kako bi bili dostupni za provjeru i nakon nastupa rehabilitacije, nije prihvaćen. Time je i dalje ostala otvorena mogućnost da počinitelj spolnog delikta na štetu djeteta, nakon nastupa rehabilitacije, kad više nije moguća provjera njegove kriminalne prošlosti, primjerice, posvoji dijete, postane udomitelj, u svoj dom primi učenika na razmjeni ili se zaposli na poslovima u dječjem vrtiću, školi, dječjem domu ili drugim poslovima koji uključuju neposredni kontakt s djecom.

Nadamo se da će se najavljenim izmjenama kaznenog zakonodavstva taj problem riješiti te snažno podupiremo inicijative za izmjenu *Kaznenog zakona* i *Zakona o pravnim posljedicama osude, kaznenoj evidenciji i rehabilitaciji* koji se trenutačno nalaze u proceduri Hrvatskoga sabora, a koje su na tragu dugogodišnjih aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu a sadržavaju i mnoge naše prijedloge i preporuke. Stajalište je pravobraniteljice za djecu da se počinitelji seksualnog nasilja nad djecom trebaju najstrože kažnjavati, odnosno da im se trebaju izricati najteže zakonom predviđene kazne za takva nedjela jer se na taj način izražava društvena osuda zbog počinjenja kaznenog djela, jača povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava te se povećava svjesnost o neprihvatljivosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja čime se

utječe na počinitelja, ali i na sve druge da ne čine kaznena djela. Osobito je važno to da se strogim kaznama za takva djela poručuje djeci da je odraslima doista stalo i da čine sve što mogu kako bi ih zaštitili od takve vrste nasilja.

Važnim smatramo i da se napokon prihvati naša inicijativa da kazneni progon počinitelja teških spolnih delikata na štetu djeteta ne zastarijeva, da se podaci u kaznenoj evidenciji čuvaju trajno te da se osigura kvalitetni nadzor nad počiniteljima nakon izdržane kazne zatvora za sva kaznena djela spolne naravi pa i u slučajevima kad je počinitelju izrečena blaža kazna. Iskustva drugih zemalja koja provode tu mjeru (Francuska, Velika Britanija) pokazuju kako je provođenje zaštitnog nadzora nad počiniteljima spolnih delikata važna mjera prevencije čemu osobito pridonose sankcije za nepridržavanje obveza koje nadzor nameće počinitelju.

Uz najavljene izmjene kaznenog zakonodavstva važnim smatramo regulirati **zabranu rada i kontakta s djecom** u područjima u kojima to zasada nije regulirano. Primjerice u zdravstvenoj djelatnosti nema takve zabrane. Poznati su nam primjeri da pravomoćno osuđeni zdravstveni djelatnici mogu nastaviti rad jer to nije razlog za automatsko oduzimanje licence. O oduzimanju ili ograničenju licence odlučuju stručne komore koje procjenjuju čini li osuda zdravstvenog djelatnika nedostojnim za obavljanje svoje profesije. Poznat nam je slučaj liječnika dentalne medicine koji je pravomoćno osuđen zbog kaznenog djela seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja petnaestogodišnje pacijentice. Budući da mu je izrečena kazna zatvora od jedne godine koja je zamijenjena radom za opće dobro, a o kaznenom postupku i osudi nije obavijestio svoga poslodavca jer je kaznu odradio za vrijeme godišnjega odmora, on je bez ikakvih poteškoća nastavio i dalje raditi. Reagirajući na naše upozorenje Hrvatska komora dentalne medicine izvijestila nas je da će promptno poduzeti mjere provjere u cilju utvrđivanja njegove nedostojnosti za obavljanje djelatnosti dentalne medicine te mu je privremeno na šest mjeseci oduzela licencu zbog seksualnog zlostavljanja djeteta. No, zatim je povukla tu odluku, u strahu od ishoda upravnoga spora koji je liječnik pokrenuo, a opravdavajući to zaštitom financijskih interesa svojih članova.

Upravo je strah od sudskih sporova, zbog onemogućavanja rada počiniteljima delikata i eventualnih troškova koje bi poslodavac mogao imati, često glavni motiv da se ne koriste ove zakonske mogućnosti. Smatramo kako zabrana rada ne smije ovisiti o odluci stručnih komora i poslodavaca, već mora proizlaziti iz zakona. Kako nema jedinstvenoga propisa koji bi propisivao zabranu rada s djecom osobama koje su pravomoćno osuđene zbog seksualnih delikata na štetu djece, zasad je nužno propisati takvu zabranu unutar pojedinih sustava, primjerice u zdravstvenome sustavu.

U vezi s time posebno zabrinjavajuće područje je djelovanje udruga koje pružaju usluge djeci. Udrugu mogu osnovati tri punoljetne osobe i nisu postavljena gotovo nikakva ograničenja u odnosu na slobodno udruživanje i registriranje. Imamo li na umu da se različite udruge bave raznim poslovima koji uključuju organiziranje igraonica, radionica, kampova, poduke, tečajeva, savjetovanja i drugih aktivnosti s djecom, valja se zapitati o sigurnosti djece u takvim uvjetima. Činjenica jest da nema jamstava da usluge u tim legitimno osnovanim udrugama djeci ne pruža možda i osoba koja je registrirana kao počinitelj spolnih delikata na štetu djeteta jer nitko ne provodi takvu provjeru. Roditelji uglavnom nisu svjesni tog rizika smatrajući da djecu povjeravaju pouzdanim osobama.

Dodatni razlog za zabrinutost je to što se, zbog nedostataka u nekim zakonskim izričajima, i onda kad postoji zakonska zabrana, u određenim slučajevima onemogućuje provjera prethodne osuđivanosti osoba koje dolaze u kontakt s djecom. Primjerice, Zakon o sportu propisuje zabranu, no ona se odnosi samo na osobe osuđene za kazneno djelo nasilja i to na bezuvjetnu kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci. Ako je osobi koja obavlja poslove u sportu izrečena uvjetna kazna zatvora, bezuvjetna kazna zatvora u trajanju kraćem od šest mjeseci ili rad za opće

dobro⁸¹, provjerom u kaznenoj evidenciji neće se dobiti uvjerenje da se ona nalazi u tzv. „registru pedofila”, iako je evidentirana u kaznenoj evidenciji. Podaci Državnog zavoda za statistiku⁸² pokazuju da se za kaznena djela bludnih radnji i spolnog uznemiravanja izriču relativno niske kazne. U 2016. godini za počinjenje kaznenog djela bludnih radnji u 50% slučajeva počiniteljima je izrečena uvjetna osuda. Iz toga proizlazi zabrinjavajući podatak da je za samo 50% osoba koje se nalaze u evidenciji počinitelja tih delikata moguće dobiti uvjerenje, kao dokaz da ne mogu obavljati poslove u sportu.

Uz zakonsku regulaciju važno je i da sudovi u kaznenom postupku protiv počinitelja spolnih delikata počinjenih na štetu djece izriču sigurnosnu mjeru zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom, a koja se može izreći i kad ova kaznena djela nisu počinjena u obavljanju dužnosti i djelatnosti. Ova sigurnosna mjera može se izreći i doživotno, a podaci o izrečenoj mjeri čuvaju se neovisno o nastupu rehabilitacije. Međutim, odgovori na anketu, koju je 2016. godine proveo Ured pravobraniteljice, pokazuju da županijski i općinski sudovi u Hrvatskoj u dvogodišnjem razdoblju nisu izrekli niti jednu mjeru zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom, što je svakako zabrinjavajuće.

Sudovi također nisu skloni izricati ni **mjeru zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora**, iako bi ona omogućavala praćenje i nadzor nad počiniteljima, osobito onima koji su počinili kazneno djelo spolne naravi na štetu djeteta, barem u određenom periodu propisanom zakonom nakon njihova puštanju na slobodu. Kad bi zakonom bilo propisano da se ova sigurnosna mjera izriče obvezno uz osudu za spolni delikt na štetu djeteta, odnosno da to nije ostavljeno na dispoziciju suca, postigla bi se veća zaštita djece pa se nadamo da će i to biti riješeno najavljenim izmjenama kaznenog zakonodavstva.

U zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja bitna je i prevencija. Na to je upozorio UN-ov Odbor za prava djeteta izražavajući zabrinutost što u Hrvatskoj djeca imaju ograničeni pristup programima prevencije jer oni nisu sustavno organizirani ni obvezni i jer ne postoje mjere namijenjene odvratanju mogućih počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Jedna vrsta preventivnih aktivnosti je zdravstveni odgoj koji uključuje i modul o spolnosti, kroz koji djecu treba osposobiti da prepoznaju potencijalnog počinitelja seksualnog nasilja i zlostavljanja, da znaju kako ga izbjeći i tko im u tome može pomoći. Posebice je važno osposobiti djecu da prepoznaju opasnost od onih od kojih dijete ne očekuje zlo i koji su ih dužni odgajati i skrbiti se za njih, bez obzira na koje bliske osobe ili institucije se to odnosi. Isto tako je važno i pravovremeno poduzimanje mjera obiteljskopravne zaštite u situacijama spolnog zlostavljanja djeteta u obitelji.

Kako bi se dijete zaštitilo na odgovarajući način, osobito je važna suradnja pravosudnih tijela i tijela socijalne skrbi. Stoga nas je zabrinulo tumačenje Državnoga odvjetništva RH da nije u obvezi obavijestiti centar za socijalnu skrb o vođenju kaznenog postupka, budući da je to „slobodna procjena državnog odvjetnika” koji radi na predmetima kaznenopravne zaštite djece, iako to iz odredbe čl. 117. Zakona o sudovima za mladež ne proizlazi⁸³. Štoviše, u konkretnom slučaju u kojem je vođen kazneni postupak protiv očuha koji je seksualno zlostavljao svoju pastorku s kojom živi u istom domaćinstvu, državno odvjetništvo mišljenja je i kako se odredbe *Obiteljskoga zakona*,⁸⁴ koje propisuju dužnost državnog odvjetništva da u roku od 24

81 Zabrinjavajući je podatak da je 2016. na rad za opće dobro upućeno 26 osoba pravomoćno osuđenih za različita kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Izvor: Izvješće o radu probacijske službe za 2016.

82 www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/SI-1605.pdf

83 Članak 117. „Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15): O činjenicama i okolnostima koje su pridonijele ili pogodovala izvršenju kaznenog djela državni odvjetnik za mladež i sudac za mladež obavijestit će nadležni centar za socijalnu skrb radi poduzimanja mjera zaštite prava i dobrobiti djece.

84 Dužnost prijave i suradnje radi zaštite djeteta čl. 132. st.4., Obiteljski zakon (NN 103/15): Sud pred kojim se vodi prekršajni ili kazneni postupak, državni odvjetnik, kao i policija dužni su o pokretanju postupka u vezi s povredom nekoga djetetova prava ili o noćnim izlascima djeteta mlađeg od šesnaest godina u roku od dvadeset i četiri sata obavijestiti nadležni centar za socijalnu skrb prema prebivalištu, odnosno boravištu djeteta

sata o pokretanju postupka u vezi s povredom djetetovog prava obavijesti centar za socijalnu skrb, ne odnose na državnog odvjetnika. Ovakav stav državnog odvjetništva zabrinjavajući je jer pokazuje ignoriranje Konvencijskog načela o davanju prvenstva razmatranju najboljeg interesa djeteta i nespremnost da se dijete zaštiti u ranjivim okolnostima.

2

Nažalost, još jedan konkretan primjer pojačava zabrinutost pravobraniteljice za djecu u vezi sa zaštitom djece od seksualnog zlostavljanja. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba obavijestila nas je da je protiv dvije djevojke od strane općinskog državnog odvjetništva podnesena kaznena prijava zbog lažnog prijavljivanja. Djevojke su prijavile oca zbog spolnog zlostavljanja, no taj su iskaz kasnije povukle. Stručnjaci Poliklinike obavijestili su policiju da su djevojke negirale spolno nasilje unatoč postojanju simptoma psihotraumatizacije i sumnje na doživljeno zlostavljanje te su stručnjaci bili uvjereni da je do takvog iskaza i negiranja došlo zbog izostanka obiteljske podrške i pritiska okoline. Budući da u tom slučaju nije utvrđeno spolno zlostavljanje, općinsko državno odvjetništvo djevojke je zatim teretilo zbog kaznenog djela lažnog prijavljivanja te su dobile posebnu obvezu uključivanja u psihosocijalni tretman. Ne ulazeći u samostalnost državnog odvjetništva u donošenju odluka, ističemo da nas ova praksa iznimno zabrinjava, budući da su djeca terećena za lažno prijavljivanje kaznenog djela iako se od strane stručnjaka nije moglo sa sigurnošću isključiti da do kaznenog djela na štetu djece nije došlo, već se sumnja da su djeca prvotni iskaz povukla zbog emocionalnih pritisaka od strane obitelji kako bi se „spasila obitelj”. Stručnjaci Poliklinike naglašavaju kako do povlačenja iskaza djece vrlo često dolazi zbog negativne socijalne reakcije drugih, kao i negativne ili ambivalentne reakcije nezlostavljajućih roditelja. Stoga ističu da kod povlačenja iskaza djeteta treba voditi računa o značaju socijalnog konteksta i obiteljskih utjecaja te sveukupnih uvjeta nakon razotkrivanja zlostavljanja djeteta koji utječu na dijete i njegovu motivaciju da ustraje u svome iskazu ili ga povuče. Centar za socijalnu skrb u čijem praćenju je ova obitelj naglašava kako njihova praksa pokazuje da djeca tijekom kaznenog postupka često odbiju svjedočiti ili promijeniti iskaz, naročito ako su osumnjičeni članovi obitelji, želeći ih zaštititi. Upravo zbog toga je osobito važna uloga stručnjaka koji djecu trebaju zaštititi od zlostavljanja, motivirati ih da progovore o zlostavljanju, razumjeti sve okolnosti koje utječu na iskaz djeteta pa i potrebu djeteta da štiti bliske osobe. U slučaju povlačenja iskaza o zlostavljanju stručnjaci trebaju procijeniti potrebu za intervencijom u obitelji, kao i za odgovarajućim mjerama pomoći i podrške djetetu. Prijetnja kaznenim progonom zbog lažnog prijavljivanja djetetu koje je prijavilo zlostavljanje zasigurno nije motivirajuće niti ohrabrujuće te djeci šalje krivu poruku, a osobito neugodno iznenađuje nerazumijevanje državnoga odvjetništva da je takav potez štetan za djecu općenito i u suprotnosti s već dosegnutim standardima u zaštiti djece od seksualnog nasilja.

Zaključno ističemo da, unatoč pojačanoj svjesnosti i načelnoj opredijeljenosti da djecu treba zaštititi od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja, pojedinačni primjeri pokazuju kako nije postignuta zadovoljavajuća razina zaštite. Propusti u zakonskoj regulativi, neodgovarajuća primjena propisa u praksi, minimalne kazne, neizricanje sigurnosnih mjera, neefikasan sustav nadzora nad počiniteljima samo su neki od uočenih problema na čijem rješavanju treba inzistirati. Pri tome je izuzetno važna edukacija i supervizija stručnjaka koji rade na ovim slučajevima te prikladni i svojoj djeci dostupni programi prevencije, ali i podrške i pomoći u situacijama kad se zlostavljanje već dogodilo.

2.7.2 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom

2

96

Prema podacima MUP-a djeca su u 2017. sveukupno počinila 2514 kaznenih djela, što predstavlja povećanje od 4,1% u odnosu na 2016. godinu. Od toga su 431 kazneno djelo počinila kazneno neodgovorna djeca do 14 godina, a 2083 djeca od 14 do 18 godina. Unatoč rastu broja kaznenih djela, bilježi se sveukupni pad broja počinitelja od 4,6% što ukazuje na povećan recidivizam u kriminalitetu djece. Kao i prethodnih godina najčešća kaznena djela koja čine djeca su imovinski delikti. Djeca su sveukupno počinila i 248 kaznenih djela i 591 prekršaj s elementima nasilja. Najveći trend porasta od 238% u odnosu na 2016. bilježe kaznena djela spolnog zlostavljanja i iskorištavanja povezanog s nekritičnim dijeljenjem seksualno eksplicitnih sadržaja, što povežujemo s nedostatnom prevencijom u ovom segmentu ponašanja djece. Novi trendovi u porastu kriminaliteta djece odnose se i na nametljivo ponašanje, nasilje u obitelji, krivotvorenje novca te cyberbullying i s njim povezanu povredu privatnosti drugog djeteta iznošenjem osobnih prilika ili objavom fotografija djeteta koje ga izlažu poruzi i izazivaju uznemirenost. Uočeni trendovi smjer su u kojem je nužno razvijati preventivne mjere i aktivnosti.

Uočene teškoće u ostvarivanju prava djece počinitelja kaznenih djela i prekršaja (u daljnjem tekstu maloljetnika⁸⁵) gotovo su istovjetne onima iz prijašnjih godina i odnose se na policijsko i pravosudno postupanje, neodgovarajuće uvjete izvršenja mjere istražnoga zatvora za maloljetnike, nedovoljno unapređivanje područja alternativnih mjera i sankcija, zbog čega dolazi do urušavanja nekih postignutih standarda, te na nedovoljnu učinkovitost izvršenja maloljetničkih sankcija, posebice kod pojave kriminalnog povrata. Postupanje prema maloljetnicima koji čine prekršaje također nije sustavno unapređivano.

Pojedine prijave i objave u medijima upućuju na prekomjernu uporabu sile i prekoračenje ovlasti u **policijskom postupanju** prema maloljetnicima osumnjičenim za kršenje zakona, a izvješća nadležnih policijskih uprava najčešće negiraju propuste u radu svojih djelatnika. Zbog nemogućnosti utvrđivanja činjenica u situaciji suprotstavljenih iskaza, prijavitelje upućujemo na obraćanje pravosudnim tijelima.

Obratio nam se otac djeteta koje je pogrešno bilo prepoznato kao osumnjičenik za netom počinjenu razbojničku krađu u susjedstvu, obavijestivši nas o grubom postupanju specijalne policije s oružjem prema uplašenom šesnaestogodišnjaku u dvorištu njegove kuće, pred očima zaprepaštenog oca. Dijete je privedeno u policijsku postaju gdje je utvrđeno da je pogrešno identificirano kao počinitelj. Otac je naveo da uvažava mogućnost pogreške, no ogorčen je izostankom isprike za grubo postupanje s oružjem prema njegovom sinu. Mladić je nakon događaja iskazao stresne reakcije i potražio pomoć stručnjaka. Izvješće Ravnateljstva policije o događaju očekujemo.

Prema podacima Uprave za zatvorski sustav⁸⁶ tijekom 2016. određeno je 33 mjere istražnoga zatvora za maloljetnike što je udio od 0,84% svih istražnih zatvora. Najviše mjera istražnoga zatvora maloljetnici su izvršili u Zatvoru u Zagrebu i Zatvoru u Osijeku, a u šest od 14 zatvora nije bilo maloljetnika. Duljina trajanja bila je u rasponu od jednog do 150 dana.

Mjeru **istražnoga zatvora** maloljetnici još uvijek izvršavaju u uvjetima koji nisu usklađeni s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima. Nisu osnovane zatvorene zavodske ustanove, koje je *Zakon o sudovima za mladež*⁸⁷ (ZSM) propisao još 2011., na što smo u više navrata upozoravali Ministarstvo pravosuđa i njegovu upravu za zatvorski sustav (sada upravu za zatvorski sustav i probaciju; UZS) i upućivali preporuke za osiguranje minimalnih standarda. Maloljetnici kojima je sudac za mladež odredio istražni zatvor izvršavaju ga u najbližem zatvoru u uvjetima poput onih za odrasle osobe, iako se prostorije u kojima se nalaze, Odlukom Ministarstva pravosuđa iz 2013. nazivaju *posebnim zatvorskim jedinicama za maloljetnike*. No, osim administrativ-

85 Izraz sukladan našem kaznenom zakonodavstvu, odnosi se na kazneno odgovornu djecu u dobi 14-18 godina.

86 Izvješće o stanju i radu kaznonica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016.

87 NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/1.

nog rješenja i naziva koji upućuje na to da se ondje nalaze maloljetnici, te se prostorije ni po čemu ne razlikuju od onih za odrasle istražne zatvorenike. Zbog prenapučenosti u njima najčešće i borave odrasli zatvorenici do trenutka zaprimanja maloljetnika. Radi sprečavanja izolacije, maloljetnici uz dozvolu suca i preporuku liječnika, nerijetko borave s odraslim istražnim zatvorenicima. Osim češćih posjeta i duljeg boravka na svježem zraku, druge posebnosti lišenja slobode za maloljetnike koje navode međunarodni dokumenti i ZSM nisu sustavno osigurane. Uglavnom im nisu osigurani rad ni poduka, kontinuirana psihosocijalna podrška te drugi standardi kojima bi se maloljetniku lišenje slobode učinilo manje stresnim i kako bi mu se osiguralo minimalne uvjete primjerene dobi.

2

97

O tome svjedoči i slučaj dugotrajnog istražnog zatvora (koji sada traje već gotovo 10 mjeseci) za dijete u dobi od 14 godina koje je osumnjičeno za počinjenje teškog kaznenog djela u zajedno s odraslom osobom. Unatoč samoinicijativnom proaktivnom djelovanju zatvora u pokušaju osiguranja obrazovanja i drugih standarda, izostanak sustavnih rješenja onemogućio je primjereno ostvarivanja međunarodnim dokumentima i zakonom zajamčenih djetetovih prava i interesa. Napominjemo kako praksa pokazuje da zbog dugotrajnog boravka u deprivirajućim i neprimjerenim uvjetima lišenja slobode, maloljetnici nerijetko iskazuju emocionalne teškoće i depresivne simptome, te objaju ponuđene aktivnosti.

U zadnjem odgovoru na našu preporuku, UZS nas je izvijestio da će zatvori i nadalje provoditi Odluku iz 2013. do osnutka zatvorenih zavodskih ustanova te da, sukladno našim preporukama, planiraju uređenje i prilagodbu prostora namijenjenih maloljetnicima. Obaviješteni smo i o „formiranju inkluzivne Radne skupine za izradu Akcijskog plana razvoja zatvorskog sustava RH u okviru koje će se provesti analiza organizacijskih i materijalnih uvjeta koji se odnose na mjeru istražnog zatvora za maloljetnike”. Budući da samo zatvori u Zagrebu i Osijeku bilježe veći broj maloljetnika, smatramo da je moguće osnovati zatvorene zavodske ustanove u ova dva grada za potrebe cijele Hrvatske.

 Prema podacima Državnog odvjetništva Republike Hrvatske (DORH)⁸⁸ i u 2016. bilježi se trend pada broja prijavljenih maloljetnih počinitelja kaznenih djela, što u ukupnom broju od 1809 zaprimljenih prijavi, predstavlja smanjenje od 14,1% u odnosu na 2015. Gotovo 90% počinitelja je muškog spola. U čak 64,7% prijavi riječ je imovinskim deliktima. Podaci govore i o 30,7% onih koji su se već ranije pojavljivali kao počinitelji kaznenih djela te 11,7% onih kojima je ranije izrečena maloljetnička sankcija što ukazuje na visoku stopu recidivizma i potrebu za preispitivanjem učinkovitosti mjera socijalne skrbi i pravosuđa u izvršenju mjera i sankcija.

Veći dio postupaka prema maloljetnim počiniteljima predugo traje, čime se umanjuje svrhovitost i učinkovitost poduzetih mjera i intervencija. Mišljenje DORH-a u izvješću o procesnim razlozima sukladno ZSM-u koji usporavaju postupak (ispitivanje maloljetnika uz druge dokazne radnje, ispitivanje djece i maloljetnika kao svjedoka) smatramo opravdanim te podržavamo prijedloge za preispitivanje ovih odredbi ZSM-a. Suglasni smo i s mišljenjem da na smanjenu učinkovitost i žurnost postupka utječe i nedovoljna educiranost te nedefinirani kriteriji potrebni za branitelje po službenoj dužnosti za maloljetnike, koji su na popisu Hrvatske odvjetničke komore (HOK). Na usporevanje postupka utječe i organizacijsko rješenje pojedinih sudova u kojima suci za mladež sude i u predmetima općeg kriminaliteta punoljetnih počinitelja kojima nerijetko daju prednost, iako je žurnost u maloljetničkim predmetima zakonska obveza. Nedovoljna posvećenost kriminalitetu maloljetnika, ali i nedostatna educiranost, utječu i na neujednačenost kriterija u izboru i primjeni maloljetničkih sankcija. Stoga smo u više navrata upozoravali na potrebu da svi suci i državni odvjetnici za mladež budu dodatno educirani te da se pojedine edukacije uvedu kao obvezujući standard za rad s djecom i maloljetnicima u pravosuđu. Naš prijedlog nije uvažen, a posebno zabrinjava i mišljenje nekih sudaca koji smatraju da sucima dodatne edukacije za postupanje s djecom nisu potrebne.

- Prema podacima DORH-a⁸⁹ gotovo tri četvrtine odluka državnih odvjetništava u povodu prijave odnosilo se na odbačaj kaznene prijave, od čega 80,5% na primjenu uvjetovanog oportuniteta. U sudskom postupku Vijeće za mladež izreklo je 458 sankcija, od čega se više od tri četvrtine odnosi na odgojne mjere (14.5% na one institucionalne), a 12,5% na kazne (maloljetnički zatvor i njegov pridržaj). Ostali postupci su obustavljeni.

Zakon o sudovima za mladež (ZSM) je propis usklađen s međunarodnim dokumentima, ima naglašenu odgojnu komponentu, a njegovo primarno načelo je zaštita interesa maloljetnika. Kroz institut uvjetovanog oportuniteta predviđa niz mogućnosti rješavanja kaznenih djela bez upućivanja maloljetnika u sudski postupak. Budući da kvalitetna individualna procjena prilikom primjene mjera uvjetovanog oportuniteta umnogome utječe na daljnju specijalnu prevenciju, smatramo nužnim da svi državni odvjetnici posjeduju stručna znanja iz područja kriminologije, socijalne pedagogije, socijalnog rada i psihologije te da se ujednače kriteriji za primjenu svih oblika uvjetovanog oportuniteta.

U provođenju mjera iz čl. 72. ZSM-a saznajemo da se izrečene posebne obveze ponekad otežano i dugo izvršavaju zbog nedostatnih kapaciteta i uvjeta čije osiguravanje je u nadležnosti socijalne skrbi. Zabrinjava i urušavanje već postignutih standarda postupka posredovanja kroz izvansudsku nagodbu koja se, kao mjera usklađena s najučinkovitijim i modernim trendovima restorativne pravde u svijetu, pokazala iznimno uspješnom i u nas. Prema podacima educiranih stručnjaka koji provode ovu mjeru pojedina državna odvjetništva je rijetko izriču, a u sustavu socijalne skrbi, koji je nadležan za izvršenje, intervencija nije normirana ni standardizirana što otežava njezino provođenje. Budući da su do sada uložena značajna sredstva više dionika u vrlo opsežnu edukaciju stručnjaka - posrednika i državnih odvjetnika za mladež, a intervencija se pokazala uspješnom i korisnom, očekujemo da sustav socijalne skrbi i pravosuđa unaprijede njezinu primjenu.

- Prema podacima Uprave za zatvorski sustav⁹⁰ tijekom 2016. na izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod bilo je upućeno 80 maloljetnika i devet maloljetnica što je u ukupnom broju za 11 manje u odnosu na 2015.

Uvjeti izvršavanja odgojne mjere upućivanja u **odgojni zavod** nakon više godina su unaprijeđeni novim i primjerenijim prostornim kapacitetima što predstavlja napredak u standardima izvršavanja ove sankcije. Nažalost, nisu uvažene preporuke stručnjaka o potrebi premještanja ustanove s izolirane lokacije u naseljeno mjesto, čime bi maloljetnicima bile dostupnije usluge i kapaciteti zajednice te olakšana socijalna integracija. Omogućila bi se i bolja i jeftinija prometna povezanost važna zbog češćih posjeta obitelji i korištenja izvanzavodskih pogodnosti samih maloljetnika. Budući da propisi predviđaju da se izvršenje ove sankcije provodi u manjim skupinama formiranim prema dobi odgajnika, u budućnosti bi trebalo razmotriti ustroj manjih stambenih zajednica na više lokacija u Hrvatskoj, što vidimo i kao moguće rješenje za zatvorene zavodske ustanove u kojima bi se izvršavala mjera istražnog zatvora za maloljetnike.

Kako bi se osigurao kvalitetniji postinstitucionalni prihvat i integracija maloljetnika/ca u zajednicu nakon otpusta iz odgojnoga zavoda, nužno je osuvremeniti ponudu strukovnoga obrazovanja i uskladiti je s tržištem rada te omogućiti fleksibilnije uključivanje u redovito i izvanredno školovanje izvan zavoda, za što je nužna učinkovitija suradnja sa sustavima socijalne skrbi i odgoja i obrazovanja.

Rad prekršajnih sudova u **prekršajnom postupanju** prema maloljetnicima, unatoč predviđenoj mjeri iz Nacionalne strategije za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine, nije do sada značajnije unaprijeđen. Sudovi ne zapošljavaju stručne suradnike izvanpravne struke, iako su oni potrebni u radu s djecom počiniteljima, ali i žrtvama i svjedocima. Primjer dobre prakse u pos-

89 Izvješće Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2016.

90 Izvješće o stanju i radu kaznonica, zatvora i odgojnih zavoda za 2016.

tupanju prema počiniteljima prekršaja jest provođenje **Stop programa**, kao alternativnog žurnog postupanja bez uključivanja u sudski postupak. Program jača odgovornost počinitelja i omogućuje „popravlak štete”, a primjenjuje se u nekim područjima grada Zagreba i u Velikoj Gorici.

2.8 Sigurnost, nesreće i ugrožavajuće okruženje

Tijekom izvještajnog razdoblja primili smo 31 pojedinačnu prijavu koja se odnosi na zaštitu sigurnosti djece. Njima je obuhvaćeno 15 djece te 19 grupa djece. Prijave se u najvećem broju slučajeva odnose na ugroženost djece i stradavanja u prometu, a slijede prijave koje ukazuju na ugrozu prava i interesa djece od drugih, raznovrsnih utjecaja (primjerice, uslijed nedostatka komunalne infrastrukture, moguće manipulacije djecom, izlaganja djece konfliktima odraslih). Zastupljene su bile i prijave koje se odnose na štetne utjecaje iz okoliša, zaštitu od ugriza pasa, stradavanje djece na igralištu te zaštitu djece od oružja. U ovo područje ubrajamo i opće inicijative vezane uz zaštitu prava i interesa nestale djece. Većina pojedinačnih prijava podloga je za predlaganje općih inicijativa pravobraniteljice za djecu usmjerenih na sveobuhvatnu zaštitu djece.

2.8.1 Prometna sigurnost djece

Pitanjima ugroženosti djece u prometu ove smo se godine bavili u 12 pojedinačnih predmeta, te smo postupali na temelju više obavijesti i upita i s više općih inicijativa. Prijave pojedinačnih povreda prava djece odnosile su se na ugroženost djece u vožnji biciklom, vozače koji krše prometne propise na prometnicama u neposrednoj blizini dječjih vrtića, škola, stambenih i drugih objekata i prostora, nepropisni prijevoz djece autobusima te ugroženu sigurnost djece zbog nedostatne i nekvalitetne cestovne infrastrukture.

I u predmetima iz drugih područja dječjih prava također smo se podredno bavili pitanjima sigurnosti djece u prometu. Bili su to slučajevi pritužbi na zanemarivanje djece u slučajevima razvoda braka u kojima se roditelj pritužuje na nepropisnu vožnju drugog roditelja, zatim na neprimjereno ponašanje djelatnika prijevoznika prema djeci te na probleme oko osiguranja prijevoza djece u dječji vrtić i školu.

Prijave smo, u pravilu, prosljeđivali na postupanje nadležnim tijelima: MUP-u, CZSS-ima, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI), osnivačima škole, Ministarstvu znanosti obrazovanja (MZO), predstavnicima lokalne zajednice i drugima. U nekim su predmetima potvrđene nepravilnosti i propusti u prijevozu i poduzete mjere radi zaštite djece i unapređivanja sustava. Stranke smo upućivali da svoja eventualna saznanja o konkretnim prekršajima i prekršiteljima dostave tijelima koje obavljaju nadzor (policijskim službenicima i/ili ovlaštenim službenicima tijela jedinica lokalne samouprave - prometni redari).

Upozoravali smo često i na važnost ponašanja odraslih u prometu, koji ponekad daju djeci loš primjer: pretrčavanje ceste na mjestima gdje nije obilježen pješački prijelaz, prelazak ceste dok je za pješake crveno svjetlo na semaforu, nepoštovanje obveze vezivanja djeteta u automobilu, prekršaji koje čine biciklisti. Takvo postupanje u nazočnosti djeteta zasigurno utječe na buduće postupke djeteta u prometu.

 Prema podacima MUP-a o stradanju djece u prometnim nesrećama, tijekom 2017. na području Hrvatske u prometu je ukupno stradalo **965 djece**. **Smrtno je stradalo osmero djece** (jedno u svojstvu vozača bicikla, petoro kao putnici u osobnim automobilima, a dvoje kao pješaci). Najviše djece stradalo je **u svojstvu putnika** (ukupno 618 stradale djece, od čega pet poginule djece, 46 teško i 567 lakše ozlijeđenih) i to najviše u osobnim automobilima, dok je **u svojstvu vozača** ukupno stradalo 105 djece, najviše u svojstvu vozača bicikla.

Zabrinjavaju i podaci da je na hrvatskim cestama u 2017. ukupno poginula 331 osoba, što upućuje na neuspjeh u ostvarivanju glavnih ciljeva *Nacionalnoga programa sigurnosti cestovnog prometa u Republike Hrvatske 2011. - 2020. godine*.⁹¹ što pokazuje da se ne ostvaruju glavni ciljevi Nacionalnog programa.

Prema dostupnim podacima, na cestama Europske unije u prometnim nesrećama svaki dan smrtno strada dvoje, a više od trideset djece je ozlijeđeno. U posljednjem desetljeću na taj je način život izgubilo 8100 djece u dobi do 14 godina, od čega polovica u osobnim automobilima, trećina kao pješaci, a 13% kao biciklisti. Očekuje se revizija akata Europske komisije vezanih za sigurnost vozila, a i EU priprema desetogodišnju strategiju za sigurnost u prometu, radi smanjenja stradavanja djece i drugih sudionika u prometu.⁹²

U nedavno objavljenom izvješću nezavisne neprofitne organizacije *European Transport Safety Council*, koje se odnosi na 32 države, uključujući Hrvatsku⁹³, državama članicama preporučuje se poduzimanje niza konkretnih mjera koje obuhvaćaju sve sudionike u prometu, a odnose se na poboljšanje cestovne infrastrukture, sigurnija vozila, pridržavanje prometnih propisa, promociju sustava sigurnog smještaja djece u automobilu te edukacije o prometnoj sigurnosti i podizanju svijesti. Posebna se pažnja posvećuje promociji sustava sigurnog smještaja djece u automobilu, između ostaloga i povećanjem dostupnosti i cjenovne pristupačnosti dječjih autosjedalica, uz preporuku smanjenja PDV-a na taj proizvod.

Pravobraniteljica za djecu je u 2017., u nastavku na svoje prijašnje inicijative, putem Udruge gradova i Udruge općina uputila preporuku svim jedinicama lokalne samouprave i Gradu Zagrebu da svoje ovlasti koje se odnose na mogućnost propisivanja drugih uvjeta koje se odnose na opremu vozila za autotaksi prijevoz, usmjere na trajnu brigu za djecu u prometu, izričitim propisivanjem obveze dostupnosti **autosjedalica za djecu u vozilima za autotaksi prijevoz**. Odgovore smo dobili od većeg broja općina koje našu inicijativu smatraju korisnom i opravdanom. Očekujemo odgovore i opažanja od gradova.

Uputili smo i preporuku Ministarstvu gospodarstva, poduzetništva i obrta (MINGORP) da se, na temelju rezultata testiranja 42 dječje autosjedalice koje su proveli Hrvatski autoklub i njegovi partneri iz europskih autoklubova, s hrvatskoga tržišta uklone dječje autosjedalice s ozbiljnim nedostacima i rizicima za zdravlje i sigurnost djece. Preporuka je prihvaćena te su, kako smo obaviješteni, poduzete mjere radi zaštite potrošača.

U domeni nadzora organiziranog prijevoza djece MUP je tijekom 2017. samostalno, ali i u suradnji s inspekcijskim službama MMPI-a, provodio nadzor autobusa i drugih vozila kojima se organizirano prevoze školska djeca. Izvršen je nadzor 1313 vozila i utvrđeno 128 prekršaja, od čega 107 prekršaja iz *Zakona o sigurnosti prometa na cestama*⁹⁴ (ZSPC), 18 prekršaja iz *Zakona o radnom vremenu, obveznim odmorima mobilnih radnika i uređajima za bilježenje u cestovnom prijevozu*⁹⁵ (ZRVMR) i tri iz *Zakona o prijevozu u cestovnom prometu*⁹⁶ (ZPCP). MMPI je u skladu sa svojim ovlastima (samostalno i u suradnji s policijom) obavio 363 nadzora nad prijevoznicima koji su obavljali prijevoz školske djece u 269 škola. Utvrđeno je 30 prekršaja iz ZPCP, 13 prekršaja iz ZRVMR i 35 prekršaja iz ZSPC. Evidentan je pad prekršaja iz ZRVMR te porast prekršaja iz odredbi ZPCP i posebno odredbi ZSPC.

91 Okrugli stol „Stanje sigurnosti cestovnog prometa u RH i EU s posebnim osvrtom na Nacionalni program sigurnosti cestovnog prometa RH 2011. - 2020.“, <http://www.sup.hr>.

92 <https://www.childinthecity.org/2018/02/28/eu-could-reduce-child-road-deaths-with-child-friendly-policies/>

93 European Transport Safety Council: Reducing Child Deaths on European Roads, PIN Flash Report 34, <http://etsc.eu/new-eu-vehicle-safety-standards-essential-to-reducing-child-road-deaths/>.

94 NN 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13 89/14, 92/14, 64/15 i 108/17.

95 NN 75/13, 36/15 i 46/17.

96 NN 82/13.

U izvješćima navedenih ministarstava posebno su istaknuti problemi sigurnosne neuređenosti površina na kojima djeca ulaze i izlaze iz vozila, neudovoljavanje vozila uvjetima za prijevoz djece, prijevoz djece osnovnih škola javnim autobusnim linijama te mogućnost unapređivanja zakonske regulative u djelu koji se odnosi na prijevoz djece osobnim automobilima. Prepoznaje se velika uloga edukacije djece u školama, posebno o tome kako se ponašati tijekom ulaska, vožnje i izlaska iz autobusa.

Pravobraniteljica je nastavila s aktivnostima iz prehodnih godina usmjerenim na praćenje ostvarivanja sigurnosti učenika u prometu te je u preporukama MZO-u u povodu početka školske godine 2017./2018. Istaknula i tu problematiku⁹⁷. U odnosu na prijevoz djece u vrtić i školu preporučili smo da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima, da se radi veće sigurnosti učenika u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost. Posebno smo upozorili na ugroženost sigurnosti djece koja do organiziranog školskog prijevoza pješake više od kilometra u naseljima bez javnog prijevoza, uz neasfaltirane prometnice bez nogostupa i rasvjete. Preporučili smo da se razmotri mogućnost financiranja školskoga prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole. Radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju. Podsjetili smo djelatnike škola na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece. Budući da djeca biciklisti pripadaju najranjivijoj skupini u prometu, radi njihove zaštite, preporučili smo suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi *Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom*. Preporučili smo i da se u osnovnim školama i u ustanovama koje provode odgoj i obrazovanje djece i mladih ili organiziraju slobodno vrijeme djece i mladih osiguraju uvjeti za provođenje ovoga Programa te da se učenike potakne na uključivanje u Program.

Pravobraniteljica je 31. svibnja sudjelovala na otvaranju skupa „Prometna preventiva u predškolskim ustanovama” u Donjoj Stubici, gdje je istaknula važnost preventive u odnosu na djecu od najranije dobi. U povodu početka nove školske godine pravobraniteljica je na više događanja, u suradnji s MUP-om, MZO-om i novinarima upozorila vozače i roditelje da vode računa o djeci u prometu.

Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se poboljšalo stanje sigurnosti djece u prometu. Nedopustivo je da u Hrvatskoj ne postoji obvezno obrazovanje djece u području sigurnosti prometa. Pitanje je i jesu li sve osnovne škole uspjele organizirati provedbu Programa osposobljavanja za upravljanje biciklom te od MZO-a očekujemo dostavu izvješća o uspješnosti organizacije provedbe ovoga programa. Radi praćenja pojavnosti stradavanja djece važno je kvalitetno vođenje statističkih podataka, posebno u vezi prekršaja koji se odnose na nepropisan prijevoz djece u osobnim automobilima, na biciklima, motociklima i drugim vozilima, a podatke o stradavanju djece trebalo bi voditi preciznije, posebno vezano za mjesto stradavanja (blizina škola, igrališta i slično) kako bi se moglo planirati poduzimanje mjera radi smanjenja broja stradale djece.

97 Više u poglavlju Preporuke pravobraniteljice za djecu.

2.8.2 Sigurnost djece na dječjim igralištima i u igraonicama

2

102

Pritužbe i saznanja koje smo zaprimali u protekloj godini odnose se na ugroženu sigurnost djece na pojedinim dječjim igralištima zbog različitih nepovoljnih okolnosti i utjecaja. U svojim obraćanjima građani ukazuju na slučajeve neodržavanih dječjih igrališta na kojima su pronađene narkomanske šprice i igle, kretanje pasa na prostorima predviđenima za dječju igru, prijetnje susjeda kojima smeta dječja vika i igra. U jednom slučaju pritužba se odnosila na ugroženu sigurnost djece zbog azbestnih ploča koje su sa susjednog objekta navodno padale u prostor igrališta. I građani, kao i jedinice lokalne samouprave, često se žale na devastaciju igrališta zbog neprihvatljivog ponašanja pojedinih mladih ljudi.

Osim na ugroženu sigurnost djece na dječjim igralištima, građani nam također ukazuju i na ograničenu dostupnost prostora za igru. Prijave su se odnosile na onemogućen pristup u prostor dječjih igrališta koja se nalaze unutar sklopa zgrada, kao i na nedostatak informacije gdje se nalaze dostupna dječja igrališta. Pratili smo i niz slučajeva koji se odnose na navodnu prenamjenu školskih dvorišta i/ili prostora u blizini škola u prostor parkirališta. Ovisno o sadržaju prijave, građane smo upućivali na mogućnosti zaštite interesa djece te obraćanje nadležnim tijelima, primjerice, jedinicama lokalne samouprave, policiji, veterinarskoj inspekciji, Ministarstvu zaštite okoliša i energetike i slično.

U slučaju u kojem smo zaprimili pisanu pritužbu o pronađenom narkomanskom priboru na dječjem igralištu osnovne škole, obratili smo se školi i njezinome osnivaču. Ukazali smo na stajalište pravobraniteljice za djecu da dijelovi školskih prostora koji su namijenjeni djeci, trebaju biti ograđeni i odvojeni radi njihove sigurnosti, redovito održavani i nadzirani od strane ovlaštenih osoba, a po potrebi, uz prethodnu procjenu rizika, i nadzirani putem video-nadzora. Preporučili smo da poduzmu sve aktivnosti radi uklanjanja rizika za sigurnost djece na dječjem igralištu i drugim prostorima škole, da osiguraju uređenje prostora, opreme i održavanje objekata i sprava na igralištu, a osobito da ograde vanjski školski prostor.

Naknadno smo iz medija saznali i za druge slučajeve pronalazjenja odbačenog narkomanskog pribora na dječjim igralištima na području jednoga grada, kao i za slučaj ozljeđivanja djeteta na narkomansku iglu koje se dogodilo na javnoj površini u blizini jednog dječjeg vrtića, za vrijeme organiziranoga izlaska djece. Gradu smo preporučili da, u suradnji s ustanovama i drugim pravnim osobama odgovornima za održavanje dječjih igrališta i parkova, žurno poduzmu aktivnosti radi uklanjanja rizika za sigurnost djece na dječjim igralištima i parkovima u kojima borave djeca, kako onima koji su u sklopu odgojno-obrazovnih ustanova, tako i onima koji ne pripadaju tim ustanovama, a za koje je grad odgovoran. Informirani smo o aktivnostima i radnjama poduzetima radi izbjegavanja rizika i ugroženosti djece na vanjskim prostorima (igralištima) odgojno-obrazovnih institucija na području cijelog grada, koje se odnosi na financiranje uspostavljanja i održavanja sustava tehničke zaštite.

Upoznati smo i s problemom koji se odnosi na sigurnost sprava za igru (igrala) koje se postavljaju na dječjim igralištima. Građani nas upozoravaju na to da se takve sprave slabo ili nikako ne certificiraju kao proizvodi za sigurnu uporabu za djecu, a da je nadzor sigurnosti dječjih igrališta povremen i neplanski te prepušten „dobroj volji” vlasnika i/ili investitora. Otprije nam je poznat taj propust jer već niz godina pratimo ovu problematiku te upozoravamo nadležne da na sigurnost djece ponajviše utječu pravne praznine u propisima, odnosno činjenica da prostori za dječju igru (dječja igrališta i igraonice) nisu regulirani jedinstvenim propisom. Tako ne postoje unaprijed propisani standardi i uvjeti za njihovo otvaranje, održavanje, sigurnost po pitanju tehničkih i kadrovskih uvjeta, kao ni sustav nadzora nad njihovim radom.

Naša nastojanja bit će i dalje usmjerena na to da se prostorni, tehnički i kadrovski uvjeti rada dječjih igraonica, kao i uvjeti i standardi za opremanje, održavanje i sigurnost dječjih igrališta

propišu jedinstvenim dokumentom. No, da bi se to učinilo potrebno je najprije utvrditi koje bi ministarstvo trebalo biti nositelj izrade takvog propisa, budući da se u tom dijelu prijašnjih godina nisu mogla usuglasiti ministarstva iz područja socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, graditeljstva te gospodarstva, koja bi po svojem djelokrugu bila nadležna za uređenje ove problematike.

2

Dok je ovo područje još neuređeno, roditelje upozoravam na opasnosti za djecu i potrebu pojačanog opreza u prostorima za igru, a vlasnike prostora za igru na nužnost njihova održavanja i primjene najviših sigurnosnih standarda i standarda u pogledu kadrova, prostora, opreme i sredstava za rad s djecom.

103

2.8.3 Nestala djeca

Prema podacima MUP-a, tijekom 2017. iz roditeljskoga doma udaljilo se 398 djece, a iz odgojnih ustanova 1518. Na bijeg iz obiteljskoga doma u većem broju se odlučuju djevojčice (252), dok se dječaci na to odlučuju u nešto manjem broju (146). Najčešći razlozi odlaska iz obiteljskoga doma su, prema navodima MUP-a, avanturizam i skitnja (275), obiteljski problemi (49) i problemi u školi (15). Zabrinjava podatak da je 51 dijete koje je napustilo roditeljski dom bilo mlađe od 14 godina, kao i podatak da je nad 12 djece za vrijeme bijega počinjeno kazneno djelo.

Na bijeg iz odgojne ustanove također se u većem broju odlučuju djevojčice (850) nego dječaci (668). Razlozi zbog kojih djeca „bježe” iz odgojnih ustanova najčešće su izbjegavanje odgojne mjere u ustanovi (278) i problemi adaptacije u ustanovi (191), a među njima je veliki broj onih koji se nakon dopusta provedenog kod kuće (166) nisu vratili u ustanovu. Nad četvero djece koja su bila u bijegu iz ustanove počinjeno je kazneno djelo.

Nestanci djece iz roditeljskoga doma ili ustanove kojoj su povjerena na skrb rizične su situacije koje mogu dovesti do povrede prava djeteta. Za vrijeme „nestanka” dijete može biti izloženo brojnim opasnostima, neovisno o tome je li riječ o dobrovoljnom odlasku od kuće ili ustanove u kojoj je smješteno ili o otmici djeteta. Napuštanjem doma djeca su prepuštena ulici, često bez odgovarajućeg smještaja i skrbi te tako izložena brojnim rizicima i opasnostima. Zato je važno pravovremeno reagirati na svaku prijavu nestanka djeteta kako bi se ono što prije pronašlo i zaštitilo.

Uz neposredno obraćanje policiji u slučaju nestanka djeteta, prijave o nestaloj djeci zaprimaju se i putem Nacionalnog telefonskog broja za nestalu djecu 116000 koji takve prijave prosljeđuje policiji. Tijekom 2017. Nacionalni pozivni centar za nestalu djecu zaprimio je 66 telefonskih poziva te šest dojava informacija putem internetske ili Facebook stranice ili e-maila Centra za nestalu i zlostavljaju djecu. Ovaj telefonski broj, koji vodi Centar za nestalu i zlostavljaju djecu, namijenjen je prvenstveno djeci i mladima, no i njihovim roditeljima i skrbnicima i svim drugim građanima koji imaju informacije o nestalom djetetu. Usluga je dostupna 24 sata, a na telefonskoj liniji dežuraju stručnjaci iz područja socijalnog rada, psihologije i socijalne pedagogije koji pružaju emocionalnu, psihološku, pravnu i administrativnu pomoć i podršku obitelji, ali i podršku nestalom djetetu ako im se ono neposredno obrati.

Nesporna je važnost cjelovitog pristupa u slučaju nestanka djeteta. Pravobraniteljica za djecu podržava sve aktivnosti usmjerene na jačanje suradnje policije, socijalne skrbi, zdravstva, odgoja i obrazovanja i organizacija civilnoga društva, zatim osmišljavanje preventivnih programa za djecu i mlade u cilju prevencije uzroka povezanih s pojavnošću nestanaka djece, osnaživanje stručnih radnika sustava obrazovanja, socijalne skrbi i zdravlja, jačanje kapaciteta telefona 116000 za nestalu djecu (treninzi i supervizija za primatelje poziva, priručnici o postupanju) i stvaranje uvjeta za uvođenje Amber Alert⁹⁸ sustava. Stoga podržava i izradu protokola o pos-

98 Univerzalni sustav uzbunjivanja u slučaju nestanka djeteta koji se primjenjuje u SAD-u i većini zemalja EU.

tupanju u slučaju nestanka djeteta te prati rad radne skupine zadužene za njegovu izradu. Protokolom će se urediti faze postupanja svakog pojedinog sudionika uključenog u proces pronalaska nestalog djeteta, od prijave, preko traganja, razmjene informacija do upućivanja i pružanja podrške i pomoći roditeljima (zakonskim zastupnicima), kao i samom djetetu po njegovu pronalasku. Uredit će se pitanja zaštite osobnih podataka djeteta, obvezu pravodobnog uklanjanja podataka o djetetu s interneta nakon pronalaska djeteta, vođenje jedinstvene baze podataka o nestancima djeteta, kao i praćenje njegove provedbe. Radnu skupinu čine predstavnici gotovo svih resora koji su uključeni prilikom nestanka djeteta, a koji su prepoznali važnost donošenja dokumenta koji bi trebao konkretizirati njihovu suradnju te prevladati uočene slabosti u reagiranju sustava na nestanak djeteta.

2.8.4 Štetni i ugrožavajući utjecaji iz okoliša i ostalo

Tijekom 2017. godine primili smo devet pritužbi zbog štetnog utjecaja iz okoliša na zdravlje osoba. Jedna se odnosi na onečišćenje okoliša uslijed nedovoljno čestoga odvoženja spremnika za mješoviti otpad, zbog čega se i pored postavljenih spremnika stvara gomila otpada. Ta pritužba upućuje i na teškoće u ostvarivanju Strategije zbrinjavanja komunalnog i drugog otpada, koji je mogući uzrok onečišćenja zraka i ugrožavanja zdravlja ljudi, osobito djece, a koja se s različitim brzinom i učinkovitošću provodi u gradovima i županijama. Očekuje se da će se planiranim gospodarenjem otpadom izbjeći stvaranje mogućih štetnih imisija za stanovnike gradova i mjesta, koji žive u blizini odlagališta otpada.

Postavljen nam je upit o pravilnom načinu savjetovanja građana u slučaju zamućenja vode za piće u vodoopskrbnom sustavu grada Splita i načina korištenja vode. Navodi se kako je nadležna služba obavijestila javnost o praćenju zamućenosti vode i njenom svakodnevnom uzorkovanju do uspostave dopuštenih graničnih vrijednosti, kada će javnost biti obaviještena o dopuštenom korištenju vode. Do tada je građanima savjetovano provođenje mjere predostrožnosti - prokuhavanja vode za malu djecu. Smatramo zabrinjavajućim takav odnos prema građanima i pitanju važnom za dječje zdravlje. Ovaj primjer ukazuje na potrebu usmjeravanja veće pažnje jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave na tehnološko unaprjeđivanje vodoopskrbnih sustava, osobito u velikim gradovima, što uključuje i odgovarajuću komunikaciju s građanima.

Jedna pritužba se odnosila na navodnu bespravnu gradnju „mosta” između dviju zgrada, o čemu je obaviještena i građevinska inspekcija.

Opasni uređaji i postrojenja - Tijekom 2017. smo zaprimili šest prijava mogućega ugrožavanja zdravlja djece zbog zračenja uređaja (bazna stanica i odašiljač, trafostanica), koji su postavljeni u naseljima, u blizini stambenih zgrada i dječjeg vrtića, za potrebe telekomunikacijskog operatera. Jedna od njih odnosi se na navodnu ugroženost velikog broja učenika iz 30 osnovnih i 20 srednjih škola, u kojima će se koristiti Wi-Fi mreža s brzim pristupom internetu. Ovaj projekt su proveli Microsoft Hrvatska i Hrvatska akademska istraživačka mreža (CARNet) uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta.

Prijavitelje upoznajemo s načinom kojim se provjerava pravilnost postavljanja baznih stanica i jačine zračenja elektromagnetskog polja koje uređaj stvara pri radu, putem Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti (HAKOM). Uz uvažavanje zabrinutosti roditelja za zdravlje djece, valja reći da je hrvatska regulativa u tom području utemeljena na Preporuci Vijeća Europske unije 1999/519/EC o ograničavanju izlaganja ljudi elektromagnetskim poljima (0 Hz-300GHz) i, prema službenim navodima HAKOM-a, u Republici Hrvatskoj se primjenjuju granične razine strože od onih u Preporuci. Učestalost prijava i tijekom prethodnih godina otvara prostor za traženje dodatne stručne provjere stvarnoga djelovanja elektromagnetskoga zračenja na zdravlje ljudi i mogućih načina zaštite danas, u odnosu na okolnosti i vrijeme donošenja spomenute Preporuke Vijeća EU.

U ostalim prijavama građani ukazuju na problem postavljanja telekomunikacijskih uređaja protivno odredbama odluka predstavničkih tijela gradova i općina (kao što je generalni urbanistički plan - GUP) kojima je određeno gdje, na kojoj visini i kojoj udaljenosti od objekata u kojima borave ljudi, uređaji mogu biti postavljeni. U nekim slučajevima građani su prijavili nepropisno postavljeni uređaj građevinskoj inspekciji radi daljnjeg postupanja.

2

Onečišćenje zraka - Problem onečišćenja zraka u gradovima Sisku i Slavonskome Brodu pratili smo putem napisa u medijima o aktivnostima u rafineriji INA/MOL u Sisku (gdje je smanjen opseg rada u pogonu) te rafineriji u Bosanskome Brodu, gdje i dalje često za vrijeme rada pogona rafinerije dolazi do prekomjernog onečišćenja zraka. U tekstovima se navodi kako rafinerija u susjednom Bosanskom Brodu radi mimo svih ekoloških standarda pa su izmjerene granične vrijednosti sumporovodika i lebdećih čestica u zraku često iznad razine propisanih. Aktivnosti Republike Hrvatske u pokušaju rješavanja međunarodnog problema zagađenja zraka u Slavonskome Brodu iz susjedne Republike Bosne i Hercegovine nisu učinkovite, kao ni rad osnovane međunarodne radne skupine vezano za stvaranje preduvjeta za žurnu modernizaciju postrojenja rafinerije u Bosanskom Brodu. Prema dostupnim saznanjima kasni se i sa stvaranjem katastra svih zagađivača okoliša na širem području, kao i u provođenju detaljnih mjerenja kojima bi se utvrdilo koliko koji izvor onečišćenja na širem području Slavonskoga Broda (sagorijevanje ložišta, industrijski procesi, promet) sudjeluje u prekomjernom zagađenju okoliša i onečišćenju zraka na području Slavonskoga Broda. Pozitivnim ocjenjujemo to što putem web portala *Brodportal* građani dnevno mogu saznati podatke o mogućim prekoračenjima koncentracije sumpor dioksida u zraku i preporučenim mjerama zaštite.

105

Oružje i mine - S obzirom na podatke iz prethodnih godina provjerili smo u izvješću Hrvatskog centra za razminiranje (HCR) kako se i tijekom 2017. prema planu kontinuirano provodi razminiranje minski sumnjivih površina. Nije bilo prijava opasnosti od minsko-eksplozivnih sredstava kao ni ugroze ili stradanja od oružja, te se u izvješću navodi da je tome zacijelo pridonijelo i stalno provođenje mjera edukacije policijskih službenika i djelatnika HCR-a u osnovnim školama i raznim drugim prigodama o opasnostima od minsko-eksplozivnih sredstava.

Pirrotehnika - Unatoč provedbi preventivne akcije „Mir i dobro”, koju provodi MUP putem tribina, medija i obilazaka osnovnih škola tijekom kojih se podučava i upozorava djecu i roditelje na moguće ozljeđivanje pri rukovanju eksplozivnim tvarima, bilo je više nesreća s tjelesnim ozljedama djece (ozljede ruku, prstiju i lica/oči) u vrijeme kad je bila dopuštena uporaba pirotehničkih sredstava. O tome su nas informirali i građani propitujući i samo dopuštenje za korištenje tih sredstava. Uvažavajući ugroženost zdravlja i života, prvenstveno djece, pravobraniteljica podržava inicijative za potpunu zabranu prodaje i uporabe pirotehničkih sredstava za osobnu upotrebu, uz iznimku za ograničeno korištenje za organizirane priredbe i događaje.

Životinje - I tijekom 2017. godine Ured pravobraniteljice bio je upoznat s četiri slučaja ugrožavanja sigurnosti djece zbog kretanja pasa bez povodca, odnosno nadzora vlasnika, ugriza psa te onečišćenja javne površine u blizini dječjega igrališta. Prijave su upućene i nadležnom komunalnom redarstvu i policiji radi kažnjavanja prekršitelja, odnosno sprečavanje daljnjeg nedopuštenog ponašanja vlasnika pasa. Smatramo kako bi se dosljednom primjenom kaznenih i prekršajnih odredbi važećih gradskih odluka o komunalnom redu i *Zakona o zaštiti životinja*⁹⁹ prema vlasnicima pasa, glede nepropisnog načina držanja i nadzora kretanja pasa na javnim površinama, postigla učinkovitija zaštita djece u javnome prostoru.

2.9 Diskriminacija

2

106

Ured pravobraniteljice za djecu u 2017. godini primio je 19 prijava u kojima je postupao po *Zakonu o suzbijanju diskriminacije (ZSD)*, a postupao je i po jednom općem predmetu. Najzastupljenije prijave zbog diskriminacije djece su, kao i do sada, u području odgoja i obrazovanja, što je stalni trend. Među prijavama je najzastupljenija **osnova diskriminacije bio invaliditet**, a izostale su prijave po osnovi genetskog nasljeđa, zdravstvenog stanja, spola i spolne orijentacije. Primili smo dvije prijave manje po osnovi etničke pripadnosti, te po jednu prijavu više po osnovama obiteljskog statusa, nacionalnog podrijetla i vjere.

U 14 slučajeva diskriminatorno postupanje prijavljeno je u području obrazovanja, u po jednom slučaju u područjima: sporta, pristupa dobrima i uslugama, socijalne skrbi, stanovanja te diskriminacije općenito. U četiri slučaja prijavljeno je diskriminatorno postupanje prema djevojčicama, u sedam prema dječacima, a u osam slučajeva prema grupi djece. Prijave su se odnosile na postupanja pravnih osoba u tri slučaja, pravnih osoba s javnim ovlastima u dvanaest slučajeva, u dva slučaja na postupanje tijela državne uprave i u dva slučaja na postupanje tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Prijave u 2017. počivaju na manjem broju osnova diskriminacije nego u 2016. Najzastupljenije su bile prijave po osnovi invaliditeta (5), zatim slijede po dvije prijave po osnovama: dobi; nacionalnog podrijetla; vjere i višestruke diskriminacije. Po jedna prijava odnosila se na bračni ili obiteljski status, društveni položaj, imovno stanje, političko ili drugo uvjerenje, rasu, etničku pripadnosti ili boju kože, kao osnovu diskriminacije. Za jednu prijavu nije bilo osnove po ZSD-u.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po osnovama diskriminacije

DISKRIMINACIJSKA OSNOVA	Broj pritužbi
Bračni ili obiteljski status	1
Članstvo u sindikatu	
Dob	2
Društveni položaj	1
Genetsko nasljeđe	
Imovno stanje	1
Invaliditet	5
Jezik	
Nacionalno podrijetlo	2
Obrazovanje	
Političko ili drugo uvjerenje	1
Rasa, etnička pripadnost ili boja kože	1
Rodni identitet ili izražavanje	
Socijalno podrijetlo	
Spol	
Spolna orijentacija	
Vjera	2
Zdravstveno stanje	
Višestruka diskriminacija	2
Nema osnove po ZSD-u	1
UKUPNO	19

U sedam slučajeva prijave su se odnosile na izravnu diskriminaciju, u četiri na neizravnu diskriminaciju, u sljedeća četiri slučaja na uznemiravanje, u dva na propuštanje razumne prilagodbe, u jednom na poticanje na diskriminaciju te u jednom nije bilo moguće utvrditi oblik diskriminacije.

Prijave u kojima se postupalo po ZSD-u raspoređene po oblicima diskriminacije

OBLICI DISKRIMINACIJE	Broj pritužbi
Izravna	7
Neizravna	3
Uznemiravanje	4
Spolno uznemiravanje	
Poticanje na diskriminaciju	1
Propuštanje razumne prilagodbe	2
Segregacija	
Nije moguće utvrditi	2
UKUPNO	19

Ured je, radi ispitivanja prijave, tražio izvješća od prijavljenih tijela i pravnih osoba te drugih tijela nadležnih za zaštitu prava i interesa djece. U četiri slučaja uputili smo preporuke nadležnim tijelima za provođenje nadzora nad prijavljenim tijelom ili osobom ili za neposredno poduzimanje radnji radi otklanjanja diskriminacije i pružanja pomoći i zaštite djeci. U pojedinim slučajevima obaviješteni smo o usvajanju naših preporuka i o stajalištu tijela ili osobe kojima smo se obratili u vezi s prijavom, a u nekima još očekujemo obavijesti o poduzetim aktivnostima. U slučajevima u kojima nije utvrđena osnovana sumnja na diskriminaciju iz ZSD-a postupali smo prema ovlastima iz *Zakona o pravobranitelju za djecu* i ispitivali ostvarivanje drugih prava djece.

U području **socijalne skrbi** pritužba zbog diskriminacije odnosila se pretežno na moguću diskriminaciju po bračnom ili obiteljskom statusu. U osnovi navedene pritužbe bio je problem oko ostvarivanja roditeljske skrbi te susreta i druženja djeteta s roditeljem s kojim ne stanuje, što je povezano s diskriminacijom djece prema obiteljskom statusu. U ovom slučaju nije potvrđena sumnja na diskriminaciju djece u smislu ZSD-a te je Ured nastavio postupati po pritužbi sukladno ovlastima iz *Zakona o pravobranitelju za djecu*.

Od pet prijava diskriminacije djece po **osnovi invaliditeta** tri se odnose na područje odgoja i obrazovanja i to na sustav predškolskog odgoja i obrazovanja. Roditelji se pritužuju na odbijanje upisa djeteta s TUR u vrtić i skraćivanje boravka djeteta u vrtiću¹⁰⁰. Zatražili smo postupanja AZOO-a i prosvjetne inspekcije, a osnivačima vrtića preporučili smo povećano ulaganje sredstava u infrastrukturu, zapošljavanje i edukaciju djelatnika radi poboljšanja položaja djece s TUR u odgoju i obrazovanju te koordinirane aktivnosti radi povećanja kapaciteta i prilagodbe sustava predškolskog odgoja i obrazovanja.

Ovi slučajevi ukazuju na postojanje problema u ostvarivanju prava na predškolski odgoj i obrazovanje jer odluke koje vrtići donose (primjerice skraćeni opseg boravka djeteta u vrtiću, neupisivanje djeteta ili uvjetovanje boravka djeteta s TUR u vrtiću osiguravanjem podrške pomagača za dijete, onemogućavanje sudjelovanja djeteta na izletima) onemogućuju djeci s TUR ostvarivanje potreba i punih potencijala što može biti rezultat njihova nejednakog tretmana u odnosu na ostalu djecu. Primjeri upućuju i na propuštanje razumne prilagodbe sadržaja i pristupa, kao i prostora i opreme, potrebama djece s TUR i na nužnost što hitnijeg donošenja provedbenog propisa kojim bi se uredila podrška za djecu s TUR u vidu pomagača u vrtiću.

100 Više u poglavlju Primjereno obrazovanje djece s TUR.

Pravobraniteljica je javno reagirala putem medija u slučaju dječaka s Down sindromom kojega je svećenik odbio pričestiti zajedno s drugom djecom. Takvo ponašanje svećenika smatramo neprihvatljivim jer ono predstavlja povredu dostojanstva te ponižavajuće i uvredljivo postupanje prema dječaku.

U području sporta primili smo prijavu roditelja prema kojoj je njegovo dijete bilo diskriminirano po osnovi invaliditeta jer mu je bilo onemogućeno snimanje djeteta za vrijeme terapijskog plivanja. Zatražili smo izvješće grada i sportskog objekta u čijem se sastavu nalazi gradski bazen, a obavijesti o poduzetim aktivnostima još očekujemo.

Prijava zbog diskriminacije po osnovi **obiteljskog statusa** odnosila se na nemogućnost ostvarivanja novčane naknade za umanjene kakvoće življenja na području utjecaja građevine namijenjene zbrinjavanju otpada, za unuku vlasnika nekretnine koja živi zajedno s djedom. Prema prvotnoj odluci grada ovu novčanu naknadu bilo je moguće dodijeliti samo članovima uže obitelji (roditeljima i djeci). Zatražili smo izvješće gradskih vlasti te im naglasili da takva odluka djecu (unuke) koja žive na tom području stavlja u nepovoljniji položaj. Stoga su u novom zaključku ove odluke gradske vlasti predvidjele proširenje kruga ovlaštenika naknade i na članove šire obitelji (djedove i bake, snahe i zetove, braću i sestre, unuke i praunuke) vlasnika nekretnine koji imaju prijavljeno prebivalište i borave na području utjecaja odlagališta otpada.

Iako ove godine nije bilo prijava diskriminacije po osnovi bračnog statusa, nastavili smo pratiti prijavu iz 2015. koja se odnosila na odbijanje sufinanciranja troškova boravka djeteta u dječjem vrtiću zato što otac nema hrvatsko državljanstvo nego samo pravo privremenog boravka. Općini, na čije su se uvjete upisa u dječji vrtić roditelji žalili zbog diskriminacije, uputili smo preporuku da izmijeni/ukine sporne odredbe kojima je omogućeno sufinanciranje boravka djeteta u vrtiću samo ako oba roditelja imaju prebivalište na području općine, odnosno stalno boravište ako su strani državljani. Preporuku smo uputili kako u nepovoljniji položaj ne bi bila dovedena ona djeca čiji jedan roditelj, zbog različitih životnih ili obiteljskih okolnosti, nema prebivalište u općini (ako su roditelji razvedeni ili su prekinuli izvanbračnu zajednicu, ako jedan roditelj živi u općini, a drugi ima prebivalište u drugom gradu, općini ili državi i sl.). Ove je godine nadležni Upravni sud odbio tužbeni zahtjev jer nije u nadležnosti županije razmatrati zakonitost odluke općine. To obavljaju uredi državne uprave u županijama i nadležna središnja tijela državne uprave, svatko u svojem djelokrugu, sukladno posebnom zakonu. U tijeku je postupak po žalbi pred Visokim upravnim sudom.

Od slučajeva diskriminacije po osnovi **osnovi dobi** navodimo prijavu koja se također odnosi na odbijanje sufinanciranja troškova boravka djeteta u dječjem vrtiću za dijete koje je mlađe od tri godine, a ne pohađa matični vrtić u mjestu prebivališta, već vrtić na području županije. Preporučili smo općini da prilikom priznavanja prava na sufinanciranje troškova boravka djeteta u dječjem vrtiću izostavi dobno ograničenje (na djecu od tri godine i stariju), odnosno, da omogući sufinanciranje boravka u dječjim vrtićima na području županije, posebno ako djeca zbog nedostatka mjesta ne mogu ostvariti upis u matičnom vrtiću.

Prijava zbog diskriminacije po osnovi **imovnog stanja** odnosila se na nejednako trajanje zimskog odmora i različit početak drugog polugodišta u školama. Još prošle godine, odmah po najavi odluke MZO-a da će djeci koja idu na skijanje biti opravdan izostanak s početka nastave u drugom polugodištu, javno smo reagirali i izrazili stajalište kako obrazloženje o mogućem produženju zimskih praznika u kojem se izrijekom navodi kako će se opravdati izostanak djece s nastave na početku drugog polugodišta ako su njihovi roditelji planirali odlazak na skijanje, stvara temelj za diskriminaciju djece po imovnom stanju i stvara razlike zasnovane na vrsti odmora, rekreacije ili zabave koju preferiraju. MZO je u konačnici odstupio od prvotnoga obrazloženja, no, prijava iz ove godine ukazuje na široki doseg štetnih učinaka koje je za djecu imalo neopravdano razlikovanje.

Dvije prijave zbog diskriminacije po osnovi **vjere i uvjerenja** odnosile su se na vršnjačke sukobe i nasilje u školi zbog vjeroispovijesti. Obratili su nam se roditelji učenika osnovnih škola s prijavom fizičkih napada i verbalnih uvreda prema djeci različite vjeroispovijesti. Obratili smo se škola, AZOO-u i prosvjetnoj inspekciji. Iz izvješća jedne škole vidljivo je da je sankcionirala nasilna ponašanja te poduzela preventivne mjere, dok je u slučaju druge škole AZOO preporučio provedbu ciklusa radionica o nenasilnom rješavanju vršnjačkih sukoba. Radi izgrađivanja odnosa tolerancije i poštovanja prava djece različitih vjera i/ili uvjerenja, u povodu početka školske godine 2017./2018., MZO-u smo ponovili preporuku za provođenje preventivnih programa radi učenja djece o prihvaćanju različitosti, toleranciji i nediskriminaciji. S obzirom na važnost pravovremene i jasne reakcije odgojno-obrazovnih radnika i za njih su potrebne dodatne edukacije o zaštiti djece od diskriminacije.

2

109

Od slučajeve diskriminacije po **osnovi nacionalnog podrijetla** navodimo prijavu koja se odnosi na vrijeđanje, ismijavanje i uznemiravanje učenice srpske nacionalnosti od strane profesorice. Organizacija civilnog društva pritužila se na diskriminatorno ponašanje profesorice zbog kojega se učenica ispisala iz škole. Zatražili smo izvješće od škole, MZO-a, AZOO-a, policije i općinskog državnog odvjetništva. Državno odvjetništvo odlučilo je kako ponašanje profesorice nije ostvarilo elemente kaznenog djela iz čl. 125. st. 1. Kaznenog zakona (KZ/11) jer „*njezino ponašanje kod učenice nije dovelo do uskraćivanja ili ograničavanja ili uvjetovanja prava na stjecanje dobara ili primanje usluga, obavljanja djelatnosti, zapošljavanja ili napredovanja na temelju neke od osnova diskriminacije ili davanje drugome povlastica ili pogodnosti*“. Školski odbor osudio je ponašanje profesorice te je donio odluku o upućivanju profesorice na ovlaštenu procjenu radne sposobnosti što je ona odbila pa joj je ravnatelj otkazao ugovor o radu zbog kršenja obveza iz radnog odnosa.

Nastavili smo pratiti slučaj diskriminatornog ponašanja učiteljice prema učenicima, pripadnicima srpske nacionalne manjine koji se školuju na manjinskom jeziku i pismu, što je bio predmet našeg postupanja i prošle godine. Učiteljica je zbog uznemiravanja učenika na nastavi, iznošenjem političkih stavova i diskriminatornim obraćanjem djeci, proglašena krivom zbog prekršaja uznemiravanja. Dok osuđujuća presuda prekršajnog suda ne postane pravomoćna, učiteljica i dalje radi s djecom. Škola je za to vrijeme osigurala pojačan stručno-pedagoški nadzor nad njezinim radom. Prema obavijesti škole, ove je godine Visoki prekršajni sud ukinuo pobijanu presudu te predmet vratio prvostupanjskom sudu. U obrazloženju presude dovedeno je u pitanje da je okrivljena uopće počinila prekršaj te je navedeno kako je sud u prvom stupnju propustio dokazati vezu između diskriminatornog postupanja i neke od diskriminacijskih osnova čime je pogrešno utvrdio činjenično stanje.

Neprihvatanje različitosti te nepripremljenost i neosposobljenost odgojno-obrazovnih djelatnika za izazove odgoja i obrazovanja djece u multikulturalnom i pluralističkom društvu može ostaviti negativne posljedice na djecu i njihov odnos prema drugima. Stoga ponovno naglašavamo potrebu kontinuiranog usavršavanja i osposobljavanja odgojno-obrazovnih djelatnika za odgoj i obrazovanje učenika o ljudskim pravima i pravima djeteta.

Prijava zbog diskriminacije po osnovi **etničke pripadnosti** odnosila se na diskriminatorno postupanje potencijalnih poslodavaca prema učenicima pripadnicima romske nacionalne manjine prilikom sklapanja ugovora o naukovanju. Ovom problematikom bavili smo se i prijašnjih godina. Iz ravna diskriminatorna praksa potencijalnih poslodavaca ukazuje na otežani pristup srednjoškolskom obrazovanju za romsku djecu. Stoga smo naše preporuke ponovili MZO-u u okviru preporuka na početku šk. god. 2017./2018. Preporučili smo da MZO upozori škole da dodatno pomognu djeci pripadnicima romske nacionalne manjine i aktivno posreduju pri odabiru poslodavaca kod kojih će djeca pohađati praktični dio kurikuluma strukovnog obrazovanja.

Primili smo dvije prijave zbog **višestruke diskriminacije**. U jednom slučaju višestruka diskrimina-

cija odnosila se na uznemiravanje osnovnoškolaca od strane odgojno-obrazovnih djelatnika po osnovi spola, rodnog identiteta i spolne orijentacije. U konkretnom slučaju nismo mogli postupati s obzirom na općenitost i nekoherentnost navoda u prijavi, no smatramo je važnom kao obavijest i prijedlog za daljnje razmatranje navedenih pitanja s ciljem zaštite prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Valja podsjetiti kako je Odbor za prava djeteta UN-a preporučio Republici Hrvatskoj da potiče međukulturni i međureligijski dijalog u lokalnoj zajednici i školi; da spriječi diskriminaciju siromašne djece, pripadnika manjina i stranaca, bolesne djece i drugih marginaliziranih skupina. Radi zaštite djece pripadnika romske manjine Odbor je preporučio Hrvatskoj da spriječi segregaciju romske djece i osigura njihovu integraciju.

Kao i prethodnih godina, najviše prijava diskriminacije djece je u području odgoja i obrazovanja što je još jedan pokazatelj nužnosti organiziranja edukacije o ZSD za sve odgojno-obrazovne radnike te stručnog usavršavanja za poučavanje djece o tome što je diskriminacija i kako je spriječiti. Najveći broj prijava na osnovi invaliditeta upućuje na potrebu kontinuiranog usavršavanja i osposobljavanja odgojno-obrazovnih djelatnika o pravima djece s TUR.

2.10 Ostala prava i nenadležnost

U 2017. Ured pravobraniteljice za djecu zaprimio je 42 upita i zamolbe za pomoć i postupanje koji ne spadaju u područje stvarne nadležnosti pravobraniteljice za djecu jer se nisu odnosili na povrede prava djece - osoba mlađih od 18 godina.

Sadržaj podnesaka obuhvaća gotovo sva područja društva u kojima može doći do povrede prava odraslih osoba. Navodimo neke od razloga obraćanja pravobraniteljici za djecu: nezadovoljstvo majke zbog neostvarenog uzdržavanja za dijete, a vezano za dugotrajnost prethodno vođenog kaznenog postupka (dijete je već u dvadesetim godinama); studentica pita za obvezu roditelja da plaća uzdržavanje za nju za vrijeme studija; upit o obvezi vraćanja nepripadno primljene novčane naknade za korištenje dopusta za njegu djeteta po traženju HZZO-a; prijava zanemarivanja potreba odraslih osoba s invaliditetom u obitelji; upit kako ostvariti invalidsku mirovinu; zahtjev za ostvarivanje prava na rad s polovicom radnog vremena; zahtjev za pomoć radi premještanja na rad u drugo mjesto rada; zatražena pomoć radi zamjene kazne zatvora mjerom rada za opće dobro; prijava protiv policijskog službenika u postupanju prema odrasloj osobi; prijava majke punoljetnog srednjoškolca zbog ponašanja profesora prema njemu; zaposlenici šalju prigovor na izbor ravnatelja; anonimna prijava o nepravilnosti vođenja ostavinskog postupka na štetu poslovno nesposobne odrasle osobe; punoljetni maturant pita za nadležnost pravobraniteljice za djecu; pitanje zaštite prava odrasle osobe na fotografiranje dijelova zgrade.

Podnositelji su upućivani na koji način mogu potražiti rješenje problema ili zaštitu svojih prava ovisno o području i sustavu o kojem je riječ (radni odnosi, obrazovanje, mirovinski ili sustav socijalne skrbi, obiteljski odnosi). Neki su upiti proslijeđeni nadležnim tijelima, uključujući i druge pravobraniteljice, uz obavijest podnositelju o prestanku postupanja i nenadležnosti pravobraniteljice za djecu zbog ograničenja vezanih uz dob djeteta.

Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje

3

111

Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu - MMS stalno je savjetničko tijelo pravobraniteljice za djecu koje djeluje od 2010. godine. Čini ga dvadesetero djece iz cijele Hrvatske u dobi od 12 do 18 godina, kojoj mandat traje tri godine. Na kraju svoga mandata članovi MMS-a, na temelju dječjih prijava pristiglih na natječaj, izabiru novu generaciju MMS-a, uz sudjelovanje pravobraniteljice i odraslih savjetnica koje prate njihov rad.

Članovi MMS-a su savjetnici i suradnici pravobraniteljice te svojevrsni ambasadori, koji svojim vršnjacima prenose informacije o radu MMS-a i pravobraniteljice te ih upoznaju s dječjim pravima i njihovom zaštitom. U okviru svoje savjetničke uloge oni upoznaju pravobraniteljicu sa svojim stajalištima o položaju djece u društvu, s problemima s kojima se djeca suočavaju u sredinama u kojima žive te predlažu načine njihovog rješavanja. Svoju savjetničku ulogu ostvaruju u neposrednom kontaktu s pravobraniteljicom i djelatnicima Ureda pravobraniteljice za djecu te putem zatvorenog elektroničkog foruma, gdje razmjenjuju mišljenja. Svaki član zastupa vlastito mišljenje i predstavlja samoga sebe, a ne neku skupinu, svoju školu ni grad. U raspravama na forumu članovi MMS-a trajno su aktivni, što je važno radi održavanja kontinuiteta razmjene mišljenja između sastanaka.

Djeca se za članstvo u MMS-u kandidiraju sama, putem javnog natječaja. O objavljivanju natječaja obavještavamo i Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) putem kojeg pozivamo sve osnovne i srednje škole na suradnju, ponajprije da omoguće da svi učenici doznaju za natječaj te da pomognu da se prijave svi koji to žele. Danas je aktivna četvrta generacija MMS-a čiji je mandat započeo u rujnu 2017. i traje do rujna 2020.

Aktivnost MMS-a u protekloj je godini bila posebno obilježena dvjema aktivnostima: provođenjem vršnjačke ankete o tome kakav televizijski sadržaj žele djeca i mladi u nekoliko škola koje pohađaju mladi savjetnici te izborom četvrte generacije MMS-a i početkom njihovoga rada. U 2017. su održana tri dvodnevna sastanka MMS-a i četiri jednodnevna sastanka. Jednodnevni sastanci organizirani su u Uredu pravobraniteljice u Zagrebu i regionalnim uredima u Osijeku, Rijeci i Splitu, i to s novoizabranim članovima četvrte generacije MMS-a i njihovim roditeljima/skrbnicima. Na njima su aktivnu ulogu imali i neki članovi treće generacije Mreže. Članovi MMS-a su bili aktivni i u sudjelovanju na skupovima u kojima je tema rasprave bila participacija djece u društvu.

Sastanci Mreže mladih savjetnika - Prvi godišnji dvodnevni sastanak MMS-a na nacionalnoj razini održan je 7. i 8. travnja 2017., u Donjoj Stubici u Termama Jezerčica. Glavne aktivnosti na sastanku bile su pripreme za provođenje vršnjačke ankete o televizijskim emisijama za djecu i mlade te za pokretanje natječaja za izbor novoga saziva MMS-a.

Članovi MMS-a su prošle godine odlučili da će sami u svojim školama provesti anketu o interesima, navikama i željama svojih vršnjaka u vezi s praćenjem televizijskih programa. Taj je plan potekao iz rasprave i nezadovoljstva mladih sadržajima koji im se nude na televiziji, odnosno, iz želje da tv-nakladnici više uzimaju u obzir mišljenja djece i mladih pri izboru i emitiranju sadržaja namijenjenih mladoj pub-

lici. Članovi MMS-a načinili su kratki anketni upitnik o tv-programu, o njemu su raspravljali na svojem zatvorenom e-forumu, a na sastanku „uživo” dodatno su ga korigirali i s odraslim savjetnicama pravobraniteljice dogovorili korake u njegovoj provedbi. Dogovorili su da će istraživanje provesti u svibnju, a rezultati vršnjačke ankete poslužiti će za izradu preporuka MMS-a televizijskim nakladnicima.

Vršnjačka istraživanja predstavljaju jedan od oblika dječje participacije, odnosno sudjelovanja u društvu. Pravo djece na participaciju jedno je od četiri temeljna načela Konvencije o pravima djeteta te su poticanje i razvoj dječje participacije važna zadaća i pravobraniteljice za djecu i svih ustanova i organizacija koje rade s djecom. Dječja participacija tema je i UNICEF-ovog istraživanja, čiji su voditelji prepoznali u modelu rada MMS-a jedan od vrijednih oblika dječjega sudjelovanja. Na tom sastanku članovi MMS-a su se pripremali i za sudjelovanje u javnom predstavljanju rezultata UNICEF-ove „Analize stanja dječje participacije u Hrvatskoj” koje je najavljeno za svibanj.

Na sastanku je bilo govora i o predstojećem natječaju za izbor novih članova MMS-a. Članovi su razgovarali na koji način mogu pridonijeti animiranju djece da se jave na natječaj za novi saziv MMS-a. Osvrnuli su se na svoj trogodišnji mandat i s pravobraniteljicom i odraslim savjetnicama podijelili svoje uvide o tome kakvo je iskustvo za njih bilo sudjelovanje u radu MMS-a, koji su im sadržaji rada i aktivnosti bili najzanimljiviji i koje su im informacije bile potrebne i korisne. To je bila i prilika da predlože moguća poboljšanja i izmjene u radu s novom generacijom MMS-a. Članice MMS-a navodile su koliko je za njih važno iskustvo sudjelovanja u Mreži i koliko je važno omogućiti djeci takav način angažiranja u zastupanju prava djeteta te su izrazile spremnost maksimalno se angažirati i u izboru i u uvođenju u rad novih članova.

Drugi, ujedno završni sastanak treće generacije MMS-a održan je u Donjoj Stubici 22. i 23. rujna 2017. Članovi MMS-a i odrasle savjetnice na tom su sastanku izabrali djecu-savjetnike koja će biti novi članovi MMS-a i savjetovati pravobraniteljicu u sljedeće tri godine. Bio je to za njih uzbudljiv i važan događaj jer su se našli pred odgovornom zadaćom izbora svojih „nasljednika”. Naravno, bilo je i tuge zbog rastanka sad već izvrsno uhodanoga tima, ali i ponosa zbog mnogih zajedničkih postignuća.

Na poziv pravobraniteljice za djecu upućen u svibnju djeci i mladima da se prijave za buduće članove novoga saziva njezine Mreže mladih savjetnika koji će tu dužnost obavljati od jeseni 2017. do 2020. godine, prijavilo se devedesetak djece iz cijele Hrvatske. Među njima je, na temelju dječjih istaknutih kandidatura, trebalo izabrati 20 članova tako da budu zastupljene i djevojčice i dječaci u dobi od 12 do 16 godina iz svih hrvatskih regija. Iskusni MMS-ovci pažljivo su proučavali prijave u kojima su se djeca predstavila, ističući posebno one svoje osobine za koje smatraju da ih kvalificiraju za buduće mlade savjetnike pravobraniteljice. Mladi kandidati su, među ostalim, odgovorili i na pitanje „Što bi pravobraniteljica trebala znati o tome kako je biti dijete u Hrvatskoj danas?”, a u svojim su odgovorima otvorili brojne raznovrsne teme. Bilo je mnogo izvrsnih kandidatura i zato izbor nije bio jednostavan, ali ipak je uspješno obavljen.

Drugi dan rada „staroga” MMS-a protekao je također u radnoj atmosferi jer je trebalo obraditi završne rezultate ankete koju su pojedine članice MMS-a provele u svojim školama prema modelu vršnjačkoga istraživanja. Riječ je o anketi pod naslovom „Kakav televizijski program žele djeca i mladi”, u kojoj je sudjelovalo oko 300 učenika. Učenici su odgovorili na pitanja o svojim navikama i sklonostima u praćenju tv-programa. Većina je navela da nisu zadovoljni programom za djecu i mlade te su naveli razloge (previše reklama i repriza, premalo sadržaja za mlade, nedostatak zanimljivih sadržaja itd.), a na kraju su naveli dječje emisije koje su voljeli gledati, kao i kakve bi trebale biti dobre emisije za djecu i mlade. Na temelju istraživanja i svojih prethodnih rasprava članice MMS-a pripremile su vlastite preporuke televizijskim nakladnicima. Aktivno sudjelovanje u vršnjačkome istraživanju, koje su članovi MMS-a sami inicirali i većinom sami ostvarili za njih je bilo novo i zanimljivo iskustvo.

Tijekom dvodnevna rada članice MMS-a (na zadnjem sastanku okupilo se 17 djevojaka) ujedno su se osvrnule na dosadašnja ostvarenja tijekom trogodišnjega mandata, vrednovale ostvarene rezultate, isticale svoja najvrednija i najdraža postignuća te su istaknule i neke od izazova i predložile promjene i inovacije za rad buduće generacije MMS-a. Osim spoznaje o važnosti sudjelovanja djece

u različitim područjima života, rad u MMS-u svakom svome članu donio je i neka vrijedna iskustva koja su pridonijela njegovom osobnome rastu, što su mnoge članice posebno istaknule na rastanku.

Za kraj, pozdravile su se s pravobraniteljicom i njezinim suradnicama, primivši prigodne zahvalnice i darove koje će ih podsjećati na rad u Mreži mladih savjetnika. Priču o svome doživljaju MMS-a i radu treće generacije ove savjetničke mreže ispričale su i na stranicama „Spomenara” MMS-a. Treći saziv MMS-a uspješno je završio s radom i pokazao da djeca mogu biti aktivni i dragocjeni sugovornici i sudionici u svim područjima života, ako im se za to pruži odgovarajuća prilika.

Nakon održanog izbora za četvrtu generaciju MMS-a sva djeca koja su se javila na natječaj dobila su pismo u kojem su obaviještena o ishodu izbora. Onima koji nisu izabrani za članove Mreže pravobraniteljica je zahvalila na kandidaturi, pozvala ih je da prate aktivnosti, rad i prijedloge MMS-a, da posjete našu web stranicu te da nam svaki svoj prijedlog u vezi sa zaštitom prava djece pošalju na adresu mojglas@dijete.hr, koja je predviđena upravo za obraćanja djece.

Djeca koja su izabrana među 20 budućih članova MMS-a sa svojim su roditeljima/skrbnicima tijekom listopada i studenoga pozvana na jednodnevne sastanke u urede u Splitu, Rijeci, Osijeku i Zagrebu. Na tim sastancima su buduć mladi savjetnici i njihovi roditelji dobili informaciju o načinu rada Ureda pravobraniteljice za djecu te o funkcioniranju MMS-a. Budući članovi imali su priliku susresti se i s nekoliko članova treće generacije MMS-a koji su s njima podijelili svoje iskustvo sudjelovanja u radu Mreže. Roditelji su pozvani da kroz pružanje podrške djeci za njihovo sudjelovanje u MMS-u pridonese njegovom radu. Nakon dobivenih informacija djeca su još jednom potvrdila svoju želju i motivaciju za sudjelovanje u radu Mreže.

Već na ovom sastanku mladi savjetnici su bili uključeni u prvu aktivnost. Nakon dobivanja informacija o cilju i svrsi istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”, koje Ured pravobraniteljice provodi u osnovnim i srednjim školama oni su odraslim savjetnicama dali svoj osvrt na način provođenja fokus-grupa i temu istraživanja. Dvojica kandidata su nakon sastanka procijenila da se ne mogu posvetiti radu u MMS-u, što je zahtijevalo pronalaženje njihovih zamjena među kandidatima prijavljenima na natječaj.

Treći ovogodišnji, ujedno i prvi dvodnevni sastanak svih članova novoga saziva MMS-a održan je 24. i 25. studenoga 2017. u Donjoj Stubici. Novi članovi MMS-a došli su iz Zagreba, Zlatara, Karlovca, Osijeka, Suhopolja, Hreljina, Tinjana, Pićna, Splita i Solina. Tom su se prilikom prvi put svi međusobno upoznali, dogovorili o načinu timskoga rada i započeli s planiranjem svojega budućega rada u ulozi savjetnika, suradnika i „ambasadora” pravobraniteljice za djecu. Bio je to i prvi susret s novoizabranom pravobraniteljicom za djecu Helencom Pirnat Dragičević.

Na sastanku su se članovi MMS-a dogovorili o načinu rada u grupi, donijeli vlastita pravila ponašanja na zatvorenom e-forumu u kojem će raspravljati o temama koje smatraju važnima te se dogovorili o načinu komuniciranja s javnošću i medijima. Kroz raznovrsne oblike učenja kroz igru i rad u manjim skupinama detaljnije su se upoznali sa sadržajem Konvencije o pravima djeteta, uočavali razlike između želja i potreba te raspravljali o pojedinim pravima. Otkrili su i da za neka od svojih prava do tada nisu ni znali, primjerice, za pravo na pristup informacijama ili pravo na slobodu udruživanja.

Mladi savjetnici također su razgovarali o tome što očekuju od svojega angažmana u MMS-u, kojim bi se temama posebno željeli baviti, što smatraju osobito važnim, kao i o tome kako bi se i djeci i odraslima moglo pomoći da bolje upoznaju i razumiju dječja prava, odnosno da ih poštuju.

Završni blok aktivnosti bio je posvećen medijima. Najprije su članovi MMS-a razgovarali o tome koji i kakvi sadržaji bi bili poželjni i zanimljivi u televizijskim emisijama za djecu i na koji način bi se kroz dječji tv-program moglo govoriti o pravima djece. Na kraju su zajednički razmišljali o tome na koji način bi u javnosti mogli predstaviti ulogu i rad MMS-a i svoju suradnju s pravobraniteljicom.

Novi MMS-ov tim na dvodnevnom se sastanku upoznao, sprijateljio i dobrim dijelom uhodao kao aktivna i povezana skupina ravnopravnih suradnika. Njihova očekivanja od budućeg zajedničkog rada su velika, a pokazali su da imaju što reći i da mnogo toga znaju. Kroz rasprave na e-forumu oni će u trogodišnjem mandatu razvijati svoje originalne inicijative, pristupe i metode rada.

Ostale aktivnosti MMS-a i sudjelovanja - Osim sudjelovanja na sastancima MMS-a i u raspravama na e-forumu, članovi MMS-a aktivno su radili na promociji *Konvencije o pravima djeteta*, uloge pravobraniteljice za djecu i MMS-a u susretima s djecom i mladima te kroz sudjelovanje na okruglim stolovima, na konferencijama i u medijima.

Tri članice treće generacije MMS-a su, na poziv UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku 5. svibnja 2017. u Zagrebu sudjelovale u predstavljanju UNICEF-ove studije *„Poštujmo, uključimo, uvažimo: Analiza stanja dječje participacije u Hrvatskoj”*. Riječ je o detaljnoj i sveobuhvatnoj analizi stanja dječje participacije u našoj zemlji, koja donosi širok pregled načina na koji se nastoji uvažiti mišljenje svakog djeteta u obrazovanju, zdravstvu, pravosuđu i socijalnoj skrbi. Ujedno je iznimno vrijedan pokazatelj razine ostvarenja toga prava djeteta, a preporuke koje iz nje proizlaze pokazuju smjer u kojem bi trebalo ići s ciljem postizanja željenih pozitivnih pomaka - od deklarativnog prema stvarnom sudjelovanju djece u našem društvu. Članice MMS-a su na predstavljanju studije govorile o svom iskustvu sudjelovanja u MMS-u.

U Zagrebu je 16. svibnja 2017. godine, u okviru 9. međunarodne konferencije ERFCON 2017., organizirane u povodu 55. godišnjice djelovanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održana predkonferencija pod nazivom „Growing resilience: researching beyond academia”. Na poziv organizatora i pravobraniteljice za djecu na tom su skupu sudjelovale i dvije članice MMS-a koje su odraslim stručnjacima u panel-diskusiji govorile o svojem iskustvu kreiranja i provođenja vršnjačkog istraživanja MMS-a o temi „Kakav televizijski program žele djeca i mladi”. One su tom prilikom podijelile i svoje iskustvo ostvarivanja prava na sudjelovanje u MMS-u. Odgovorile su i na pitanje poznate stručnjakinje Ann Masten sa Sveučilišta u Minnesoti o tome na koji način djeca i mladi mogu biti potaknuti i osnaženi na sudjelovanje u odgojno-obrazovnome sustavu. Istaknule su kako je važno kreirati okruženje u kojem će se djeca i mladi osjećati pozvanima na sudjelovanje i u kojem će osjećati da imaju utjecaj na procese donošenja odluka koje ih se tiču.

Na poziv UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku tri članice MMS-a sudjelovale su u emisiji HRT-a *„Dobar dan, Hrvatska”*, na Međunarodni dan prava djeteta, 20. studenoga 2017. godine. UNICEF na taj dan u cijelom svijetu poziva tvrtke, medije i institucije da svojim inicijativama organiziraju susrete s djecom u kojima će djeca biti u prilici izražavati svoje mišljenje o tome kako ostvaruju svoja prava. Tako su članice MMS-a, zajedno s predstojnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentinom Otmačić, s voditeljima u studiju razgovarale o svojem viđenju situacije u našoj zemlji u pogledu ostvarivanja prava djeteta.

Članovi treće generacije MMS-a aktivno su sudjelovali na tribinama organiziranim u prigodi 10. godišnjice rada Ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu, Osijeku i Rijeci na kojima su prisutne upoznali s aktivnostima i radom MMS-a te svojim iskustvima ostvarivanja prava na sudjelovanje. Sudjelovali su i na konferencijama za novinare u Zagrebu: na press konferenciji koju je pravobraniteljica održala u povodu objave natječaja za izbor nove generacije MMS-a i na konferenciji uoči otvaranja Festivala prava djece.¹⁰⁰

Članovi MMS-a veoma su aktivni i u raspravama na elektroničkom forumu zatvorenog tipa u kojima, među ostalim, raspravljaju o temama koje se odnose na različite pojavne oblike nasilja u društvu, zatim na zaštitu zdravlja, situaciju u obrazovnom sustavu i u medijima u pogledu zaštite dobrobiti djece.

U raspravama djecu potičemo na aktivan pristup problemima koje uočavaju u društvu te ih motiviramo na promišljanje načina na koje bi svi dionici u društvu mogli pridonijeti njihovom rješavanju. Takav pristup, uz puno poštovanje i uvažavanje iskazanih stavova i mišljenja djece, okosnica je našega rada.

Izdvojena područja zaštite prava djece

4

(Prijedlozi za izgradnju cjelovitog sustava zaštite prava djece)

115

Poglavlje *Izdvojena područja zaštite prava djece* donosi priloge koji detaljnije prikazuju stanje i uočene probleme te aktivnosti i inicijative pravobraniteljice za djecu u pojedinim područjima zaštite prava djece, za koja smatramo da zaslužuju dodatno i zasebno razmatranje zato što se odražavaju na više područja prava djece, a kojima se kontinuirano bavimo ili su obilježila rad pravobraniteljice za djecu u protekloj godini.

Među njima su zaštita prava djece pripadnika nacionalnih manjina, zatim prava djece s problemima u ponašanju, prava djece čiji su roditelji u zatvoru, zaštita prava djece u medijima te zaštita prava i interesa djece u migracijama, odnosno *djece u pokretu*.

4.1 Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

I u ovom izvještajnom razdoblju najizraženije područje kršenja prava djece pripadnika nacionalnih manjina je odgojno-obrazovni sustav. Dostupnost odgoja i obrazovanja, posebice ranog i predškolskog odgoja i dalje je problem za djecu pripadnike romske nacionalne manjine. Radi potpunijega uvida u postojeće stanje, osim pojedinačnih prijava, informacije dobivamo kroz kontakte s predstavnicima nacionalnih manjina, iz medija, od nadležnih institucija i tijela uprave, sa stručnih skupova, istraživanja, sudjelovanja na projektima, iz sudske prakse te izvješća državnih institucija i nevladinih organizacija.

Prava djece pripadnika romske nacionalne manjine - Za razliku od prijašnjih godina, za ovu su godinu specifične povrede prava djece u sustavu osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja. Osim područja školovanja, bavili smo se i zdravstvenim pravima, pravosudno-zaštitnim pravima te ekonomskim pravima djece.

 Prema podacima MZO-a, tijekom školske godine 2016./2017. predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćeno je 1118 djece pripadnika romske nacionalne manjine, od toga je 466 djece polaznika predškole. Osnovnoškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćeno je 5263 učenika, dok ih je 820 u sustavu srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Prije razmatranja mogućnosti za odgoj i obrazovanje nužno je sagledati život djece pripadnika romske nacionalne manjine iz više različitih aspekata. Segregacija i izoliranost romskih naselja, predrasude prema romskoj zajednici, visoka stopa siromaštva te neprimjereni životni uvjeti otežavaju uključivanje romske djece u sustav odgoja i obrazovanja. Osim toga, u romskim naseljima nisu dovoljno dostupne usluge za rani razvoj. Socijalni radnici i druge službe usmje-

rene na zajednicu imaju premalo kontakata s romskim zajednicama. To romske roditelje i njihovu djecu dodatno stavlja u nepovoljan položaj jer romske obitelji nemaju dostatan pristup informacijama.

4

116

Iako Hrvatska poduzima određene mjere za povećanje obuhvata romske djece u sustavu **predškolskoga odgoja i obrazovanja**, mišljenja smo da te mjere nisu dostatne. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (MZO) i dalje osigurava sufinanciranje cijene predškolskog odgoja iz sredstava državnog proračuna, dok ostatak sufinanciranja do punog iznosa osigurava lokalna zajednica te je tako dječji vrtić za pripadnike romske nacionalne manjine besplatan. No, i dalje zamjećujemo da se programi predškole ne provode jednako u svim sredinama. Za osiguravanje kvalitetnog odgoja i obrazovanja, koji će biti jednako dostupan svakom djetetu, bez obzira na to gdje živi, potrebno je usklađivanje i usuglašavanje aktivnosti i mjera državnih tijela kao i lokalnih vlasti. Budući da predškolski odgoj nije obavezan te je decentraliziran i oslanja se na odgovornost lokalnih vlasti, dostupnost ovisi o financijskom kapacitetu lokalnih zajednica. Inkluzivno obrazovanje romske djece preduvjet je njihove kvalitetnije uključenosti u društvenu zajednicu te je stoga posebice važno djecu uključiti u sustav ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, kako bi što bolje svladala hrvatski jezik i uz svoje vršnjake usvojila socijalizacijske vještine primjerene dobi. Ovdje smatramo potrebnim istaknuti preporuku pravobraniteljice koju je uputila Vladi RH još 2012. godine o nužnosti uvođenja obaveznog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole. I u *Nacionalnoj strategiji za uključivanje Roma 2013.-2020.*, kao važan cilj navedeno je povećanje obuhvata romske djece predškolskim odgojem i obrazovanjem te se mjera uključivanja u predškolsku ustanovu predviđa najmanje u trajanju od dvije godine prije početka polaska u školu.

U pogledu **osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja** postoje mnoge prepreke odgojno-obrazovne uključivanju romske djece: etnička segregacija po razrednim odjelima, ponavljanje razreda, prerano napuštanje školovanja, niska motivacija učenika, niska očekivanja nastavnika te nedostatak interkulturalnih sposobnosti nastavnika. Ovu godinu obilježila su obraćanja škola u vezi s velikim brojem izostanaka romskih učenika, a jedan dio škola žalio se i na ponašanje pojedinih romskih učenika u školi. Česta je praksa da se učenike zbog velikoga broja neopravdanih sati upućuje na ponavljanje razreda. Primjerice, u jednom slučaju obratila nam se osnovna škola u kojoj učenik po peti puta ponavlja prvi razred zbog velikoga broja izostanaka. To upućuje na nedovoljnu povezanost škola i centara za socijalnu skrb što se reflektira u neuspjelim pokušajima rješavanja problema zanemarivanja školovanja romske djece. Odgojno-obrazovne institucije, CZSS-i i roditelji trebaju biti partneri koji će zajedničkim djelovanjem stvarati uvjete za potpuni rast i razvoj djece. Škole se često žale na lošu suradnju s roditeljima ili se pritužuju da ne mogu stupiti u kontakt s njima. Također se često pritužuju na nedostatak komunikacije s centrima za socijalnu skrb (CZSS) koji im ne pružaju povratne informacije i ne obavještavaju ih o situaciji u obitelji te planiranim mjerama. U takvim slučajevima zatražili smo izvješća CZSS-a i ureda državne uprave. Uloga je CZSS-a da savjetuju, upozore i upute roditelje na njihovu obvezu primjerene skrbi o djeci, osobito skrbi o njihovu školovanju. Ponekad se čini da CZSS-i ne djeluju dovoljno proaktivno, već više po inerciji, tolerirajući određena ponašanja romskih obitelji na štetu djece. Budući da je škola usmjerena na odgojno-obrazovni aspekt djece, ona ne može ulaziti u obitelj. Zato je potrebno uspostaviti pravovremenu, stručnu i kontinuiranu suradnju između nadležnoga CZSS-a, posebice, osobe zadužene za provedbu mjere stručne pomoći koja je najbliža obitelji, te roditelja i škole.

Škola je dužna činiti sve što može kako bi zadržala učenike u svojoj sredini te se u rješavanju složenih situacija treba usmjeriti na stručno djelovanje i tražiti resurse za kvalitetnije uključivanje učenika. Teški životni uvjeti i nedosljednosti u roditeljskome odgoju mogu se negativno reflektirati na ponašanje djece. Zato škola, osim djelovanja u pojedinačnim, konkretnim situacijama s učenicima, treba razvijati i sadržaje za rad s rizičnim skupinama učenika. Odgojno-obrazovnim djelatnicima stoga je potrebna stručna podrška i edukacija kako bi osmislili kvalitetne preventiv-

ne programe i integrirali dodatne aktivnosti u neposrednome radu s učenicima. Takva edukacija obvezno treba obuhvatiti sadržaje o kulturološkim specifičnostima romske zajednice, znanje o dječjim pravima te znanja o provedbi zakonskih akata koji se odnose na prava djece pripadnika romske manjine po svim sustavima.

4

Ukoliko učenik više godina ne pohađa školu, potrebno je promijeniti postojeći način rješavanja problema koji ne donosi pozitivne promjene u život djeteta. Ponovno uključivanje djece u obrazovni sustav treba biti postepeno, a sam proces potrebno je definirati sa školom prije početka školske godine. Kao primjer navodimo rad Udruge Breza, koja postepeno uključivanje korisnika u obrazovanje provodi tako da najprije uključuje korisnike u individualnu nastavu u okviru udruge. Taj i druge primjere pozitivne prakse potrebno je prilagoditi i primijeniti u obrazovanju romske djece.

■■■■■■■■■■
117

Kao pomoć romskim obiteljima, djecu se uključuje u produženi boravak koji provode centri za pružanje usluga u zajednici (CPUZ). Ovakve usluge posebno su važne djeci koja pokazuju motivaciju i vesele se odlasku u školu da, uz podršku stručnjaka, maksimalno razviju svoje potencijale. One su posebice važne za vrijeme trajanja školskih praznika jer pomažu kvalitetnoj i strukturiranoj organizaciji slobodnog vremena djece (odlasci na izlete, u kino, klizanje, skijanje, sportske i kreativne radionice i sl.), umjesto da budu prepuštena sama sebi.

U pozadini mnogih slučajeva zanemarivanja školovanja stoji neriješeno stambeno pitanje. Mnoge romske obitelji još uvijek žive u neprimjerenim stambenim uvjetima i teškim materijalnim okolnostima, što negativno utječe na rast i razvoj njihove djece. Stoga je potrebno u suradnji s lokalnom i područnom (regionalnom) zajednicom žurno razvijati strategije stambenog zbrinjavanja ovih obitelji. U jednom slučaju pomoć u osiguranju školskoga pribora i osiguranju namještaja za djecu (stol, krevet, ormar i sl.) ponudio je CPUZ, što je primjer dobre prakse, ali samo kao dopuna mjera koje moraju biti sustavne.

Prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine - Praćenje zaštite prava djece pripadnika srpske nacionalne manjine odnosi se na obrazovna i kulturna prava. Postupali smo po pritužbama roditelja koji su bili nezadovoljni načinom provedbe primjerenog oblika školovanja koji je određen djetetu te postupanjima škole u slučaju vršnjačkoga nasilja između djece Srba i Hrvata. U ovakvim slučajevima, važno je razlučiti je li nacionalizam primaran ili sekundaran faktor ponašanja djece. Ponekad je teško izdvojiti čimbenike koji usporavaju proces odgojno-obrazovnog uključivanja djeteta u školu (razvojna teškoća, pripadnost nacionalnoj manjini, obiteljska situacija, kompetencije roditelja i sl.). Stoga je i ovdje potrebno koordinirano međusektorsko djelovanje kako se krivnja za neuspjeh ne bi usmjerila na dijete, njegovu teškoću ili pripadnost manjinskoj zajednici.

I ove godine nastavljamo pratiti slučaj u kojem je učiteljica proglašena krivom za diskriminaciju djece srpske nacionalnosti.¹⁰¹

Zaključno, najčešće povrede prava djece pripadnika nacionalnih manjina, odnose se na djecu pripadnike romske nacionalne manjine, u sustavu odgoja i obrazovanja. Segregacija, siromaštvo i neprimjereni životni uvjeti čimbenici su koji otežavaju uključivanje romske djece, kako u sustav odgoja i obrazovanja, tako i u život šire zajednice. Zato je nužno početi s edukacijom u ranom i predškolskom razdoblju, a prvi korak odnosi se na osiguravanje obvezatnog i besplatnog dvogodišnjeg programa predškole, uzimajući u obzir osiguravanje stručne podrške roditeljima te osiguravanje uvjeta za djetetovo sudjelovanje u programu predškole.

101 Više o tome u poglavlju Diskriminacija.

4.2 Prava djece s problemima u ponašanju

4

118

Primili smo 90 prijava koje su povezane s problemima u ponašanju (PUP) djece, što je porast od gotovo 70% u odnosu na 2016. Prijave se odnose na teškoće u ostvarivanju obrazovnih, zdravstvenih, pravosudno zaštitnih, ekonomskih, imovinskih, participativnih prava, prava na privatnost, na zaštitu od nasilja i zanemarivanja. Prijave obuhvaćaju cijeli kontinuum pojave, od razine rizika za pojavu PUP do najtežih kaznenih djela.¹⁰² Primili smo 29 telefonskih poziva koji se odnose na djecu s PUP-om te sudjelovali u 19 općih inicijativa. Najčešće su nam se obraćali roditelji djece (47), a bilježimo i porast prijava koje nam upućuju djelatnici ustanova odgoja i obrazovanja, pravosuđa, zdravstva i socijalne skrbi (21). Djeca su nam se sama obratila u devet slučajeva. Povećan broj ukupnih prijava i obraćanja djece ukazuje na otežano ostvarivanje brojnih prava djece s PUP-om, ali i druge djece koja nerijetko trpe zbog njihovoga ponašanja, posebice u školi.¹⁰³ Zbog toga smo i u 2017. Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOM-SP) uputili preporuku za donošenje nove Nacionalne strategije prevencije PUP-a djece i mladih jer se prethodna odnosila na razdoblje 2009.-2012.

U odgojno-obrazovnome sustavu - Prijave za razvojno odstupajuća ponašanja djece u ustanovama **predškolskog odgoja i obrazovanja** upozoravaju na nepostojanje sustavnih mjera za detekciju rizika i ranu intervenciju u vezi s problemima u ponašanju. Najčešće je riječ o nasilju prema drugoj djeci na koje nam osim roditelja ukazuju i djelatnici vrtića koji traže savjet i pomoć za postupanje. Uočavamo da djelatnici vrtića često nisu dovoljno educirani o PUP-u djece ni o načelima međuresorne suradnje i odgovornosti u poduzimanju mjera. Nesigurnost u individualnoj procjeni o tome je li riječ o odstupajućem ponašanju ili tek individualnom razvojnom tempu dovodi do odugovlačenja i sporosti u djelovanju te izostanka pravodobnih i primjerenih intervencija iako one ponekad vrlo rano zahtijevaju uključivanje drugih stručnjaka. Nerijetko izostaje i „prijenos” stručnih informacija iz vrtića prilikom polaska u prvi razred škole čime se gubi dragocjeno vrijeme u pružanju pomoći djetetu. Najčešće je riječ o djeci čiji roditelji nemaju dovoljno razvijene roditeljske vještine i kojima je već u ranoj fazi razvoja djeteta nužna pomoć i podrška stručnjaka, a djetetu posebna skrb i zaštita u okviru odgojno- obrazovnog sustava. Stoga smo djelatnike upozoravali na nužnost pojačanog djelovanja i podrške stručne službe dječjeg vrtića te po potrebi uključivanje drugih stručnjaka u zaštitu djetetovih interesa. Za konkretno poduzimanje mjera preporučivali smo i uključivanje AZOO-a kao stručnog i savjetodavnog tijela, koje je nerijetko nadzorom utvrdilo nepoštovanje Državnog pedagoškog standarda u odnosu na broj djece u grupi, nepremljeni i nepotican prostor za igru, isključivo frontalni rad odgojitelja i nekvalitetnu organizaciju rada vrtića što zasigurno otežava rad s djecom s PUP-om.

Teškoću u ostvarivanju prava djece s PUP-om predstavlja i odredba *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* koji za stručne suradnike u vrtićima ne predviđa socijalne pedagoge, na što nas je upozorila i njihova strukovna udruga. Naveli su kako su socijalni pedagogzi educirani za detekciju, prevenciju i rane intervencije PUP djece svih dobi te za podršku roditeljima i djelatnicima u sustavu odgoja i obrazovanja. Stoga smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja (MZO) preporučili omogućavanje **zapošljavanja socijalnih pedagoga** u dječjim vrtićima. Upozorili smo da je jedan od ciljeva *Nacionalne strategija za prava djece u RH za razdoblje od 2014. do 2020. godine* prepoznavanje potreba ranjivih skupina djece. Jedna od predviđenih mjera je i osiguranje dostupnosti usluga rane intervencije djeci u razvojnom riziku i njihovim roditeljima, osiguranje prevencije i ranog otkrivanja rizičnih čimbenika. No, MZO nas je izvijestio da stručni suradnici predviđeni u propisima (psiholozi, pedagogzi, logopedi i rehabilitatori) mogu u cijelosti zadovoljiti potrebe djece sa svim teškoćama u vrtićima pa tako i one s PUP-om. Mišljenja smo da ovakav stav ukazuje na nedovoljno razumijevanje problematike PUP-a kao zasebne teškoće.

102 Zaštita prava djece u sukobu sa zakonom zasebno je poglavlje ovog izvješća, u sklopu poglavlja Pravosudno zaštitna prava.

103 Nasilje u odgojno obrazovnim ustanovama zasebni je dio u poglavlju pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja.

Škola je mjesto najvećeg preventivnog potencijala u društvu za svu djecu te korektivnog za djecu s PUP. Primjereno postupanje škole u velikoj mjeri može kompenzirati nepovoljne uvjete kojima je dijete izloženo u obitelji i na drugim mjestima. Prijave koje se odnose na osnovne i srednje škole ukazuju da odgojno-obrazovne potrebe djece s PUP-om nisu pravodobno ni dovoljno prepoznate ni primjereno tretirane. Izostaje rana detekcija i rane intervencije, u čemu bi važnu ulogu trebali imati učitelji koji poznaju obiteljsku situaciju, mogu uočiti odstupanje u ponašanju te o zapažanjima obavijestiti stručnu službu. O djeci koja odrastaju u uvjetima razvojnih rizika potrebno je obavijestiti i druge službe. Nakon detektiranja teškoća, škola treba dodatno intenzivirati rad s djetetom u smislu individualiziranja odgojno-obrazovnih ciljeva, metoda i postupaka te ih prilagoditi specifičnim potrebama djeteta. Individualno postupanje imperativ je za ovu djecu i kad nemaju formalna rješenja o primjerenim oblicima školovanja. Pri tome je nužno fokus s isključivo akademskih postignuća usmjeriti na kompenzaciju onoga što dijete nije dobilo u svojem razvoju i zbog čega je razvilo PUP, na slabljenje rizičnih i osnaživanje zaštitnih čimbenika u djetetovom životu. Zato je nužno da učitelji i nastavnici u svom temeljnom obrazovanju i kroz cjeloživotno učenje dobiju stručna znanja o PUP-u djece, prepoznavanju razvojnih rizika te ranoj detekciji i intervencijama, što smo u više navrata preporučivali MZO-u. Važno je i da su djelatnici motivirani, da poznaju svoje obveze, ovlasti i načela međuresorne suradnje te da osvijeste da dijete s PUP-om svojim upadljivim ponašanjem upućuje poziv za pomoć.

Nadzori prosvjetne inspekcije i AZOO-a nerijetko ukazuju na nedovoljno poduzimanje mjera prema djetetu u školi. Izrečeni primjereni oblici školovanja se zanemaruju, provode se birokratizirano i bez stvarne prilagodbe odgojno-obrazovnih zahtjeva. Općenito u intervencijama ima mnogo administriranja i faktografije, bez stvarnih učinaka za dijete i njegove potrebe. Nije osigurana sustavna pomoć stručnjaka, a planovi i programi prevencije su preopćeniti i bez dovoljno konkretizacije. Izrečene pedagoške mjere prosvjetna inspekcija nerijetko ukida jer nisu izrečene u skladu s *Pravilnikom o kriterijima za izricanje pedagoških mjera* koji nalaže prethodno poduzimanje intervencija u interesu djeteta. Saznajemo i da se pedagoškom mjerom preseljenja u drugu školu ili „dogovornim” prebacivanjem u drugi razred problem ne rješava, jer je mjera nerijetko samo administrativnog karaktera, bez učinka za dijete s PUP-om i za učenike koji trpe njegovo ometajuće ponašanje. Saznali smo i za višednevno kažnjavanje djeteta na način da svaki odmor provodi u kabinetu stručne suradnice, da ga druga djeca vide, s ciljem da ga se posrami. Uočeno je i nerazumijevanje stanja i potreba djece s PUP-om te da su intervencije usmjerene na pritisak i kažnjavanje što u pravilu dovodi do snažnijeg otpora i nesuradnje djeteta. Nadzorna prosvjetna tijela u takvim slučajevima nalože i/ili predlože zakonske i stručne mjere za postupanje i unapređivanje rada s djetetom.

Uočavamo da školski sustav u reakciji na neprihvatljive oblike ponašanja nedovoljno primjenjuje **restituciju** odnosno „popravak štete”, kao postupanje koje je alternativa sankcioniranju. Na nepostojanje restitucije upozoravali smo i prije, prilikom donošenja novog pravilnika koji se odnosi na pedagoške mjere. Metoda „popravka štete” zasigurno bi dovela do učinkovitijeg preuzimanja odgovornosti i učenja boljih oblika ponašanja od izricanja pedagoških mjera. To je posebno važno za djecu koja u svojim obiteljima nemaju priliku naučiti primjerene socijalne vještine. Na dokazanu učinkovitost restitucije upućuje i kazneno zakonodavstvo za maloljetnike koje ju vrlo široko i uspješno koristi.

Pojedine škole imaju **posebne razredne odjele** koje pohađaju djeca s PUP-om (u skladu s čl.6.t.6. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s TUR*). Nužno je u tim posebnim uvjetima osigurati „protočnost” učenika, odnosno mogućnost izmjene rješenja o primjerenom obliku školovanja ovisno o napretku i potrebama djeteta. Za rad s djecom s PUP i njihovim roditeljima nužno je osigurati i **stručnog suradnika socijalnog pedagoga**. No, saznali smo da škola, koja je početkom školske godine ustrojila poseban odjel koji pohađaju djeca s najtežim PUP-om iz cijelog regionalnog središta, još nije dobila odobrenje MZO-a za zapošljavanje socijalnog pedagoga. Time se djeci i roditeljima uskraćuje primjerena stručna pomoć, a djelatnicima

svakodnevna podrška u radu. Uočavamo i da sustav odgoja i obrazovanja još ne prepoznaje različitost profesionalnih kompetencija svih stručnjaka edukacijsko rehabilitacijskoga profila. Iako su educirani samo za pojedine teškoće, od njih se očekuje da rade sa svima.

4

120

Zabrinjava i to što još nije donesen *Pravilnik o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, na što obvezuje Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i na što smo u više navrata upozorili MZO. Smatramo da bi donošenje tog dokumenta unaprijedilo ostvarivanje prava djece s PUP-om u odgoju i obrazovanju.

Zbog emocionalnih problema, koji su nerijetko u podlozi PUP-a, ova djeca otežano prate nastavu ili je ometaju. Ponekad su problemi u ponašanju kombinirani s teškoćama mentalnoga zdravlja te je u interesu djeteta potrebno razmotriti i mogućnost privremenog školovanja kod kuće, posebice ako škola nema poseban razredni odjel. Pozitivan primjer fleksibilnog postupanja daju neke škole koje ostvaruju dobru suradnju s domovima za odgoj u kojima su smještena djeca s najtežim PUP-om zbog neadekvatne roditeljske skrbi. Zajedničko međuresorno postupanje put je k prilagodbi odgoja i obrazovanja djeteta u skladu s njegovim složenim potrebama.

Kada je riječ o **univerzalnoj prevenciji**, škole nerijetko imaju brojne preventivne programe kao rasčepkane aktivnosti nepoznatih ishoda i korisnosti po djecu. Svaka škola trebala bi imati svoju jedinstvenu preventivnu strategiju, zasnovanu na potrebama, s nekoliko kvalitetnih znanstveno utemeljenih i evaluiranih preventivnih programa. U provođenju programa nužno je prednost dati iskustvenom učenju i svladavanju novih vještina, posebice za djecu koja nemaju priliku usvojiti temeljne socijalne vještine u svojim obiteljima. Za dobru preventivnu strategiju nužno je i sudjelovanje djece u njezinom kreiranju te njihovo uključivanje u sve korake oblikovanja jer time potičemo unutarnju motivaciju za učenje i promjene.

U školama se već provode dokazano uspješni preventivni programi na nacionalnoj razini koje je nužno učiniti održivima te proširiti i u druge škole. Saznajemo i za nove koji se provode u nekim školama, najčešće u suradnji sa znanstvenom zajednicom. Takav je Program emocionalnog opismenjavanja, za koji su nam sami djelatnici škole rekli: „Emocionalnom opismenjavanju je mjesto u školi, a istraživanja pokazuju da se emocionalne vještine i kompetencije mogu učiti kroz programe integrirane u školski kurikulum. Programi socijalnog i emocionalnog učenja dokazano smanjuju problematična ponašanja i emocionalne teškoće u djece i mladih te potiču njihov školski uspjeh”. Kad je riječ o **selektivnoj i indiciranoj prevenciji**, jednako vrijedi načelo provođenja provjerenih programa. Poznati primjeri dobre prakse su Male kreativne socijalizacijske skupine te Poludnevni boravak za djecu u riziku, koji škole provode u suradnji s MDOMSP-om.

U sustavu socijalne skrbi - Statistički podaci ukazuju na to da sustav socijalne skrbi prepoznaje djecu s PUP-om kao posebno rizičnu skupinu kojoj je potrebna dodatna skrb i zaštita. Zbog svojih širokih ovlasti poduzima brojne mjere prema ovoj djeci i njihovim obiteljima, od onih preventivnih i za rane probleme do podrške u izvršenju najtežih kaznenih sankcija za maloljetnike.

■ Prema godišnjem izvješću MDOMSP-a, u 2016. je evidentirano 3049 djece s PUP-om do 14 godina te 6918 djece od 14 do 18 godina. Podaci obuhvaćaju i djecu koja su počinila kazneno djelo i/ili prekršaj. Poduzeto je više od 3000 mjera za zaštitu prava i dobrobiti djeteta u skladu s Obiteljskim zakonom. Priznato je i više tisuća prava sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi. U tisućama se broje i mjere prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela i prekršaja poduzete na zahtjev pravosuđa.

U obitelji - U prevenciji pojave PUP-a djece koja odrastaju u rizičnim uvjetima iznimnu važnost ima pravodobno i učinkovito poduzimanje mjera radi zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta, posebice intenzivna stručna pomoć i nadzor nad ostvarivanjem skrbi o djetetu čija je primarna svrha osnaživanje roditeljskih kompetencija radi prevencije izdvajanja djeteta iz obitelji. No, i u slučajevima kada se poduzete mjere dulje vrijeme pokazuju neučinkovitim, nerijetko se odugovla-

či s primjenom intenzivnijih mjera. Primjerice, kad roditelji nespremni na promjenu svoga odgojnog stila koji ima obilježja teškog zanemarivanja djetetovih potreba, odbijaju predložene intervencije i ometaju provođenje izrečenih mjera. U posebno složenim slučajevima pojedini CZSS-i nisu dovoljno odlučni u poduzimanju mjera za izuzimanje djeteta iz obitelji ili za njegov povratak u ustanovu nakon bijega, iako roditelji snažno krše njegova prava i interese i ometaju intervencije. Saznajemo da takva djeca i formalnim odlukama više puta „šeću” između roditelja i ustanova. Pokazalo se da, u slučaju izrazito nesuradnih roditelja koji se protive izdvajanju djeteta, ni sudovi ne pokazuju dovoljno odlučnosti i nerado provode ovrhe svojih odluka i kada su djetetovi interesi u obitelji ozbiljno ugroženi. Zbog neodlučnosti se gubi dragocjeno vrijeme koje je vrlo važan čimbenik u razvoju djece s PUP-om zbog mogućnosti intenziviranja teškoća. Primjeri pokazuju da ta djeca nerijetko čine kaznena djela i prije nego postanu kazneno odgovorna. Težina njihovih problema u ponašanju, iskazanih u vrlo ranoj dobi, ukazuje na neučinkovitost prevencije i ranih intervencija te nedostatnu zaštitu djetetovih interesa.

U Hrvatskoj još uvijek ne postoji razvijen sustav specijaliziranog i profesionalnog udomiteljstva za djecu s PUP-om, koje bi bilo primjerenije za neku djecu nego smještaj u odgojne domove. U **odgojne domove** u sustavu socijalne skrbi smještaju se djeca s PUP-om sukladno *Obiteljskome zakonu* ili sukladno ZSM-u kao počinitelji kaznenih djela. Smještaj u odgojne domove, pak, sa sobom nosi i rizike za manjkavo ostvarivanje brojnih prava djece.

Osim primljenih prijava, važan izvor saznanja o pojedinim teškoćama u ostvarivanju njihovih prava i interesa nam je i komunikacija s djecom prilikom obilaska domova. Djeca govore o neprimjerenim postupcima i nezainteresiranosti pojedinih djelatnika, o nedovoljno strukturiranih i organiziranih aktivnosti. Navode prisutnost vršnjačkoga nasilja kojem se ne pridaje dovoljno pozornosti i koje djeca ni ne prijavljuju jer „nema koristi”. Pravo na participaciju je formalne prirode. Djeca iskazuju i želju za više preventivnih aktivnosti i radionica na način kako se provode u školama.

Osim obraćanja djece, na teškoće ukazuju nam i prijave osoba poput: liječnice upućene na hitnu intervenciju u domu, volontera udruge, sudaca za mladež i samih djelatnika odgojne ustanove koji ukazuju na neetično i neprofesionalno ponašanje pojedinih djelatnika, alkoholiziranost odgajatelja na radnom mjestu, neprimjerenom obraćanje i komunikaciju s djecom, udaranje djece, zanemarivanje njihovih potreba, nepoduzimanje mjera za vršnjačko nasilje, neprimjerenom ostvarivanje prava na obrazovanje, nedostatnu pomoć stručnjaka. Inspekcijski nadzori najčešće nisu potvrdili navode o neprimjerenom ponašanju odgajatelja, no ravnatelji su pojedinim djelatnicima izrekli upozorenja za propuste i prije dolaska inspekcije. Unatoč ponekad objektivnoj nemogućnosti dokazivanja prijavljenih propusta djelatnika tijekom nadzora, prijave ukazuju na potrebu preispitivanja razine standarda stručnog rada, ali i osobnog digniteta pojedinih djelatnika u odgojnim domovima te na potrebu stalnog ulaganja u njihovo stručno usavršavanje, licenciranje uz periodično vrednovanje i osiguranje kontinuirane supervizije. Usavršavanje je posebno važno za djelatnike koji u svom inicijalnom obrazovanju nisu dobili osnovna znanja o djeci s PUP-om i metodici rada s tom populacijom.

Obilasci i prijave primljene u Uredu pravobraniteljice za djecu ukazuju na neprimjerene uvjete i manjak stručnoga rada s djecom u pojedinim domovima, što nerijetko potvrđuju i inspekcijski nadzori MDOMSP-a. Najčešće je riječ o zapuštenim, neurednim i prostorima koji nisu prilagođeni za boravak djece, djeci nije ponuđeno dovoljno strukturiranih sadržaja u dnevnoj rutini, zbog čega većinu slobodnoga vremena djeca provode neosmišljeno što je dodatni rizik za neprihvatljivo ponašanje. Tretman nije dovoljno diferenciran na razini mreže ustanova ni unutar samih ustanova, s obzirom na potrebe svakoga djeteta. Nedovoljno je ciljanog individualnog i grupnog stručnog rada. Nema plana aktivnosti za umanjivanje rizika od svih oblika nasilja, nedostatne su preventivne aktivnosti za djecu posebno one usmjerene na zaštitu od zlostavljanja i one koje se odnose na specifične probleme u ponašanju djece. Psihoterapija djece se ne provodi. Pojedinačni programi postupanja su preopćeniti i formalni bez diferenciranih i individualiziranih ciljeva

i metoda, ne sadrže opis planiranih i provedenih stručnih intervencija, evaluacija se ne radi redovito ni timski.

4

122

Pojedine prijave, po svojoj težini i složenosti, upućuju i na potrebu općega unapređivanja cjelokupne mreže domova za djecu s PUP-om u sustavu socijalne skrbi. Primjerice, saznali smo da i dalje traju dugotrajno poremećeni međuljudski odnosi djelatnika u jednome domu, da ondje djeluje interna škola koja djeci pruža manjkavo obrazovanje i koja nije u sustavu MZO-a, da su nezadovoljeni standardi prehrane korisnika i da nije оформljeno Vijeće korisnika. Nakon utvrđenih nepravilnosti inspektori su naložili mjere za njihovo otklanjanje,

Prema podacima MUP-a, u 2017. je zabilježeno 1518 **bjegova iz ustanova**. Djeca u bijegu, osim što su nedostupna stručnom tretmanu, u povećanom su riziku da postanu žrtve kaznenih djela te da i sama čine kaznena djela nerijetko pod utjecajem odraslih osoba koje ih iskorištavaju (prema podacima MUP-a, za vrijeme bijega iz ustanove djeca su počinila 66 kaznenih djela). Podaci ukazuju na potrebu preispitivanja kriterija smještaja te učinkovitosti tretmanskog i stručnog rada u ustanovama koje su sve otvorenoga tipa. Problem sa zadržavanjem dodatno je naglašen kod ženske populacije koja je i prema podacima MUP-a sklonija bjegovima. Uočava se izostanak protokola te mjera za prevenciju bjegova, što uključuje i mogućnosti preinake prostora te pojačan tretman usmjeren promjeni ponašanja. Nedostaju i posebne mjere za djecu koja iskazuju vrlo intenzivne teškoće u ponašanju. Rješenje vidimo u osnaživanju tzv. intenzivnog tretmana, koji zahtijeva dovoljan broj visoko stručnih i posvećenih djelatnika te prostorna rješenja koja bi djecu zaštitila od rizika udaljavanja iz ustanove. Uz dodatno osiguranje svakodnevne dostupnosti dječjega psihijatra, u takvim bi uvjetima mogla boraviti i djeca koja uz PUP iskazuju i teškoće mentalnog zdravlja, zbog kojih se nerijetko trajnije stacionarno liječe i za koju i dalje uočavamo teškoće oko smještaja prilikom otpusta s liječenja.

4.3 Prava djece čiji su roditelji u zatvoru

Na prava djece čiji su roditelji lišeni slobode odnosile su se 22 pojedinačne prijave. Postupali smo u desetak općih inicijativa te zaprimili isto toliko telefonskih obraćanja vezanih za ovu problematiku. Obišli smo Zatvor u Osijeku te uputili preporuke ustanovi i Ministarstvu pravosuđa - Upravi za zatvorski sustav i probaciju (MP-UZS) koje se odnose na uvjete u kojima se odvijaju posjeti djece roditeljima koji su lišeni slobode. Nastavili smo suradnju s Upravom za zatvorski sustav i udrugama te međunarodnu aktivnost i suradnju s međunarodnim organizacijama.

Putem **pojedinačnih prijava** obraćali su nam se roditelji lišeni slobode, roditelji koji žive s djetetom kojem je drugi roditelj u zatvoru, djeca te djelatnici kaznenih ustanova. Prijave su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja kontakta ili posjeta djeteta roditelju u zatvoru, na zamolbe za premještaj u kaznenu ustanovu bliže prebivalištu djeteta, na siromaštvo obitelji zbog odlaska jednog roditelja u zatvor, potrebu utvrđivanja očinstva i na uzdržavanje za dijete. Obraćali su se i roditelji lišeni slobode kojima je sud, zbog zaštite interesa djece, zabranio kontakte, očekujući da utječemo na sudsku odluku. Pojedini roditelji zatvorenici očekuju naš utjecaj i u „prisiljavanju” djeteta i drugog roditelja, koji ne žele kontakte s njima, da ih ipak posjete. Najčešće su ti roditelji svojom neprimjerenom komunikacijom i ponašanjem prilikom prethodnih posjeta u velikoj mjeri sami pridonijeli tome otporu djeteta.

Jedna kaznena ustanova obratila nam se s upitom o postupanju u slučaju zatvorenika osuđenog za kazneno djelo na štetu djeteta koji je raznim načinima pokušavao kontaktirati s djetetom. Budući da zatvoreniku pravo na roditeljsku skrb nije ograničeno niti oduzeto sudskim putem, kaznenu ustanovu smo uputili na žurno obraćanje CZSS koji u zaštiti najboljeg interesa djeteta može inicirati sudski postupak za donošenje odluke za zaštitu djeteta.

Upozoreni smo i na kršenje prava na privatnost i dostojanstvo djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom zbog medijskih napisa u kojima se nerijetko iznose brojni detalji iz obiteljskog života počinitelja kaznenog djela, čime je javnosti neprimjerno izložen i djetetov život.

Prateći postupanja centara za socijalnu skrb (CZSS) u povodu prijava, uočavamo nejednako postupanje te nedovoljno razvijenu svjesnost pojedinih djelatnika o pravu djeteta na kontakt i viđanje roditelja iako je u zatvoru, ukoliko to nije protivno interesima djeteta. Nerijetko upozoravamo na potrebu intenziviranja mjera za osiguranje ovoga djetetovog prava, što najčešće uključuje savjetovanje i upozorenje drugom roditelju o potrebi omogućavanja kontakta. Ponekad je potrebno osigurati materijalnu potporu za troškove putovanja socijalno ugroženim obiteljima u skladu s propisima. No, CZSS-i različito tumače mogućnost dodjele jednokratne novčane pomoći u svrhu troškova putovanja u posjet članu obitelji u zatvoru. Neki CZSS-i to omogućavaju, a drugi se pozivaju na odredbe *Zakona o socijalnoj skrbi* koji ne predviđa tu svrhu.

 Prema podacima MP-UZS za 2016.¹⁰⁴, na dan 31. prosinca 2016., 749 očeva i 31 majka bili su odvojeni od svoje djece zbog izvršavanja zatvorske kazne. U izvješću se navodi i da su tijekom 2016. zatvorenici i odgajanci oba spola imali ukupno 3268 djece. Svoje roditelje posjećivalo je 1199 djece koja su ostvarila 6486 posjeta. Oko polovicu zatvorenika i odgajanika djeca nisu uopće posjećivala. Najčešće je riječ o onima koji djecu viđaju za vrijeme korištenja izvanzatorskih pogodnosti izlaska u mjesto stanovanja. Dvoje male djece nalazilo se s majkama na Rodiljnom odjelu Kaznionice u Požegi .

Na poticaj pravobraniteljice za djecu zaštita prava i interesa djece čiji su roditelji lišeni slobode znatno je unaprijeđena unatrag nekoliko godina. Ostvarili smo uspješnu **suradnju s MP-UZS** koji je pokazao otvorenost i spremnost na ulaganje u ovaj segment zaštite djece te prihvatio većinu naših preporuka. Osjetljivije postupanje prema djeci postalo je standard zatvorskoga sustava, a različite aktivnosti u odnosu na djecu zatvorenika sastavni dio života u kaznenoj ustanovi.

Iako neujednačene razine opremljenosti, sve kaznene ustanove osigurale su **posebne prostorne uvjete** prilagođene posjetima te unaprijedile postupanje djelatnika prema djeci prilikom posjeta. Neke kaznene ustanove proaktivno i samoinicijativno i dalje unapređuju svoje djelovanje, no neke nedovoljno održavaju i one, od strane sustava postavljene, minimalne standarde. Iako je MP-UZS putem naputaka pokušao ujednačiti postupanja djelatnika u svim kaznenim ustanovama, uočavamo da praksa nerijetko ovisi o osobnoj senzibiliziranosti i znanjima djelatnika tretmana i osiguranja. Stoga je nužno nadzirati provođenje naputaka te kontinuirano educirati djelatnike kaznenih ustanova o pravima i potrebama djece.

Znatno je unaprijeđeno i **prikupljanje podataka** o zatvorenicima roditeljima te broju njihove djece i ostvarenim posjetima koji su, zajedno s informacijama o poduzetim aktivnostima, dio godišnjega izvješća MP-UZS-a. No, uočavamo da se ne prikupljaju podaci o dobi i spolu djece koji bi mogli poslužiti za osmišljavanje i planiranje intervencija, na što smo i ranije upozoravali. Uočavamo i potpuni izostanak podataka o djeci i posjetima roditeljima istražnim zatvorenici-ma i kažnjenicima, čime se djeca ovih osoba lišenih slobode i dalje čine „nevidljivima” za sustav. Smatramo da je nužno da djeca svih osoba lišenih slobode budu izjednačena u zaštiti svojih prava i interesa.

Kad je riječ o **djeci istražnih zatvorenika**, uočavamo da su ona u lošijoj poziciji nego djeca zatvorenika. Sukladno *Pravilniku o kućnom redu u zatvorima za izvršenje istražnog zatvora (NN 8/2010)*, djeci do 14 godina posjeti su omogućeni u posebnim prostorima, no ona starija nerijetko roditelje viđaju preko fizičke prepreke, poput odraslih posjetitelja. Budući da ni sam *Pravilnik* ne pridonosi jednakosti djece, MP-UZS je na našu preporuku uputio naputak svim kaznenim ustanovama da svoj djeci omoguće jednake uvjete posjeta. No, iako upravitelj i bez naputka može

4

123

to samoinicijativno dopustiti, saznajemo da djeca starija od 14 godina u nekim kaznenim ustanovama još uvijek roditelje vidaju preko pregrade.

4

124

Na nejednakost djece kod različitog pravnog temelja lišenja slobode roditelja, točnije majki, upozorili smo i u slučajevima rođenja djeteta. Naime, djeca rođena za vrijeme izvršenja zatvorske kazne majke mogu s njom ostati u posebnim uvjetima Rodiljnog odjela Kaznionice u Požegi do navršene treće godine. No, djeca rođena za vrijeme istražnog zatvora majke nemaju tu mogućnost. Budući da ovi slučajevi nisu brojni, smatramo nužnim iznaći rješenje za ostanak novorođenčeta s majkom u istražnom zatvoru.

Nejednakost djece uočavamo i kod nemogućnosti da dojenčad i mala djeca rođena prije upućivanja majke na izvršavanje kazne budu zajedno s majkom upućena u kaznenu ustanovu. Već ranije smo MP-UZS-u preporučili da se omogući zajednički boravak majke i malog djeteta tamo gdje je to u najboljem djetetovu interesu, uz pažljivu prethodnu individualnu procjenu svakoga slučaja. Ovakvo sprečavanje ranog odvajanja djeteta od majke smatramo izvedivim i s obzirom na dobro ustrojen Rodiljni odjel Kaznionice u Požegi. Očekujemo da nove izmjene i dopune Zakona o izvršavanju kazne zatvora uklone navedene nejednakosti djece čiji su roditelji u zatvoru.

Mnoge aktivnosti koje smo poticali i zagovarali nastavljaju se u zatvorskome sustavu. Edukativno razvojni **program** za zatvorenike „**Zatvorenik kao roditelj**” u zatvorima provode educirani djelatnici tretmana. Program sadrži 14 radionica i utječe na podizanje razine roditeljskih kompetencija. U 2016. njime je bilo obuhvaćeno 112 zatvorenika.

MP-UZS i drugim aktivnostima svojih djelatnika unapređuje povezanost roditelja s djecom, najčešće prilikom blagdana čije obilježavanje zajednički pripremaju djeca i roditelji. U lipnju se redovito provodi **Paneuropska kampanja svjesnosti** o djeci zatvorenika. Tada djeca imaju mogućnost češće i dulje posjećivati roditelje, sudjelovati s njima u različitim aktivnostima, fotografirati se, gledati filmove ili lutkarske predstave. Za roditelje se u to vrijeme organiziraju predavanja i prikazuju filmovi o roditeljstvu i odnosima s djecom.

U 2017. tijekom kampanje o svjesnosti o djeci zatvorenika, u organizaciji Ministarstva pravosuđa - Uprave za zatvorski sustav, Pravobranitelja za djecu i udruge RODA, a uz potporu Odbora za pravosuđe u Hrvatskom saboru održan je okrugli stol „Razvoj mreže podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru”. Govorili smo tada o zaštiti i zagovaranju prava djece čiji su roditelji u zatvoru zadnjih 10 godina te kakva im je podrška potrebna. S više drugih izlagača smo nakon ovoga skupa nastavili suradnju: s psiholozima iz dječjih vrtića, Hrvatskim čitateljskim društvom, Fakultetom za odgojne i obrazovne znanosti iz Osijeka s kojim smo proveli istraživanje „Prava djece roditelja čiji su roditelji u zatvoru - u odgojno obrazovnom sustavu”. Želeći potaknuti vrtiće i škole da osvijeste potrebe djece zatvorenika i pruže im podršku i pomoć, nizu škola dostavili smo poster s naslovom „Poznajesh li nekoga u zatvoru?”, koji senzibilizira za potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru. Poster smo dostavili i nekim drugim institucijama kao što su: dječji domovi, knjižnice, učenički domovi, obiteljski centri, dječji odjeli u bolnicama, CZSS-i i udruge za djecu.

Nastavili su se i razgovori o potpisivanju *Memoranduma o razumijevanju o djeci čiji su roditelji u zatvoru između Ministarstva pravosuđa, Pravobranitelja za djecu i Udruge Roditelji u akciji-RODA* te se postiglo slaganje o potrebi potpisivanja ovoga Memoranduma. Takav se dokument pokazao dobrim modelom promicanja prava djece zatvorenika u Italiji i priprema se i u drugim europskim zemljama te očekujemo da će se Memorandum u Hrvatskoj potpisati u 2018. godini.

Djelovanje udruge RODA posebno je unaprijedilo ovaj segment zaštite djece, počevši od ulaganja u materijalne uvjete prostora za posjete djece u pojedinim kaznenim ustanovama, povremenog osiguranja sredstava za troškove putovanja u posjete te uvođenja raznolikih poticajnih

aktivnosti u zatvorski sustav, o čemu smo pisali u prošlim izvješćima. U 2017. godini RODA je provodila projekt uređenja kuhinje i dnevnog boravka Rodiljnoga odjela u Kaznionici u Požegi, na kojem će zatvorenice moći pripremati zdrave obroke za svoju djecu. Pozitivno je da se Čitateljski program RODE, koji omogućuje održavanje povezanosti djece s roditeljem u zatvoru, nastavio kontinuirano provoditi u zatvorskom sustavu. Program, koji je postao i dio nacionalne kampanje za poticanje ranog čitanja djeci „Čitaj mi“, omogućuje da audiosnimka roditeljskoga čitanja pripovijetki dođe do djeteta. U 2017. je na mrežnoj stranici udruge RODA objavljen naš tekst „Pregled najboljih europskih praksi i motivirajućih programa s ciljem uspostavljanja i održavanja odnosa zatvorenik/roditelj-dijete i podrške djeci čiji su roditelji u zatvorima u zatvorskim sustavima europskih zemalja, primjenjivima u Hrvatskoj“, pripremljen u 2016., u sklopu i za potrebe Rodinoga projekta „MA#ME - Osnaživanje zatvorenica za roditeljsku ulogu i uključivanje na tržište rada“.

Općenito uočavamo snažniji interes civilnih udruga za zaštitu djece zatvorenika, što se odražava i na znatnije unapređivanje ovoga područja.

Aktivnosti pravobraniteljice - Temeljem Sporazuma o međuinstitucionalnoj suradnji, zajedno s pučkom pravobraniteljicom **posjetili smo** Zatvor u Osijeku u okviru obavljanja poslova Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja.¹⁰⁵

Zagovaranje prava i dobrobiti djece čiji su roditelji u sukobu sa zakonom nastavljeno je kroz **predavanja i radionice**. Za psihologe iz dječjih vrtića, okupljene u Sekciji za predškolsku psihologiju, te za studente psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu održali smo predavanja i radionicu „Zločin nije njihov, a kazna?“ te tom prilikom podijelili više primjeraka knjige „Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi“, koju je 2015. godine objavio Pravobranitelj za djecu zajedno s COPE mrežom. Na simpoziju Penološke psihologije na 25. konferenciji hrvatskih psihologa u Zadru bili smo s MP-UZS suizlagači o temi „Razvoj usmjerenosti k potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru“.

Nastavili smo i proširili suradnju s udrugama. Govorili smo o djeci zatvorenika na konferenciji „Socijalna isključenosti mladih“ u organizaciji udruge Status: M. U okviru projekta Udruge roditelja Korak po korak „Uključeni roditelji“, na okruglom stolu „Dalje, bolje“, izlagali smo o uključenosti u društvo i obitelj roditelja nakon izlaska iz zatvora.

Sudjelovali smo u radu okruglog stola u organizaciji Lige za prevenciju ovisnosti „Podrška obiteljima čiji član izvršava zatvorsku kaznu“, na kojem je udruga predstavila svoju brošuru „Zaštitimo prava djece čiji su roditelji u zatvoru“. Nastavili smo kontinuiranu uspješnu suradnju s udrugom RODA te bili konzultanti u izradi knjižice „Putnica“, za roditelja zatvorenika i dijete, za njegovanje neprekinute veze za vrijeme trajanja zatvorske kazne. Uputili smo i preporuku MP-UZS-u da odobri provođenje programa udruge RODA „Neprekinuta veza - povezujuće roditeljstvo“ u Kaznionici u Lepoglavi, s ciljem omogućavanja djeci zatvorenika u Lepoglavi ugodnije i svrhovitije posjete svojim očevima koji su u zatvoru.

Sudjelovali smo u raspravi o Izvješću MP o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015., na Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora, izrazivši zabrinutost zbog toga što se u 2017. godini raspravlja o stanju iz 2015.

Bili smo povremeno uključeni kao konzultanti u pripremu aktivnosti MP-UZS u stručnoj skupini koja se bavi obiteljskim odnosima u Europskoj organizaciji za zatvorske i korekcijske sustave (**EuroPris**), koja okuplja zatvorske uprave europskih zemalja.

105 O preporukama upućenim nakon posjeta više u poglavlju *Preporuke pravobraniteljice za djecu*.

Međunarodne aktivnosti - u 2017. nastavljena je intenzivna međunarodna suradnja s članicama COPE mreže, koja okuplja europske organizacije za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru, čiji smo član od 2009. godine. Sudjelovali smo na godišnjoj konferenciji te mreže u Napulju pod nazivom „Podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru - međusustavni pristup je koristan svima”.

Pripremili smo tekst „Vrtić i škola kao mjesto podrške djetetu čiji je roditelj u zatvoru”. za COPE-ovu brošuru, a o COPE organizaciji i njenim kampanjama obavijestili smo i upoznali članove CRONSEE mreže¹⁰⁶.

Na Novom Zelandu smo, kao predstavnik COPE mreže, sudjelovali u radu novoutemeljene Internacionalne koalicije za djecu čiji su roditelji u zatvoru. Sudjelovali smo i na međunarodnoj konferenciji u Dallasu u SAD-u pod naslovom „Obitelj čiji su članovi u zatvoru”, gdje smo bili pozvani održati predavanje o ustroju i radu Ureda pravobraniteljice za djecu u Republici Hrvatskoj te zaštititi djece čiji su roditelji u zatvoru. Praćenjem odjeka ove konferencije saznali smo da udruge koje okupljaju članove obitelji zatvorenika razmatraju neke aktivnosti koje provodi COPE mreža i pravobraniteljica za djecu u Hrvatskoj, poput kampanje „Zločin nije njihov, ali kazna ipak jest”.

Suradivali smo i s **medijima** u promociji prava djece čiji su roditelji u zatvoru. Tako smo u radio emisiji „Zašto tako”, na Prvom programu Hrvatskoga radija, predstavili knjigu „Djeca čiji su roditelji u zatvoru - Europska stajališta o dobroj praksi”. Također smo u drugim elektroničkim i tiskanim medijima u više navrata govorili o aktivnostima Ureda i angažiranih udruga u zaštiti prava ove skupine djece. Interes medija za djecu u ranjivoj situaciji još je jedan vrijedan način promocije prava djece te upoznavanja javnosti i stručnjaka s teškoćama s kojima se susreću, ali i mogućnostima i praksama za unapređivanje ostvarivanja njihovih prava i interesa.

4.4 Mediji i zaštita dječjih prava

U području medijskih prava djece aktivnosti pravobraniteljice usmjerene su na praćenje ostvarivanja zaštite prava na privatnost, zaštite od potencijalno štetnih sadržaja te ostvarivanje prava na pristup informacijama i sudjelovanje u medijima, u skladu s člancima 13., 16., 17. i 40. UN-ove Konvencije o pravima djeteta. U protekloj godini pravobraniteljica je pratila propise i dokumente u vezi s medijima, pratila je objave o djeci u tiskanim i elektroničkim medijima, primala pritužbe i upite u vezi s povredama prava djece te upućivala na mogućnosti zaštite prava djece, obavještavala nadležna tijela o pojedinim povredama medijskih prava djece i davala prijedloge i preporuke za zaštitu tih prava, zagovarala medijska prava djece - putem stručnih skupova, tribina i nastupa u medijima - te poticala dječje stvaralaštvo u području medija, osobito surađujući s organizatorima smotri i festivala dječjeg filmskog stvaralaštva.

Izveštavanje o djeci u medijima i medijska vidljivost Ureda pravobraniteljice za djecu. Putem agencije za praćenje medija pratimo objave o djeci i dječjim pravima, uključujući i objave koje se odnose na Ured pravobraniteljice za djecu te vijesti o nasilju nad djecom. Prikupljeni podaci pokazuju da je u 2017. u **tiskanim medijima** ukupno objavljeno 4875 vijesti koje se odnose na prave teme. Najviše objava odnosi se na razna područja dječjih prava te ih je bilo 3526, što je manje nego u 2016. kad ih je bilo 3819. O nasilju nad djecom izvještavalo se u 1248 vijesti, što je malo više nego u 2016. kad je takvih objava bilo 1207. Znatno je porastao broj objava u vezi s pravobraniteljicom za djecu kojih je bilo 424 (u 2016. bilo ih je 281). Znatno je veći broj objava o djeci u elektroničkim medijima, ali taj dio nismo u mogućnosti pratiti u cijelosti, već pratimo samo objave koje se odnose na Ured pravobraniteljice. Djeca su i dalje tema koja zanima medije te oni

106 Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe - CRONSEE (Children's Rights Ombudspersons' Network in South and Eastern Europe)

pridonose informiranju o pravima djece i senzibiliziranju javnosti za potrebe djece. No, zbog njihovog ponekad neprimjerenog načina izvještavanja i pristupa djeci, prepoznaje se potreba za kontinuiranim educiranjem novinara i urednika o tome kako zaštititi dobrobit djece u medijima.

Tiskani mediji - vijesti o djeci i dječjim pravima

GODINA	Ukupno vijesti o djeci	Dječja prava	Nasilje nad djecom	Pravobraniteljica za djecu
2009.	5273	2265	2969	463
2010.	5612	2944	2781	546
2011.	7247	5103	2367	457
2012.	6450	4164	2326	414
2013.	5624	3854	1866	343
2014.	5038	3429	1574	361
2015.	5389	3929	1410	404
2016.	5053	3819	1207	281
2017.	4875	3526	1248	424

4

127

Mediji su redovito pratili i rad pravobraniteljice za djecu te je, uz 424 objave u tiskanim medijima, emitirano najmanje 244 radijskih i 176 televizijskih objava te 1899 objava na web portalima u kojima je spomenuta pravobraniteljica za djecu i aktivnosti njezinoga Ureda. Znatno veći broj ovih objava u odnosu na prethodnu godinu dodatno je potaknut donošenjem novoga Zakona o pravobranitelju za djecu i pokrenutom procedurom za izbor novoga pravobranitelja što je rezultiralo raspravama i reagiranjima koji su imali odjeka u medijima.

Mediji o Uredu pravobraniteljice za djecu

GODINA	Televizija	Radio	Tisak	Web
2009.	119	166	463	
2010.	95	119	546	
2011.	72	73	457	
2012.	133	171	414	
2013.	132	158	343	
2014.	108	147	367	
2015.	118	147	404	866
2016.	135	114	281	1019
2017.	176	244	424	1899

Tijekom 2017. Ured pravobraniteljice razmatrao je 26 prijava koje su se odnosile na pojedine medijske objave u kojima je povrijeđeno dostojanstvo i pravo na privatnost djeteta (u 2016. bilo je 23 prijave) te 16 prijava u vezi sa sadržajima potencijalno štetnim za djecu u medijima (24 u 2016.).

Zaštita prava na privatnost. U svakom izvještavanju o slučajevima u koje su uključena djeca novinari moraju voditi računa o njihovoj posebnoj osjetljivosti i zaštititi njihovog najboljeg interesa te u skladu s time prikriti djetetov identitet u svakoj situaciji u kojoj bi djetetu medijsko izlaganje moglo nanijeti štetu.

U vezi s povredom privatnosti djece i zaprimljenih 26 prijava pravobraniteljica je uputila dva (2) upozorenja medijima (*OG portal, Slobodna Dalmacija*), pet (5) prijava uputila je Vijeću za elektroničke medije (portali *Hop.hr, Zagreb.info, 24 sata, Index.hr* i *Net.hr*) te pet (5) prijava Vijeću časti Hrvatskog novinarskog društva (*Novi list, Jutarnji list, 24 sata, Net.hr* i *Dnevnik.hr*). U pojedinim slučajevima, u kojima su bila povrijeđena i druga prava djece obraćala se i centrima za

socijalnu skrb, policijskoj upravi i DORH-u, koji su samostalno postupali u skladu sa svojim ovlastima.

Prijave su se većinom odnosile na objavu fotografija djece ili podataka o djeci u medijima bez suglasnosti roditelja, a u više slučajeva u sklopu uvredljivih napisa o njihovim roditeljima. Zatim na neprimjerene objave o nestaloj djeci kojima se grubo zadiralo u njihovu intimu, o djeci žrtvama nasilja i počiniteljima nasilja nad drugom djecom, o bolesnoj i životno ugroženoj djeci, o djeci u čijoj se obitelji dogodila tragedija, o žrtvama spolnih delikata, djeci koju se radi zaštite njihovih interesa i prema odluci suda odvajalo od jednog ili oba roditelja, a bilo je i pritužbi zbog objava fotografija političara s vlastitom ili tuđom djecom. Susretali smo se i s pritužbama koje su se odnosile općenito na senzacionalistički pristup medija i neosjetljivost za interese djece u izvještavanju.

Tijekom cijele godine praćenjem medijskih napisa uočavamo da se vrlo često ne vodi računa o mogućoj sekundarnoj viktimizaciji djece-žrtava nasilja i nesreća, kao i o osjećajima djece o čijim se roditeljima izvještava i mogućnosti da pritom i djeca budu izložena medijskim i drugim pritiscima. Primjerice, prilikom izvještavanja o roditeljima kao socijalno ugroženim osobama, osobama koje imaju psihičke i druge zdravstvene poteškoće zbog kojih trebaju tuđu pomoć, zatim pri izvještavanju o međusobnom sukobu roditelja oko skrbi o djetetu ili o roditeljima koji su u sukobu sa zakonom. Također, čini se da ne postoji svijest o tome da izvještavanje o stradanju i pogibiji djece dodatno pogađa i djecu u njihovoj neposrednoj okolini. U nastavku navodimo situacije u kojima uočavamo česte pogreške novinara i urednika te se zahtijeva njihov dodatni oprez radi zaštite interesa djece.

Preuzimanje obiteljskih slika s FB stranica - U različitim situacijama, uključujući i izvještavanje o obiteljskim tragedijama, stradanju članova obitelji ili izvještavanje u negativnom kontekstu o roditeljima, mediji često prenose obiteljske slike s *Facebook* profila na kojima se nalaze i djeca, a da pritom nisu zatražili suglasnost roditelja. Ponekad mediji prenose i slike koje su na društvenim mrežama objavila sama djeca što je nedopustivo, čak i u pozitivnom kontekstu. Činjenica da je netko sam objavio svoje slike na društvenim mrežama radi povezivanja i komunikacije s drugima ne može se tumačiti kao opći pristanak za objavu u medijima. Osobito je neugodno kad se obiteljske slike s djecom koriste za ilustraciju vijesti o nasilnoj smrti roditelja ili stradanju u nesreći, o sumnjama u moguća nezakonita ponašanja roditelja ili u kontekstu kritika upućenih bivšim ili aktualnim dužnosnicima, predstavnicima lokalnih vlasti i slično. Dijete će prepoznati i svoj zamagljeni lik, a pogotovo je štetno ako se takve fotografije nađu na naslovnica novina ili među glavnim vijestima portala. Slike djece na taj su način široko dostupne i objavljuju se ponovno pri svakoj novoj vijesti povezanoj sa slučajem, čime se djecu iznova izlaže neželjenoj pozornosti i pitanjima u njegovoj okolini. Naša je preporuka ne prenositi u medijima takve snimke jer su one nastale u privatnom kontekstu. Smatramo da bi Hrvatsko novinarsko društvo u suradnji s nakladnicima trebalo donijeti pravila ponašanja u vezi s prenošenjem informacija s društvenih mreža.

„Obračun” s roditeljima političarima ili osobama poznatim u javnosti - Mediji su slobodni u skladu sa zakonima kritički izvještavati o osobama koje obnašaju određene dužnosti na lokalnoj ili nacionalnoj razini, ali pritom ne smiju izlagati njihovu djecu, a ni druge članove obitelji, objavljivati adresu gdje stanuju, prikazivati ih kao neodgovorne roditelje i slično. Takve objave nerijetko mogu potaknuti i neugodne komentare na portalima, u kojima se ponekad izravno vrijeđa djecu. Tijekom lokalnih izbora jedan je portal objavio da je sin lokalnog političara vrijeđao djevojčicu na nacionalnoj osnovi. Vijest je bila usmjerena protiv političara - objavljena je njegova slika, ime i prezime te je time otkriven identitet djeteta - kao i protiv škole koja navodno tome nije pridala odgovarajuću važnost. Novinari su tražili očitovanje ravnatelja škole koji je rekao da se slučaj dogodio izvan škole, da ih je majka obavijestila o tome te da su u školi razgovarali o tome s učeničkom i upozorili ga. Ta je objava pokrenula sukobe u lokalnoj sredini, osudama je bio izložen i dječak, ali jednako tako i djevojčica koja je navodno bila žrtva nasilja, a dio toga bio je vidljiv i u komentarima na portalu. Neznanje, nerazumijevanje, uvjerenost urednika da postupa ispravno i u

zaštiti ljudskih prava, a ne razumijevajući dinamiku odnosa u školi i potpuno zanemarujuću interese djece, doveli su do toga da je portal dodatno podigao tenzije umjesto da ih smiri. Upozorili smo portal da su prava djece, a naročito dječaka nedvojbeno povrijeđena i tražili da ukloni komentare i objavu kojim se otkriva identitet djeteta. Slučaj također potvrđuje da mediji ne trebaju izvještavati o pojedinačnim slučajevima sukoba i nasilja među djecom,

4

129

Komentari uz medijske objave o djeci - Naša je preporuka svim medijima koji omogućuju čitateljima komentiranje članaka da uklone negativne komentare koji se odnose na djecu, a osobito da onemoguće iskaze mržnje, vulgarnosti i nekulturnu komunikaciju u komentarima uz pojedine vijesti u kojima se spominju djeca. Čitatelji ponekad vrlo agresivno komentiraju postupke, izjave i izgled djece te ih često vrijeđaju u kontekstu uvreda upućenih njihovim roditeljima.

Izveštavanje o nestaloj djeci - U trenutku dok traje potraga za nestalim djetetom nerijetko se medije poziva u pomoć da svojim objavama pomognu u pronalasku djeteta. Nažalost, mediji ponekad u tome odu korak predaleko na štetu djece. U ljeto 2017., potaknuta izrazito neprimjerenim medijskim izvještavanjem o slučaju nestale 13-godišnje djevojčice, pravobraniteljica je javnim priopćenjem pozvala medije da pri izvještavanju o nestaloj djeci na prvo mjesto stave njihovu dobrobit. Podsjetila je da je objava identiteta nestale djece opravdana samo do trenutka dok ih se ne pronađe. Pritom mediji ne smiju iznositi pojedinosti koje zadiru u djetetovu intimu, o njegovim obiteljskim prilikama i odnosima, niti nagađanja o mogućoj „krivnji” ili odgovornosti drugih maloljetnika u vezi s djetetovim nestankom jer se time djeci nanosi šteta. Uključenost i pomoć medija iznimno je vrijedna u potrazi za nestalom djecom, ponajprije u mobiliziranju široke javnosti kako bi se djecu pronašlo i zaštitilo. Ali, kad se dijete pronađe, daljnje medijsko izvještavanje o slučaju trebalo bi, u pravilu, prestati. Ako novinar procijeni da treba dodatno istražiti i upozoriti na propuste sustava u vezi s time, u daljnjem izvještavanju mora potpuno zaštititi identitet djeteta. Pravobraniteljica je pozvala medije da prestanu objavljivati slike djece koja su već bila pronađena te da uklone neprimjerene objave o njima iz svojih *online* izdanja.

Neki su mediji nastavili s izlaganjem uključene djece i nakon poziva pravobraniteljice. Pravobraniteljica je uputila prijave Novinarskom vijeću časti, koje je izreklo opomene i upozorenja novinarima i urednicima pojedinih medija.

Izveštavanje o napuštenoj djeci nepoznatog identiteta - Ponekad mediji svojim objavama pomažu da se utvrdi identitet pronađenog napuštenog djeteta rane dobi. No, to im ne daje dopuštenje da nastave iskorištavati takve situacije za daljnje izvještavanje o djetetu i nakon što je postignuta svrha. Kad dijete jednom bude zbrinuto, više nema opravdanja za njegovo daljnje javno izlaganje. Štoviše, tada bi takve objave u interesu djeteta trebalo ukloniti iz online izdanja. Djetetu će biti teško odrastati uz vijesti koje se na tražilicama pojavljuju čim se upiše njegovo ime ili okolnosti u kojima je pronađeno.

Izveštavanje o žrtvama spolnoga nasilja - U više navrata upozoravali smo na obvezu novinara na potpunu zaštitu identiteta djece koja su žrtve spolnog nasilja i iskorištavanja, te da se suzdrže od detaljnog opisivanja načina zlostavljanja. Također i detaljni opis seksualnoga zlostavljanja, čak i uz prikriiveni identitet žrtve, dodatno će povrijediti dijete i izložiti ga višestrukoj viktimizaciji jer je u njegovoj okolini najčešće poznato da mu se nešto loše dogodilo, ali im pojedinosti ipak nisu bile dostupne. U jednom takvom slučaju sudac je u presudi iznosio pred svima detaljan opis zlostavljanja koje je otac počinio nad svojom kćeri, a mediji su to prenijeli. Zatim su pojedini novinari objavili razgovore s majkom i članovima obitelji, uzimajući usput i izjave susjeda o njihovom teškom slučaju. Nijedno ime nije objavljeno, ali žrtvi je ponovno nanosena golema šteta. Takve medijske objave nanose i širu društvenu štetu jer odvrćaju žrtve i njihove roditelje/skrbnike od prijave seksualnih delikata na štetu djece, zbog straha da u takvoj situaciji neće moći zaštititi dijete od medijskoga izlaganja.

Djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom - Općenito je poželjno prikriti identitet osumnjičenika za kaznena djela. Također nije opravdano iznositi podatke o njegovoj obiteljskoj situaciji koji bi mogli otežati djeci nošenje s tim okolnostima. Iako se u djetetovoj najbližoj okolini zna o kome je riječ, za djecu je jako neugodno kad ih se na temelju prezimena i drugih objavljenih podataka prepoznaju u školi, sportskom klubu ili drugdje kao djecu počinitelja kaznenih djela.

Izveštavanje o humanitarnim akcijama - U više slučajeva mediji su, prenoseći s društvenih mreža objave o siromašnim obiteljima s malom djecom, znatno pridonijeli uključivanju velikog broja dobročinitelja, što je dovelo do privremenog poboljšanja uvjeta života obitelji. Pritom se na različite načine ugrožava djetetova privatnost. Istaknuti naslovi u medijima o djeci *koja su gladna*, *koja nemaju čarape*, *koja idu na ručak u pučku kuhinju*, kojoj tata ne može kupiti čokoladu... vjerojatno će privući čitatelje, ali i ostati na internetu dostupni još mnogo godina kasnije.

Medijski pritisak „u interesu djeteta“ - Roditelji se sve češće služe medijima kako bi ostvarili neke djetetove interese, izvršili pritisak na institucije kako bi „ubrjali“ donošenje odluke u korist djeteta te pritom izlažu dijete javnosti. No neki se time služe kako bi ostvarili vlastite interese, izbjegli izvršenje sudskih odluka i slično. Mediji ponekad mogu pomoći da se ubrza rješenje problema, ali, nažalost, često ne prepoznaju manipulativnost roditelja, odnosno ugroženost djece. Osobito je opasno kad javnost i mediji smatraju nužnim da svojim aktivizmom spriječe provođenje sudskih odluka o tome s kojim će roditeljem dijete živjeti.

Vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva u 2017. razmatralo je prijave, odnosno zahtjeve za utvrđivanjem kršenja Kodeksa časti hrvatskih novinara u vezi s povredom prava djece, koje su se odnosile na ukupno 15 medijskih priloga objavljenih u 2016. i 2017. godini. Izreklo je ukupno šest opomena novinarima i urednicima „*Telegrama*“, „*24 sata*“, „*Novog lista*“ te portala „*Net.hr*“, „*Danas.hr*“ i „*In Medias Politika*“. Prijave su se odnosile na neprimjereno izveštavanje o djetetu s teškoćama u razvoju, na neosjetljivo i senzacionalističko izveštavanje o smrti i stradanjima djece, medijsko praćenje roditeljskoga sukoba oko skrbi o djetetu uz neprimjereno izlaganje djeteta, povredu privatnosti djeteta iznošenjem nagađanja o tome tko mu je otac te neprimjereno izveštavanje o djeci u bijegu od kuće. Vijeće časti detaljno je obrazložilo svoje odluke koje su dostupne na web stranici hnd.hr. Odluke pružaju vrijedan uvid u načela novinarske etike te pozivaju kolege da se pridržavaju Kodeksa časti hrvatskih novinara. Primjerice, razmatrajući prijave zbog moguće povrede u pojedinim medijima, Vijeće časti pozvalo je novinare da izbjegavaju izveštavanje o sporu oko roditeljske skrbi nad djetetom: „Čak i kad se roditelji ne protive ili kad potiču medije da izveštavaju o sporovima oko roditeljske skrbi, radi dobrobiti djeteta mediji trebaju izbjegavati izveštavanje o tomu. Nepotrebno izlaganje znatizelji javnosti može, s obzirom na trajnu dostupnost medijskih izvještaja, kad dijete postane samosvjesnije i samostalnije, loše utjecati na njegov daljnji razvoj“.

Medijski djelatnici općenito nedovoljno poznaju medijske propise i novinarski Kodeks časti, često ne prepoznaju ranjivost djece ni izrazito rizične situacije koje ih obvezuju na poseban oprez u izvještavanju (djeca u bijegu od kuće, žrtve seksualnog nasilja, izbjeglice, djeca-stranci bez pratnje, djeca čiji su roditelji u sukobu sa zakonom). Smatramo da je nužno osigurati trajno educiranje novinara i urednika te jasnije formulirati zakonsku obvezu nakladnika da osigura takvu izobrazbu. Tome može pridonijeti HND, odnosno članovi Novinarskog vijeća časti organiziranjem praktičnih radionica s analizom konkretnih slučajeva povreda Kodeksa časti hrvatskih novinara iz svoje prakse.

Zaštita djece od potencijalno štetnih sadržaja u medijima. Obveza države da osigura „zaštitu djeteta od informacija i materijala koji ugrožavaju njegovu dobrobit“, iz članka 17. Konvencije o pravima djeteta, regulirana je i medijskim propisima, naročito Zakonom o elektroničkim medijima i Pravilnikom o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, čiju primjenu nadzire Vijeće za elektroničke medije te je ovlašteno izricati sankcije nakladnicima.

Od ukupno 16 prijava koje smo primili u vezi s medijskim sadržajima devet se odnosilo na televizijske sadržaje (RTL i HTV), tri na objave na portalima (*24sata.hr*, *Net.hr*, *gspress.net*) dvije na radijske sadržaje (Radio *Yammat*), a dvije na objave u tisku (*Jutarnji list*). Nisu sve prijave bile

utemeljene, a neke nisu bile jasno opisane. Prijavitelje smo obavijestili na koji način mogu podnijeti prijave Vijeću za elektroničke medije, a sami smo VEM-u prosljedili šest prijava. U pojedinim slučajevima roditelji su nas izvijestili o pritužbama koje su uputili medijima ili VEM-u.

Među pritužbama na tv-sadržaje posebno se ističu prijave zbog emitiranja neprimjerenih najava programa s prizorima nasilja ili vulgarnosti tijekom cjelovečernih filmova za djecu ili neposredno nakon njih. VEM je izrekao opomene RTL-u ... također mu je izdao prekršajni nalog zbog toga što je u sklopu dječjeg filma „102 Dalmatinca” prikazana najava priloga u emisiji „Potraga”, koji se bavi temom „bordela za pse”. Gledatelji upozoravaju i na neodgovarajuće dobne oznake na igranim filmovima i serijama, odnosno smatraju da bi se takvi sadržaji trebali prikazivati u kasnijim noćnim terminima.

Pojedine prijave upozoravaju na nedostatak društvene odgovornosti u medijima i nerazumijevanje važnih društvenih problema pri čemu se i o krajnje ozbiljnim situacijama izvještava kroz zabavne crtice. Primjerice, na jednoj je televiziji iznesena „zanimljivost” o „najmlađoj trudnici na svijetu” petogodišnjoj djevojčici iz Perua pri čemu voditeljica nije istaknula da je riječ o teškom seksualnom zlostavljanju djeteta. Jedna prijava upozorava na štetnost da se u medijima, kao pozitivni uzor i ideal ljepote, ističu likovi manekenki anoreksičnoga izgleda, zbog mogućeg negativnog utjecaja takvih slika na mlade djevojke. Roditelji prigovaraju i zbog neprimjerenog i nekulturnog rječnika koji postaje uobičajen u nekim medijima, a dvije takve pritužbe odnosile su se na neprimjerenu i vulgarnu komunikaciju voditelja na radiju.

 Vijeće za elektroničke medije u 2017. godini razmatralo je 38 slučajeva prema zaprimljenim pritužbama i na vlastitu inicijativu (u prethodnoj godini 47 slučajeva) te je ukupno izrečeno 11 sankcija na nakladnicima, od čega devet upozorenja i dvije opomene. Od toga su dvije sankcije izrečene zbog povrede privatnosti djeteta, šest zbog nepoštovanja odredbi Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima koje se odnose na programe koji se bave proricanjem budućnosti, gatanjem i slično te tri zbog neodgovarajućeg označavanja sadržaja neprimjerenog za djecu. Sankcije su izrečene sljedećim nakladnicima: opomene HRT-u i 24 sata, po dva upozorenja dobili su Nova TV i Otvorena TV te po jedno upozorenje Jadran TV, Z1TV, Varaždinska TV i Televizija Zapad.

Nažalost djeci su i dalje dostupni neprimjereni sadržaji putem teleteksta, na kojem se već na prvoj stranici, uz pregled rasporeda programa, oglašavaju usluge klađenja, kockanja, tarota, ali i ponuda pornografskih sadržaja. Zbog manjkave pravne regulacije koja teletekst ne tretira kao elektronički medij nakladnici na teletekstu nesmetano tijekom cijeloga dana objavljuju takve sadržaje koji se prema propisima ne bi smjeli prikazivati na televiziji prije 23 sata. Unatoč našim višegodišnjim upozorenjima Ministarstvu kulture i VEM-u, kao i preporukama kojima smo pozvali nakladnike da iskažu društvenu odgovornost i zaštite djecu od neetičnog oglašavanja, čini se da ne postoji spremnost da se taj problem riješi. Na naš zahtjev **Sud časti Hrvatske udruge oglašivača HURA** takvu je praksu ocijenio neetičnom. To će svakako trebati riješiti najavljenom izmjenom medijskih propisa ubuduće.

Prigovori zbog neodgovarajućih dobnih oznaka na igranom programu na televiziji, kao i emitiranje krajnje neprimjerenih najava programa u vrijeme kad su djeca pred tv-ekranima, upućuju na to da televizijski nakladnici moraju uložiti mnogo više napora u upoznavanje problematike zaštite djece od potencijalno štetnih medijskih sadržaja. Pojedini urednički propusti pokazuju da im nisu poznati ni medijski propisi o zaštiti djece u medijima, a kamoli stručne smjernice koje se temelje na poznavanju razvojnih potreba djece. Smatramo da bi nakladnici trebali uložiti više napora u upoznavanje svih urednika s propisima ali i **Preporukama za zaštitu djece i sigurno korištenje elektroničkih medija**, koje je objavila Agencija za elektroničke medije (AEM), kao stručne smjernice za primjenu *Pravilnika o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima*. Preporuke su najvećim dijelom namijenjene pružateljima medijskih usluga televizije, radija, usluga na zahtjev i elektroničkih publikacija u ispunjavanju propisanih obveza, a posebno u kategorizaciji, odnosno dodjeli dobnih oznaka pojedinim programskim sadržajima.

Činjenica jest da se u našim medijskim propisima odgovornost za sadržaje koji su djeci dostupni na televiziji najvećim dijelom prebacuje na roditelje i skrbnike djece. Čini se da mnogi roditelji nisu svjesni da većina televizijskoga programa nije namijenjena djeci te da djecu predškolske i rane školske dobi doista sami trebaju usmjeravati i odgajati u odnosu na korištenje medijskih sadržaja što nužno uključuje ograničenja u gledanju televizije, pristupu sadržajima na internetu i slično. U tom dijelu roditeljima je potrebna podrška koju bi velikim dijelom mogli pružiti i sami mediji, primjerice putem obiteljskoga programa koji bi se bavio i različitim odgojnim situacijama u obitelji, uključujući i odgoj za odgovorno korištenje medija, ali i zaštitu djece od mogućih rizika ili kroz programe koji bi bili usmjereni na razvoj medijske pismenosti i djece i odraslih.

Agencija za elektroničke medije od 2016. godine sve se aktivnije i kvalitetnije bavi poticanjem razvoja medijske pismenosti kroz različite programe među kojima se ističe portal Medijska pismenost (www.medijskapismenost.hr). Portal je pokrenut uz podršku UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, a partneri su im Akademija dramske umjetnosti i Fakultet političkih znanosti u Zagrebu, Hrvatski audiovizualni centar i Hrvatski filmski savez. Portal funkcionira kao virtualni centar za djecu i medije koji pruža podršku ponajprije roditeljima i učiteljima u razvoju medijske pismenosti i medijskom osnaživanju djece. Okuplja stručnjake iz različitih područja, nudi sadržaje medijske i filmske pismenosti, savjete psihologa i pedagoga koji se odnose na dječju recepciju medijskih sadržaja, uključujući i računalne igre, ali i pitanja vjerodostojnosti medija i stručna znanja za kritičko razumijevanje medijskih poruka. Portal također predstavlja i uspješne dječje filmske družine i njihova filmska ostvarenja.

Ovi sadržaji mogu biti vrijedna podrška roditeljima u razumijevanju problematike suvremenih medija, prepoznavanju potreba djece i izboru vrijednih medijskih sadržaja primjerenih različitim dobnim skupinama, kao i prepoznavanju rizika od kojih valja zaštititi dijete ovisno o njegovoj dobi i zrelosti. Također su dragocjeni izvor tema i materijala za nastavu medijske kulture u osnovnoj školi, odnosno za izborne i izvannastavne aktivnosti u školi u području medija. I pravobraniteljica za djecu surađuje s ovim portalom te je u 2017. objavila nekoliko kolumni o zaštiti prava djece u medijima. Na portalu su objavljene i vijesti o aktivnostima Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu koja je i u protekloj godini raspravljala o televizijskom programu za djecu i mlade. Objavljen je i tekst članice MMS-a pod naslovom „Zašto mladi više ne gledaju televiziju”¹⁰⁷.

Medijska pismenost - I u 2017. godini pravobraniteljica je nastavila zagovarati inicijativu da se medijski odgoj i obrazovanje sustavno uvedu na svim razinama odgojno-obrazovnoga sustava. Također je isticala važnost učenja o medijskim pravima djece među nastavnicima i medijskim djelatnicima te su ona i njezini suradnici sudjelovali na nizu skupova, tribina i radionica, na kojima su često i izlagali. Razvoj medijske i informacijske pismenosti promatramo kao važno dječje pravo koje proizlazi iz Konvencije o pravima djeteta. Medijska pismenost, kao jedna od ključnih kompetencija 21. stoljeća, uključuje sposobnosti **pristupa** medijskim porukama u različitim oblicima (u novinama, na internetu, društvenim mrežama), **analize** medijskih poruka, **vrednovanja** te **stvaranja** vlastitih medijskih poruka. Pritom je, uz tehnološki aspekt, iznimno važan **razvoj kritičkoga mišljenja** nužnog za razumijevanje, interpretiranje, izbor i kreiranje medijskih sadržaja.

Kad govorimo o razvoju medijske pismenosti djece, podrazumijeva se osposobljenost za sigurno korištenje interneta, uključujući zaštitu privatnosti i zaštitu od *cyberbullyinga*, za pristup informacijama, osobito onima važnim za učenje i razvoj djeteta, za prepoznavanje i osudu neprimjerene komunikacije i govora mržnje, za kreativno izražavanje vlastitih ideja.

Kvalitetni sadržaji za djecu i pravo na pristup informacijama primjerenim djeci. Država je dužna osigurati djeci pristup informacijama važnim za njihovu dobrobit, prilagođenim njihovoj dobi, potrebama i interesima i dostupnim na njihovom materinskom jeziku. Također i Nacionalna strate-

gija za prava djece u RH od 2014. do 2020. ističe obveze poticanja kvalitetnih sadržaja za djecu u medijima, osobito u području prava djece na sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena.

Vijeće/Agencija za elektroničke medije svake godine dodjeljuje sredstva iz Fonda za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija unutar koje je i kategorija Kvalitetni programi za djecu i mlade. U 2017. godini za tu je namjenu dodijeljeno ukupno 3.040.319 kuna za 80 programa, od čega je čak 71 radio emisija (u 2016. dodijeljeno je 3.667.789 kuna). U vezi s time održano je i pet dvodnevni radionice za nakladnike o poticanju kvalitetnih programa za djecu i mlade. Agencija je također sufinancirala projekte iz područja poticanja medijske pismenosti dodijelivši ukupno 200.000 kuna za 11 korisnika - fakulteta, instituta ili obrazovnih ustanova.

4

133

Medijski propisi - U ovom području pravobraniteljica za djecu uključila se u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u vezi s donošenjem novoga *Zakona o audiovizualnim djelatnostima* te je prihvaćen njezin prijedlog da se umjesto izraza *zaštita djece i mladih* koristi izraz *zaštita prava i interesa djece i mladih* kako bi izbjeglo usko tumačenje odredbe kojom bi se *zaštita djece* u praksi razumjela isključivo kao zaštita od neprimjerenih sadržaja¹⁰⁸. Nije prihvaćen naš prijedlog da se među djelatnostima Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC) istaknu i poticanje i potpora proizvodnji vrijednih audiovizualnih djela namijenjenih djeci i mladima te pružanje potpore filmskom stvaralaštvu djece i mladih.

Također je sudjelovala u raspravi o *Ugovoru između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. godine* te se na poziv Ministarstva kulture očitovala na njegov sadržaj i predložila dopune. Prihvaćen je jedino prijedlog da se u Ugovoru istakne kako će se u prilagodbe pojedinih programskih sadržaja za osobe s oštećenjima vida ili sluha (prevođenjem na znakovni jezik ili titlovanjem, odnosno audioopisom) uključiti i programski sadržaji za djecu i mlade. Nisu prihvaćeni prijedlozi da se HRT obveže na proizvodnju najmanje jedne igrane tv-serije za djecu godišnje, zatim na proizvodnju određenog broja dječjih radijskih i tv-emisija na romskom jeziku te na izradu stručnih smjernica i educiranje novinara i urednika za primjenu etičkoga kodeksa za primjereno komuniciranje s djecom i zaštitu najboljeg interesa djeteta u medijima.

U vezi s tim Ugovorom prethodno smo HRT-u uputili i sljedeće **preporuke**: da se **poveća količina sadržaja za djecu** u linearnom emitiranju na HRT-u; da se ulože pojačani naponi u proizvodnju svih vrsta **programa za djecu osnovnoškolske dobi** (posebno za dob 8 - 11 godina) na televiziji; da se obrazovni program za djecu osnovnoškolske dobi obogati temama iz života djece, a osobito u području: **zdravlja** (pravilna prehrana, tjelesni razvoj, zdrave životne navike, zaštita tjelesnog i mentalnog zdravlja), **odgoja za ljudska prava i demokratsko građanstvo** (uključujući odgoj za nenasilno rješavanje sukoba i sprečavanje diskriminacije) te **medijske i informacijske pismenosti**; i da se pojača **informiranje roditelja, odgojitelja i učitelja** te šire javnosti o emisijama za djecu na radiju i televiziji.

Program za djecu na Hrvatskoj radioteleviziji - Pravobraniteljica proteklih godina s osobitom pažnjom prati kako HRT ispunjava svoje obveze u sklopu usluga javnoga servisa, propisane *Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji*, a koje se odnose na proizvodnju i objavljivanje sadržaja za različite dobne skupine djece (od predškolske i rane školske do adolescentske dobi), prilagođenih njihovim potrebama i usmjerenih promicanju njihove dobrobiti, uključujući i sadržaje za djecu na jezicima nacionalnih manjina te prilagodbu sadržaja djeci s oštećenjima vida ili sluha. Stoga smo od HRT-a zatražili da nas izvijesti o programima za djecu i mlade emitiranim u 2017. na Hrvatskoj televiziji i Hrvatskome radiju.

Iz izvješća doznajemo da je količina tv-programa za djecu nešto manja u odnosu na prethodnu godinu. Tijekom 2017. emitirano je ukupno 147.957 minuta (2466 sati) programa za djecu na te-

108 Više o tome u poglavlju Zakonodavna aktivnost.

leviziji i radiju. Od toga je 102.271 minuta (1704 sata) na televiziji i oko 45.686 minuta na radiju (761 sat), uključujući i regionalne postaje. Nažalost, nastavlja se smanjivanje količine televizijskih sadržaja za djecu u linearnom emitiranju, što je osobito vidljivo u usporedbi s 2015. godinom, kad je emitirano 121.346 minute tv-programa za djecu i mlade, ali i sa 2016., kad je emitirano 103.565 minute takvoga programa.

HRT nas je izvijestio da je dječji tv-program emitiran na tri HTV-ova kanala, najviše na HTV2, na kojem su od 6.30 do 8.30, u sklopu svakodnevne dječje emisije „Juhuhu”, emitirane domaće („Danica”, „Čarobna ploča”, „Laboratorij na kraju svemira”, „Ručice čarobnice” itd.) i strane emisije za najmlađu djecu, pretežno reprize. Zatim su do 9 sati prikazivane igrane, dokumentarne i animirane serije za djecu. Radnim danom u 9 prikazivao se „Školski sat”, a subotom ili nedjeljom „Luka i prijatelji” te emisija za mlade „Rekreativac”. Mladima se na HTV3 subotom nudila i debata emisija „Ni da ni ne” te srijedom „Navrh jezika”.

Hrvatski radio emitira dugovječne emisije poput „Stigla je pošta”, „Bijela vrana”, „Zašto tako” i druge, uključujući redovito djecu kao sugovornike, privlačeći i brojnu odraslu publiku, a tradiciju dječjih emisija njeguju i regionalne radiopostaje Pula, Rijeka, Osijek, Knin i Dubrovnik, koje izvješćuju i o projektima koje provode u suradnji s osnovnim i srednjim školama. Podaci o gledanosti tv-programa pokazuju da djeca i mladi nisu pretjerano zainteresirani za dječji program HRT-a. U nastojanju da privuče mladu publiku i poveća udio gledanosti, HRT je u svojem planu za sljedeće razdoblje odredio razvoj programskih usluga za djecu i mlade kao svoj strateški projekt, koji planira razvijati tijekom 2018. U tu svrhu analizirat će potrebe i interese djece, i iskustva drugih uspješnih modela dječjih programa. Nažalost, iz priloženih podataka zasad nije vidljivo da se planira povećanje financijskih ulaganja u program za djecu. Udio troškova programa za djecu i mlade je oko 2% ukupnih financijskih ulaganja u programe na HRT-u, a kad se tome dodaju i strani programski sadržaji i nezavisna produkcija udio je oko 4%. Za usporedbu, udio ulaganja u sportski program je 20%, a u zabavni program 12%. Ni za 2018. nisu planirana veća sredstva za tu namjenu, a strateški projekt bi svakako trebao imati i odgovarajuću financijsku potporu.

Važan iskorak HRT je učinio 2016. omogućivši da emisije iz linearnoga programa, a osobito one obrazovnoga sadržaja, budu dostupne djeci, roditeljima i nastavnicima u svako vrijeme preko računala i mobitela, putem portala *Juhuhu.hrt.hr* i *Školski.hrt.hr*. Nažalost, sam HRT o tome nedovoljno obavještava gledatelje. U 2017. dodani su novi sadržaji na oba portala. Na portalu *Juhuhu* dostupni su i sadržaji na jezicima kojima se služe Romi u Hrvatskoj (romski i bajaški). Na portalu *Školski.hr* pokrenut je i „Projekt Drugi”, (<http://projektdrugi.hrt.hr/>) koji je predstavljen pravobraniteljici te je zatraženo njezino mišljenje, s obzirom na to da je on usmjeren i na učenje o dječjim pravima. Ocijenila je da je riječ o vrijednoj dopuni školskoga programa građanskoga obrazovanja, koji učenje o ljudskim/dječjim pravima povezuje s odgojem za snošljivost i interkulturalnost te je usmjeren na njegovanje kohezije u zajednici, uz uvažavanje nacionalnih, vjerskih, kulturnih i drugih posebnosti. Nudi kratke animirane, dokumentarne i igrane filmove koji objašnjavaju osnovne pojmove i pružaju poticaje za vođenu raspravu učenika te pruža upute za nastavnike, pripreme nastavnih jedinica, radne listove i prijedloge aktivnosti učenika. Projekt potiče aktivnu participaciju djece, pozivajući ih da uz pomoć učitelja stvaraju svoje priče i filmove, a tako otvara i mogućnosti za daljnje povezivanje s programima razvoja medijske pismenosti.

Podršku participaciji djece HRT je pružio i time što je, na zamolbu pravobraniteljice, besplatno emitirao kratki tv-spot „Dječji izbori za MMS”, kojim se djecu poziva da se prijave na natječaj za izbor članova nove generacije Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu¹⁰⁹.

Program za djecu i mlade koji proizvodi HRT često izravno uključuje djecu u svoje emisije na način koji im omogućuje aktivno sudjelovanje i izražavanje mišljenja, što treba dalje razvijati, ali je

109 Videospot je proizveden uz sudjelovanje djece i potporu UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku.

s tim u vezi nužno postaviti visoke standarde zaštite djece, kako u dječjem tako i u drugim programima (primjerice informativnom, zabavnom itd.) u kojima povremeno sudjeluju i djeca. Stoga smatramo važnim redovito provoditi edukacije medijskih djelatnika o komunikaciji s djecom. Također, smatramo vrlo važnim istaknuti specifičnosti proizvodnje medijskih sadržaja za djecu te dodatno educirati autore dječjih emisija o razvojnim potrebama djece, njihovim interesima s obzirom na dob, o ranjivim skupinama djece, inkluzivnom pristupu te općenito o zaštiti prava djece u medijima.

MMS o tv-programu za djecu i mlade - Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu u protekle dvije godine bavila se i temom o tv-programu za djecu, a u 2017. članovi MMS-a sami su u svojim školama proveli istraživanje o tv-navikama svojih vršnjaka, uglavnom srednjoškolaca. Iz njihovih odgovora proizlazi da televiziju najviše gledaju navečer i poslijepodne, a polovica ih navodi da to čine svaki dan. Polovica ih gleda televiziju do jedan sat dnevno, a nešto manje od polovice kažu da gledaju do dva sata ili više. Uglavnom prate igrane filmove i serije. Najviše gledaju RTL1, RTL2, zatim Novu TV i Domu TV, a navode i FOX, *Discovery Channel* i *National Geographic*. Većina navodi da su nezadovoljni hrvatskim televizijskim programima, a tek nešto više od četvrtine ih je zadovoljno. Nezadovoljstvo obrazlažu time da nema dovoljno programa za mlade ni zanimljivih obrazovnih sadržaja, da program nije dovoljno kvalitetan, da je previše reklama, previše „sapunica” te serija i filmova koji se stalno repriziraju. Na televiziji ih najviše privlače glazbene emisije, sport, kultura, film i edukativne teme. Njihove opće preporuke svim tv nakladnicima koji emitiraju program za djecu: emitirati nove serije u cijelosti („a ne samo do neke sezone, a onda reprizirati unedogled”) ujutro prikazivati više „crtića” za manju djecu; općenito smanjiti prikazivanje animiranih filmova s elementima nasilja, mržnje i netolerancije; filmove za mlade prikazivati navečer; više komedija i dokumentarnih filmova tijekom dana; aktualan i raznovrstan program za mlade; raznoliki glazbeni program (s različitim vrstama glazbe) i više obrazovnih sadržaja prikazanih na zabavni način. Općenito podržavaju emisije za mlade kao što su „Školski sat”, „Ni da ni ne”, „Parlaonica”, a kao primjere dobrih emisija za malu djecu navode emisije „Ninin kutak”, „Žutokljunac” i „Tv-vrtić” te ističu da je iznimno važno posvetiti pozornost izboru kvalitetnih voditelja emisija za djecu i mlade.

Vršnjačko istraživanje o tv-programu za djecu i mlade bilo je posljednji projekt treće generacije MMS-a, a nova, četvrta generacija, već je na svojem prvom sastanku bila u prilici ponuditi, na zahtjev jedne tv-kuće, svoje prijedloge o tome koje teme i na koji način bi trebala obraditi emisija o dječjim pravima. Među ostalim, predložili su da emisija djeci upućuje sljedeće poruke: *Izrazite se i zauzmite se za sebe!; Obratite se odrasloj osobi ako vas nešto muči - uvijek postoji rješenje problema!; Poštujte sebe i druge! Poštujte različitosti!; Djeca imaju i prava i odgovornosti; Živite život bez straha od neuspjeha - ne mora svatko biti uspješan u svemu!*

Dječje stvaralaštvo u medijima - Ured pravobraniteljice za djecu kontinuirano zagovara pravo djece na pristup medijima kroz dječje filmsko stvaralaštvo. Djeca imaju pravo izražavati se putem filma, učiti o tome uz podršku stručnjaka te snimati i prikazivati svoje filmove u školi i u svojem mjestu, a osobito na festivalima dječjeg filmskog stvaralaštva.

U sklopu suradnje s **Internacionalnim festivalom animiranog filma djece i mladih Varaždin - VAFI**, koji organizira Filmsko-kreativni studio VANIMA u Varaždinu, predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu, zajedno s predstavnicom UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, na festivalu dodjeljuje nagradu *Plavi VAFI* filmu koji promiče dječja prava. Krajem svibnja 2017. održan je 8. VAFI, a zemlja-partner bila je Kina.

Ured pravobraniteljice dugi niz godina surađuje s Hrvatskim filmskim savezom (HFS) u pripremi i realizaciji **Revije hrvatskog filmskog stvaralaštva djece**, a predstavnica Ureda članica je Savjeta Revije i članica stručnog ocjenjivačkog suda. Ova se dugovječna manifestacija održava svake godine u drugom gradu. Krajem rujna 2017. u Sisku je održana 55. revija, kao smotra igranih, do-

kumentarnih, animiranih, eksperimentalnih filmova i tv-reportaža koje su snimili učenici osnovnih škola.

4

136

Ured pravobraniteljice, u suradnji s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku, Udrugom Alternator, HFS-om i drugim partnerima, također sudjeluje u organizaciji **Festivala prava djece** koji širi svjesnost o važnosti prava djece, ostvaruje načelo inkluzivnosti prilagodbom festivalskih sadržaja osobama s oštećenjem vida ili sluha te afirmira filmsko stvaralaštvo djece. Predstavnici Ureda pravobraniteljice za djecu kontinuirano su uključeni u izbor učeničkih filmova koji se prikazuju na festivalu. Deveti Festival prava djece odvijao se tijekom listopada 2017. u 18 hrvatskih gradova. Na konferenciji za novinare kojom je najavljen početak festivala, o važnosti dječje participacije i o tome što djeci znači mogućnost da nauče snimati svoje filmove i da ih mogu vidjeti na festivalima, govorila je predstavnica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu.

4.5 Djeca u pokretu

Djeca u migracijama, osobito ona koja putuju sama bez pratnje roditelja ili bliskih članova obitelji posebno su ranjiva skupina djece. Iako se njihov broj nakon izbjegličkog vala 2015. znatno smanjio, prema podacima MUP 2017. evidentirano je 846 djece u nezakonitom prelasku granice. Međunarodnu zaštitu u Hrvatskoj zatražilo ih je 261. Najveći broj djece bez pratnje dolazi iz Afganistana (176) i Pakistana (43) dok iz ostalih zemalja (Alžir, Bangladeš, Egipat, Kosovo, Libija, Maroko, Nigerija, Sirija, Šri Lanka, Turska) dolaze u manjem broju. Većinom je riječ o djeci starijoj od 16 godina (171) ili starijoj od 14 godina (63), no zabrinjavajući je i broj djece bez pratnje mlađe od 14 godina (27) koja traže međunarodnu zaštitu. Još više zabrinjava činjenica da je u 2017. godini ta zaštita odobrena samo za šestero djece.

Iako bi prema Protokolu o postupanju prema djeci odvojenoj od roditelja - stranim državljanima o svakom djetetu stranom državljaninu koje je na području Hrvatske zatečeno bez pratnje roditelja odmah trebao biti obaviješten nadležni centar za socijalnu skrb (CZSS), neovisno o tome traži li međunarodnu zaštitu ili ne, podaci Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) pokazuju da ih je od strane socijalne skrbi 2017. evidentirano 334, od čega je 30 mlađe od 14 godina (dvoje djece u dobi do četiri godine). Osobe koje se imenuju za posebne skrbnike uglavnom su djelatnici CZSS-a ili ustanova u kojima se djeca smještavaju, no zabrinjavajući je podatak da je 46 stranaca iz grupe u kojoj je dijete zatečeno imenovano skrbnikom djetetu. Iako se u izvješću MDOMSP-a ističe kako je riječ o osobama koje su s djetetom povezane rodbinskim (brat, stric i sl.) ili prijateljskim vezama, upitno je koliko je takvo „skrbništvo” u najboljem interesu djeteta, budući da je provjera svih okolnosti i osoba s kojima dijete putuje preduvjet za poduzimanje mjera djetetove zaštite, osobito od moguće opasnosti da postane žrtvom trgovanja ljudima.

Obveze posebnog skrbnika djeteta bez pratnje vrlo su zahtjevne i pokrivaju različite aspekte organiziranja podrške i pomoći djetetu, što zahtijeva posebnu edukaciju, superviziju, profesionalizaciju skrbnika i organizaciju mreže podrške skrbniku kako bi taj posao obavljao u najboljem interesu djeteta. Nažalost, u sadašnjim uvjetima posebno skrbništvo za djecu bez pratnje nije odgovarajuće riješeno na što smo upozorili nadležno ministarstvo. Također smo upozorili i na probleme u organiziranju smještaja za djecu bez pratnje. Djeca starija od 16 godina, tražitelji međunarodne zaštite smještavaju se u prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite, djeca starija od 14 godina smještavaju se domove za djecu s problemima u ponašanju, iako najčešće nije riječ o djeci koja iskazuju takve probleme, dok se oni mlađi smještavaju u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Uvjeti ustanova socijalne skrbi ne odgovaraju njihovim specifičnim potrebama jer njihovi stručni djelatnici nisu posebno osposobljeni za rad s djecom stranim državljanima te ne raspolazu osnovnim anamnestičkim podacima o djeci, o uvjetima života u zemlji po-

rijekla, razlozima napuštanja matične države, o tome jesu li djeca žrtve zlostavljanja i slično. Jezične barijere često su prepreka jer djeca ne mogu izraziti svoje potrebe i teškoće, a čak i neverbalna komunikacija može biti otežana zbog kulturoloških razlika, što je jako frustrirajuće i za djecu i za djelatnike, a može dovesti i do potpuno pogrešnoga pristupa. Uvjereni smo da su i takvi uvjeti, uz činjenicu da ova djeca najčešće Hrvatsku doživljavaju samo kao usputnu stanicu do krajnjeg cilja u nekoj od zemalja zapadne Europe, razlog tome da djeca samovoljno napuštaju ustanove. Upravo je bijeg iz organiziranog smještaja prema podacima MDOMSP-a najčešći razlog razrješenja dužnosti posebnog skrbnika (133).

Zbog uočenih slabosti u prihvatu i zbrinjavanju djece bez pratnje pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku MDOMSP-u tražeći da se u sustavu socijalne skrbi osiguraju odgovarajući i dostatni smještajni kapaciteti za djecu bez pratnje u obliku specijalizirane ustanove, stambenih zajednica ili specijaliziranoga udomiteljstva, u skladu s utvrđenim individualnim potrebama svakoga djeteta. Preporučili smo i da se osiguraju usluge prevoditelja za djecu bez pratnje, kako u okviru smještajnih kapaciteta radi omogućavanja svakodnevnog funkcioniranja, određivanja i provođenja tretmana podrške, tako i radi omogućavanja sporazumijevanja djeteta sa skrbnikom radi omogućavanja punopravnog i kvalitetnog sudjelovanja djeteta u odlukama koje ga se tiču. Upozorili smo da je potrebno osigurati dovoljan broj educiranih, posebno osposobljenih i motiviranih skrbnika i odgovarajuću mrežu podrške skrbniku djeteta bez pratnje i djelatnicima CZSS-a u donošenju i provođenju odluka vezano uz zaštitu djece bez pratnje. Predložili smo da se u suradnji s nadležnim resornim ministarstvima osiguraju uvjeti za ostvarivanje prava djece bez pratnje na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, reguliranje statusa, spajanje obitelji, kao i da se uspostavi jedinstvena transparentna baza podataka o djeci bez pratnje stranim državljanima u Hrvatskoj. Istaknuli smo da bi odgovarajući prihvati djeteta koje se nalazi u specifičnoj životnoj situaciji, pružanje pomoći i zaštite te nuđenje odgovarajućih kvalitetnih sadržaja, prevenirali da dijete opterećeno traumatičnim iskustvima i strahom od neizvjesnosti napusti ustanovu i ponovno krene na put u nepoznato (što se, nažalost, često događa), dovodeći se u opasnost da postane žrtvom krijumčara i trgovaca ljudima ili da postane žrtva nasilja.

Ove uočene slabosti sustava zbrinjavanja djece bez pratnje potvrdilo je i terensko istraživanje provedeno u okviru projekta Centra za nestalu djecu i organizacije *Save the Children* „Djeca izbjeglice i migranti u Hrvatskoj”. Procjena potreba za izgradnju kapaciteta u sustavu zaštite djece bez pratnje utvrdila je nužnost promjene oblika smještaja za djecu bez pratnje te razvoja specijalizirane skrbi za ovu skupinu djece. Pokazalo se da bi trebalo osigurati odgovarajući zasebni smještaj djece bez pratnje, odvojeno od odraslih tražitelja azila, izbjeglica i migranata, a najprikladnije rješenje bilo bi kreiranje zasebnih smještajnih jedinica i centra za pružanje usluga djeci bez pratnje u zajednici. Radi dostupnosti i osiguranja potrebnih usluga od strane državnih tijela, javnih ustanova, međunarodnih organizacija, diplomatsko-konzularnih predstavništava, udruga, kao i bržeg i lakšeg pristupa pravima (traženje azila), oni bi trebali biti smješteni u većim urbanim sredinama, gdje postoje i aktivne vjerske zajednice, koje također mogu pomoći u prihvatu djece. Takvi prihvatni centri na jednom bi mjestu ujedinili usluge procjene, skrbi i planiranja, ali bi mogli služiti i kao centri za edukaciju stručnjaka za rad s djecom bez pratnje. U njima bi djeci bili dostupni posebno educirani skrbnici koji bi bili u neposrednom dnevnom kontaktu s djecom, što bi omogućilo pravodobno poduzimanje mjera u najboljem interesu djeteta. Osim toga, potrebno je ulagati i u razvoj specijaliziranog udomiteljstva za djecu bez pratnje, kao oblika trajnijega zbrinjavanja djece nakon procjene njihovih potreba. Kako bi se sve to osiguralo, nužno je donošenje nacionalne strategije ili plana o organiziranju skrbi za djecu bez pratnje.

Ono što nas posebno zabrinjava, a na što ukazuju i civilne udruge i mediji, jest sumnja da se djeci koja pokušavaju nelegalno ući u Hrvatsku onemogućuje pristup teritoriju ili ih se nakon što su ušla u zemlju vraća, a da se pritom ni ne pokuša ispitati u kakvoj se zaista nevolji nalaze i trebaju li pomoć. Potaknuti zabrinjavajućim vijestima iz medija o navodnim neprimjerenim postupcima hrvatske policije prema djeci nezakonitim migrantima u pokušaju sprečavanja njihovog ulaska i

zadržavanja na hrvatskom teritoriju, obratili smo se MUP-u. Zatražili smo da se žurno ispituju navodi u *Izvještaju o nezakonitim i nasilnim protjerivanjima izbjeglica iz RH*, koji su u siječnju 2017. objavile udruge *Are You Syrious?* i *Inicijativa Dobrodošli!*, o potajnim protuzakonitim protjerivanjima te navodnom onemogućavanju traženja međunarodne zaštite. Tražili smo da se provede kontrola postupanja hrvatskih policajaca prema djeci migrantima u nezakonitom statusu. Slučaj smrtnoga stradanja afganistanske djevojčice pod naletom vlaka, zbog navodnog nasilnog vraćanja u Srbiju od strane hrvatske policije, dodatno je pojačao našu zabrinutost. MUP kategorički odbacuje tvrdnje o sprečavanju ulaska djece nezakonitih migranata u Hrvatsku, iako se službene brojke MUP-a o 846 djece zatečene u nezakonitom prelasku granice ne podudaraju s brojem djece evidentirane od strane socijalne službe, a kojih je bilo 334. S obzirom na to da je Protokolom propisana obveza obavještanja socijalne službe o svakom postupanju prema djetetu bez pratnje te bi brojčani podaci MUP-a i CZSS-a trebali biti podudarni, ova diskrepancija dodatno pojačava našu zabrinutost.

Preporuke Pravobraniteljice za djecu

5

139

Kako bi se postigla odgovarajuća razina zaštite dječjih prava i interesa pravobraniteljica za djecu institucijama, tijelima ili pravnim osobama upućuje preporuke, upozorenja i prijedloge. Uz nekoliko stotina preporuka koje su se odnosile na zaštitu pojedinog djeteta ili u vezi s pojedinačnim predmetom, tijekom 2017. uputila je 59 općih preporuka u cilju unapređivanja zaštite prava sve djece ili pojedinih skupina. Opće preporuke upućene su u području: obrazovanja, (33), zaštite ranjivih skupina djece (5), pravosuđa (5), zdravlja (4), zaštite sigurnosti (4), zaštite imovinskih prava djece (3), obiteljskopravne zaštite (1), medija (2) te u ostalim područjima (2). Većina preporuka pravobraniteljice za djecu je prihvaćena.

5.1. Obrazovanje

ZAŠTITA PRAVA DJECE U ODGOJNO-OBRAZOVNIM USTANOVAMA

U povodu početka školske godine 2017./2018. pravobraniteljica je uputila Ministarstvu znanosti i obrazovanja 23 preporuke vezano za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama koje se odnose na brojna područja odgoja i obrazovanja. Jedan dio preporuka ponavljamo niz godina jer ne vidimo bitne pomake u njihovoj realizaciji. MZO smo pozvali da o našim preporukama obavijesti sve odgojno-obrazovne ustanove te da svojim zalaganjem utječe na njihovo ostvarivanje.

Pravo djeteta na sudjelovanje i na informaciju - Ponovno smo preporučili školama da učenike pravovremeno upoznaju s: pravima, obvezama i odgovornostima; mogućnostima i načinima dobivanja pomoći u određenim situacijama, pravilima sigurne uporabe suvremenih tehnologija te o posljedicama neprimjerene komunikacije na društvenim mrežama; načinima postupanja u slučaju nasilja; kriterijima ocjenjivanja i ocjenom. Ukazali smo da je potrebno aktivno raditi na promociji i povećanju sudjelovanja djece u procesima donošenja odluka važnih za njihov odgoj i obrazovanje. Ovisno o njihovoj dobi i zrelosti učenike treba uvažavati kao partnere u kreiranju i realizaciji plana i programa škole te u osmišljavanju slobodnih i preventivnih aktivnosti. Stoga je nužno osnažiti ulogu vijeća učenika u školama te jasnije definirati njihove zadaće i način biranja učenika u vijeće. Preporučili smo školama da i roditelje na početku, kao i tijekom školske godine upoznaju s kriterijima ocjenjivanja i odredbama *Pravilnika o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnoj i srednjoj školi* te sa zakonskom procedurom u slučaju nezadovoljstva učenika ocjenom ili pedagoškom mjerom. Preporučili smo da škole omoguće izuzeće iz povjerenstva onoga učitelja, odnosno nastavnika, koji je učenika ocjenjivao tijekom godine i zaključio mu ocjenu kojom nije zadovoljan, kada to zatraži učenik ili roditelj, kao i izuzeće iz postupka polaganja popravnog ispita, ako to zatraži učenik ili roditelj.

Djeca s teškoćama u razvoju - Ponovili smo preporuku o potrebi žurnog donošenja *Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima* te jednoznačnog definiranja uvjeta, kriterija i pravila u vezi s osiguravanjem modela podrške za učenike s TUR. Naglasili smo nužnost pronalaženja rješenja za sustavno (su)financiranje pomoćnika u nastavi/stručnih komunikacijskih posrednika za djecu s TUR; razvijanje modela edukacije pomoćnika u nastavi/komunikacijskog posrednika te njihove supervizije tijekom procesa uključivanja. Preporučili smo dodatna ulaganja za stručna usavršavanja odgojno-obrazovnih radnika, posebice u srednjim školama.

1.40 Apelirali smo na veću fleksibilnost u provedbi te omogućavanje zakonske iznimke za učenike s TUR u odnosu na omogućavanje prijelaza iz redovnog u posebni program obrazovanja tijekom cijele školske godine.

Djeca pripadnici nacionalnih manjina - Ponovno smo preporučili provedbu preventivnih programa usmjerenih učenju sve djece toleranciji, nediskriminaciji i prihvaćanju različitosti; edukaciju i informiranje roditelja i odgojno-obrazovnih radnika, kao i drugih osoba koje sudjeluju ili pomažu u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima djece i zaštiti djece od diskriminacije; stručno usavršavanje i dodatnu stručnu podršku odgojno-obrazovnim radnicima u radu na razvijanju tolerantnih odnosa između djece pripadnika nacionalnih manjina i djece većinske nacionalnosti; pravovremenu organizaciju i dosljedno provođenje dvogodišnjih predškolskih programa, uz pojačan rad u produženom boravku i slobodnim aktivnostima; dostupnost romskih pomagača te intenzivnu suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. Također smo preporučili uključenje sve djece pripadnika romske nacionalne manjine u programe predškole i u programe učenja hrvatskog jezika; njihovu pripremu za polazak u školu; osiguravanje prijevoza djeci do odgojno-obrazovnih ustanova te osiguravanje odgovarajućih prostornih i kadrovskih kapaciteta u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama i Djeca s problemima u ponašanju - Kao i dosadašnjih godina preporučili smo da škole i dječji vrtići upoznaju roditelje i djecu s problematikom nasilja i nenasilnog rješavanja sukoba te propisima koji se odnose na zaštitu djece od nasilja, kao i s aktivnostima koje je odgojno-obrazovna ustanova dužna poduzeti. Također smo preporučili: poboljšanje formalnog socio-pedagoškog i psihološkog obrazovanja odgojno-obrazovnih djelatnika za problematiku nasilja i drugih problema u ponašanju djece; osnaživanje djelatnika za prepoznavanje i identificiranje rizika u djetetovom životu; primjenu metoda ranog otkrivanja i ranog djelovanja; angažman i suradnju svih dionika društvene zajednice; aktivno sudjelovanje djece u prevenciji; intenzivnije provođenje preventivnih aktivnosti usmjerenih na razvoj socijalnih vještina djece, posebice komunikacijskih i onih za rješavanje sukoba; dodatnu edukaciju radnika škole za provođenje metode medijacije u rješavanju vršnjačkih sukoba te što širu primjenu ove metode u školama zbog njezine dokazane učinkovitosti; kontinuirano unapređivanje međuinstitucionalne i međuresorne suradnje škole te organiziranje zajedničkih sastanaka s ciljem integracije pojedinačnih opažanja, jasnije percepcije djetetovih problema, preuzimanja odgovornosti i zajedničkog planiranja intervencija.

Preporučili smo i intenzivnije povezivanje i razmjenu informacija o svakom djetetu prilikom prelaska iz dječjeg vrtića u školu i iz osnovne u srednju školu; individualnu procjenu svake situacije i djeteta te, osim represivnih pedagoških mjera, primjenu restitutivnih i psihosocijalnih intervencija kroz individualni plan postupanja koji se treba izraditi u suradnji s djetetom i njegovim roditeljima te drugim uključenim institucijama; ekipiranje stručnih službi škole sa socijalnim pedagogima koji bi bili nositelji mjera i aktivnosti u prevenciji i drugim intervencijama usmjerenim djeci u riziku i djeci s problemima u ponašanju; ustrojavanje baze podataka o svim preventivnim programima koji se provode u svim školama te primjenu isključivo znanstveno utemeljenih programa s dokazanom učinkovitošću. Preporučili smo snažnije povezivanje i suradnju odgojno-obrazovnih institucija i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u definiranju potreba djece i provođenju preventivnih programa. Nadalje smo preporučili i donošenje *Pravilnika o načinu i obliku provođenja odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike u riziku za razvoj problema u ponašanju i s problemima u ponašanju*, a na što obvezuje Zakon o odgoju i obrazovanju u os-

novnoj i srednjoj školi (ZOOSŠ). U slučaju nasilja nad djecom od strane odraslih osoba, upozorili smo da ravnatelji moraju poduzeti sve zakonske mjere u odnosu na počinitelje nasilja te slučaj prijaviti nadležnim institucijama, bilo da su počinitelji djelatnici ustanove ili druge osobe.

Daroviti učenici - Ponovili smo preporuku o potrebi donošenja podzakonskog propisa kojim bi se uredila prava darovite djece te planiranja financijskih sredstava za njegovu praktičnu primjenu. Preporučili smo školama da osobito vode računa o opterećenosti darovitih učenika, koji su često uključeni u više slobodnih aktivnosti i sudjeluju na natjecanjima iz nekoliko nastavnih predmeta te da ujednače kriterije odabira učenika za pristup višoj razini natjecanja (županijskoj i državnoj) pod ingerencijom (AZOO).

„Novi“ učenici - Preporučili smo da se svim učenicima koji promijene razrednu sredinu pruži potpora u procesu inkluzije te da radi uključivanja djece migranata u obrazovni sustav MZO u suradnji s AZOO osigura pomoć i dodatne edukacije učiteljima o interkulturalnom učenju i poučavanju te inkluzivnom konceptu obrazovanja.

Učenici strukovnih škola - Preporučili smo da: škola informira roditelje i učenike o pravima učenika za vrijeme praktične nastave i vježbi te o mogućnostima njihove zaštite; pomogne učenicima pri odabiru poslodavaca kod kojih će pohađati praktičnu nastavu; prati rad učenika kod poslodavaca i pravovremeno zaštiti prava učenika. Predložili smo uspostavljanje sustava kontrole ugovora koje škole sklapaju s poslodavcima, na temelju kojih šalju učenike na praksu te sustav nadzora smještaja djece izvan vremena obavljanja prakse. Upozorili smo da bi ukidanje zabrane noćnog rada djece koja obavljaju praktičnu nastavu i vježbe naukovanja bilo protivno najboljem interesu djeteta i zabrani gospodarskog iskorištavanja i obavljanja štetnih poslova iz Konvencije o pravima djeteta. Ujedno smo upozorili da bi ukidanje ograničenja trajanja praktične nastave i vježbi maloljetnika u prvoj godini obrazovanja od najviše 4 sata dnevno, odnosno 20 sati tjedno bilo protivno Državnom pedagoškom standardu srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja i najboljem interesu djeteta.

Osiguravanje produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole - Radi potrebe i interesa djece i roditelja preporučili smo da MZO, zajedno s jedinicama lokalne i područne samouprave, osigura dostupnost cjelodnevne nastave i produženog boravka učenicima od 1. do 4. razreda osnovne škole u svim školama u kojima postoji potreba i interes za takvim oblikom nastave.

Obrazovanje o dječjim pravima te obilježavanje dana Konvencije o pravima djeteta - Preporučili smo da odgojno-obrazovni radnici unutar kurikulumu osmisle načine i aktivnosti putem kojih će djecu informirati i poučavati o dječjim/ljudskim pravima i odgovornostima te obilježiti 20. studenoga Dan Konvencije o pravima djeteta te da Ministarstvo i školske ustanove na svojim mrežnim stranicama objave poveznice na stranice Pravobranitelja za djecu www.dijete.hr, namijenjenu odraslima i <http://azanas.dijete.hr/> namijenjenu djeci. Pozvali smo odgojno-obrazovne ustanove da u sklopu redovnog godišnjega planiranja aktivnosti uključe i posjet Maloj kući dječjih prava Ureda pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, odnosno posjet jednom od njezinih regionalnih ureda u Osijeku, Splitu i Rijeci.

Uklanjanje diskriminirajućih sadržaja udžbenika - Zbog pritužbi na diskriminirajuće sadržaje u udžbenicima preporučili smo da se provede nadzor nad sadržajima udžbenika te poduzmu potrebne mjere kako bi se otklonili oni sadržaji za koje se utvrdi da su protivni načelima demokratskog poretka, a odnose se na zaštitu ljudskih i manjinskih prava, temeljnih sloboda i prava čovjeka i građanina te ravnopravnost spolova te da se članove Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika upozna sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti spolova.

Vjerski sadržaji u organizaciji i u prostorima škole - Da bi se za sve učenike ujednačila ponuda nastavnih predmeta, kako u kvantitativnom tako i u kvalitativnom smislu, preporučili smo uvođe-

nje alternativnih izbornih nastavnih sadržaja za djecu koja ne pohađaju izborni vjeronauk u školi. Zbog prijava o uključivanju djece u dječjim vrtićima i školama u vjerske sadržaje izvan odobrenoga programa vjerskog odgoja, odnosno vjeronauka ponovili smo preporuku MZO-u da poduzme mjere kako se vjerske aktivnosti u odgojno-obrazovnim ustanovama ne bi prakticirale izvan tog programa.

142

Zdravstvena zaštita djece u okviru odgojno-obrazovnih ustanova - Pozvali smo MZO na pružanje podrške nastavnicima i njihovo bolje informiranje o načinu na koji mogu pomoći djetetu nakon hospitalizacije kako bi mu olakšali povratak u razrednu zajednicu. Također smo pozvali na još veći angažman MZO-a u cilju osiguravanja škole u bolnici za svu djecu osnovnoškolske i srednjoškolske dobi koja su na bolničkom liječenju. Preporučili smo suradnju škole s timovima školske medicine u cilju obuke djelatnika i pružanja prve pomoći djetetu u slučaju dijabetičke kome, što uključuje i primjenu glukagona. Kako učenici ne bi bili opterećeni nošenjem svih udžbenika i pratećih nastavnih sredstava svaki sat, za svaki nastavni predmet koji imaju na rasporedu, ponovili smo preporuku da se učitelje upozori da rasterete učeničke torbe i pažljivije planiraju korištenje udžbenika i drugih nastavnih sredstava te da osiguraju prostore/ormariće za školske knjige.

Kvalitetna prehrana djece - Apelirali smo na MZO da upozori škole i osnivače kako je neprihvatljivo postavljati automate sa slatkijima, grickalicama i slatkim pićima u prostore škola te da poštuju normative i smjernice za prehranu učenika određene od strane Ministarstva zdravstva i osiguraju unos zdravih namirnica djeci unutar školske prehrane. Također smo preporučili da djeci iz socijalno ugroženih obitelji, koje nisu u mogućnosti podmiriti trošak školske prehrane, država i lokalna zajednica osiguraju besplatnu prehranu tijekom boravka u školi. te da se u komunikaciji s roditeljima i osiguravanju besplatne prehrane škole ophode obzirno, kako bi se izbjegla stigmatizacija djece i zaštitilo dostojanstvo djeteta i njegove obitelji.

Dodatni sadržaji i aktivnosti u odgojno-obrazovnom procesu - Uzimajući u obzir prilike učenika slabijih materijalnih mogućnosti preporučili smo da školske ustanove prije planiranja dodatnih sadržaja i aktivnosti ispitaju mogućnosti roditelja i interes djece; da pri odabiru aktivnosti ispitaju mogućnosti njihova besplatnog osiguravanja za sve učenike; u slučaju nemogućnosti osiguravanja besplatnih sadržaja i aktivnosti, da odaberu one koje su cijenom pristupačne.

Osiguravanje mobilnog tima stručnih suradnika za više odgojno-obrazovnih institucija - Ponovili smo preporuku MZO-u o potrebi zapošljavanja stručnih suradnika ili organiziranja mobilnog tima stručnjaka različitog profila (pedagog, psiholog, rehabilitator, socijalni pedagog i prevoditelj znakovnoga jezika) koji djeluju na lokalnoj i regionalnoj razini za više škola.

Suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s roditeljima i drugim tijelima i ustanovama radi zaštite najboljeg interesa djeteta - Kod složenih slučajeva koji zahtijevaju zaštitu prava i interesa djeteta istaknuli smo potrebu uspostave koordinirane suradnje škole sa svim institucijama zaduženima za zaštitu prava djece te uvođenja prakse sastanaka „studije slučaja”, budući da administrativna procedura ponekad produljuje rješavanje problema te se time dodatno produbljuju teškoće djeteta i krše njegova prava. Ponovno smo preporučili da odgojno-obrazovni radnici, prije svega razrednici, na početku školske godine daju roditeljima sve potrebne informacije o njihovim pravima, obvezama i odgovornostima u odgojno-obrazovnom procesu, o pravima i obvezama učenika, o proceduri i svim mogućnostima zaštite prava učenika te o načinima komunikacije sa školom te pravovremeno informiraju roditelje o svim kadrovskim i organizacijskim promjenama u školi.

Zaštita djece u odgojno-obrazovnim ustanovama u situaciji ugrožavajućeg ponašanja roditelja - U situacijama u kojima je ponašanje roditelja ugrožavajuće za dijete (konflikt između roditelja u ostvarivanju roditeljske skrbi, nasilje, alkoholizam, utjecaj opijata itd.) preporučili smo školama i vrtićima da obvezno žurno obavijeste centar za socijalnu skrb i prema potrebi policiju te donesu Protokol o postupanju u kriznim situacijama s jasno definiranim ulogama i obvezama djelatnika

škole u navedenim situacijama. U situaciji provođenja ovrhe u školi radi predaje djeteta ili radi ostvarivanja osobnih odnosa s roditeljem ili drugim osobama, kada se ona radi zaštite dobrobiti i prava djeteta mora provesti u školi, preporučili smo prethodnu pripremu i zajedničko koordinirano djelovanje svih sudionika u ovrshi.

Zaštita prava učenika od neprofesionalnog, neetičnog i kažnjivog postupanja djelatnika - Preporučili smo odgovarajuće praćenje, evidentiranje i dokumentiranje rada i ponašanja odgojno-obrazovnih radnika u cilju prikupljanja materijalnih dokaza o lošem i štetnom postupanju prema djeci te pojačanje stručno-pedagoških nadzora. Budući da rezultati nadzora mogu utjecati na daljnja prava i obveze učenika, a nerijetko i na njihovo daljnje redovno obrazovanje, preporučili smo da se u postupcima nadzora razgovara i s učenicima kako bi i oni mogli izraziti svoje mišljenje. U slučaju svake sumnje na seksualno nasilje i/ili seksualno uznemiravanje učenika od strane radnika škole, potrebno je udaljiti radnika iz nastave i iz blizine djece i prije nego optužni akt stupi na snagu, pozivajući se na radno pravne povrede i povrede etičkoga kodeksa. Pozvali smo da MZO upozori odgojno-obrazovne ustanove da, prije zapošljavanja ili druge vrste angažiranja osoba u radu ili kontaktima s djecom, uz „potvrdu o nekažnjavanju”, pribave od Ministarstva pravosuđa posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije iz kojeg je vidljivo je li određena osoba pravomoćno osuđivana za kaznena djela koja su zapreka za rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Također smo ih pozvali da periodično provjeravaju podatke o zaposlenicima i ostalim angažiranim osobama o uvjetima za rad s djecom.

Međusobni odnosi radnika odgojno-obrazovnih ustanova i njihov utjecaj na djecu - Sukobi među radnicima odražavaju se na kvalitetu i odvijanje odgojno-obrazovnog procesa i narušavaju njihov autoritet u odnosima s učenicima. Naša je preporuka da se u takvoj situaciji ravnatelj, kao osoba odgovorna za uspostavu odgojno poticajnog okruženja za učenike, mora aktivno uključiti u rješavanje sukoba te prioritarno zaštititi učenike od sukoba odraslih osoba.

Zaštita prava djece od potencijalno štetnih sadržaja, kao i neetičnog i kažnjivog postupanja trećih osoba s kojima odgojno-obrazovna ustanova ostvaruje suradnju - Za sve vanjske suradnike koje angažiraju u procesu odgoja i obrazovanja i koje dolaze u doticaj s djecom preporučili smo da čelnici dječjih vrtića i škola zatraže posebno uvjerenje o podacima iz kaznene evidencije. Također smo preporučili da se propisom odrede pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu, kako bi se osiguralo da je program koji se provodi zaista u interesu djece.

Sigurnost školskih prostora i zaštita školskih ustanova od ulaska neovlaštenih osoba - MZO-u smo ponovili preporuke o osiguravanju uvjeta kojima bi se školske zgrade zaštitile od ulaska neovlaštenih osoba. Naglasili smo da MZO i osnivači trebaju procijeniti stupanj sigurnosti učenika te dati jasne upute i podršku školskim ustanovama u zaštiti učenika i sprečavanju neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova.

Prijevoz djece u vrtić i školu - Preporučili smo da jedinice lokalne samouprave osiguraju organizirani prijevoz djece obveznika predškole, osobito u manjim mjestima i na otocima. Ujedno smo preporučili da se u okolnostima posebnih i otežanih prometnih uvjeta, radi veće sigurnosti učenika, osigura besplatan prijevoz učenicima osnovnih škola bez obzira na udaljenost te da se razmotri mogućnost financiranja školskoga prijevoza i za učenike srednjih škola, budući da visoki troškovi prijevoza učenika mogu biti razlog za odustajanje od srednje škole. Radi zaštite prava djece u školskom prijevozu, preporučili smo da školske ustanove upoznaju prijevoznike i vozače s *Protokolom o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima* te da dogovore protokole postupanja u situacijama kad pojedini učenici nasilnim ili drugim neprimjerenim ponašanjem ugrožavaju druge i otežavaju vožnju. Podsjetili smo na nužnost prijave svih prijevoznika koji ne poštuju *Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati autobusi kojima se organizirano prevoze djeca* i koji svojim vozilima ili osobljem na bilo koji način mogu ugroziti sigurnost djece.

Osposobljavanje djece za upravljanje biciklom - Ponovno smo preporučili suradnju svih subjekata koji financiraju, provode i surađuju u provedbi Programa za osposobljavanje za upravljanje biciklom te osiguravanje uvjeta za provođenje ovog Programa te poticanje učenika na uključivanje u Program.

SIGURNOST I ZAŠTITA ŠKOLSKIH USTANOVA OD „POLITIČKOG” DJELOVANJA POJEDINACA

144

U povodu nedopuštenog političkog iskorištavanja djece od strane saborskog zastupnika, za kojeg smo doznali da je mimo svih propisa i pravila, ulazio u srednje škole gdje je razgovarao s učenicima, fotografirao se s njima i objavljivao njihove fotografije na svojem Facebook profilu, pri čemu je u nekim školama ulazio i u učionice tijekom nastave i ometao rad učenika i nastavnika, pravobraniteljica je uputila javno priopćenje. Najoštrije je osudila takve postupke te upozorila na nužnost zaštite djece i prostora odgojno-obrazovnih ustanova od takvoga „političkog” djelovanja pojedinaca, koji ne prežu ni od izravnog uvlačenja učenika u političku propagandu, iskorištavanje djece za vlastitu političku promociju i svoje političke ciljeve. Istaknula je kako se nasilnim ulaženjem u prostor škola i pozivanjem učenika da napuste nastavu ugrožava sigurnost učenika, potiče ih se na neprimjereno ponašanje i kršenje školskih pravila, a pritom se povređuje i privatnost učenika jer se njihove fotografije objavljuju na javno dostupnom FB profilu. MZO-u i Gradu Zagrebu, gdje su se ti incidenti uglavnom događali, uputila je preporuku da školskim ustanovama daju jasne upute i podršku u **zaštiti učenika** i sprečavanju **neovlaštenog ulaska stranih osoba u prostore odgojno-obrazovnih ustanova**. MZO je usvojio preporuku i školskim ustanovama poslao upute o postupanju u slučaju neovlaštenog ulaska stranih osoba u njihove prostore.

UNAPREĐIVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA S DJECOM S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Nakon obilaska novoosnovanog posebnog razrednog odjela za učenike s problemima u ponašanju (PUP) u OŠ Vijenac u Osijeku, koji je ustrojen na inicijativu lokalne zajednice i odlukom nadležnog ureda državne uprave, MZO-u smo uputili preporuke za davanje suglasnosti za ustroj odjela sukladno propisima, zapošljavanje socijalnog pedagoga i psihologa na puno radno vrijeme te dodatno educiranje djelatnika škole o pravima i potrebama djece s problemima u ponašanju. Podsjetili smo na nacionalne propise i kurikularne te međunarodne dokumente koji odgojno-obrazovni sustav obvezuju na omogućavanje prava na odgoj i obrazovanje svakom djetetu u skladu s njegovim potrebama. Upozorili smo na pravo djece s PUP-om na primjerenu stručnu pomoć koja se ne može ostvariti bez podrške specijaliziranih stručnjaka. Nakon upućene preporuke škola nas je samoinicijativno obavijestila o provođenju edukacija za djelatnike. U odgovoru na preporuku MZO nas je izvijestilo o svojoj suglasnosti za ustroj posebnog razrednog odjela, ali ne i o realizaciji preporuke za zapošljavanje socijalnog pedagoga i psihologa na puno radno vrijeme. Stoga smo preporuku u tom dijelu ponovili. Odgovor na preporuku očekujemo.

UNAPREĐIVANJE ODGOJNO-OBRAZOVNIH UVJETA U OŠ BOBOTA U BOBOTI

Prilikom obilaska OŠ Bobota u 2015. uočili smo neodgovarajuće prostorne i nedostatne stručne uvjete u kojima se odvija odgojno-obrazovni rad. Tada smo MZO-u uputili preporuke za unapređivanje prostornih uvjeta i zapošljavanje stručnog suradnika psihologa. U odgovoru na preporuke MZO nas je obavijestio da ne postoji mogućnost zapošljavanja stručnog suradnika psihologa jer je na snazi *Odluka o zabrani novog zapošljavanja u javnim službama*. O mogućnosti realizacije ostalih preporuka koje se odnose na unapređivanje prostornih uvjeta nismo obaviješteni. U 2017. smo ponovno posjetili školu i uočili nepromijenjeno stanje. Stoga smo MZO-u, Vukovarsko-srijemskoj županiji i Općini Trpinja ponovo uputili iste preporuke. Preporučili smo obnovu školske zgrade zbog iznimne derutnosti škole koja ugrožava sigurnost djece. Zbog većeg broja učenika koji potječu iz socijalno ugroženih obitelji preporučili smo osposobljavanje školske kuhinje za pripravu toplih obroka i zapošljavanje kuhara. Ponovo smo preporučili zapošljavanje psihologa, bu-

dući da su zadovoljeni uvjeti za njegovim zapošljavanjem propisani *Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja*. Odgovor na preporuke očekujemo.

OBILJEŽAVANJE DANA SJEĆANJA NA HOLOKAUST I SPRJEČAVANJA ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

5

MZO-u smo preporučili da svim školama da uputu o obilježavanju Dana sjećanja na holokaust i sprječavanja zločina protiv čovječnosti, da ih uputi na informacije i materijale o načinu obilježavanja tog Dana te im ukaže na potrebu i mogućnosti obrazovanja učitelja i nastavnika o temi holokausta i njihova osposobljavanja za obilježavanje tog dana i poučavanje učenika o toj temi. Agenciji za odgoj i obrazovanje preporučili smo intenziviranje seminara i stručnih skupova radi upoznavanja nastavnika s temom holokausta te obilježavanjem Dana sjećanja na holokaust i sprječavanja zločina protiv čovječnosti, kao i skupova kojima je cilj poučavanje učitelja i nastavnika o ljudskim pravima.

145

MZO je prihvatilo preporuku i obavijestio nas o provedbi aktivnosti koje MZO i AZOO poduzimaju radi poučavanja o temi holokausta i obilježavanja Dana sjećanja na holokaust i sprječavanja zločina protiv čovječnosti.

ORGANIZACIJA PRIJEVOZA OBVEZNIKA PREDŠKOLE

Zbog spornoga tumačenja odredbi *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* uslijed kojeg se djetetu obvezniku predškole, koje stanuje u naselju koje je pet kilometara udaljeno od najbližeg dječjeg vrtića, odriče mogućnost organiziranja prijevoza, Općini i Županiji preporučili smo da propis tumači i primjenjuje u korist djeteta, što nije prihvaćeno. Stoga smo Ministarstvu znanosti i obrazovanja te Ministarstvu uprave, preporučili da razmotre probleme na koje nailaze roditelji predškolske djece te potaknuli ujednačavanje prakse i preciziranje spornih odredbi. Upravna inspekcija utvrdila je da nije mjerodavna za postupanje u predmetnom slučaju, izvješće MZO-a očekujemo. Prema našim saznanjima djeca s tog područja i dalje nemaju riješen prijevoz do predškole.

IZGRADNJA UČENIČKOG DOMA U SKLOPU PROSVJETNO-KULTURNOG CENTRA MAĐARA

Nakon obilaska Prosvjetno-kulturnog centra Mađara u Osijeku saznali smo da veliki broj učenika koji pohađa ovaj Centar ne živi u Osijeku. U Centru se učenici školuju na mađarskom nastavnom jeziku (model A) po čemu je ova srednja škola jedinstvena. Osnovna i srednja škola nemaju fiksno upisno područje pa se u Centar upisuju djeca s područja Republike Hrvatske, stoga je vrlo izražena potreba za učeničkim domom, a Centar raspolaže i odgovarajućim prostorom za to. Preporučili smo MZO-u da odobri izgradnju učeničkog doma jer bi to omogućilo učenicima (tjedni) smještaj, umjesto svakodnevne vožnje autobusom od kuće do škole i natrag. Učenički dom bi ujedno bio i mjesto jačanja mađarske kulture, jezika i identiteta kroz organizaciju različitih kulturnih događanja i programa te bi na taj način Centar, osim postojeće obrazovne uloge, ostvarivao i kulturnu ulogu. Odgovor na preporuku očekujemo.

OSIGURAVANJE BESPLATNOG KORIŠTENJA ŠKOLSKE DVORANE ZA UČENIKE GIMNAZIJE DARUVAR

Tijekom obilaska Gimnazije Daruvar uočili smo da škola nema sportsku dvoranu, već koristi dvoranu u vlasništvo grada Daruvara. Dvoranu, uz naplatu, istovremeno koriste tri srednje škole (Gimnazija Daruvar, Tehnička škola i Ekonomska i turistička škola) na način da svakoj školi pripada 1/3 dvorane. Preporučili smo Gradu Daruvaru i Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, kao osnivaču škole, da školsku dvoranu besplatno ustupe na korištenje učenicima sve tri srednje škole. Preporuka je načelno prihvaćena.

OSIGURANJE UVJETA ZA VEĆU KVALITETU OBRAZOVANJA UČENIKA OŠ NAD LIPOM

Nakon obilaska Osnovne škole Nad lipom u Zagrebu, koja je jedna od najstarijih škola u Hrvatskoj u kojoj se školuju djeca s intelektualnim teškoćama i pridruženim smetnjama, saznajemo da škola nema zaposlenog zdravstvenog radnika - medicinsku sestru. S obzirom na raznolikost i težinu oštećenja učenika, usluge medicinske skrbi i usluge njege opravdane su i potrebne u toj školi. Stoga smo preporučili MZO-u davanje suglasnosti za zapošljavanje medicinske sestre njegovateljice. Preporuka je prihvaćena i realizirana.

146

OSIGURAVANJE VEĆE UČIONICE ZA POSEBNI RAZREDNI ODJEL ZA UČENIKE S POREMEĆAJIMA IZ AUTISTIČNOGA SPEKTRA

Nakon obilaska posebnog razrednog odjela za učenike s poremećajem iz autističnog spektra koji pohađaju Osnovnu školu Antuna Augustinčića u Zaprešiću vidjeli smo da se nastava za ove učenike odvija u premalom i skućenom prostoru učionice, površine od oko 20 četvornih metara. Stoga smo Gradu Zaprešić, kao osnivaču, preporučili da osigura veću učionicu za ove učenike najkasnije do početka sljedeće školske godine. Odgovor na preporuku očekujemo.

ZAPOŠLJAVANJE SOCIJALNIH PEDAGOGA U VRTIĆIMA

Uočavajući otežano ostvarivanje prava i interesa djece s problemima u ponašanju u dječjim vrtićima i dodatno potaknuti obraćanjem Hrvatske udruge socijalnih pedagoga zbog nedefiniranog radnog mjesta stručnih suradnika socijalnih pedagoga u predškolskom odgoju i obrazovanju, uputili mišljenje i preporuku MZO-u. Pozvali smo na poštovanje međunarodnih i nacionalnih propisa iz sustava odgoja i obrazovanja te kurikularnih dokumenata koji jamče jednaka prava i pravodobnu stručnu pomoć i podršku svoj djeci pa i onoj sa specifičnim potrebama te osiguranje ranih intervencija. Preporučili smo zapošljavanje stručnih suradnika socijalnih pedagoga u dječjim vrtićima te izmjenu sadašnje odredbe o stručnim suradnicima u *Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju*. Preporuka nije uvažena, uz obrazloženje MZO da dosadašnje zakonsko i praktično rješenje u cijelosti zadovoljava potrebe djece sa svim vrstama teškoća.

5.2 Ranjive skupine

ZAŠTITA DJECE PROSJAKA

Ponukani učestalim javljanjima građana grada Zagreba, koji upozoravaju na iskorištavanje djece za prosjačenje ili za izazivanje samilosti uz odrasle koji prose na gradskim ulicama, uputili smo preporuku Policijskoj upravi zagrebačkoj (PUZ). Preporučili smo da se žurno ispituju slučajevi na koje upozoravaju građani te da se poduzmu mjere kako bi se spriječilo da se djecu iskorištava na taj način. Također smo preporučili da se u suradnji s nadležnim CZSS-om pomogne djeci ako je riječ o lošim i nedostatnim materijalnim mogućnostima njihovih obitelji, odnosno da se djeca zaštite ako ih roditelji ili druge osobe koriste radi stjecanja materijalne koristi. Preporuka je prihvaćena te nas je PUZ izvijestio da su u povodu naše preporuke intenzivirana postupanja u odnosu na prosjačenja. Izvješće o poduzetim aktivnostima i njihovim rezultatima očekujemo.

ZAŠTITA DJECE STRANIH DRŽAVLJANA

Zbog slabosti u prihvatu i zbrinjavanju djece stranih državljana koji su zatečeni u Hrvatskoj bez pratnje roditelja ili skrbnika, pravobraniteljica za djecu uputila je preporuku MDOMSP-u tražeći da se u sustavu socijalne skrbi osiguraju odgovarajući i dostatni smještajni kapaciteti za dje-

cu bez pratnje u obliku specijalizirane ustanove, stambenih zajednica ili specijaliziranog udomiteljstva prema individualnim potrebama svakoga djeteta. Preporučili smo i da se osiguraju usluge prevoditelja za djecu bez pratnje, u sklopu smještajnih kapaciteta, radi svakodnevnog funkcioniranja, provođenja tretmana podrške, pri sporazumijevanju djeteta sa skrbnikom radi punopravnog i kvalitetnog sudjelovanja djeteta u odlukama koje se odnose na njega. Upozorili smo da je potrebno osigurati dovoljan broj educiranih, posebno osposobljenih i motiviranih skrbnika i odgovarajuću mrežu podrške skrbniku i djelatnicima CZSS-a u donošenju i provođenju odluka vezano uz zaštitu djece bez pratnje. Predložili smo da se, u suradnji s drugim ministarstvima, djeci bez pratnje osiguraju uvjeti za ostvarivanje prava na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, reguliranje statusa i spajanje obitelji te da se uspostavi jedinstvena i transparentna baza podataka o djeci bez pratnje, koja su strani državljani, u Hrvatskoj. Preporuka je načelno prihvaćena.

ZAŠTITA DJECE IZBJEGLICA

U povodu *Izveštaja o nezakonitim i nasilnim protjerivanjima izbjeglica iz RH*, udruge *Are You Syrious?* i Inicijative Dobrodošli!, koje je u siječnju 2017. objavila organizacija *Human Rights Watch*, te medijskih napisa o navodno neprimjerenim postupcima hrvatske policije prema djeci nezakonitim migrantima u pokušajima sprečavanja njihovog ulaska i zadržavanja na hrvatskom teritoriju, obratili smo se Ministarstvu unutarnjih poslova (MUP). Iskazali smo zabrinutost zbog navoda o mogućim potajnim protuzakonitim protjerivanjima, popraćenim nasiljem i ponižavanjem, te zatražili da se ti navodi žurno ispituju, preporučili da se provede kontrola postupanja hrvatskih policajaca prema djeci migrantima u nezakonitom statusu te da se poduzmu mjere na uspostavi sustava koji će jamčiti dosljedno provođenje međunarodnih standarda u zaštiti djece. Podsjetili smo kako je preduvjet za poduzimanje mjera zaštite djeteta, na koje nas obvezuju međunarodno preuzete obveze, prije svega da se djetetu omogući pristup državnom teritoriju te pravovremena i odgovarajuća identifikacija djeteta u potrebi. MUP nas je izvijestio kako nakon provedene kontrole postupanja nisu potvrđeni navodi iz pritužbi.

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE U CENTRU ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE LUG

Potaknuti anonimnom prijavom i izvješćem Općinskog kaznenog suda u Zagrebu o obilasku Centra za odgoj i obrazovanje Lug radi nadzora nad izvršenjem odgojnih mjera, a koji su ukazivali na otežano ostvarivanje prava i interesa djece smještene u toj ustanovi, uputili smo MDOMSP-u upozorenje o mogućem kršenju prava djece te preporuke za preispitivanje navoda i poduzimanje mjera za unapređivanje stanja. MDOMSP nas je izvijestio da je izvanredni inspekcijski nadzor utvrdio određene nepravilnosti u osiguranju materijalnih uvjeta i u stručnom radu s djecom te da su ustanovi naložene mjere za njihovo otklanjanje. Očekujemo izvješće o provođenju naloženih mjera.

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJECE S PROBLEMIMA U PONAŠANJU

Zbog potrebe zaštite i praćenja prava i interesa djece s PUP-om, posebice potaknuti brojnim prijavama za vršnjačko nasilje, uputili smo MDOMSP-u preporuke za strateško djelovanje. Naime, u više navrata upozoravali smo da za *Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih*, dokument koji se trebao provoditi i pratiti u razdoblju od 2009. do 2012., nisu objavljena izvješća za 2011. i 2012. godinu te da nije izrađena nova strategija za razdoblje nakon 2012. U preporuci MDOMSP-u istaknuli smo potrebu izrade novog dokumenta te zatražili izvješća o provođenju za 2011. i 2012. Ujedno smo, potaknuti objavom Odluke o osnivanju novog Vijeća za djecu, u listopadu 2017., preporučili osnivanje njegovog radnog tijela - Povjerenstva za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladih, koje je prije djelovalo u okviru Vijeća. Odgovor na preporuke očekujemo.

5.3 Pravosuđe

ZAŠTITA PRAVA I INTERESA DJETETA U ISTRAŽNOME ZATVORU

148

Prateći zaštitu prava djeteta koje se u istražnom zatvoru nalazi zbog sumnje na počinjenje teškog kaznenog djela, zatvorskoj ustanovi i nadležnom CZSS-u preporučili smo poduzimanje svih mjera za zaštitu prava i interesa djeteta u iznimno ranjivoj situaciji te da se osigura povećana osjetljivost djelatnika za potrebe djeteta. Tom prilikom smo Ministarstvo pravosuđa - Upravu za zatvorski sustav i probaciju (MP-UZS) podsjetili na preporuku koju smo uputili 2016., kad smo istaknuli potrebu da se postojeći nezadovoljavajući uvjeti izvršenja mjere istražnoga zatvora za maloljetnike usklade sa standardima propisanim međunarodnim dokumentima i nacionalnim propisima. Tada smo upozorili i na to da se odredba *Zakona o sudovima za mladež*, koja predviđa da maloljetnici mjeru istražnoga zatvora izvršavaju u zatvorenim zavodskim ustanovama, i dalje ne provodi jer do danas takve ustanove nisu osnovane. MP-UZS nas je u povodu preporuke izvijestio da je osnovana inkluzivna Radna skupina za izradu Akcijskog plana razvoja zatvorskog sustava, u okviru koje će se provesti analiza organizacijskih i materijalnih uvjeta za postupanje sukladno preporuci. Unatoč naknadnom upitu o analizi i zaključcima Radne skupine, druge obavijesti nismo zaprimili.

IZVRŠENJE MJERE ISTRAŽNOGA ZATVORA ZA MALOLJETNIKE I POSJETI DJECE RODITELJIMA LIŠENIMA SLOBODE U ZATVORU U OSIJEKU

Nakon obilaska Zatvora u Osijeku, zajedno s djelatnicima Ureda pučke pravobraniteljice u okviru provođenja Nacionalnog preventivnog mehanizma za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (NPM), u zajedničkom izvješću uputili smo preporuke MP-UZS-u i Zatvoru u Osijeku koje se odnose na djecu. Preporučili smo da se mjera istražnoga zatvora za maloljetnike izvršava u skladu s međunarodnim dokumentima i nacionalnim standardima što se odnosi na zasebne prostorne uvjete za maloljetnike i uređivanje prostora u skladu s njihovim potrebama, osiguranje poduke i rada te osiguranje kontinuirane i svakodnevne psihosocijalne podrške. Preporučili smo da se posjeti maloljetnicima u istražnome zatvoru odvijaju bez barijere i s mogućnošću fizičkog kontakta s članovima obitelji.

U odnosu na posjete djece roditeljima koji su lišeni slobode preporučili smo da se i posjeti djece koja su starija od 14 godina (što dosad nije bio slučaj) odvijaju, kao i za svu drugu djecu, u posebnim prostorima namijenjenima posjetima djece, čime se poštuje načelo jednakosti djece. Preporučili smo i toplije uređenje prostora za posjete djece te nadopunu materijalima za stariju djecu (društvene igre, časopisi itd.). Preporučili smo i da se, uz postojeće, uvedu nove aktivnosti i programi za osnaživanje roditeljstva i odnosa bliskosti s djecom. Uprava za zatvorski sustav i probaciju MP-a izvijestila nas je o unapređivanju izvršenja mjere istražnog zatvora u skladu s Odlukom ministra pravosuđa iz 2013. te o prihvaćanju i provedbi ostalih preporuka.

PODRŠKA PROJEKTU UDRUGE RODA ZA UNAPREĐIVANJE RODITELJSTVA U KAZNIONICI U LEPOGLAVI

Pravobraniteljica za djecu je do sada u više navrata podržala projekte i aktivnosti udruge RODA za unapređivanje roditeljstva i zaštitu prava i interesa djece čiji su roditelji u zatvoru. Informirani smo o novom planiranom projektu „Neprekinuta veza - povezujuće roditeljstvo u Kaznionici u Lepoglavi” kojemu je cilj omogućiti djeci zatvorenika ugodnije i svrhovitije posjete očevima u ovoj kaznenoj ustanovi, a roditeljima zatvorenicima omogućiti osnaživanje roditeljskih kompetencija i ostvarivanje kvalitetnijeg kontakta i susreta sa svojom djecom. Izvijestili smo MP-UZS o našoj podršci projektu te preporučili omogućavanje njegovog provođenja u Kaznionici u Lepoglavi. Informirani smo da je MP-UZS odobrio provođenje projekta.

ZAŠTITA DJECE ŽRTAVA I SVJEDOKA U KAZNENIM POSTUPCIMA

Uočili smo upitnu praksu sudova vezano uz pozivanje djeteta svjedoka na dokazno ročište. U pisanom nalogu suca istrage za mladež jednog županijskoga suda, kojim se prihvaća prijedlog državnog odvjetništva za održavanje dokaznog ročišta i ispitivanje djeteta žrtve te određuje datum njegova provođenja, a koji je dostavljen i osumnjičeniku, navode se osobni podaci sve djece koja će biti ispitana te je uz njihov identitet otkrivena i adresa stanovanja. Apsurdno je da se u istom nalogu posebno ističe i pravo djeteta na tajnost osobnih podataka. U konkretnome slučaju djeca su bila žrtve kaznenog djela iskorištavanja djece za pornografiju i upoznavanje djece s pornografijom počinjenom putem interneta te počinitelju nisu bili poznati osobni podaci djece sve dok nije dobio sudski poziv u kojem je potpuno otkriven njihov identitet. Navođenjem osobnih podataka djeteta te otkrivanjem njegovog identiteta i adrese stanovanja, potencijalno se ugrožava sigurnost djeteta i otvara mogućnost njegovog uznemiravanja od strane počinitelja, a dijete se dodatno traumatizira spoznajom da su počinitelju protiv kojega mora svjedočiti dostupni podaci o njegovoj adresi. Ovakvim postupanjem pravo zaštite tajnosti podataka djeteta u potpunosti se narušava te se ne poštuje zakonska odredba. Zbog toga smo preporučili MP-u da ispita praksu sudova te da ih upozori na dužnost zaštite prava djece žrtava kao posebno ranjive skupine žrtava jer djeca, sukladno *Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela* imaju pravo na zaštitu od sekundarne viktimizacije, zastrašivanja i odmazde. Naša preporuka je prihvaćena.

EDUKACIJA SUDACA

Zabrinuti zbog slučajeva blagog i neodgovarajućeg kažnjavanja počinitelja seksualnih delikata na štetu djece obratili smo se preporukom Ministarstvu pravosuđa. Preporučili smo, pozivajući se na *Konvenciju Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanju*, da se žurno osigura obavezna edukacija svih sudaca koji donose odluke o kažnjavanju počinitelja seksualnog nasilja nad djecom. Istaknuli smo da se suci edukacijom trebaju upoznati sa svim pojavnim oblicima seksualnog zlostavljanja djeteta i posljedicama koje seksualni delikti mogu uzrokovati djeci, kako bi ubuduće donosili odluke kojima će se počinitelja kažnjavati odgovarajuće teškim kaznama. Takvom obveznom edukacijom ujednačila bi se sudska praksa i onemogućilo donošenja presuda u kojima se interesi počinitelja stavljaju ispred interesa djece žrtava. Naglasili smo kako edukacija mora obuhvaćati i važnost izricanja sigurnosnih mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom, kao i mjere zaštitnoga nadzora nakon punog izvršenju kazne zatvora, kako bi se omogućilo praćenje i nadzor nad počiniteljem seksualnih delikata nad djecom što je nužno za osiguranje zaštite djece (praćenjem rada pravosudnih tijela uočili smo da se te mjere uglavnom ne izriču).

5.4 Zdravlje

ODGOVARAJUĆA SKRB O DJECI PACIJENTIMA

U povodu prijave u kojoj je problematizirano ponašanje dijela medicinskih sestara na Klinici za pedijatriju KBC-a Rebro, koje su dijete čiji roditelji s njim nisu ostajali u bolnici, ostavljale da plače dok se samo ne umiri i ne zaspe, Klinici smo uputili preporuku. Preporučili smo da o sadržaju prijave obavijeste medicinske sestre na odjelu te da ih upute u obveze koje proizlaze iz *Konvencije o pravima djeteta*, a koje, među ostalim, nalažu da se u svim aktivnostima koje se odnose na djecu, prednost mora dati najboljem interesu djeteta. Također smo preporučili da medicinske sestre informiraju o čl. 8. *Povelje za djecu u bolnici*, Europske udruge za djecu u bolnici, ko-

150

ji govori o potrebi zbrinjavanja djeteta u bolnici na način da budu zadovoljene njegove i fizičke, i emocionalne, i razvojne potrebe. U odgovoru na preporuku upoznati smo kako je o sadržaju naše preporuke obaviješten liječnički kolegij Klinike za pedijatriju te je održan sastanak svih glavnih sestara zavoda i odjela pod vodstvom glavne sestre Klinike na kojem se raspravljalo o načinima i mogućnostima unapređivanja statusa djece-pacijenata tijekom hospitalizacije. Iznijeli su stajalište kako liječenje i zbrinjavanje djece-pacijenata provode na način da zadovolje sve njihove potrebe ta da će uložiti dodatni napor kako bi se ubuduće izbjegle situacije poput te koja nam je prijavljena, a za koju ocjenjuju da je iznimka.

EDUKACIJA ČLANOVA LIJEČNIČKIH POVJERENSTVA HZZO-a O PRAVIMA DJETETA

Na temelju postupanja u pojedinačnom slučaju procijenili smo da zaključak liječničkoga povjerenstva Direkcije Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) o mogućnosti ostvarenja određenog prava djeteta nije u duhu odredbi UN-ove *Konvencije o pravima djeteta*. HZZO smo podsjetili da je *Konvencija o pravima djeteta* UN-a međunarodni ugovor i kao takva, prema odredbama Ustava RH čini dio unutarnjeg pravnog poretka RH, a po pravnoj snazi je iznad zakona. Preporučili smo da svoje postupanje usklade s odredbama Konvencije, koje se odnose na pravo djeteta na uživanje najviše moguće razine zdravlja i potrebu postupanja na način da najbolji interes djeteta mora imati prednost. Preporučili smo da članove liječničkih povjerenstava Direkcije Zavoda, koji sudjeluju u donošenju *Nalaza, mišljenja i ocjena* vezanih za djecu, educiraju i informiraju o *Konvenciji o pravima djeteta* i Općim komentarima Odbora za prava djeteta UN-a. HZZO nam je odgovorio da je postupio sukladno našem traženju i da je svim organizacijskim jedinicama Zavoda prosljedio obavijest o našoj preporuci.

DOSTUPNOST IMUNOTERAPIJE ZA DJECU OBOLJELU OD NEUROBLASTOMA

U pogledu problema (ne)dostupnosti imunoterapije djeci oboljeloj od neuroblastoma, upoznati smo s prijedlozima uglednih stručnjaka o mogućem načinu njegovog rješavanja i stvaranja pretpostavki za osiguranje jednake dostupnosti lijeka svoj djeci kod koje je indicirana njegova primjena. U skladu s tim prijedlozima preporučili smo Ministarstvu zdravstva (MZ) i HZZO-u osnivanje Nacionalnog povjerenstva za imunoterapiju visokorizičnih neuroblastoma, koje bi prema utvrđenim kriterijima razmotrilo opravdanost primjene imunoterapije kod svakog djeteta pojedinačno. Također smo preporučili stavljanje lijeka *Dinutuximab beta* na listu skupih lijekova HZZO-a. U odgovoru na našu preporuku obaviješteni smo o problematici stavljanja inovativne terapije/lijekova na liste lijekova HZZO-a. Također smo upoznati sa Zaključkom Vlade RH o potrebi osiguranja sredstava za nabavku lijeka na temelju analize opravdanosti njegove primjene i preporuke Povjerenstva HZZO-a. U međuvremenu, a s obzirom na potrebu osiguranja sredstava i za lijek *Spin-raza* za liječenje spinalne mišićne atrofije, koji također spada u skupinu inovativnih lijekova, upoznati smo s odlukom Vlade RH. Odlučeno je da će se financijska sredstva namijenjena nabavi lijekova za liječenje rijetkih i/ili teških bolesti koji se ne nalaze na listama HZZO-a osiguravati uplatama pravnih i fizičkih osoba na račun državnoga proračuna RH. Pozdravljamo napore koje MZ i Vlada ulažu u pronalaženje rješenja, no, zalažemo se za osnivanje Fonda za inovativne terapije/lijekove koji bi trebao biti financiran primarno iz proračuna, što ne isključuje mogućnost donacija u fond. Smatramo kako bi odluku o tome postoje li medicinske indikacije za liječenje određenim inovativnim lijekom trebala donositi neovisna stručna povjerenstva u kojima bi se nalazili stručnjaci za liječenje određene bolesti.

VEGETARIJANSKA I VEGANSKA PREHRANA DJECE U DJEČJEM VRTIĆU

O problemima na koje u dječjim vrtićima nailaze roditelji koji su se opredijelili za veganski ili vegetarijanski način prehrane djece¹¹⁰, obavijestili smo MZO. Preporučili smo MZO-u aktivno uklju-

110 O tome više govorimo u poglavlju Zdravstvena prava.

čivanje i postupanje usmjereno zaštiti najboljeg interesa djeteta u odnosu na vegetarijanske i veganske obroke djece u svim odgojno-obrazovnim ustanovama, a posebno u dječjim vrtićima. MZO nam je odgovorio da je na međuresornom sastanku s predstavnicima MZ-a i HZJZ-a dogovoreno osnivanje radne skupine za izradu „Izmjena i dopuna Programa zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane u dječjim vrtićima zbog usklađivanja s najnovijim preporukama i zaključcima Vijeća Europe o potrebi izrade Nacionalnih vodiča za prehranu u institucionalnim kuhinjama, uvođenje standarda za prehranu djece koja imaju posebne potrebe u prehrani (alergije, intolerancija na pojedine namirnice, dijabetes i dr.), prilagodbe prehrane zbog vjerskih zahtjeva, a potom i alternativnih oblika prehrane koji proizlaze iz životnog stila (poput vegetarijanske i veganske prehrane)”. Pratit ćemo realizaciju najavljenih aktivnosti.

5.5 Sigurnost

SIGURNOST DJECE NA DJEČJIM IGRALIŠTIMA I DVORIŠTIMA ODGOJNO-OBRAZOVNIH USTANOVA U GRADU ZAGREBU

U povodu ugroženosti sigurnosti djece na dječjem igralištu jedne osnovne škole u Zagrebu, uputili smo Gradu Zagrebu preporuku. Upozorili smo da dijelovi školskih i vrtićkih prostora koji su namijenjeni djeci trebaju biti ograđeni i odvojeni radi njihove sigurnosti, redovito održavani i nadzirani od strane ovlaštenih osoba, po potrebi i putem videonadzora. Preporučili smo da Grad poduzme aktivnosti radi uklanjanja rizika za sigurnost djece na dječjim igralištima i dvorištima u sklopu odgojno-obrazovnih ustanova, da planira dodatna ulaganja u uređenje prostora, opreme i održavanje objekata i sprava na dječjim igralištima, a osobito za ograđivanje vrtićkih i školskih prostora i osiguravanje fizičkog i drugog nadzora nad igralištima i dvorištima u sklopu odgojno-obrazovnih ustanova. Preporuka je prihvaćena i djelomično realizirana.

SIGURNOST DJECE U VOŽNJI AUTOTAKSI PRIJEVOZOM

U cilju prevencije stradavanja djece putnika u autotaksi prijevozu, uputili smo preporuku jedinicama lokalne samouprave i Gradu Zagrebu. Preporučili smo da prilikom propisivanja uvjeta koje se odnose na opremu vozila za autotaksi prijevoz vode računa o zaštiti djece u prometu te da izričito propišu obvezu dostupnosti autosjedalica za djecu u vozilima za autotaksi prijevoz. Preporuku smo dostavili na znanje MUP-u, Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture (MMPI) i Hrvatskom autoklubu (HAK). Odgovore smo dobili od većeg broja općina, koje našu inicijativu smatraju korisnom i opravdanom. Očekujemo odgovore i od gradova.

UKLANJANJE NEISPRAVNIH DJEČJIH AUTOSJEDALICA S TRŽIŠTA

Upoznati s rezultatima testiranja HAK-a i njegovih partnera iz europskih autoklubova o sigurnosti dječjih autosjedalica, uputili smo preporuku Ministarstvu gospodarstva, poduzetništva i obrta. Preporučili smo da se s hrvatskog tržišta uklone dječje autosjedalice s ozbiljnim nedostacima i rizicima za zdravlje i sigurnost djece. Preporuka je prihvaćena te su poduzete mjere radi zaštite potrošača.

ZAŠTITA ŽIVOTA I ZDRAVLJA UČENIKA

U povodu prijave o ugroženoj sigurnosti djece zbog oštećenja zgrade OŠ Sv. Petar Orehovec, preporukom smo se obratili MZO-u. Preporučili smo žurno poduzimanje radnji radi osiguranja odgovarajućeg unutarnjeg prostora potrebnog za održavanje nastave u pojedinim nastavnim predmetima, koji će jamčiti sigurnost učenika, kao i odgovarajuće higijenske uvjete i toaletne čvorove za djecu za vrijeme sanacije utvrđenog oštećenja zgrade. Istaknuli smo da smo svjesni da su

mnoge zgrade u kojima se održava nastava starije gradnje, no da unatoč tome u svakom pojedinačnom slučaju mora biti osigurana zaštita života i zdravlja učenika, osobito ako postoji stručna procjena o ozbiljnoj prijetnji sigurnosti djece. Koprivničko-križevačka županija rekonstruirala je i izgradila novi dio školske zgrade, čime su osigurani kvalitetniji uvjeti održavanja odgojno-obrazovnog rada i poboljšana sigurnost učenika.

5.6 Imovinska prava

SUBVENCIJA TROŠKOVA ZA NOVOROĐENO DIJETE

Zbog odbijanja zahtjeva za isplatom jednokratne subvencije troškova za novorođenče zbog nepodmirenih dugova članova obitelji, gradu smo uputili preporuku. Preporučili smo, ne dovodeći u pitanje legitimno pravo grada da od građana ostvari potraživanja, da u duhu socijalne politike te najboljih interesa djeteta razmotri pitanje ostvarenja prava djeteta. Zauzeli smo stav da je korisnik/titular prava na jednokratnu subvenciju troškova za novorođenu i posvojenu djecu dijete, koje ne može imati niti ima utjecaja na dug odraslih članova svoje obitelji te se ni na koji način ne bi smjelo onemogućiti dijete u ostvarivanju njegovih prava. Naša je preporuka prihvaćena.

PRAVO NA STIPENDIJU

Zbog uskraćivanja prava na stipendiju srednjoškolcu zbog nepodmirenog duga njegove obitelji za komunalnu naknadu, općini smo uputili preporuku. Preporučili smo, da radi zaštite najboljih interesa djeteta, razmotri pitanje ostvarenja njegovih prava. Istaknuli smo da se ne smije dovoditi u pitanje ostvarenje prava djeteta, naročito kada ugovorom o stipendiranju to nije predviđeno kao razlog za gubitak prava na stipendiju. Naša je preporuka prihvaćena.

5.7 Obiteljsko pravna zaštita

ZAŠTITA DOBROBITI I PRAVA DJETETA U POSTUPCIMA O RODITELJSKOJ SKRBI

Upoznati smo s problemom **provođenja vještačenja djece** u postupku razvoda braka na inicijativu i na trošak jednoga roditelja, **bez naloga suda** i bez znanja drugog roditelja i CZSS-a. Takva praksa otvara mogućnost nekontroliranog izlaganja djece višestrukim vještačenjima od strane većeg broja sudskih vještaka, u kratkom vremenskom razmaku. U vještačenjima koja roditelji naručuju samostalno i na vlastiti trošak, otvara se i pitanje etičnosti postupanja sudskoga vještaka koji provodi razgovor s djecom i samo s jednim od roditelja (naručiteljem), dok drugoga roditelja ne uključuje u vještačenje, niti ga o tome obavještava. Ministarstvu pravosuđa i Hrvatskom društvu sudskih vještaka i procjenitelja preporučili smo da u okviru svoje nadležnosti razmotre mogućnost posebnog reguliranja načina provođenja psihološko/psihijatrijskog vještačenja od strane sudskih vještaka u postupcima u kojima se donose odluke o roditeljskoj skrbi tako da provođenje vještačenja bude vezano isključivo uz zahtjev/nalog suda. To roditelje neće ograničiti u mogućnosti traženja drugog psihološko/psihijatrijskog mišljenja ukoliko nisu zadovoljni procjenom učinjenom od strane psihologa CZSS-a. No, svakako će ih ograničiti u izlaganju djeteta višestrukim, emocionalno zahtjevnim vještačenjima, što smatramo osobito potrebnim u slučajevima u kojima roditelji pokazuju tendenciju manipulativnog ponašanja koje ugrožava najbolji interes djeteta. Odgovor na preporuku još nismo primili.

5.8 Mediji

ZAŠTITA PRIVATNOSTI PRILIKOM IZVJEŠTAVANJA O NESTALOJ DJECI

Potaknuta izrazito neprimjerenim medijskim izvještavanjem o slučaju nestale djevojčice pravobraniteljica je javnim priopćenjem pozvala medije da pri izvještavanju o nestaloj djeci na prvo mjesto stave njihovu dobrobit. Podsjetila je da je objava identiteta nestale djece opravdana samo do trenutka dok ih se ne pronađe. Pritom mediji ne smiju iznositi pojedinosti koje zadiru u djetetovu intimu, o njegovim obiteljskim prilikama i odnosima, niti nagađanja o mogućoj „krivnji” ili odgovornosti drugih maloljetnika u vezi s djetetovim nestankom jer se time djeci nanosi šteta. Uključenost i pomoć medija iznimno je vrijedna u potrazi za nestalom djecom, ponajprije u mobiliziranju široke javnosti kako bi se djecu pronašlo i zaštitilo. Ali, kad se dijete pronađe, daljnje medijsko izvještavanje o slučaju trebalo bi, u pravilu, prestati. Ako novinar procijeni da treba dodatno istražiti i upozoriti na propuste sustava u vezi s time, u daljnjem izvještavanju mora potpuno zaštititi identitet djeteta. Pravobraniteljica je pozvala medije da prestanu objavljivati slike djece koja su već bila pronađena te da uklone neprimjerene objave o njima iz svojih *online* izdanja.

INFORMIRANJE RODITELJA I DJECE O FILMOVIMA ZA DJECU U DOMOVIMA KULTURE

Uloga domova kulture u lokalnoj zajednici iznimno je važna i dragocjena, s obzirom na to da mnogi od njih nastoje osigurati i kvalitetne sadržaje za djecu. S tim u vezi uputili smo jednom domu kulture preporuku, koja je primjenjiva na sve ustanove s takvom ponudom sadržaja. U preporuci smo upozorili da je u svim ustanovama koje nude programe i za djecu i za odrasle, vrlo važno u svim informacijama o programima - na mrežnoj stranici, FB-u, na mjestima gdje se prodaju ulaznice, u objavama o rasporedu prikazivanja i u promidžbenim materijalima - jasno istaknuti je li program namijenjen odrasloj ili dječjoj publici. Ako je riječ o prikazivanju filmova, uz njih moraju biti istaknute dobne oznake u skladu s *Pravilnikom o kategorizaciji audiovizualnih djela*. Preporučili smo i da se **uz sadržaje za djecu** istakne i informacija o tome za koju dob djece se film preporučuje. Primjerice, neki dječji filmovi mogli bi prestrašiti mlađu djecu ili ih ona ne bi mogla razumjeti ili predugo trajati i sl. Danas su dostupne informacije o preporučenoj dobi uz dječje filmove (npr. u obliku oznaka 5+, 7+, 9+ i sl.), koje su vrijedan orijentir i pomoć roditeljima u izboru sadržaja za djecu¹¹¹. Također, i uz obiteljske filmove i one koji su namijenjeni najširoj publici (kategorija „Svi uzrasti”) korisno je navesti sadrži li film prizore nasilja, razaranja, neprimjereni rječnik ili druge prizore koji bi mogli uznemiriti mlađu djecu, što se također postiže odgovarajućim oznakama. Dom kulture prihvatio je preporuku.

5.9 Zaštita prava djece - ostalo

SNIŽAVANJE CIJENE PUTOVNICE ZA DJECU

Pravobraniteljici za djecu obraćali su se roditelji pritužujući se na cijenu izrade putovnice za dijete ukazujući kako je cijena njezine izrade istovjetna cijeni izrade putovnice za odrasle iako je rok njezinog važenja dvostruko kraći. Zbog kraćeg roka važenja dječje putovnice, češće se mora izrađivati nova putovnica za dijete, što za roditelje predstavlja povećani trošak, osobito u slučaju obitelji s više djece. S ovim problemom upoznali smo Ministarstvo unutarnjih poslova i ukazali na to da neke europske države imaju nižu cijenu putovnice za djecu. Naša preporuka nije prihvaćena.

111 Više informacija o tim oznakama na stranicama www.commonssensemedia.org i www.medijskapismenost.hr.

DJELOVANJE VIJEĆA ZA DJECU

154

Potaknuti nedovoljnom vidljivošću rada te planiranih i provedenih aktivnosti Vijeća za djecu, na što smo u više navrata upozoravali nadležno ministarstvo socijalne skrbi, nakon nove odluke Vlade RH o osnivanju Vijeća za djecu donesene u listopadu 2017., uputili smo preporuku MDOM-SP-u o potrebi veće vidljivosti djelovanja Vijeća za djecu i njegovih savjetodavnih i radnih tijela. U preporuci smo ujedno naglasili važnost djelovanja Vijeća za djecu u društvu, njegov potencijal u promoviranju i zaštiti dječjih prava te potrebu osnaživanja suradnje ovoga tijela i pravobraniteljice za djecu. Odgovor na preporuku očekujemo.

ORGANIZIRANJE PSIHOLOŠKE I DRUGE POMOĆI ZA DJECU I MLADE U PODRUČJIMA POGOĐENIMA POŽARIMA U SPLITSKO-DALMATINSKOJ ŽUPANIJI

U srpnju 2017. požar je zahvatio više mjesta u Splitsko-dalmatinskoj županiji, uključujući i sam grad Split, ozbiljno ugrozivši stanovnike tih područja, njihove živote, zdravlje i imovinu. U tim je uvjetima veliki broj djece sa svojim obiteljima morao napustiti svoje domove. Hvalevrijedna je bila intervencija Crvenog križa (zbrinjavanje evakuiranih u Spaladium areni, osiguravanje hrane i pića, prijevoz hrane i vode vatrogascima), otvaranje Centra za psihosocijalnu podršku u Žrnovnici. Zbog više dana aktivnog požarišta obratili smo se Splitsko-dalmatinskoj županiji, Gradu Splitu, Gradu Solinu, Općini Podstrana, Centru za socijalnu skrb Split, regionalnom timu za psihološke krizne intervencije te Hrvatskom Crvenom križu - Gradskom društvu Split. Uz pretpostavku da je fokus i dalje na gašenju požara, zbrinjavanju ljudi i saniranju terena, apelirali smo i preporučili da u međusobnoj suradnji žurno osiguraju dostupnost stručnjaka pomagačkih struka koji bi pružali psihološku pomoć djeci, njihovim roditeljima i drugim osobama koje o njima skrbe te da informacije o tome objave na web stranicama i putem medija. Gradsko društvo Crvenog križa Split, Općina Podstrana i Županija Splitsko-dalmatinska istaknuli su kako će, u suradnji i po pozivu ravnatelja osnovnih škola kojima je Županija vlasnik i osnivač, pomoći djeci i roditeljima koji su ugroženi od požara te po potrebi školske prostore i nastavno osoblje učiniti dostupnima odgovarajućim službama kako bi se pomoglo djeci i mladima i kako bi se prevenirale moguće traume zbog požara tako velikih razmjera. Svoj odgovor na našu preporuku prosljedili su na znanje i postupanje ravnateljima osnovnih škola na opožarenome području.

Tijekom 2017. godine sudjelovali smo u postupku donošenja (28) propisa koji su se odnosili na prava djece i to sudjelujući u radu radnih skupina (2), predlažući izmjene propisa (4) te dajući prijedloge i mišljenja na predložene nacрте propisa (19). Nakon razmatranja sadržaja prijedloga na neke nismo imali primjedbe (3). U nastavku donosimo pregled propisa i dokumenata za koje smo imali konkretne prijedloge u cilju unapređivanja zaštite prava djece.

6.1 Strateški dokumenti

AKCIJSKI PLAN ZA PROVEDBU NACIONALNE STRATEGIJE ZA PRAVA DJECE U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA 2017.

Na poziv Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP) pravobraniteljica za djecu uključila se u donošenje Akcijskog plana za provedbu Nacionalne strategije za prava djece u Republici Hrvatskoj od 2014. do 2020. godine, za 2017. godinu, predlažući aktivnosti u pojedinim mjerama u kojima je nositeljica aktivnosti. Dajući mišljenje na Nacrt Akcijskog plana primijetila je da u Nacrtu Akcijskog plana nisu planirane aktivnosti svih nositelja navedenih u Nacionalnoj strategiji za prava djece i iskazala je zabrinutost zato što u nekim područjima nisu navedene planirane aktivnosti nijednog nadležnog tijela državne uprave. To dovodi u pitanje ostvarivanje ciljeva Strategije na nacionalnoj razini i učinka navedenih aktivnosti na svu djecu.

AKCIJSKI PLAN ZA PROVEDBU NACIONALNOG PLANA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE ZA RAZDOBLJE OD 2017. DO 2019.

U postupku javnog savjetovanja o *Nacrtu Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2019.* (u daljnjem tekstu Akcijski plan NPBD) predložili smo da se kao nova mjera uvrsti osiguranje normativnog i institucionalnog okvira za provedbu sustavne odgojno-obrazovne podrške i stručnog tretmana za učenike koji su u riziku za razvoj problema u ponašanju i one koji već iskazuju probleme u ponašanju (PUP). Navedenu mjeru predložili smo zato što su u odgojno-obrazovnom sustavu djeca s PUP-om dio skupine djece s teškoćama kojoj je potrebna posebna stručna podrška i tretman. Neka djeca s PUP-om, primjerice, pohađaju nastavu uz podršku pomoćnika u nastavi i, osim što su u riziku od diskriminacije, nerijetko su i diskriminirana u pristupu obrazovanju i nastavnome procesu.

Upozorili smo na potrebu zadržavanja pojedinih mjera iz dosadašnjeg Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije, poput mjera koje se odnose na upoznavanje članova Stručnog povjerenstva za prosudbu školskih udžbenika sa *Zakonom o suzbijanju diskriminacije* i *Zakonom o ravnopravnosti spolova* te provođenje analize novih udžbenika za osnovne i srednje škole u odnosu na *Zakon o suzbijanju diskriminacije*. Povezano s mjerom osiguranja aktivnosti za djecu koja ne po-

hađaju izbornu nastavu u osnovnoj školi u vrijeme između prvog i zadnjeg sata nastavnog dana, predložili smo da MZO, kao polaznu vrijednost, iznese podatak o broju škola u RH koje imaju osmišljene i strukturirane alternativne aktivnosti za djecu koja ne pohađaju vjeronauk i druge izborne predmete, kako bi se dobila informacija o broju i sadržaju tih aktivnosti. Također smo predložili dodavanje nove mjere koja bi spriječila uključivanje vjerskih sadržaja u vrijeme nastave u programe namijenjene svim učenicima te obvezivanje djece na sudjelovanje u vjerskim sadržajima izvan vjeronaučne nastave, budući da to smatramo protivnim interesu djece drugih svjetonazora i mogućom diskriminacijom po osnovi vjere ili uvjerenja te povredom *Konvencije o pravima djeteta*. Založili smo se i da se kao mjera uvrsti provedba obveznog integralnog sadržaja zdravstvenog odgoja u školama i praćenje rezultata provedbe zdravstvenoga odgoja zato što djeca i mlađi još uvijek, prema našim saznanjima, ne dobivaju sustavnu edukaciju o zdravom životu i odgovornom spolnom ponašanju.

Također smo se založili da se teme o zabrani diskriminacije uvrste u programe osposobljavanja i usavršavanja trenera i drugih stručnih osoba u sustavu sporta te da se osiguraju kontinuirane edukacije svih aktivnih osoba u sustavu sporta o antidiskriminacijskim temama i ljudskim pravima. Ova mjera trebala bi biti konkretna i proaktivna i trebala bi se odnositi, kako na buduće kadrove u sustavu sporta (te primjenjivati tijekom njihovog formalnog obrazovanja), tako i na već aktivne osobe u sportu (sportaše, trenere, instruktore, voditelje, menadžere, rukovodeće kadrove sportskih klubova i saveza) kroz kontinuirane edukacije. Sunositelji mjere trebali bi biti nacionalni sportski savezi, Hrvatski olimpijski odbor, Hrvatski paraolimpijski odbor i Hrvatski sportski savez gluhih, kao i sveučilišta te druge pravne osobe koje provode osposobljavanje osoba u sportu. Držimo da je operacionalizacija mjere moguća kroz redovite skupštine i kolegije i/ili kroz informalno obrazovanje, putem webinarima i sl. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O PRAVOBRANITELJU ZA DJECU

U postupku donošenja *Zakona o pravobranitelju za djecu*, pravobraniteljica je upozorila da tri skupine odredaba u Nacrtu prijedloga Zakona ne odgovaraju demokratskim standardima i jamstvima neovisnosti nacionalnih institucija za zaštitu ljudskih prava, a riječ je o odredbama: o načinu imenovanja pravobranitelja za djecu; o mogućnosti razrješenja pravobranitelja za djecu i zamjenika zbog neprihvatanja izvješća o radu; te o razrješenju pravobranitelja za djecu i njegovog zamjenika donošenjem novoga Zakona.

Ukazali smo na potrebu usklađivanja novog *Zakona o pravobranitelju za djecu* sa *Zakonom o pučkom pravobranitelju* u dijelu u kojem se regulira izbor pravobranitelja za djecu, kao i razlozi za razrješenje pravobranitelja za djecu te njegovih zamjenika, a kako bi se, sukladno obrazloženju odluke Ustavnoga suda, sve pravobraniteljske institucije stavile u ravnopravan položaj. Radi očuvanja neovisnosti institucije pravobranitelja za djecu i usklađenosti pravnog položaja svih pravobraniteljskih institucija u RH, predložili smo da neprihvatanje izvješća pravobranitelja za djecu u Hrvatskome saboru ne bude propisano kao razlog za razrješenje pravobranitelja i njegovih zamjenika, budući da je prema Pariškim pravilima¹¹² stabilnost mandata nužno jamstvo stvarne neovisnosti. Usprotivili smo se rješenju koje predviđa izbor novog pravobranitelja za djecu i njegovih zamjenika nakon donošenja novog zakona te predložili da stupanjem na snagu novog zakona ostane na snazi donesena odluka o imenovanju pravobraniteljice za djecu i njezine zamjenice, kao što je to učinjeno prilikom donošenja novoga *Zakona o ravnopravnosti spolova*. Zabrinuti zbog mogućnosti da traženje izvanrednog i neplaniranog izvješća može dodatno opteretiti planirane aktivnosti i narušiti organizaciju rada Ureda pravobranitelja, usprotivili smo se predloženom rješenju da Hrvatski sabor u bilo kojem trenutku može od pravobranitelja za djecu zatraži tzv. izvanredno izvješće, i to u roku kojega odredi Sabor. Ovi prijedlozi nisu prihvaćeni.

Djelomično je prihvaćen prijedlog u vezi s postupkom izbora pravobranitelja za djecu, na način da postupak umjesto Vlade provodi Hrvatski sabor putem svojih radnih tijela, a prijedlozi usmjereni na pravo dostupnosti i uvida u podatke te obvezu zaštite tajnosti podataka o djeci prihvaćeni su u cijelosti. Prihvaćeni su prijedlozi: da pravobranitelj za djecu ima pravo uvida u podatke i dokumente bez obzira na stupanj njihove tajnosti; da se obvežu i osobe koje privremeno i/ili povremeno obavljaju poslove ili sudjeluju u radu Ureda pravobranitelja za djecu na postupanje sukladno propisima o tajnosti i zaštiti podataka za vrijeme i nakon prestanka rada u Uredu; da se pravobranitelja za djecu, njegove zamjenike i državne službenike u Uredu pravobranitelja za djecu obveže na čuvanje profesionalne tajne o svim podacima o djeci koje saznaju u obavljanju svojih poslova i ovlasti, kao i da se s podacima o djeci postupa u skladu s načelom zaštite najboljeg interesa djeteta.

6

157

6.2 Obrazovanje

ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI

U postupku javnog savjetovanja o predloženim izmjenama *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* predložili smo: da se neovisno o imigrantskom statusu i vrsti smještaja propiše pravo na obrazovanje djece stranaca bez pratnje zakonskih zastupnika i djece stranaca u nezakonitom statusu kojima je, sukladno odluci nadležnoga tijela, odobren smještaj; da se propišu kriteriji za škole koje provode programe za učenike s teškoćama u razvoju, a ulaze u Mrežu škola; da se jasnije propišu uvjeti i način provođenja alternativnih programa i uključivanje djece u nastavak obrazovanja nakon završetka takvih programa; da se regulira obveza škole da organizira dopunsku nastavu kad to, radi postizanja boljeg uspjeha, traže učenici i roditelji; da se omogući pravo na nastavu u kući, odnosno u zdravstvenoj ustanovi, učenicima koji zbog privremeno narušenog zdravstvenog ili psihosocijalnog stanja te zbog psihičkih (emocionalnih) teškoća ne mogu polaziti nastavu; da se uredi obveza suradnje školskih ustanova s predškolskim ustanovama radi razmjene informacija o učeniku; da se propišu pravila i uvjeti za sudjelovanje udruga u odgojno-obrazovnom procesu; da se jasnije propišu ograničenja prodaje u odgojno-obrazovnim ustanovama kako bi se osigurala zaštita djece od proizvoda i usluga koje mogu biti štetne za njihovo zdravlje, rast i razvoj; da se predvidi obveza organiziranja i financiranja međumjesnog prijevoza učenicima srednjih škola iz državnoga proračuna; da se jasnije uredi uloga i zadaće Vijeća učenika; da se uredi prava učenika u riziku za razvoj problema u ponašanju i učenike s problemima u ponašanju, njihova prava u slučaju isključenja i način provođenja te mjere, organizacija razrednog ispita i nastavak redovitog srednjoškolskog obrazovanja; da se propiše da osoba kojoj je zabranjen odgojno-obrazovni rad u školskoj ustanovi na štetu prava i interesa djece ne može dobiti, niti obnoviti, licenciju za rad u školskoj ustanovi; da se detaljnije propiše zabrana rada odgojno-obrazovnih radnika zbog povrede prava djeteta i zapreke za zasnivanje radnog odnosa i obavljanje poslova u odgojno-obrazovnoj ustanovi; da se uredi zaštita prava učenika prije pokretanja kaznenog postupka protiv radnika za kojeg se sumnja da je počinio kazneno djelo na štetu djeteta; da se propiše zabrana rada odgojno-obrazovnih radnika u slučaju počinjenja prekršaja iz *Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji* te prekršaja iz *Zakona o suzbijanju diskriminacije*.

Također smo predložili da se: izostavi načelo *promicanje odgojnih vrijednosti i vrednota temeljeno na pravu roditelja da samostalno odlučuju o odgoju djece*, a radi ostvarivanja prava i najboljeg interesa djeteta; omogući svoj djeci pohađanje međupredmetnih i/ili interdisciplinarnih tema i/ili modula koji doprinose ostvarenju najboljeg interesa i prava djeteta zajamčenih Konvencijom o pravima djeteta; propiše traženje odobrenja nadležnog ministarstva za izvođenje eksperimentalnog programa koji donosi „druga institucija iz sustava odgoja i obrazovanja“; zadrži postojeće dnevno opterećenje učenika osnovnih škola i zakonsko ograničenje godišnjeg i tjednog broja

nastavnih sati učenika srednjih škola; jasnije i detaljnije urede prava učenika pri polaganju ispita pred povjerenstvom i omogućiti podnošenje zahtjeva za izuzeće iz povjerenstva učitelja odnosno nastavnika koji je učeniku zaključio ocjenu s kojom je nezadovoljan; uredi pravo na pravni lijek protiv izrečene pedagoške mjere i privremenog udaljenja s nastave, ograniči mogućnost privremenog udaljenja s nastave te preispita karakter pedagoške mjere isključenja; preispita predloženi pojam „učitelja edukatora rehabilitatora“ i uredi njegovo potrebno obrazovanje, stručne kompetencije i poslovi; propiše i detaljnije regulira posebna provjera sposobnosti obavljanja odgojno-obrazovnog rada s djecom uz procjenu sposobnosti odgojno-obrazovnoga radnika za odgojno-obrazovni rad s djecom, kao i da se ona provodi periodično u okviru postupka licenciranja odgojno-obrazovnih radnika i ravnatelja. Naše prijedloge ponovili smo i u veljači 2018. godine dajući mišljenje na Konačni prijedlog Zakona te se nadamo da će oni biti prihvaćeni.

ZAKON O STRUKOVNOM OBRAZOVANJU

U postupku javnog savjetovanja o Nacrtu prijedloga *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strukovnom obrazovanju*, istaknuli smo niz primjedbi i prijedloga. Kao primjedbu načelne naravi upozorili smo da je potrebno dopuniti Nacrt obveznim dijelovima propisanim Poslovníkom Hrvatskoga sabora. Nadalje, predložili smo: detaljnije i jasnije regulirati zaštitu učenika, odnosno detaljnije propisati primjenu općih propisa o radnim odnosima, sigurnosti i zaštiti na radu u praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca; propisati sankcije za kršenje propisa i povrede prava učenika od strane poslodavaca te jasnije definirati odredbe o inspekcijskom nadzoru i nadležnosti za provedbu nadzora nad poslodavcima. Već nekoliko godina ukazujemo na to da prava djece na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca nisu na odgovarajući način zaštićena, budući da nema jasno definiranog nadzora za povrede *Zakona o strukovnom obrazovanju* ni propisanih sankcija za kršenje propisa i povrede prava djece od strane poslodavca.

Upozorili smo na potrebu da se u Zakonu o strukovnom obrazovanju propiše zabrana da s učenicima na praktičnoj nastavi i vježbama rade i/ili budu imenovane za mentora kod poslodavca osobe: koje su pravomoćno osuđene za pojedina kaznena djela koja su, sukladno *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, zapreka za rad s djecom ili je protiv njih pokrenut kazneni progon za ista kaznena djela; koje su osuđene za nasilničko ponašanje u obitelji; kojima je izrečena zaštitna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u kojima se dolazi u redoviti kontakt s djecom ili im je radni odnos prestao zbog nezakonitog i/ili neprofesionalnog postupanja na štetu prava i interesa djece, kao i osobe koje imaju izrečenu mjeru za zaštitu dobrobiti djeteta sukladno posebnom propisu. Navedeno smo predložili po uzoru na zabranu rada s djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama s obzirom na to da su praktična nastava i vježbe sastavni dio odgojno-obrazovnog sustava i strukovnih kurikuluma te učenici na praktičnoj nastavi i vježbama kod poslodavca moraju uživati zaštitu kao i učenici u školskim ustanovama.

Predložili smo da se preispita predloženo trajanje nastavne godine od 40 tjedana umjesto dosadašnjih 38 tjedana, jer Nacrt prijedloga Zakona ne sadrži razloge za takvu promjenu.

Radi ujednačenja pojmova i preciznijeg reguliranja predložili smo da se uskladi mjesto izvođenja praktične nastave i vježbi u *Zakonu o strukovnom obrazovanju* s novim prijedlogom o mjestu provedbe učenja temeljenog na radu.

Usprotivili smo se ukidanju zabrane noćnoga rada maloljetnika, odnosno uvođenju mogućnosti noćnog rada maloljetnika u okviru praktične nastave i vježbi, bez obzira na to koju godinu srednjeg strukovnog obrazovanja pohađaju, nakon 20 sati, odnosno nakon 19 sati u industriji. Noćni rad maloljetnika do sada nije bio moguć zbog ograničenja koja postavlja *Zakon o radu*. Propisivanje mogućnosti rada učenika na praktičnoj nastavi i vježbama čak do 22 sata, smatramo protivnim *Konvenciji o pravima djeteta*, Direktivi Vijeća 94/33/EZ od 22. lipnja 1994. o

zaštiti mladih ljudi na radu te *Zakonu o radu*. Stoga smo predložili da se zadrži postojeće zakonsko rješenje iz *Zakona o radu*, odnosno zabrana noćnog rada maloljetnika u vremenu od 20 sati uvečer i 6 sati ujutro idućeg dana, a za maloljetnike u industriji u vremenu od 19 sati uvečer i 7 sati ujutro idućeg dana te primjena propisa kojima se uređuju radni odnosi za maloljetne učenike.

6

Nadalje, usprotivili smo se mogućnosti da dnevno trajanje praktične nastave i vježbi, bez obzira na dob učenika, bude do osam sati dnevno, što do sada nije bilo moguće zbog ograničenja trajanja praktične nastave i vježbi maloljetnika u prvoj godini obrazovanja na najviše četiri sata dnevno, odnosno 20 sati tjedno. Osim što smatramo da je predloženo rješenje protivno najboljem interesu djeteta, ono je u suprotnosti i s Državnim pedagoškim standardom srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja koji propisuje takvo ograničenje. Istodobno smo predložili zadržati primjenu propisa iz područja radnih odnosa na praktičnu nastavu i vježbe, budući da je to za djecu povoljnije. Postojeće odredbe Zakona o radu smatramo minimalnim zaštitnim mehanizmom da se djeci, s obzirom na njihov razvoj, osigura posebna zaštita i skrb države. Srednjoškolsko strukovno obrazovanje mora biti organizirano u najboljem interesu djeteta i na način da ne ugrožava tjelesni, duševni, duhovni, moralni ili socijalni razvoj djeteta i ne izlaže ga rizicima noćnog rada od kojih ga je država dužna zaštititi do trenutka punoljetnosti.

159

Usprotivili smo se ukidanju obveze mentora zaposlenih kod poslodavaca da završe program stjecanja pedagoških kompetencija za rad s djecom, smatrajući da i oni moraju imati pedagoške kompetencije, biti metodički obrazovani te obrazovani o dječjim pravima i pravima učenika. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ODLUKA O UPISU UČENIKA U I. RAZRED SREDNJE ŠKOLE U ŠKOLSKOJ GODINI 2017./2018.

U postupku donošenja *Odluke o upisu učenika u I. razred srednje škole u školskoj godini 2017./2018.* upozorili smo MZO da promjena strukture, broja razrednih odjela i broja učenika u razrednim odjelima može ugroziti ostvarenje najboljeg interesa djeteta. Upozorenje smo uputili potaknuti slučajevima u kojima je zbog nepopunjenosti kapaciteta došlo do ukidanja pojedinih srednjoškolskih programa u postupku upisa u ljetnom upisnom roku, zbog čega se djeca nisu upisala u ponuđeni i željeni program iako su ispunjavala uvjete za upis. Predložili smo da škole, osnivači i MZO planiraju strukturu, broj razrednih odjela i broj učenika u razrednim odjelima pravovremeno i odgovorno prema djeci kako ona ne bi trpjela posljedice zbog neodgovarajućeg planiranja, pogrešne procjene i promjene odluke odraslih. Ako se ipak zbog objektivnih okolnosti javi potreba promjene u nekom od planiranih elemenata tijekom upisnoga postupka, upozorili smo da je potrebno, prije svega, voditi računa o najboljem interesu djece, pravovremeno informirati djecu i roditelje o promjeni te pomoći djeci prilikom prijave i upise u drugi odgovarajući program. Prijedlog je prihvaćen te se MZO obvezao prilikom promjene strukture i broja razrednih odjela te broja učenika u razrednom odjelu voditi računa o najboljem interesu djeteta.

PRAVILNIK O OBAVLJANJU DJELATNOSTI U SVEZI SA ZAPOSŁJAVANJEM

U postupku javnog savjetovanja o nacrtu novog *Pravilnika o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* zatražili smo da se propiše obveza srednjoškolskih ustanova koje obavljaju djelatnost posredovanja za rad redovitih učenika tijekom školskih praznika da, osim suglasnosti zakonskog zastupnika, pribave i suglasnost inspektora rada za posredovanje za rad učenika mlađeg od petnaest godina. Takva suglasnost predviđena je u važećem *Pravilniku o obavljanju djelatnosti u svezi sa zapošljavanjem* i njeno izostavljanje predstavljalo bi korak nazad u zaštiti prava i interesa djece. Radi se o kategoriji djece koja zahtijeva dodatnu zaštitu i nadzor nad ostvarivanjem njihovih prava i interesa što ne bi smjelo biti prepušteno samo procjeni njihovih roditelja ili skrbnika. Ministarstvo rada i mirovinskoga sustava prihvatilo je naš prijedlog.

U postupku donošenja Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima ukazali smo na potrebu propisivanja što skorijega roka donošenja programa osposobljavanja pomoćnika u nastavi i programa osposobljavanja stručnog komunikacijskog posrednika. Ujedno smo ukazali na potrebu jasnog definiranja uloga i dužnosti pomoćnika u nastavi/komunikacijskih posrednika te potrebu evaluacije i supervizije njihova rada, što nije propisano u prijedlogu Pravilnika. Također smo ukazali na potrebu propisivanja zakonske zabrane obavljanja poslova pomoćnika u nastavi i stručnog komunikacijskog posrednika osobama protiv kojih je u tijeku kazneni postupak ili koje su pravomoćno osuđene za kaznena djela na štetu djeteta, propisana Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, kao i na obvezivanje škole da provjerava ispunjenost tih uvjeta. Upozorili smo da je potrebno razmotriti način njihova financiranja koji se ne bi isključivo oslanjao na financiranje od strane jedinica lokalne i regionalne samouprave, kako djeca ne bi bila nejednako tretirana ovisno o tome u kojem kraju Republike Hrvatske se školuju i žive. Nadamo se da će naši prijedlozi biti prihvaćeni.

6.3 Obiteljsko pravna zaštita

OBITELJSKI ZAKON

Na poziv MDOMSP-a pravobraniteljica za djecu očitovala se na *Nacrt prijedloga Iskaza o procjeni učinaka propisa za Nacrt prijedloga Obiteljskog zakona (Teze)*. Naglasila je da Ured pravobraniteljice kontinuirano godinama upozorava da u slučaju konfliktnih obiteljskih odnosa, koji zahtijevaju angažman nadležnih institucija radi zaštite prava i interesa djece, postoje brojni problemi koji se trebaju rješavati sustavno, normativnim unapređivanjem, ali i osiguranjem uvjeta za provođenje propisa i to kroz: osiguranje dovoljnog broja sustavno educiranih i superviziranih stručnjaka u sustavu socijalne skrbi i pravosuđu; osiguranje dovoljnog broja posebnih skrbnika za zastupanje interesa djeteta u konfliktnim obiteljskim odnosima uz osiguranje uvjeta za njihov kvalitetan rad; osnivanje specijaliziranih obiteljskih sudova s organiziranim dežurstvom sudaca i ekipiranim stručnjacima koji će sucima pomoći u zaštiti prava i dobrobiti djece koja sudjeluju u postupcima; osiguranje uvjeta za sudjelovanje djeteta koje neće traumatizirati dijete; osiguranje žurnog postupanja i donošenja odluka te njihovo učinkovito provođenje. Istaknula je kako bez stvaranja ovih uvjeta nijedan propis neće moći osigurati zaštitu dobrobiti i najboljeg interesa djeteta, na što državu obvezuje *Konvencija o pravima djeteta*.

Vezano uz predložene *Teze* i najavljene promjene u institutu presumpcije očinstva, ustvrdila je kako je sadašnje zakonsko rješenje, koje dopušta mogućnost da biološki otac djeteta uz pristanak majke i majčinog muža prizna očinstvo djeteta rođenog za vrijeme trajanja razvoda braka ili u roku od 300 dana od razvoda braka, primjerenije zaštititi najboljeg interesa djeteta i pravu djeteta da od rođenja zna svoje roditelje i uživa njihovu skrb, kako je to određeno *Konvencijom o pravima djeteta*. Također se usprotivila najavljenom obligatornom (pravnom) savjetovanju prije sklapanja braka smatrajući to nepotrebnim zadiranjem zakonodavca u privatnopravni odnos. Vezano uz zajedničku roditeljsku skrb naglasila je da je zajednička odgovornost roditelja za podizanje i odgoj djeteta propisana *Konvencijom o pravima djeteta*, no i da ostvarivanje roditeljske skrbi mora biti u najboljem interesu djeteta. Upravo najbolji interes djeteta mora imati prednost u odnosu na pravo roditelja na ostvarivanje roditeljske skrbi te inzistiranje na zajedničkom ostvarivanju skrbi u svim segmentima života djeteta može ugroziti pravo djeteta na mirno odrastanje i staviti ga u središte roditeljskoga sukoba. Naglasila je kako, u cilju zaštite djeteta, treba omogućiti da se u određenim situacijama ostvarivanje pojedinih ili svih segmenata roditeljske skrbi odlukom suda prepusti jednom roditelju.

Ponovila je stajalište Ureda da bi pravo na privremeno uzdržavanje trebalo priznati od trenutka stvarnoga prestanka sudjelovanja u uzdržavanju djeteta, da bi iznosi uzdržavanja koji se privremeno isplaćuju iz državnoga proračuna trebali biti u visini uzdržavanja određenog sudskom odlukom te da bi trebalo produžiti vremenski period u kojem se može ostvarivati pravo na privremeno uzdržavanje iz državnoga proračuna. Također je iskazala zabrinutost zbog najavljene mogućnosti ukidanja Centra za posebno skrbništvo bez pronalaženja drugog odgovarajućeg rješenja.

6

UREDBA BRUXELLES IIa

■■■■■■■■■■
161

Na poziv Ministarstva pravosuđa uključili smo se u raspravu koja je prethodila reviziji *Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenog 2003. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću, kojom se stavlja izvan snage Uredba (EZ) br. 1347/2000* (u daljnjem tekstu: Uredba Bruxelles IIa) koja se izravno primjenjuje u državama članicama te je za njih obvezujuća. U potpunosti smo podržali prijedlog za uvođenje odredbe kojom se propisuje da se u svim postupcima u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću iz područja primjene ove Uredbe treba poštovati pravo djeteta na izražavanje mišljenja te istaknuli kako bi jedinstveni okvir za postupanja država članica u ovakvim slučajevima trebao biti predviđen samom Uredbom. Na taj način uklonile bi se dvojbe predlagatelja o učincima primjene ove odredbe u praksi, s obzirom na različita pravila za saslušanje djeteta u državama članicama. S obzirom na činjenicu da se u postupcima koje predviđa *Uredba Bruxelles IIa* donose odluke koje značajno utječu na djetetov život, istaknuli smo kako smatramo da je njezinim odredbama nužno, osim djetetovog prava na izražavanje mišljenja, osigurati i pravo djeteta da bude informirano u skladu sa svojom dobi i zrelošću o važnim okolnostima slučaja, da dobije savjet, kao i informaciju o mogućim posljedicama uvažavanja njegova mišljenja. Pritom je nužno predvidjeti podršku djetetu, kao i pripremu djeteta za ostvarivanje njegovoga prava na sudjelovanje. Istaknuli smo, također, kako bi svaka država članica trebala odrediti koja su to tijela u državi članici pred kojima je moguće ostvariti ovo pravo djeteta (primjerice, centar za socijalnu skrb), kako bi se izbjegle dvojbe o tome je li djetetovo pravo u drugoj državi članici realizirano sukladno njezinom obiteljskom zakonodavstvu. Podržali smo i prijedlog za koncentracijom mjesne nadležnosti sudova u slučajevima otmice djece, koji je potaknut potrebom specijalizacije sudova, odnosno sudaca koji odlučuju u ovim slučajevima. Nadamo se da će se Uredba što prije revidirati, budući da je Uredba Bruxelles IIa jedan od važnijih obvezujućih instrumenta koji se odnose na pravne odnose roditelja i djece na području EU-a.

ZAKON O RODILJNIM I RODITELJSKIM POTPORAMA

Iako *Zakon o rodiljnim i roditeljskim potporama (ZORRP)* uređuje prava punoljetnih osoba (roditelja i njemu izjednačene osobe koja se brine o djetetu), a ne prava djece, ovo područje pratimo, budući da posredno utječe na život djece. Pozdravili smo i podržali izmjene i dopune ZORRP-a kojima se predviđalo povećanje iznosa novčanih naknada za vrijeme korištenja roditeljskoga dopusta. Iskoristili smo priliku skrenuti pozornost i na neke odredbe koje nisu bile predmet izmjena, kako bismo potaknuli mogućnost njihovog razmatranja u skoroj budućnosti, a odnose se na reguliranje prava na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete te na prava djetetovog skrbnika i djetetovog udomitelja. U odnosu na pravo na jednokratnu novčanu potporu za novorođeno dijete predložili smo razmotriti mogućnost određivanja djeteta kao nositelja prava, odnosno da uvjet za ostvarivanje ovog prava treba isključivo biti prebivalište djeteta, kako bi se spriječilo da neki roditelji, odnosno njihova djeca, u potpunosti ostanu bez ove novčane potpore. U odnosu na prava djetetovog skrbnika i djetetovog udomitelja, kao ograničavajući faktor u važećim odredbama ZORRP-a vidimo odredbe koje postavljaju uvjete za korištenje prava na način da oni ta prava mogu koristiti samo ako ih prethodno nije iskoristio roditelj. Zbog specifičnosti alternativnih oblika skrbi za djecu, potrebe prilagodbe djeteta i skrbnika i udomitelja, smatramo da bi u najboljem interesu djeteta, bilo omogućiti skrbnicima i/ili udomiteljima korištenje prava iz ZORRP-a bez obzira na prava koja je eventualno prethodno koristio biološki roditelj djeteta. Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.4 Statusna prava

6

ZAKON O OSOBNOM IMENU

Na poziv Ministarstva uprave dali smo mišljenje na predložene izmjene *Zakona o osobnom imenu*. Upozorili smo kako namjera da se ovaj zakonski tekst uskladi s *Obiteljskim zakonom* nije u potpunosti ostvarena. Naime, i nadalje je ostalo zakonsko rješenje da će se osobno ime djeteta čiji roditelji nisu u braku promijeniti na zahtjev roditelja kod kojeg dijete živi ili kojemu je povjerenno sukladno pravomoćnoj sudskoj odluci. Pri tome se drugom roditelju odriče mogućnost pokretanja postupka promjene osobnog imena djeteta te se njegova uloga svodi samo na davanje suglasnosti. *Obiteljski* zakon, međutim, propisuje zajedničku roditeljsku skrb neovisno o tome jesu li roditelji u braku ili ne te u poduzimanju pravnih radnji zastupanja ne daje prednost roditelju s kojim dijete živi. Zakon određuje da roditelji koji ostvaruju roditeljsku skrb imaju dužnost i pravo sporazumno zastupati dijete u odnosu prema trećima u osobnim i imovinskim pravima te pritom ne čini razliku između roditelja koji su u braku i onih koji to nisu. U postupku promjene djetetovog imena, kad oba roditelja imaju pravo sporazumno zastupati dijete, prema *Obiteljskom zakonu* dijete zastupa jedan od roditelja uz pisanu suglasnost drugog roditelja i ne određuje se koji je roditelj ovlašten poduzimati radnje zastupanja, već se samo uvjetuje zastupanje pisanom suglasnošću drugog roditelja. Naš prijedlog nije prihvaćen.

ZAKON O STRANCIMA

U 2017. godini nastavile su se aktivnosti Ureda pravobraniteljice za djecu u postupku donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o strancima* (ZOS). U raspravi o Konačnom prijedlogu Zakona ostali smo pri našim prijedlozima: o potrebi promjene terminologije, koja nije usklađena s *Konvencijom o pravima djeteta* i nacionalnim propisima; o pravu djece na pravovremenu i odgovarajuću informaciju te na sudjelovanje u postupku; potrebu vezivanja boravišnog statusa djeteta uz boravišni status roditelja; potrebu dopune odredbi kojima bi se na učinkovitiji način osigurala zaštita od protjerivanja djece i osoba koje o njima skrbe; potrebu dopune odredbi kojima bi se postigla odgovarajuća zaštita djece bez pratnje (obveza izrade pojedinačnog plana postupanja prema djetetu bez pratnje tzv. *life project* te imenovanje skrbnika djetetu bez pratnje odmah po identificiranju). Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

ZAKON O OBVEZNOM ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU I ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI STRANACA U REPUBLICI HRVATSKOJ

U postupku donošenja Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj zauzeli smo se za to da jednaki standard zdravstvene zaštite trebaju uživati sva djeca na privremenom boravku u Hrvatskoj te smo predložili da se predvidi obveza osiguravanja sredstava u državnom proračunu za zdravstvenu zaštitu sve djece koja imaju reguliran privremeni boravak, neovisno o razlozima boravka. Naše mišljenje nije uvaženo.

6.5 Pravosuđe

INICIJATIVA ZA IZMJENU KAZNENOGA ZAKONA

Ministarstvu pravosuđa (MP) uputili smo inicijativu za izmjenu *Kaznenoga zakona* s ciljem pooštrenja sankcija za počinjenje seksualnih delikata nad djecom i preporuku za poboljšanje zaštite djece od seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja. Povod za to su relativno blage sankcije koje se u Hrvatskoj izriču za počinjenje seksualnih delikata na štetu djece. Slučajevi u ko-

jima je počiniteljima seksualnih delikata nad djecom kazna zatvora zamijenjena radom za opće dobro nedvojbeno upućuju na manjkavosti sadašnje pravne regulative. Stajalište je Ureda pravobraniteljice da se počinitelji seksualnog nasilja nad djecom trebaju najstrože kažnjavati, odnosno da im se trebaju izricati najteže zakonom predviđene kazne za takva nedjela. Strogo kažnjavanje je i oblik generalne prevencije jer se na taj način šalje nedvosmislena poruka potencijalnim počiniteljima o tome što ih čeka ako počine takvo kazneno djelo. Stoga smo predložili izmjenu *Kaznenog zakona* kako bi se sankcije za počinjenje seksualnog delikta na štetu djeteta (svake osobe mlađe od 18 godina) pooštrile sukladno odredbama EU Direktive te kako bi se onemogućilo da se zatvorska kazna za ta kaznena djela zamijeni radom za opće dobro. Predložili smo i da se izmjenama *Kaznenog zakona* propiše da se uz osudu za spolni delikt na štetu djeteta obvezno izriče i mjera zaštitnog nadzora po punom izvršenju kazne zatvora te sigurnosna mjera zabrane obavljanja dužnosti ili djelatnosti koje uključuju kontakte djecom. Naša inicijativa nije prihvaćena.

MP-u smo također preporučili da razmotri mogućnost izmjene *Kaznenoga zakona* na način da se kaznenim djelom povrede dužnosti uzdržavanja obuhvati cjelokupni vremenski period za koji je obvezniku uzdržavanja sudskom odlukom utvrđena obveza uzdržavanja, a ne samo period nakon ovršnosti odluke, kao što je to sada slučaj. MP je načelno prihvatio inicijativu najavivši kako će se ona uzeti u obzir prilikom širih izmjena *Kaznenog zakona*. Unatoč izmjenama *Kaznenog zakona* koje su nastupile tijekom 2017., odredba kojom je regulirano kazneno djelo povrede dužnosti uzdržavanja, nije promijenjena.

6.6 Zaštita od nasilja

ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI

Prijedlozi koje smo iznosili u 2016. godini tijekom postupka javne rasprave o Nacrtu prijedloga Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, a koji su bili usmjereni na ostvarenje prava djeteta žrtve na informacije, prihvaćeni su. Tijekom 2017. osvrnuli smo se na odredbe o prekršajno-pravnim sankcijama za počinitelje nasilja u obitelji, konkretno na odredbe o novčanim kaznama, odnosno na potrebu odgovarajuće alokacije tih sredstava u proračunu. Držimo da je važno osigurati mogućnost da se, među ostalim, i novac uplaćen na ime kazni za počinjenje nasilja u obitelji usmjeri na osiguravanje i osnaživanje resursa u lokalnoj zajednici koji će pružiti stvarnu i konkretnu pomoć žrtvama nasilja i koji će utjecati na pozitivne promjene u ponašanju počinitelja (npr. dodatno ekipiranje i jačanje ustanova i drugih provoditelja zaštitne mjere psihosocijalnog tretmana za počinitelje, zatim osiguravanje veće dostupnosti savjetovališta za žrtve nasilja i sl.). Ovaj naš prijedlog nije prihvaćen.

PRAVILA ZA SUFINANCIRANJE PROJEKATA ORGANIZACIJA CIVILNOGA DRUŠTVA UGOVORENIH U OKVIRU PROGRAMA EU ZA 2017.

Smatrajući da uvjerenje nadležnog općinskog suda o tome da se protiv osobe odgovorne za zastupanje udruge ne vodi kazneni postupak i da nije izrečena nepravomoćna presuda („potvrda o nekažnjavanju“) nije dovoljno jamstvo za zaštitu prava i interesa djece, predložili smo da se u situacijama kad su projekti i programi udruga usmjereni na djecu kao potencijalne korisnike, uz prijavu za sufinanciranje projekata uvede i obveza dostave posebnog uvjerenja o podacima iz kaznene evidencije za osobe koje rade na projektu. Naš prijedlog je prihvaćen. Također, predložili smo da se, kod procjene prihvatljivosti prijava za sufinanciranje projekata, kao kriterij uvede i evaluacija sadržaja projekta te plan evaluacije ishoda projekta kako bi se utvrdilo je li neki projekt za koji će se izdvojiti proračunski novac zaista u interesu djece. Ovaj naš prijedlog nije uvažen.

6.7 Socijalna skrb

6

ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

164

U postupku donošenja *Zakona o socijalnoj skrbi* predložili smo da se ustrojstvo i djelokrug rada Centra za posebno skrbništvo, kao javne ustanove, regulira posebnim propisom, a ne *Zakonom o socijalnoj skrbi*. Usprotivili smo se da se ostvarivanje prava na status roditelja njegovatelja uvijek vremenom koje dijete provodi u nekom odgojno-obrazovnom programu (vrtiću, školi). Također smo istaknuli da je potrebno napraviti jasnu distinkciju između usluga pomoći i njege koju pruža roditelj njegovatelj i usluga podrške koju pružaju pomoćnici u nastavi, odnosno pomagači za dijete s teškoćama u razvoju u vrtićima. Upoznati smo s različitim tumačenjima ovoga prava pa neke JLPRS i škole tumače da roditelj njegovatelj mora pružati i usluge pomoćnika u nastavi, odnosno pomagača u vrtiću svome djetetu. Naglasili smo da je, radi ujednačenosti postupanja, potrebno ovo pravo usuglasiti s obrazovnim pravima djece s teškoćama u razvoju. Stajalište je pravobraniteljice da, neovisno o ostvarivanju prava na status roditelja njegovatelja, usluge stručne podrške za uključivanje djeteta u predškolski i školski sustav treba pružati za to educirana osoba (pomoćnik u nastavi/vrtiću). Naši prijedlozi nisu prihvaćeni.

6.8 Imovinska prava

INICIJATIVA ZA IZMJENU VIŠE PROPISA KOJIMA SE REGULIRA OVRŠNI POSTUPAK

Ministarstvu pravosuđa i Ministarstvu financija uputili smo inicijativu za dopunu više propisa (*Ovršnog zakona, Zakona o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima, Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova propisanih zakonom o provedbi ovrhe na novčanim sredstvima te Pravilnika o vrstama i visini naknada za obavljanje poslova provedbe prodaje nekretnina i pokretnina u ovršnom postupku*) kojima je reguliran ovršni postupak, a čija primjena izravno i neizravno utječe na realizaciju prava i interesa djece. Inicijativa se temelji na prijavama većeg broja stranaka koje upućuju na potrebu dodatne intervencije kako bi se zaštitila prava i interesi djece. Načelno, riječ je o inicijativi koja se odnosi: na zaštitu najboljeg interesa djeteta koje potražuje sredstva za svoje uzdržavanje vezano za rokove i troškove postupka; na prioritete u naplati uzdržavanja i razmjernog namirenja; na isključenje od izuzeća od ovrhe za pojedina primanja roditelja; na izuzeće od ovrhe obiteljske mirovine djeteta; te na uvođenje sankcija zbog neuplaćivanja na poseban račun. U trenutku pisanja izvješća na našu inicijativu još nije odgovoreno.

6.9 Sport

INICIJATIVA ZA DOPUNU PRAVILNIKA O NACIONALNIM EKIPAMA HRVATSKOG TAEKWONDO SAVEZA

Postupajući u pojedinačnom slučaju po pritužbi na odluku o odabiru sportaša čiji će nastup na natjecanju biti financiran od strane Hrvatskog taekwondo saveza (HTS), utvrdili smo da Pravilnik o nacionalnim ekipama HTS ne sadržava odredbe o kriterijima prema kojima se dijele raspoloživa sredstva, niti o tome kako se donose odluke o tome kojim natjecateljima (u konkretnom slučaju djeci) će HTS snositi troškove u cijelosti, a kojima se troškovi neće snositi uopće. Preporučili smo HTS-u da dopuni odredbe Pravilnika o nacionalnim ekipama Hrvatskog taekwondo saveza tako da se ubuduće unaprijed predvide jasni kriteriji raspodjele raspoloživih

sredstava, kako bi se osiguralo načelo pravičnosti i spriječilo dovodenje djece u nejednaki položaj. Istaknuli smo da nepostojanje unaprijed utvrđenih pravičnih kriterija, utemeljenih prije svega na sportskim rezultatima, uz uvažavanje i drugih važnih aspekata kao što je socijalna komponenta, može dovesti do sumnje da su djeca stavljena u nejednaki položaj. Odgovor na inicijativu očekujemo.

6

INICIJATIVA ZA IZMJENU OPĆIH AKATA I PROPOZICIJA NATJECANJA HRVATSKOG KOŠARKAŠKOG SAVEZA

■■■■■■■■■■
165

Zaprimivši informaciju o nesvakidašnjem rezultatu košarkaške utakmice mlađih kadetkinja (rezultat je bio 218 : 0), obratili smo se Hrvatskom košarkaškom savezu (HKS) i nadležnoj sportskoj inspekciji. Zabrinulo nas je uključivanje mlađih djevojčica u natjecanje isključivo zbog omogućavanja sudjelovanja seniorske ekipe njihovoga kluba u doigravanju za povratak u prvu ligu. Tako su u utakmici za jedan klub nastupale djevojčice koje zajedno treniraju tek tri mjeseca i koje su čak nekoliko godina mlađe od konkurentica, te nisu mogle parirati suparničkoj ekipi, koja je uigrana i fizički razvijenija. Slučaj svakako ukazuje na važnost pedagoške komponente i kompetencije trenera i sportskih djelatnika u radu s djecom u sportu te potrebu stavljanja prioriteta na zaštitu dobrobiti i interesa djece u odnosu na moguće druge interese i ciljeve. Iako su potvrdili da je situacija nesvakidašnja, sportska inspekcija nije utvrdila povrede odredaba Zakona o sportu ili pravila nacionalnog sportskog saveza pa smo HKS-u preporučili izmjenu općih akata i propozicija natjecanja kako bi se ubuduće spriječile ovakve situacije i moguća manipulacija djecom. HKS nas je izvijestio kako su, svjesni mogućih propusta, poduzeli mjere kojima nastoje spriječiti mogućnost ponavljanja sličnih situacija te da se intenzivno radi na izmjeni pravilnika i propozicija natjecanja HKS-a radi onemogućavanja izigravanja propisa i potencijalnog iskorištavanja djece.

6.10 Mediji

ZAKON O AUDIOVIZUALNIM DJELATNOSTIMA

Uključili smo se u proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću o *Nacrtu prijedloga Zakona o audiovizualnim djelatnostima* te predložili nekoliko dopuna. Predložili smo da se umjesto izraza *zaštita djece i mladih* koristi izraz *zaštita prava i interesa djece i mladih* kako bi izbjeglo usko tumačenje odredbe kojom bi se *zaštita* djece i mladih u praksi razumjela isključivo kao zaštita od neprimjerenih sadržaja. Naš je prijedlog utemeljen na člancima 13. i 17. *Konvencije o pravima djeteta*, koji se odnose na djetetovo pravo na slobodu izražavanja i pravo na pristup informacijama, u kojima se ističe važnost poticanja proizvodnje i širenja različitih medijskih sadržaja koji imaju društvenu i kulturnu vrijednost za dijete te kojima je cilj promicanje djetetove dobrobiti i zdravlja, a uključuju i pravo na zaštitu od potencijalno štetnih sadržaja. Ovaj prijedlog prihvaćen je u javnoj raspravi, no naš prijedlog da se među djelatnostima Hrvatskog audiovizualnog centra navede i poticanje i pružanje potpore filmskom stvaralaštvu djece i mladih te poticanje i potpora proizvodnji vrijednih audiovizualnih djela namijenjenih djeci i mladima, nažalost, nije prihvaćen.

UGOVOR IZMEĐU HRVATSKE RADIOTELEVIZIJE I VLADE RH

Na poziv Ministarstva kulture očitivali smo se o *Ugovoru između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. godine*, koji se odnosi na programske obveze HRT-a u sklopu usluga javnog servisa, koje obuhvaćaju i programe za djecu i mlade. Predložili smo da se Ugovor dopuni tako što će se HRT obvezati na proizvodnju najmanje jedne igrane tv-serije djecu godišnje, zatim na proizvodnju određenog broja dječjih radijskih i tv-emisija na romskom jeziku te da će izraditi stručne smjernice i educirati novinare i urednike za primjenu etičkoga kodeksa prilikom snimanja djece te za primjereno komuniciranje s

djecom i zaštitu najboljeg interesa djeteta u medijima. Ovi prijedlozi nisu prihvaćeni, no prihvaćen je naš prijedlog da se u Ugovoru istakne kako će se u prilagodbe pojedinih programskih sadržaja za osobe s oštećenjima vida ili sluha (prevođenjem na znakovni jezik ili titlovanjem, odnosno audioopisom) uključiti i programski i sadržaji za djecu i mlade.

6

U ovom poglavlju dajemo pregled istraživačkih aktivnosti pravobraniteljice za djecu u 2017. godini. U tijeku su dva istraživanja: participaciju djece u sustavu odgoja i obrazovanja i zanemarivanje školovanja. Provedeno je istraživanje koje se odnosi na zaštitu prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama. Članovi Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) proveli su vršnjačko istraživanje o televizijskim sadržajima za djecu i mlade.

U povodu 15 godina rada Pravobranitelja za djecu Republike Hrvatske provodimo u 50 hrvatskih škola istraživanje „**Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja**”, kako bismo prikupili informacije o stanju u ovom u nas još nedovoljno istraženom području dječjih prava. Provodimo ga uz vodstvo i sudjelovanje uglednih stručnjakinja u području participacije djece s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Odsjeka za pedagogiju i Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. U 2017. godini proveli smo prvi, kvalitativni dio istraživanja koji je uključivao razgovore s djecom i odraslima u fokus-grupama u četiri grada u Hrvatskoj: u Osijeku, Rijeci, Splitu i Zagrebu. Drugi (kvantitativni) dio istraživanja obuhvaća primjenu upitnika na prigodnom uzorku djece i odraslih u osnovnim i srednjim škola u Hrvatskoj i on bi trebao biti proveden u periodu od veljače do svibnja 2018. Predstavljanje rezultata planirano je u studenome 2018. godine, kada obilježavamo 15. godišnjicu našega rada. Namjera nam je istražiti kakvo je stanje u pogledu participacije učenika u školama (osnovnim i srednjim), iz perspektive učenika, nastavnika i stručnih suradnika. Pritom nas zanima u kolikoj mjeri su djeca u školama u prilici izraziti svoje mišljenje o stvarima koje ih se tiču, a odnose se na aktivnosti, sadržaje i situacije koje se odvijaju u razredu i cijeloj školi te u kolikoj mjeri su odrasli spremni njihovo mišljenje čuti i uvažiti. U okviru istraživanja važno nam je dobiti informaciju i o primjerima različitih oblika sudjelovanja učenika, što bi predstavljalo temelj za stvaranje tzv. „riznice” primjera dječjeg sudjelovanja u životu škole.

Istraživanje koje se odnosi na **zanemarivanje školovanja** je longitudinalno istraživanje u koje su uključeni uredi državne uprave, odnosno gradski uredi i prekršajni sudovi u vezi s postupanjem sukladno čl. 136., odnosno čl. 152. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*. Rezultati ove višegodišnje analize stanja ostvarivanja sadržaja roditeljske skrbi u odnosu na dužnost roditelja da brinu o redovitom pohađanju obveznog dijela programa kao i ostalih oblika odgojno-obrazovnog rada u koje je dijete uključeno također će biti prikazani naredne godine.

U ovom poglavlju bit će prikazana dva istraživanja: istraživanje o zaštiti prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama i vršnjačko istraživanje o televizijskim sadržajima za djecu i mlade.

7.1. Istraživanje o djeci i mladima na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici u 2017.

Ured pravobraniteljice za djecu, u cilju praćenja zaštite prava djece koja odrastaju bez odgovarajuće roditeljske skrbi, odnosno djece koja žive u institucijama, već osam godina provodi *Istraživanje o broju djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici*.

Cilj istraživanja - Cilj istraživanja je analiza stanja i kretanja broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici tijekom 2017. godine, a u svrhu praćenja ostvarivanja *Plana deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016. (2018.)*.

Provedba istraživanja - Ured pravobraniteljice za djecu prikupio je podatke putem upitnika koji je prosljeđen u 20 institucija:

- sedam domova socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska (Dječji dom „Maslina”, Dubrovnik; Dječji dom „Maestral”, Split; Dječji dom „I. B. Mažuranić”, Lovran; Dječji dom „Ruža Petrović”, Pula; Dječji dom „Zagreb”, Zagreb; Dječji dom „Vrbina”, Sisak i Dječji dom „Sv. Ana”, Vinkovci),
- dva doma socijalne skrbi drugih osnivača (SOS Dječje selo Ladimirevci, Ladimirevci; SOS Dječje selo Lekenik, Lekenik),
- šest centara za pružanje usluga u zajednici („Izvor”, Selce; „Vladimir Nazor”, Karlovac; „Svitanje”, Koprivnica; „Lipik”, Lipik; „Kuća sretnih ciglica”, Slavonski Brod i „Klasje”, Osijek),
- pet vjerskih zajednica i udruga koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma (Caritas Zagrebačke nadbiskupije; Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog srca Isusova, Zagreb; Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan; Nova Budućnost, Zagreb i Samostan časnih sestara Sv. Bazilija, Križevci),

Mjerni instrument - Za potrebe istraživanja kreiran je upitnik za prikupljanje podataka o:

- a) broju djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju, s obzirom na: spol, dob, vrstu smještaja, pravni temelj smještaja, smještaj koji je prethodio smještavanju u ustanovu u kojoj se dijete/mlada osoba nalazi te broj djece kojima je priznata usluga boravka u domu;
- b) prekidima smještaja, s obzirom na razloge koji uključuje pitanja: o broju prekida smještaja u domu i centru u pojedinoj godini, razlozima prekida smještaja s obzirom na dob i spol djeteta/mlade osobe;
- c) različitim grupama djece: djeca sa psihičkim smetnjama, djeca s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju i djeca koja su stekla uvjete za posvojenje, a nalaze se u ustanovi.

Rezultati - U domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici 31. prosinca 2017. godine na smještaju i organiziranom stanovanju nalazilo se 818 djece i mladih, što je 22 više nego u 2016. godini.

Broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici, **prema spolu i dobi**, na dan 31. prosinca 2017.

SOCIJALNA USLUGA	Spol		Dob						UKUPNO
	Ž	M	0 - 3	4-7	8-10	11-14	15-18	18 +	
Smještaj	329	380	111	97	91	178	180	52	709
Organizirano stanovanje	62	47	3	2	5	6	35	58	109
UKUPNO	391	427	114	99	96	184	215	110	818

7

169

Broj djece i mladih koji se nalaze na smještaju i organiziranom stanovanju u **pojedinih domovima** za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2017.

INSTITUCIJA	Broj djece i mladih na dan 31.12. 2016.	Broj djece na dan 31.12.2017.			Broj mladih na dan 31.12.2017.			UKUPNO
		Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	Smještaj	Organizirano stanovanje	Ukupno	
Dom "Maslina" Dubrovnik	17	14		14	2	1	3	17
Dom "Maestral" Split	50	39	12	51	2	5	7	58
Centar za pružanje usluga u zajednici "Izvor" Selce	5		4	4		2	2	6
Dom "I.B.Mažuranić" Lovran	22	18		18	1	1	2	20
Dom "Ruža Petrović", Pula	22	24		24	3	4	7	31
Dom "Zagreb"	144	104	15	119	4	26	30	149
CPUZ "V. Nazor" Karlovac	24	9		9	3	3	6	15
Dom "Vrbina" Sisak	28	19		19		1	1	20
CPUZ "Svitanje" Koprivnica	1							
CPUZ "Lipik"	7	6		6	1		1	7
CPUZ "Kuća sretnih ciglica", Slavonski Brod	10		6	6		6	6	12
Dom "Sv. Ana" Vinkovci	21	26		26	2		2	28
CPUZ "Klasje" Osijek	39	42	1	43		3	3	46
SOS-Dječje selo Ladimirevci	87	96		96	6		6	102
SOS-Dječje selo Lekenik	100	89		89	9		9	98
Caritas zagrebačke nadbiskupije	78	71		71	10		10	81
Hrvatska provincija Karmelićanki BSI	55	32	13	45		6	6	51
Kuća milosrđa Majmajola, Vodnjan	9	9		9	1		1	10
Samostan č.s. Sv. Bazilija, Križevci	11	7		7	2		2	9
Nova Budućnost	57	52		52	6		6	58
UKUPNO	787	657	51	708	52	58	110	818

Zakonom o socijalnoj skrbi određeno je da djetetu, a posebno **djetetu mlađem od sedam godina**, CZSS može priznati pravo na privremeni smještaj u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga, samo u slučaju ako mu se u trenutku nastanka potrebe ne može osigurati smještaj u udomiteljskoj obitelji ili obiteljskom domu, dok traje potreba, a najdulje do šest mjeseci. Iznimno u slučaju potrebe za pružanjem tretmanskih ili zdravstvenih usluga koje nisu dostupne udomitelju, privremeni smještaj djeteta može se realizirati u domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluga.

Unatoč navedenoj zakonskoj regulativi, broj djece mlađe od sedam godina povećao se u odnosu na 2016., te ih je 31. prosinca 2017. na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 213 (u 2016. bilo ih je 189). Iskazano povećanje ukazuje na nemogućnosti CZSS-a da toj najmlađoj skupini djece osiguraju odgovarajući smještaj u udomiteljskim obiteljima ili obiteljskim domovima. Broj djece i mladih na smještaju i organiziranom stanovanju u dobi od 15 do 18 godina je 215, što je gotovo identično broju djece mlađe od sedam godina.

Ukupan broj djece i mladih na smještaju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, prema vrsti smještaja, na dan 31. prosinca 2017.

Vrste smještaja					Ukupan broj djece i mladih na smještaju
Privremeni				Dugotrajni	
U kriznim situacijama	Radi provođenja kraćih rehabilitacijskih programa	Djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi	U drugim slučajevima		
46	3	346	5	309	709

Od ukupno 709 djece i mladih na **smještaju**, njih 309 bilo je na dugotrajnom smještaju, što predstavlja povećanje za 25 djece na dugotrajnom smještaju, u odnosu na 2016. godinu. Najveći broj djece i mladih na smještaju, njih 208, su djeca mlađa od sedam godina, 180 ih je u dobi od 15 do 18 godina, 178 u dobi od 11 do 14 godina te 91 u dobi od osam do 10 godina.

Ukupan broj djece i mladih u organiziranom stanovanju u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, na dan 31. prosinca 2017.

Djeca			Mlade osobe			Ukupan broj djece i mladih
Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	Organizirano stanovanje uz stalnu pomoć	Organizirano stanovanje uz povremenu pomoć	Ukupno	
44	7	51	17	41	58	109

Kao što je iz gornjih tablica vidljivo, višestruko je veći broj djece i mladih na smještaju nego u organiziranom stanovanju.

Zakonski temelji smještaja djece i mladih u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili u centre za pružanje usluga u zajednici tijekom 2017.

Broj djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici						
			2014.	2015.	2016.	2017.
Temeljem Obiteljskog zakona	Spol	Ž	72	60	38	56
		M	81	77	39	53
	Ukupno		153	137	77	109
	Dob	0-3	28	41	26	40
		4-7	26	27	13	24
		8-10	21	23	10	21
		11-14	34	30	14	14
		15-18	38	15	12	10
18+		6	1	2		
Temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	Spol	Ž	107	130	128	170
		M	111	135	147	152
	Ukupno		218	265	275	322
	Dob	0-3	47	79	80	83
		4-7	27	33	32	32
		8-10	25	27	21	31
		11-14	44	53	31	53
		15-18	51	51	85	101
18-		24	22	26	22	
UKUPNO			371	402	352	431

7

171

U domove i centre za pružanje usluga u zajednici je, temeljem *Obiteljskog zakona* i *Zakona o socijalnoj skrbi*, tijekom 2017. ukupno smješteno 431 dijete i mlada osoba, što je za 79 više nego u 2016. Broj realiziranih smještaja bio bi i veći, budući da su domovi i centri iskazali da su postojali brojni zahtjevi za smještaj ili organizirano stanovanje djece, ali da ih, zbog potpunosti kapaciteta, nije bilo moguće prihvatiti. Najveći broj zahtjeva za nove prijeme odnosio se upravo na djecu mlađu od sedam godina. Vidljivo je, u odnosu na 2016., značajno povećanje broja djece koja su u domove i centre smještena na temelju *Obiteljskog zakona*.

Iako je vidljivo veliko povećanje broja djece i mladih smještenih u domove i centre za pružanje usluga u zajednici, broj pokrenutih sudskih postupaka oduzimanja prava roditeljima na stanovanje s djetetom i povjeravanja svakodnevne skrbi o djetetu ustanovi socijalne skrbi gotovo je identičan broju iz 2016. godine. Tim je postupcima u 2017. bilo obuhvaćeno 144 djece.

Smještaj koji je prethodio smještaju djece i mladih u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, tijekom 2017.

Godina	Kod roditelja	Kod rodbine	U udomiteljskoj obitelji	U obiteljskom domu	U bolnici	U drugom domu	Ostalo
2016.	183	26	32	1	42	19	49
2017.	252	23	46	1	36	52	21

Vidljivo je da je najviše djece i mladih koji su primljeni na smještaj ili organizirano stanovanje tijekom 2017., ukupno njih 252, došlo iz biološke obitelji, a svega je 21 prije smještaja bio na nekom nekom drugom mjestu (skloništa za žene i djecu žrtve nasilja, djeca bez pratnje, djeca strani državljani zatečeni u skitnji, dijete u bijegu od kuće, dvoje djece iz prihvatnog centra za strance).

Zabrinjava i povećanje broja djece premještene iz udomiteljskih obitelji u domove. Kao i prijašnjih godina, do prekida smještaja u udomiteljskim obiteljima najčešće je dolazilo na obostrani zahtjev i djece i udomitelja, zbog neslaganja, učestalih konflikata i bjegova djece te na zahtjev udomitelja koji nisu bili u mogućnosti odgovoriti na potrebe djece koja su iskazivala složene probleme, kao i zbog osobnih zdravstvenih poteškoća. Bilo je i slučajeva kada je CZSS procijenio da djeci u udomiteljskim obiteljima nije pružena odgovarajuća skrb. Također smo upoznati i sa slučajevima da su djeca u udomiteljskim obiteljima bila izložena tjelesnom kažnjavanju.

Slijedeći ideju „Master plana”, čiji je cilj smanjenje broja djece smještene u institucijama, pozitivan je podatak da je u 2017. uslugom **boravka** bilo obuhvaćeno 587 djece (72 djece više nego u 2016.), od kojih 41 cjelodnevnom, a 546 poludnevnom boravkom. Iz domova je sedmero djece vraćeno u biološke obitelji te su odande tijekom radnih dana dolazila u domove gdje im se, osim pomoći u učenju, pružaju usluge prehrane, održavanja osobne higijene, briga o zdravlju, čuvanje, odgoj, njega, radne aktivnosti, psihosocijalna rehabilitacija, organiziranje slobodnoga vremena i organiziranje prijevoza do škole. Po prvi je put uslugom boravka obuhvaćeno 201 dijete, od kojih 187 uslugom poludnevnog, a 14 cjelodnevnog boravka. Navedeni podatak upućuje na korisnost ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici, kao i pomoć školama koje nemaju mogućnost organiziranja produženoga boravka djece. Ta je usluga veoma važna i za djecu čije su obitelji slabijeg materijalnog statusa.

Razlozi prekida smještaja u 2015., 2016. i 2017. godini

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece i mladih 2015.	Broj djece i mladih 2016.	Broj djece i mladih 2017.
Povratak u biološku obitelj	185	138	134
Smještaj u udomiteljsku obitelj	79	69	58
Smještaj u drugi dječji dom ili ustanovu	54	60	74
Posvojenje	42	22	18
Završetak školovanja	38	36	28
Punoljetnost	19	26	29
Drugo	58	63	51
Smještaj kod rodbine	4	5	6
Smještaj u obiteljski dom	3		
UKUPNO	482	419	398

Tijekom 2017. za 308 djece i 90 mladih prekinut je smještaj u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici. Najčešći razlozi prekida smještaja su: povratak u biološku obitelj, premještanje u udomiteljsku obitelj, promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s problemima u ponašanju (PUP) ili teškoćama u razvoju (TUR), završetak školovanja, punoljetnost, posvojenje, smještaj kod rodbine te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka ili navršena 21. godina života). I dalje je prisutan trend smanjenja realiziranih postupaka posvojenja.

Prekid smještaja radi premještaja u drugi dječji dom ili ustanovu

PREKID SMJEŠTAJA I ORGANIZIRANOG STANOVANJA	Broj djece 2014.	Broj djece 2015.	Broj djece 2016.	Broj djece 2017.
Premještaj u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	22	21	27	38
Premještaj u dom za djecu s PUP	28	27	26	31
Premještaj u dom za djecu s TUR	11	6	7	5
Premještaj u zdravstvenu ustanovu	2			
UKUPNO	63	54	60	74

7

173

Također je, u odnosu na 2016., vidljivo povećanje broja djece (74) koja su iz domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili centara za pružanje usluga u zajednici premještena u drugi dječji dom ili centar.

Stručni djelatnici domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici smatraju da bi, s obzirom na vrstu oštećenja ili smetnji, još 35 djece trebalo biti premješteno u drugu ustanovu, pri čemu je u 19 slučajeva riječ o djeci s PUP-om, u 14 slučajeva o djeci s TUR, za dvoje se djece predlaže smještaj u ustanove koje se skrbe o djeci s kombiniranim smetnjama PUP i TUR.

Djelatnici domova navode da je veliki broj djece, koja su se nalazila na smještaju u domovima i u organiziranom stanovanju, tijekom godine bio uključen u psihosocijalni tretman i podršku, te prema potrebi i u psihološko-psihijatrijski tretman neke zdravstvene ustanove.

Važno područje zaštite dječjih prava odnosi se na maloljetne trudnice i majke s djecom koje, osim smještaja izvan vlastite obitelji, trebaju i pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške. Tijekom 2017. u ustanovama je bilo zbrinuto pet malodobnih trudnica, jedna mlađa od 14 godina, dvije u skupini 14-15 godina te po jedna u dobnim skupinama 15-16 i 16-17 godina. Također su se na smještaju nalazile i jedna malodobna majka s djetetom te malodobna majka-trudnica s djetetom. Dvije su se malodobne majke s djecom vratile u vlastitu obitelj, a dvije su malodobne trudnice samovoljno napustile instituciju. Troje je djece nakon navršene prve godine života ostalo u domovima, dok je za majke smještaj prestao sukladno *Zakonu o socijalnoj skrbi*. Sedmero je djece mlađe od godinu dana ostalo u domovima dok su majke napustile ustanove.

Posvojenje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi također je tema koju redovito pratimo.

Broj djece koja ispunjavaju uvjete za **posvojenje**

Djeca koja ispunjavaju uvjete za posvojenje u 2017.							
Spol		Dob					UKUPNO
Ž	M	0-3	4-7	5-8	9-14	15-18	
34	26	7	7	8	20	18	60

Iz prikazane je tablice vidljivo da se na dan 31. prosinca 2017. u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo 60 djece koja su imala ispunjene zakonske uvjete za posvojenje, od kojih je 38 u dobi od 11 do 18 godina. Od ukupnoga broja djece koja bi mogla biti posvojena, šestero je s TUR. Sedmero djece ima razne kombinirane poteškoće (mješoviti poremećaj osjećaja i ponašanja; intelektualno, osjetilno i psihičko oštećenje), a 14 je djece romskog porijekla.

U odnosu na prethodnu godinu petero je djece više u domovima i centrima s ispunjenim zakonskim uvjetima za posvojenje. I dalje uočavamo problem dugotrajnosti sudskih postupaka lišavanja prava na roditeljsku skrb, što potvrđuju i dostavljeni podaci institucija o 10 postupaka koji su pokrenuti prije i tijekom 2017., a još nisu okončani. Posebno nas zabrinjava informacija da domovi nisu uvijek od strane CZSS-a i sudova obaviješteni o pokretanju, tijeku i završetku postupka oduzimanja prava na roditeljske skrbi, kao niti da su CZSS-i započeli s postupkom posvajanja djeteta.

Broj djece koja se nalaze u institucijama, unatoč ostvarenim pretpostavkama za posvojenje, i dalje je velik, no među njima se nalaze i tzv. „teže posvojiva djeca” za čije posvojenje ne postoji interes potencijalnih posvojitelja, ali i djeca koja se protive posvojenju.

Upoznati smo sa slučajevima da se u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i u centrima za pružanje usluga u zajednici nalaze braća i sestre koji imaju pretpostavke za posvojenje, no nema potencijalnih posvojitelja koji bi ih zajedno posvojili. Premda smatramo da braća i sestre trebaju biti posvojeni od istog posvojitelja, u situaciji u kojoj to nije moguće treba sagledati interes svakog djeteta pojedinačno. Ako se braća i sestre razdvoje, iznimno je važno da CZSS-i pružaju podršku, potiču i ohrabruju posvojitelje da održavaju kontakte s braćom i sestrama posvojenoga djeteta, ako dijete to želi i ako je to u njegovom interesu.

S obzirom na veliki broj djece koja se nalaze na smještaju ili organiziranom stanovanju potrebno je intenzivnije provoditi zakonski propisane mjere prema roditeljima u odnosu na njihovo zanemarujuće ponašanje u segmentu održavanja osobnih odnosa s djecom. Od ukupno 708 djece koja se nalaze u domovima i centrima, njih 300 ima sudski regulirane osobne odnose s roditeljima, a samo ih 112 održava te odnose u cijelosti, sukladno sudskoj odluci. Čak 86 djece ne ostvaruju osobne odnose s roditeljima, bilo zato što su roditelji nezainteresirani za djecu ili ih djeca ne žele vidati, bilo zato što su roditelji lišeni roditeljske skrbi ili su roditelji umrli. Budući da ustanove redovito izvještavaju CZSS-e o svim relevantnim događanjima u vezi s djecom, upravo su informacije o angažiranosti roditelja o djeci važan podatak u sudskim postupcima preispitivanja daljnje opravdanosti smještaja. Smatramo da djelovanje CZSS-a izostaje upravo u dijelu poticanja roditelja na veću angažiranost u skrbi o djetetu.

Tijekom 2017. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 42 djece stranih državljana bez pratnje, petero mladih od sedam godina, osmero u dobi od osam do 14 godina i 15 u dobi od 15-18 godina. Djelatnici ustanova za njih 14 izražavaju sumnju u iskazanu dob, pretpostavljajući da je riječ ipak o starijim muškim osobama, što predstavlja veliki problem u odnosu na skrb o drugoj djeci u instituciji.¹¹³

Zaključna razmatranja - Proces deinstitucionalizacije tijekom 2017. nije ostvario pozitivne rezultate, s obzirom na evidentirano povećanje broja djece smještene u domovima i centrima za pružanje usluga u zajednici. Na dan 31. prosinca 2017. godine na smještaju i organiziranom stanovanju ukupno se nalazilo 818 djece i mladih, što je 22 više nego u 2016. Povećao se i broj djece mlađe od sedam godina te ih je na smještaju i organiziranom stanovanju bilo 213, što je 24 djece više nego u odnosu na 2016. godini.

Također je uočeno povećanje broja djece koja su iz udomiteljskih obitelji smještena u institucije, smanjenje broja djece koja su iz institucija vraćena u biološke obitelji i koja su premještena u udomiteljske obitelji. Samo je za četvero djece tijekom 2017. smještaj u ustanovi zamijenjena uslugom poludnevnoga ili cjelodnevnoga boravka.

113 Više o tome u poglavlju Izdvojena područja zaštite prava djece/Djeca u pokretu.

Tijekom ovog izvještajnog razdoblja u domove i centre za pružanje usluga u zajednici smješteno je 431 dijete i mlada osoba, što je za 79 više nego u 2016., a najviše ih je, njih 252, na smještaj došlo iz bioloških obitelji.

S obzirom na cilj smanjenja broja djece u institucijama, pozitivan je podatak da je uslugom boravka bilo obuhvaćeno 587 djece, što je za 72 djece više nego u 2016., a što govori o prepoznatljivosti ove socijalne usluge u lokalnoj zajednici.

Mogućnost smještaja izvan vlastite obitelji, te pomoć u obliku savjetovanja i psihosocijalne podrške za maloljetne trudnice (5) i majke s djecom (2) predstavlja važan segment zaštite dječjih prava.

U domovima i centrima za pružanje usluga u zajednici nalazilo se 60 djece s ostvarenim zakonskim pretpostavka za posvajanje, što je za petero djece više nego u 2016. godini.

I dalje je prisutan problem zanemarujućeg ponašanja roditelja u dijelu koji se odnosi na održavanje osobnih odnosa s djecom jer, od ukupno 300 djece koja osobne odnose imaju regulirane sudskom odlukom, samo ih 112 i održava u skladu s odlukom.

Tijekom 2017. u domove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centre za pružanje usluga u zajednici bilo je smješteno 42 djece stranih državljana bez pratnje.

Ured pravobraniteljice za djecu podržava ideju transformacije domova kroz razvoj socijalnih usluga, sukladno potrebama lokalne zajednice, no ponavljamo stajalište da nije u interesu djece inzistirati na zatvaranju domova ili smanjenju njihovih kapaciteta, ukoliko na područjima gdje se nalaze ili u blizini nema dovoljno udomiteljskih obitelji, ako mreža pružatelja socijalnih usluga nije dovoljno razvijena za pružanje usluga savjetovanja i pomaganja biološkim obiteljima, udomiteljskim obiteljima i djeci smještenoj u udomiteljske obitelji te ako nema razvijenih dnevnih programa za djecu.

7.2. Vršnjačko istraživanje MMS-a: Kakav televizijski program žele djeca i mladi?

Cilj istraživanja - Mreža mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu u protekle dvije godine bavila se i temom o televizijskim sadržajima za djecu i mlade. U 2017. članovi MMS-a su u svojim školama proveli istraživanje o televizijskim navikama svojih vršnjaka, uglavnom srednjoškolaca. Njihov plan o provođenju istraživanja među vršnjacima potekao je od rasprava koje su vodili na e-forumu i na sastancima MMS-a, a u kojima su uglavnom izražavali nezadovoljstvo tv-sadržajima za djecu i mlade. Ovim istraživanjem htjeli su saznati što njihovi vršnjaci misle o televizijskom programu i kakve bi sadržaje željeli gledati. Odluku o provođenju tzv. *peer* ili vršnjačkog istraživanja donijeli su u dogovoru s pravobraniteljicom i njezinim odraslim savjetnicama.¹¹⁴ Članovi MMS-a dogovorili su se da će rezultati ovoga vršnjačkoga istraživanja poslužiti za izradu preporuka MMS-a i pravobraniteljice za djecu televizijskim nakladnicima o poželjnim televizijskim sadržajima za djecu i mlade.

Provedba istraživanja - Sudjelovanje u istraživanju i njegova provedba bili su dobrovoljni i anonimni. Članovi MMS-a su također mogli samostalno odlučiti žele li u svojim školama provesti istraživanje. Za provedbu istraživanja odlučilo se 11 članica MMS-a. Dogovoreno je da će istraživanje provesti u svome razredu, na satu razrednika. Članovima MMS-a je ostavljena mogućnost da ispunjavanje upitnika ponude i u drugim razredima, ako u njihovoj školi za to bude interesa i

7

175

114 Vršnjačka istraživanja predstavljaju jedan od oblika dječje participacije, odnosno sudjelovanja u društvu.

ako im ne bude predstavljalo dodatno opterećenje. Prema dogovoru koji smo postigli na sastanku, oni koji su se odlučili za provođenje istraživanja obratili su se odgovornoj odrasloj osobi u školi (razredniku, stručnom suradniku i ravnatelju) te su im najavili namjeru provođenja istraživanja. O tome su obavijestili odraslu savjetnicu koja je mladim savjetnicima u svim fazama istraživanja pružala podršku i bila osoba za kontakt. Nakon što su u školi dobili načelno pozitivan odgovor za sudjelovanje, od strane Ureda pravobraniteljice za djecu upućena je i službena obavijest školi o provođenju istraživanja, s molbom za osiguranjem podrške u provođenju ankete članici MMS-a.

Na adresu škole su potom dostavljeni upitnici. Prema *Etičkom kodeksu istraživanja s djecom*, u školu su dostavljena i pisma za roditelje u kojima ih obavještavamo o svrsi i načinu provođenja istraživanja, zaštiti identiteta ispitanika te načinu na koji će biti korišteni dobiveni rezultati. Mladi savjetnici i stručni suradnici, koji su im uglavnom pružili podršku u provođenju istraživanja, zamoljeni su da roditeljima uruče pisma dan ili dva dana prije provođenja ankete. Istraživanje je provedeno na temelju *Zakona o pravobranitelju za djecu* i zbog posebnih ovlasti Pravobranitelja za djecu nije uvjetovano pribavljanjem posebne suglasnosti Ministarstva znanosti i obrazovanja. No, MZO i Agenciju za odgoj i obrazovanje smo, u duhu suradnje, obavijestili o našoj namjeri.

U istraživanju je sudjelovalo 299 ispitanika, od čega 224 djevojke. Najveći broj ispitanika je u dobi od 15-17 godina (njih 86%). Ostalo su djeca u dobi od 14 godina, 18 ili 19-godišnjaci, a neki od ispitanika nisu naveli dob.

Mjerni instrument - Prva verzija upitnika nastala je na e-forumu tako što su članovi MMS-a predložili sadržaj čestica i sadržaj upute za ispitanike. U kreiranju upitnika podršku su im pružile odrasle savjetnice, uz osnovne informacije o metodologiji izrade ovakvoga mjernog instrumenta. Na sastanku „uživo“ upitnik je dodatno doraden, a članovi MMS-a su ga i sami ispunili te su dali svoju povratnu informaciju na sadržaj čestica, formu, grafičku opremu i slično. Na kraju je konstruiran upitnik od devet čestica od čega su dvije zatvorenog tipa. Upitnik je anoniman, od ispitanika se očekivalo da navedu samo podatak o spolu i dobi.

Rezultati - Obradu rezultata napravilo je nekoliko članica MMS-a, a interpretaciju rezultata, zaključke i preporuke, radili su na zajedničkom sastanku „uživo“ svi članovi MMS-a. Iz dobivenih rezultata proizlazi kako 45% ispitanika gleda televiziju svaki dan, dok je 55% djece ne gleda, zatim da 82% ispitanice djece i mladih gleda televiziju do jedan sat (njih 51%) ili do dva sata dnevno (31%). Najviše gledaju RTL1, RTL2, zatim Novu TV i Domu TV, a navode i FOX, *Discovery Channel* i *National Geographic*.

Samo njih 26% navodi da su zadovoljni tv-programom u Hrvatskoj, a 70% da nisu zadovoljni. Njih 4% nije ni zadovoljno ni nezadovoljno. Nezadovoljstvo obrazlažu time što nema dovoljno programa za mlade, ni obrazovnih sadržaja, program nije dovoljno kvalitetan, previše je reklama, previše 'sapunica' i filmova koji se repriziraju. Žale se i na nedostatak sportskog i humorističnog sadržaja. Neki smatraju da ima previše neprimjerenog sadržaja za djecu. Smeta im prikazivanje filmova u kasnovečernjem terminu i ubacivanje drugih sadržaja, primjerice, vijesti usred filma. Veliki broj ispitanika volio bi da se prikazuju novije serije. Program opisuju kao slab i nezanimljiv. Ističu potrebu za više dokumentaraca. Na televiziji ih najviše privlače glazbene emisije, sport, kriminalističke serije, znanstvene i dokumentarne emisije i filmovi.

Zaključak i preporuke - Rezultati provedenoga istraživanja upućuju na sljedeće zaključke i preporuke: potrebno je emitirati nove serije u cijelosti („a ne samo do neke sezone, a onda reprizirati unedogled“), ujutro emitirati više „crtića“ za manju djecu, manje crtanih filmova s elementima nasilja, mržnje i netolerancije. Filmove za mlade trebalo bi prikazivati navečer. Također za mlade preporučuju emitirati emisije kao što su „Školski sat“, „Ni da ni ne“, „Parlaonica“, a za malu djecu bi preporučili emisije „Ninin kutak“, „Žutokljunac“ i „TV vrtić“. Ispitana djeca i mladi žele više komedija i dokumentarnih filmova tijekom dana, aktualan i raznovrstan program za mlade, raznoliki glazbeni program te više obrazovnih sadržaja.

Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta

U skladu sa zakonskom ovlasti pravobraniteljice za djecu te pravom pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o djeci koja borave ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, a sukladno aktualnim potrebama, među redovitim godišnjim aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu su i obilasci ustanova i drugih mjesta na kojima djeca organizirano borave. Pravobraniteljica, njezine zamjenice i savjetnici u 2017. godini obišli su ukupno 24 ustanove: 10 ustanova socijalne skrbi; prihvatilište za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante; devet odgojno-obrazovnih ustanova; tri zdravstvene i jednu kaznenu ustanovu. Broj obilazaka u 2017. manji je od planiranoga, što je posljedica nekih neplaniranih okolnosti na koje nismo mogli utjecati i izmijenjenih uvjeta rada. Naime, tijekom cijele godine Ured pravobraniteljice radio je s dvije do tri djelatnice manje, zbog bolovanja, roditeljskih dopusta i drugih razloga. Također, Ured je sredinom ožujka ostao bez zamjenice pravobraniteljice koja je razriješena na vlastiti zahtjev, a čiji poslovi su raspodijeljeni na druge djelatnike.

8.1 Ustanove socijalne skrbi

Ustanove socijalne skrbi, koje smo posjetili tijekom 2017. uključuju:

1. domove socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi čiji je osnivač Republika Hrvatska i dom socijalne skrbi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi drugih osnivača; udrugu koja djeci pruža usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi,
2. domove za djecu s poremećajima u ponašanju te
3. dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima.

8.1.1 Domovi za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi

Domovi kojima je osnivač Republika Hrvatska:

- Dječji dom Vrbina, Sisak
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić”, Lovran
- Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić”, Podružnica Rijeka
- Dom za djecu „Maestral”, Podružnica „Miljenko i Dobrila”, Kaštel Lukšić

Domovi drugih osnivača:

- SOS Dječje selo Lekenik

Vjerske zajednice i udruge koje pružaju usluge skrbi izvan vlastite obitelji bez osnivanja doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi:

- Udruga za zbrinjavanje djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi izvan vlastite obitelji „Nova budućnost”, Samobor

178

Prilikom obilazaka šest domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osim podataka o broju djece, broju djelatnika te njihovom zvanju i edukacijama, posebna je pažnja usmjerena na: izradu i evaluaciju individualnog plana za svako dijete; sudjelovanje djece pri izradi individualnoga plana te pri donošenju odluka i organizaciji života u instituciji; tijek obrazovanja djece; brigu o mentalnome zdravlju; proces pripreme djece za izlazak iz sustava skrbi; održavanje osobnih odnosa s roditeljima i rodbinom; slučajeve nasilja u domu; suradnju s lokalnom zajednicom (vrtići, škole, zdravstvene ustanove, policija, sportska i kulturno-umjetnička društva); prostorne uvjete, trajanje smještaja, tijek deinstitucionalizacije i transformacije te razvijanje novih usluga, kao i na zbrinjavanje djece stranih državljana bez pratnje.

Djelatnost običenih ustanova ostvaruje se kroz privremeni i dugotrajni smještaj, organizirano stanovanje i socijalnu uslugu boravka. Iako Udruga „Nova budućnost” i SOS Dječje selo Lekenik pružaju socijalnu uslugu smještaja, njihov je način skrbi o djeci i mladima organiziran prema načelu organiziranog stanovanja uz sveobuhvatnu podršku. Domovi za djecu „Vrbina”, „Ivana Brlić Mažuranić” i „Maestral” pružaju i socijalnu uslugu organiziranoga stanovanja uz stalnu ili povremenu pomoć, kroz koju se štitenici pripremaju i osnažuju za siguran, kvalitetan i odgovoran samostalan život po izlasku iz institucije.

Mišljenja smo da je sadašnji način pripreme djece i mladih za izlazak iz sustava skrbi manjkav, stoga se Ured pravobraniteljice za djecu, s ciljem podizanja svijesti i edukacije djelatnika domova, centara za socijalnu skrb (CZSS) i udomitelja, a radi kvalitetnije zaštite prava i dobrobiti djece, uključio kao partner na Projektu „Priprema za izlazak iz sustava skrbi”, koji se provodi u partnerstvu između organizacija *SOS Kinderdorf International*, *Celsis*, *Eurochild* te pet SOS nacionalnih udruga iz Španjolske, Italije, Latvije, Litve i Hrvatske.

Kroz usluge cjelodnevnoga i poludnevnoga boravka domovi za djecu i „Vrbina”, „Ivana Brlić Mažuranić” i „Maestral” djeci osiguravaju zadovoljavanje životnih potreba pružanjem usluga prehrane, održavanja osobne higijene, brige o zdravlju, čuvanja, odgoja, njege, radnih aktivnosti, psihosocijalne rehabilitacije, organiziranja slobodnoga vremena, organiziranoga prijevoza, ovisno o utvrđenim potrebama i izboru korisnika. U odnosu na prijašnje godine primjećujemo veći broj uključene djece, posebno u poludnevni boravak, što ukazuje na prepoznavanje ove usluge kao oblika preventivne intervencije za djecu koja odrastaju u nedovoljno poticajnim ili rizičnim uvjetima te na bolju suradnju CZSS-a i škola.

Obilaskom ustanova obaviješteni smo da u domovima „Ivana Brlić Mažuranić”, „Vrbina” i „Nova budućnost” nedostaje određen broj djelatnika (pravnik, psiholog i odgajatelji) što predstavlja teškoću u svakodnevnom funkcioniranju, a s čime je upoznato nadležno ministarstvo.

Najveći broj djece smješten je u domove iz vlastitih obitelji zbog zanemarivanja i/ili zlostavljanja, no upoznati smo i sa slučajevima u kojima je do izdvajanja djece došlo zbog bolesti roditelja ili teških materijalnih prilika u obitelji. Velik broj smještene djece je zbog izraženih psihičkih teškoća uključen u psihološki ili psihijatrijski tretman u domu ili izvan doma (Dječji dom „Tić” i Udruga „Uzor” u Rijeci; Odjel adolescentne psihijatrije KBC Rijeka; Odjel dječje psihijatrije Dječje bolnice Kantrida; Odjel za zaštitu mentalnog zdravlja, prevenciju i izvanbolničko liječenje bolesti ovisnos-

ti Zavoda za javno zdravstvo u Rijeci, Sisačko-moslavačkoj i Varaždinskoj županiji; Opća bolnica „Dr. I. Pedišić” - ambulanta psihijatrije, Sisak; KBC Rebro, Ambulanta za dječju i adolescentnu psihijatriju „Dr. I. Barbot”, Popovača; Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba; Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež Zagreb; Poliklinika „Suvag”; Centar inkluzivne potpore „IDEM”, Centar za odgoj i obrazovanje „Slava Raškaj” i Klinika za dječju i adolescentnu psihijatriju Split). Zabrinjavajući je broj djece sa smetnjama u psihofizičkom razvoju koji ukazuje na izostanak ranih intervencija i prekasno reagiranje u odnosu na obiteljsko pravnu zaštitu djece. Velik broj te djece uključen je u psihološko-psihijatrijski tretman neke od navedenih ustanova, a neka od njih primaju i farmakoterapiju.

Obaviješteni smo da tijekom 2017. nije bilo slučajeva vršnjačkoga nasilja među djecom u domovima, ali da su učestale nesuglasice među djecom. U takvim slučajevima stručni djelatnici provode individualne razgovore s djecom te, u skladu s kućnim redom, izriču sankcije i to najčešće kroz dodatna dežurstva ili kroz kratkotrajna uskraćivanja povlastica ili onoga što je djeci posebno važno (gledanje televizije, igranja na računalu, izlasci). U ovom smo se izvještajnom razdoblju intenzivno bavili brojnim anonimnim prijavama u vezi s ponašanjem djelatnika Doma za djecu „Maestral”. Te su se prijave odnosile na ponašanje odgajatelja prema djeci, izrazito narušene međuljudske odnose, ali i na nepravilnosti u radu. S obzirom na to da su prijave upućivale na povrede prava i interesa djece, o njima smo obavijestili nadležno ministarstvo, koje je, nakon provedenog izvanrednog upravnog nadzora, naredilo mjere sukladno *Zakonu o socijalnoj skrbi*¹¹⁵.

Kršenje prava djeteta na sudjelovanje u postupcima koji se na njih odnose te na izražavanje mišljenja ustanovili smo prilikom obilazaka većine domova, naročito u izradi individualnih planova za djecu, koji predstavljaju važan segment skrbi, a u kojem djeca najčešće ne sudjeluju. *Zakonom o socijalnoj skrbi* jasno je propisano tko provodi, prati i preispituje usluge i potrebe djeteta, međutim, u praksi individualni plan promjene izrađuju stručni djelatnici ustanova (socijalni radnik, psiholog, odgajatelj i drugi djelatnici prema potrebi), dok se samo povremeno uključuju djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova te vanjski suradnici (psihijatri, psihoterapeuti). Većinu se roditelja sa sadržajem plana upoznaje kad dođu (i ako dođu) na susrete s djecom. Od djelatnika ustanova obaviješteni smo da se nekim CZSS-ima individualni planovi promjena ponekad šalju na uvid i potpis. Ovakvim načinom rada, koji ukazuje na izostanak zajedničkoga promišljanja o dobrobiti djeteta gubi se smisao izrade planova za dijete i roditelja, čija bi postupanja oko izrade trebala biti usklađena radi stvaranja uvjeta za što brži povratak djeteta u biološku obitelj, a ako to nije moguće, planiraju se radnje za trajno zbrinjavanje djeteta.

Djeca koja žive u stambenim jedinicama („Nova budućnost” i SOS Dječje selo Lekenik) sudjeluju u donošenju svih odluka zajedno s odgajateljima/SOS mamama i tetama, kao u obiteljima, dok djeca smještena u domovima, ovisno o dobi, participiraju u domskom životu kroz Vijeće korisnika, redovite sastanke u odgojnim skupinama te kroz rad Komisije za izradu jelovnika.

Za većinu smještene djece smjer obrazovanja nije određen njihovim individualnim talentima, mogućnostima i sklonostima, već se djecu usmjerava prema obrazovnim izborima koji su lakši i praktičniji u smislu blizine škole te uspostavljenih kontakata institucije i škole. Nažalost, ovo dovodi do toga da djeca i mladi završavaju zanimanja koja ne odgovaraju njihovim interesima ni mogućnostima, a ni potrebama tržišta rada. Možemo zaključiti da su djeca i mladi iz domova u prosjeku slabije obrazovani od opće populacije djece i mladih, što ih nakon izlaska iz sustava stavlja u dodatno nepovoljniji položaj na tržištu rada. Organiziranje slobodnog vremena predstavlja sastavni dio odgojno-obrazovnoga procesa. Unutar domova organizirane su razne radionice, a djeca su uključena i na aktivnosti izvan doma, i to najčešće na sport. No, zbog nedostatnog poticanja djece da ustraju u odabranoj aktivnosti, bavljenje njome je u pravilu kratkotrajno.

Većina djece susreće se s roditeljima, međutim rijetki su roditelji koji se u potpunosti pridržavaju propisanih termina. U slučajevima kad je određeno da se susreti moraju održavati u ustanovama, oni se odvijaju pod nadzorom stručnih djelatnika, uglavnom u prostorijama namijenjenim za tu svrhu. Međutim, problematične su situacije kad roditelji neredovito posjećuju djecu ili uopće ne dolaze, ne informiraju se o zdravlju i školovanju djece, tek povremeno nazovu ustanovu. O takvom izostanku roditeljske skrbi ustanove obavještavaju CZSS-e, koji najčešće ne reagiraju na tu informaciju te time smanjuju šanse djeci da steknu uvjete za trajno zbrinjavanje. Svi običeni domovi ukazuju na nedostatnu suradnju s CZSS-ima, navodeći da im se često ne daju sve relevantne informacije o djeci koju primaju na smještaj te da bi CZSS-i u svome radu i reagiranju trebali biti mnogo brži.

Nasuprot slabijoj suradnji s CZSS-ima, sve ustanove ističu odličnu suradnju sa dječjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, zdravstvenim ustanovama, a posebno s ustanovama koje pružaju psihološku ili psihijatrijsku pomoć djeci, nevladinim organizacijama te gradovima i županijama.

Većina posjećenih domova opremljena je funkcionalnim namještajem, koji nije u svim ustanovama nov, ali je uglavnom uredno održavan. Prostori su uređeni u skladu s dobi djece i sadržajima koji su djeci zanimljivi. Higijenski uvjeti su u svim ustanovama zadovoljavajući.

Svi domovi koje smo posjetili tijekom 2017. Imaju, sukladno *Pravilniku o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga*¹¹⁶ popunjene kapacitete, neki čak i preko određenog broja, što je bio slučaj s Domom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić”, Podružnica Rijeka. U tom nam je Domu posebno ukazano na problem sve većeg broja zahtjeva za prijemom djece, a posebno djece romske nacionalnosti iz njihove županije. Naime, nakon transformiranja/zatvaranja domova u Selcu i Novom Vinodolskom evidentno je da kapacitet Doma u Lovranu nije dostatan te je u tijeku treća izmjena Plana Doma koji predviđa povećanje smještajnog kapaciteta. S obzirom na to da na području Primorsko-goranske županije nema dovoljno udomiteljskih obitelji, uočeno je da se djeca iz Primorsko-goranske i Istarske županije sve više smještavaju u druge županije ili čak u SOS Dječja sela Lekenik i Ladimirevci. Mišljenja smo da navedena praksa nije u interesu djece jer doводи do otežanog održavanja kontakata s roditeljima, do prekida djetetove socijalne mreže i ujedno se time smanjuje šansa djeci za vraćanjem u biološku obitelj.

Tijekom posjeta domovima ni u jednom nismo zatekli djecu strane državljanke.

8.1.2 Domovi za djecu s poremećajima u ponašanju

Posjetili smo tri doma za djecu s poremećajima u ponašanju:

- Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka,
- Dom za odgoj djece i mladeži Split,
- Dom za odgoj djece i mladeži Zadar.

U **Domu za odgoj djece i mladež u Rijeci** obišli smo prostore u kojima borave djeca stranci bez pratnje. Djeca stranci u tu su ustanovu smještavana i prije migrantske krize, a uglavnom su bila iz Afganistana, Pakistana, Alžira, Kosova, Slovačke i Njemačke, najčešće bez identifikacijskih dokumenata i nepoznate dobi. Prema službenim je podacima, u trenutku obilaska, na smještaju bilo četvero muške djece u dobi od 12-16 godina iz Afganistana koji su dovedeni u pratnji djelatnika policije i posebnoga skrbnika, koji su već i ranije samoinicijativno napuštali dom. Dječaci su na pregled liječnika, po smještaju u Dom, čekali 20 dana zbog sporog dogovora između policije i skrbnika, što je nepovoljna okolnost i za djecu koja su od prije u ustanovi. Dom je ovoj djeci osigurao smještaj u prihvatnoj stanici, odjeću i obuću te prilagođeni jelovnik s obzirom na vjer-

ske osobitosti. Zbog osiguranja vjerskih aktivnosti, ostvarena je suradnja s riječkim Islamskim centrom. Dječaci su govorili *paštu* jezik i pomalo engleski, a prevodenje nije bilo osigurano. Dobro su se uklopili i drugi su ih korisnici prihvatili, ali nisu bili motivirani za trajni ostanak u Hrvatskoj i učenje jezika. Dok su boravila u Domu, djecu su posjetili predstavnici UNHCR-a, Udruge *Are you Syrious*, CZSS-a te Grada Rijeke. Dom nije zaprimio rješenja CZSS-a o smještaju djece niti o postavljanju skrbnika.

Dom za odgoj djece i mladeži Split djeluje na dvije lokacije u gradu. Pruža institucionalne i izvaninstitucionalne usluge za djecu i mlade oba spola s PUP-om ili u riziku za razvoj PUP-a. Dom ima stambenu zajednicu, koja je bila renovirana u vrijeme obilaska. U Dom se upućuju djeca i mladi sukladno *Obiteljskome zakonu* i *Zakonu o socijalnoj skrbi*, a sukladno *Zakonu o sudovima za mladež*¹¹⁷ (ZSM) izvršavaju se i odgojne mjere upućivanja u odgojnu ustanovu, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak te mjera upućivanja u disciplinski centar. Postoje uvjeti i za uslugu savjetovanja sukladno ZSM-u, no pravosuđe ovu mjeru rijetko izriče. Pružaju i uslugu timske opservacije za sustav socijalne skrbi i pravosuđa, što je također mogućnost koju sudovi za mladež rijetko koriste. Dom provodi i mjeru poludnevnoga boravka u školi. Riječ je o sedam grupa u pet škola, koje obuhvaćaju ukupno 80 učenika. U Domu je smješteno 10 dječaka, a na drugoj je lokaciji još sedam djevojčica. Djeca uglavnom pohađaju redovne osnovne i srednje škole te pučko učilište za odrasle koje je besplatno. Prostor i namještaj u centralnoj zgradi su dotrajali. Djelatnici naglašavaju dodatnu potrebu za psihologom te problem nedostatka psihijatrijske skrbi za djecu i nemogućnost provođenja psihoterapije.

Dom za odgoj djece i mladeži Zadar nalazi se u širem centru grada. Prostor doma je uredan i primjeren boravku djece. Dom pruža usluge za djecu i mlade s PUP-om muškoga spola. Usluge se provode u dva odjela, odjel timske procjene, prihvata i tretmana te odjel boravka i savjetovanja u okviru kojih pružaju institucionalne i izvaninstitucionalne usluge koje su gotovo istovjetne onima u Domu u Splitu. No, ne provode odgojnu mjeru upućivanja u odgojnu ustanovu sukladno ZSM-u, a za druge dvije mjere saznajemo da se rijetko izriču. Djeca pohađaju osnovne i srednje škole, a istaknuta je dobra suradnja s djelatnicima škola. U Zadru nema dječjega psihijatra pa djecu s teškoćama mentalnoga zdravlja odvođe u Zagreb. Psiholog doma ima psihoterapijsku edukaciju i provodi psihoterapiju. Saznajemo da CZSS-i rijetko obilaze djecu. U vrijeme našega posjeta domu ondje se nalazio dječak stranac iz Afganistana u dobi od 16 godina kojem je imenovan poseban skrbnik. U vrijeme obilaska zatekli smo posebnoga skrbnika, prevoditeljicu i djelatnika policije u zajedničkom rješavanju formalnoga statusa za dijete.

8.1.3 Domovi za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima

Centar za rehabilitaciju Zagreb - Podružnica Slobodština dnevni je centar za djecu s teškoćama u razvoju koji pruža socijalne usluge rane intervencije, psihosocijalne podrške, pomoći pri uključivanju u programe odgoja i redovitog obrazovanja (integracije) i usluge boravka za djecu s intelektualnim teškoćama. U školi se provodi predškolski odgoj i obrazovanje za djecu s umjerenim i težim intelektualnim teškoćama u dobi od tri godine do određivanja primjerenog oblika školovanja djeteta s većim teškoćama u razvoju. U program osnovnoškolskih skupina uključena su djeca s umjerenim i težim intelektualnim teškoćama u dobi od sedam do 14 (17) godina. U Centru je 205 djece obuhvaćeno uslugama i programima, od toga 105 djece prima usluge u kući i obitelji (usluge rane intervencije i psihosocijalne pomoći). Prema rezultatima anketе za roditelje korisnika, uočen je nedostatak logopeda što će biti riješeno kroz osnivanje tima za ranu intervenciju.

8.2 Prihvatilišta za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante

182

Radi praćenja načina i kvalitete zaštite djece migranata posjetili smo **Prihvatni centar za strance Ježevo**. Riječ je u ustanovi zatvorenoga tipa u kojoj se pretežno smještaju strani državljani kojima je izrečena mjera protjerivanja iz Republike Hrvatske. Oni ondje borave na temelju rješenja policijske uprave o smještaju ili rješenja službe za strance i azil, ako su tražitelji međunarodne zaštite. Centar je dislociran, nalazi se uz autocestu, ograđen visokim zidom. Obuhvaća stari objekt i novu zgradu - objekt za smještaj ranjivih skupina, izgrađen 2016. godine. Ovaj prostor nije predviđen za dugotrajniji boravak djece, već samo do udaljenja te nema ni kadrovske uvjete za to, a ako bi se ukazala potreba za dugotrajnijim smještajem djece, ona se premještaju u odgovarajuće objekte izvan centra (u prihvatilišta za azilante ili u domove). U vrijeme obilaska u Centru su bile smještene 43 odrasle osobe.

Od početka 2017. do travnja u Centru je bilo smješteno 12 djece (devet dječaka i tri djevojčice), od čega osmero djece iz Kosova, troje iz Turske te jedno dijete iz Pakistana. Trajanje boravka djece u Centru je od četiri do 10 dana. Djeca se ondje mogu smjestiti jedino zajedno s članovima svoje obitelji, kad je to potrebno da bi se izbjeglo odvajanje djece ili zajedno sa skrbnikom kojeg imenuje nadležni CZSS. Pravilo je da u Centru borave vrlo kratko vrijeme.

U Centru nema organiziranog obrazovanja za djecu. Uspostavljena je suradnja s Isusovačkom službom za izbjeglice (*Jesuit Refugee Service*) koji dva puta tjedno organizira radionice te imaju svoje volontere s govornicima jezika korisnika Centra. Korisnicima su na raspolaganju usluge Hrvatskog pravnog centra te dolaze i odvjetnici.

Centar posjećuju djelatnici Ureda pučke pravobraniteljice, mobilni tim UNHCR-a te djelatnici Centra za mirovne studije. S korisnicima rade dva djelatnika Centra, koji nisu socijalni radnici, ali rade poslove osnovne socijalno-psihološke pomoći. U Centru je opremljena ambulanta te dva puta tjedno dolazi liječnik. Prvi liječnički pregled obavlja se odmah kod dolaska u Centar (u dane kada je liječnik u Centru). U slučaju potrebe koriste usluge bolnica i specijalista, pri čemu organiziraju prijevoz s dva policijska djelatnika za obitelj i djecu, neoznačenim vozilom.

U novom objektu za ranjive skupine u vrijeme obilaska boravilo je šest osoba (tri muške i tri ženske osobe). Prostor je novouređen, s višekrevetnim sobama i odgovarajućim popratnim prostorima (kupaonice, društvene prostorije, soba za edukaciju i aktivnosti, blagovaonica i priručna kuhinja za potrebe djece). Na raspolaganju je dječja odjeća, pelene i hrana. Problem u radu djelatnicima predstavlja jezična barijera jer nemaju trajno zaposlene prevoditelje.

8.3 Odgojno-obrazovne ustanove i učenički domovi

Odgojno-obrazovne ustanove koje smo posjetili u 2017. godini uključuju: dječje vrtiće, osnovne škole i učeničke domove. Obilasko smo ostvarili uvidom u prostore u kojima borave djeca, uz razgovor s djelatnicima ustanova i djecom. Razgovor s djecom predstavnicima Vijeća učenika uključivao je upoznavanje djece s *Konvencijom o pravima djeteta* te institucijom Pravobraniteljice za djecu. Nakon obilazaka, dostavljali smo naša opažanja i preporuke samim ustanovama, njihovim osnivačima, nadležnim službama Ministarstva znanosti i obrazovanja (MZO) i drugima. Preporuke su se uglavnom odnosile na zapošljavanje potrebnog stručnog kadra i poboljšanje prostornih uvjeta.

Predškolske ustanove

- DV „Zlatna Ribica”, Kostrena
- DV „Orepčiči”, Kraljevica

U običenim vrtićima uočene su razlike u broju djece, prostornim i kadrovskim uvjetima. DV „Zlatna Ribica” ima upisano 180 djece u devet odgojnih skupina. Trenutačno je na listi čekanja 15 djece, a u svakoj skupini najmanje je jedno dijete iznad broja propisanog Državnim pedagoškim standardom. Djelatnici ističu potrebu izgradnje novog objekta vrtića koji bi zadovoljio potrebe smještaja, odgoja i obrazovanja djece s područja Općine Kostrena. U DV „Orepčiči” je 130 djece u šest odgojnih skupina te nema potrebe za širenjem kapaciteta. Oba vrtića pohađaju i djeca s teškoćama u razvoju uz ograničeno vrijeme boravka u vrtiću i asistenta. U pogledu stručnog kadra, oba vrtića ističu potrebu za zapošljavanjem stručnog suradnika psihologa, a zbog sve većeg broja djece s govornim poteškoćama u DV „Zlatna ribica” ističu potrebu zapošljavanja logopeda. Oba vrtića naglašavaju dobru suradnju s roditeljima i lokalnom zajednicom. DV „Zlatna ribica”, među ostalim, veliku pažnju posvećuje ekološkim aktivnostima, edukaciji djece o zdravlju, zdravoj prehrani i čuvanju kulturne baštine primorskoga kraja. Preporučili smo osnivačima vrtića zapošljavanje psihologa i logopeda te poduzimanje mjera i radnji potrebnih za ostvarenje prostornih uvjeta koji udovoljavaju potrebama sve djece Općine Kostrena.

Osnovne škole

- OŠ Bobota, Bobota
- OŠ Kraljevica, Kraljevica
- OŠ Kostrena, Kostrena
- OŠ Vijenac, Osijek
- OŠ Antuna Augustinčića, Zaprešić
- OŠ Nad lipom, Zagreb

OŠ Bobota u Boboti - Ovu školu posjetili smo 2015. godine, kad smo uočili nezadovoljavajuće uvjete i uputili preporuke za njihovo poboljšanje. Kako bismo utvrdili jesu li naše preporuke ostvarene, ponovno smo je posjetili 2017. Trenutačno se ugrađuje plastična vanjska stolarija, a troškove podmiruje Srpsko narodno vijeće - Nacionalna koordinacija Vijeća srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj¹¹⁸. Međutim, ostali prostorni uvjeti su isti, a u nekim segmentima i znatno lošiji nego u 2015. godini. Zbog krova koji prokišnjava cijeli je prostor vlažan, u nekim dijelovima potpuno nepodoban za boravak djece, zbog čega su neke učionice izvan funkcije. Unutarnja stolarija je dotrajala i nefunkcionalna, ponegdje se nalaze rupe u vratima promjera i do 30 centimetara. Namještaj je dotrajavao, sanitarni čvorovi derutni i, zbog dotrajalosti, upitnog higijenskog standarda. U sportskoj dvorani stropne ploče su se na nekim dijelovima odlijepile i vise sa stropa te se zbog ugroze sigurnosti učenika u dvorani ne mogu odvijati nikakve aktivnosti. Cijeli je prostor škole vrlo loš, neprimjeren obrazovanju te u nekim segmentima ugrožava sigurnost i zdravlje djece. U obnovu škole nije ulagano, ali ravnateljica navodi da je Županija uložila u poboljšanje materijalnih uvjeta kroz nabavku 16 kompjutera.

S obzirom na zatečeno stanje uputili smo preporuku za žurnom obnovom krovišta dvorane i cijele zgrade te ulaganjem u cjelokupnu rekonstrukciju prostora. Ponovili smo preporuku da se, s obzirom na iskazane potrebe velikoga broja socijalno ugrožene djece za prehranom, žurno osiguraju potrebni uvjeti u školi kako bi se učenicima osiguralo topli obrok, odnosno da se ure-

118 U OŠ Bobota odgoj i obrazovanje provode se na jeziku i pismu srpske nacionalne manjine.

di školska kuhinja koja bi zadovoljila standarde za pripremu kuhanih obroka te da se omogući zapošljavanje kuharice. Ponovili smo preporuku i u odnosu na zapošljavanje stručnog suradnika psihologa.

184

OŠ Kraljevica u Kraljevici - Rad OŠ Kraljevica organiziran je u matičnoj školi te područnima školama Šmrika i Križišće. U školi je 19 razrednih odjela. U područnim školama Križišću i Šmriki nastava je organizirana za učenike od 1. do 4. razreda. Škola ima organiziran i produženi boravak. Ukupno je 49 zaposlenih, a stručnu službu čini pedagoginja, socijalna pedagoginja i knjižničarka. Grad Kraljevica financira rad logopeda koji radi s djecom dva dana u tjednu. Uočava se potreba za zapošljavanjem stručnog suradnika psihologa. Škola ima knjižnicu, dvoranu, informatički kabinet i kuhinju. Blagovaone nema pa je objed za učenike organiziran u njihovim učionicama. Četiri učionice su opremljene tzv. *pametnim* pločama. Prostor škole nije prilagođen kretanju i boravku učenika s invaliditetom. Školu trenutačno ne pohađaju učenici s TUR. Oko 75% učenika putuje autobusom u školu. Učenici s područja Šmrike i Križišća u školu dolaze redovnom linijom *Autotroleja* pa su početak i kraj nastave prilagođeni djeci putnicima. Vijeće učenika sastaje se prema potrebi. Prva su škola koja je uvela debatu u osnovnu školu.

Naše preporuke ovoj školi odnosile su se na: uvažavanje mišljenja učenika u vezi sa školskim prijevozom, omogućavanje da učenici ostavljaju knjige u školi, upoznavanje djece s dječjim pravima, aktiviranje Vijeća učenika i zapošljavanje psihologa u školi.

OŠ Kostrena u Kostreni - Škola ima organiziran produženi boravak za 70 učenika. U školi je ukupno 47 zaposlenih, a ravnateljica i pedagoginja naglašavaju potrebu za zapošljavanjem psihologa ili socijalnog pedagoga. Prostor škole je uredan i prikladno uređen, ali nedostatan i s određenim ograničenjima s obzirom na sve potrebne aktivnosti i broj učenika. Škola nema dvoranu pa učenici po različitim vremenskim uvjetima izlaze iz škole kako bi koristili dvoranu u susjedstvu. Korištenje se naplaćuje, a koriste je i drugi korisnici što utječe na higijenu prostora. Škola nema svoju kuhinju pa se obroci naručuju iz restorana. Prostor nije prilagođen osobama s invaliditetom. Škola ima učeničku zadrugu te provodi brojne humanitarne akcije, a nositelj je i zlatni status Eko-škole.

Naše preporuke školi odnosile su se na: zapošljavanje psihologa ili socijalnog pedagoga, osiguranje uvjeta i sredstava za poboljšanje prostornih uvjeta u pogledu prilagodbe osobama s invaliditetom te osiguranja sportske dvorane i kuhinje, povećanje radnog prostora škole, poučavanje učenika o pravima djece te ostvarivanje njihovih prava na participaciju kroz rad vijeća učenika.

OŠ Vijenac u Osijeku - U OŠ Vijenac u Osijeku obišli smo posebni razredni odjel za djecu s problemima u ponašanju, osnovan sukladno *Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*¹⁹, koji djeluje od školske godine 2017./2018. Odjel je osnovan na poticaj Ureda države uprave Osječko-baranjske županije i Grada Osijeka kao prvi u županiji. Poseban razredni odjel pohađa pet učenika viših razreda na temelju rješenja o odgoju i obrazovanju u posebnom razrednom odjelu, sukladno navedenom Pravilniku. Njihova je učionica uređena adaptacijom i pregrađivanjem postojećega prostora škole te opremljena i prilagođena potrebama djece. S učionicom je povezan kabinet predviđen za socijalnog pedagoga. No, škola još nema zaposlenog potrebnog stručnjaka - socijalnog pedagoga, iako je škola u lipnju 2017. to zatražila od MZO-a. Također, učiteljima je nužna dodatna edukacija za poseban odgojno-obrazovni pristup i razumijevanje specifičnih potreba ove djece. U sadašnjim je okolnostima rad s učenicima u posebnom odjelu težak i izazovan za djelatnike škole te se svakodnevno bilježe ekscesi u ponašanju djece s kojima se škola sve teže nosi.

Školi smo preporučili: žurno zapošljavanje socijalnog pedagoga i psihologa na puno radno vrijeme, osiguranje suglasnosti za ustrojem posebnog razrednog odjela, osiguranje dodatnih eduka-

cija za učitelje koje će im pomoći u razumijevanju posebnih potreba djece s PUP-om i u prilagodbi odgojno-obrazovnog postupanja i metoda rada, kao i informiranje djelatnika o načinu ostvarivanja učinkovite međuresorne suradnje.

OŠ Antuna Augustinčića u Zaprešiću - U OŠ Antuna Augustinčića u Zaprešiću posjetili smo posebni razredni odjel (PRO) za učenike s poremećajem iz autističnog spektra koji pohađaju tri učenika. Problem koji se uočava je nedostatan prostorni kapacitet PRO-a, budući da je učionica vrlo mala, površine oko 20 četvornih metara. Školi je također potrebna veća sportska dvorana. Zbog toga učenici nižih razreda imaju svega jedan školski sat tjelesne i zdravstvene kulture u dvorani, a preostali sati izvode se u školskom dvorištu, odnosno u učionici kada su vremenski uvjeti loši.

Preporučili smo da se žurno pronade rješenje kojim bi se PRO smjestio u veću učionicu te da izgradnja školske sportske dvorane bude jedan od prioriteta za Grad Zaprešić.

OŠ Nad Lipom u Zagrebu - OŠ Nad lipom jedna je od najstarijih škola u Hrvatskoj koja školuje učenike s intelektualnim teškoćama. Misija je škole kod učenika s lakom i umjerenom mentalnom retardacijom i utjecajnim teškoćama u razvoju razviti funkcionalna znanja, sposobnosti i vještine koje će im omogućiti što uspješnije funkcioniranje u životu. Školu trenutačno pohađa 119 učenika, što predstavlja povećan broj u odnosu na prijašnje godine. Učenici iz redovnog sustava obrazovanja u ovu školu dolaze tijekom cijele školske godine, što ponekad predstavlja organizacijski problem. U posljednje vrijeme u školu se upisuje sve veći broj učenika s poremećajima iz autističnog spektra, čime se mijenja struktura učenika pa je većina učenika s višestrukim teškoćama, posebice s poremećajima iz autističnog spektra. Stoga smo upozorili nadležna tijela da je školi potreban veći prostor kako bi mogla odgovoriti na potrebe učenika, koje danas nisu iste kao u vrijeme osnivanja škole.

Učenički domovi

- Učenički dom Ivana Mažuranić, Zagreb
- Učenički dom Sušak, Rijeka
- Učenički dom Kvarner, Rijeka

Učenički dom Ivana Mažuranića, Zagreb - Učenički dom Ivana Mažuranića prijašnjih je godina bio isključivo muški dom, no od školske godine 2016./2017. na smještaj prima i djevojke. U domu je smješteno 132 učenika i učenica (108 mladića, 24 djevojke), a odgojno-obrazovni rad odvija se u šest odgojnih grupa pod vodstvom odgajatelja. Učenici su smješteni u domu u sobama s četiri i šest kreveta. U jednom dijelu doma sobe su obnovljene, a u drugom dijelu obnova tek slijedi. O djeci se brine šest odgajatelja (sociolog, politolog, dva profesora kineziologije, jedan profesor hrvatskoga jezika i jedan socijalni pedagog), dva portira, dva noćna pazitelja te zdravstvena radnica. Prema Državnom pedagoškom standardu dom bi trebao imati dva stručna suradnika (uz pedagoga još i psihologa). Suradnju s roditeljima ravnatelj i pedagoginja ocjenjuju nedostatnom, pretežno se odvija telefonom zbog udaljenosti prebivališta roditelja. No djelatnici doma navode dobru suradnju s Vijećem roditelja koje se redovito sastaje. Vijeće učenika se sastaje nekoliko puta godišnje. Suradnja sa školama, odnosno nastavnicima u školama koje učenici pohađaju, zadovoljavajuća je. Suradnja se uglavnom svodi na informiranje o učeničkim postignućima i intenzivira se kad se pojavi neki veći problem. Suradnju s CZSS-ima procjenjuju dobrom. Problem s kojim se susreću je to što pojedine zdravstvene ustanove ne žele primati djecu u pratnji odgajatelja, već traže da bude prisutan roditelj. Dosta pažnje se u učeničkom domu pridaje dobrim odnosima među djecom (prakticiraju „suradničko učenje” i „suradničko vodstvo”, odnosno pomoć starijih učenika mlađima). Održavaju zajedničke aktivnosti, u koje uključuju sve učenike, te zajedničke izlete. Djeca u slobodno vrijeme imaju dosta izvanškolskih aktivnosti koje pohađa-

ju (sport, strani jezici, dodatni programi). Jelovnik radi zdravstveni voditelj, uz sudjelovanje djece, a dom osigurava djeci i vegetarijanski meni.

186

Dom učenika Sušak, Rijeka - U Domu je smješteno 110 učenika. O djeci se brine pet odgajateljica (tri profesora hrvatskoga jezika, jedan magistar filozofije i jedan magistar umjetnosti), psihologinja i zdravstvena radnica, dva noćna pazitelja, a zaposleno je i četiri kuhara te dvije spremačice. Sobe imaju po tri ili četiri kreveta. Nema potrebe za adaptacijom prostora. Odgajatelji prate školski uspjeh učenika u periodičnim posjetima školi, a redovito ih prate roditelji. Iskustva i suradnju sa školom kao i CZSS-ima ocjenjuju dobrom. Roditelji sudjeluju u Vijeću roditelja, a početkom školske godine se održava roditeljski sastanak s roditeljima novoupisane djece. Ravnatelj doma navodi da nasilja među učenicima nema. Održavaju se radionice usmjerene na prevenciju nasilja. Jelovnik osmišljava učeničko povjerenstvo za jelovnik i zdravstvena radnica. Uvažavaju se i specifične prehrambene potrebe učenika s određenim zdravstvenim problemima (primjerice celijakija).

Učenički dom Kvarner u Rijeci - Kapacitet doma je 274 učenika, a trenutno je na smještaju 269 mladih, od čega i 20 studenata. U domu su zaposleni ravnateljica, stručni suradnik pedagog, 11 odgajatelja, zdravstvena radnica, tri kućepazitelja, pet spremačica, jedna osoba u praonici rublja, dva kućna majstora, jedan ekonomist i sedam kuharica. Svaki odgajatelj brine o odgojnoj skupini od 25 učenika. Naglašava se velika potreba za zapošljavanjem stručnog suradnika psihologa ili pedagoga. Sobe su dvokrevetne i trokrevetne, a na svakom katu su zajedničke kupaonice (na četvero djece ide jedna kupaonica i toalet). U zgradi je kuhinja i blagovaonica, prostorija za klub mladih, u kojoj održavaju druženja, ples, predavanja. Zajednički prostori, dnevni boravci i hodnici su pod videonadzorom (sve osim soba, kupaona i toaleta). Dom ima vanjsko igralište, a nema dvoranu te je, kako saznajemo, u tijeku dogovor s nadležnima oko njezine izgradnje. Sada je učenicima dva puta tjedno dostupna dvorana obližnje Trgovačke škole, što dom plaća. U Domu se održavaju brojne slobodne aktivnosti: stolni tenis, stolni nogomet, biljar. Dom ima zasebnu glazbenu sobu s glazbenim instrumentima, prostoriju za fitness (vježbati na spravama mogu učenici kojima je potpisom to dopustio roditelj, a tijekom vježbanja je prisutna dežurna odrasla osoba) i prostorije za dvije likovne družine.

8.4 Zdravstvene ustanove

Posjetili smo tri zdravstvene ustanove:

- KBC Split
- Polikliniku za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju u Splitu, Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju
- Opću bolnicu „Dr. Josip Benčević” u Slavonskom Brodu

Tijekom obilazaka pažnju smo usmjerili na ostvarivanje skrbi o zdravlju djece, organizacijske, prostorne i kadrovske uvjete te sadržaje za ostvarivanje obrazovnih i kulturnih potreba djece tijekom njihovog boravka u bolnici.

KBC Split - Prilikom posjeta KBC-u Split obišli smo prostor predviđen za liječenje djece s teškoćama mentalnoga zdravlja te razgovarali sa zamjenikom ravnatelja, a potom i pročelnikom Odjela za psihijatriju. Djeca s teškoćama mentalnoga zdravlja na području Dalmacije nemaju potrebnih uvjeta za liječenje, primarno zbog nedostatka dječjih psihijatara. Djeca i mladi, kojima je nužno stacionarno liječenje u KBC-u Split i koji ondje budu primljeni u akutnim kriznim stanjima i u intoksikaciji, leže na Odjelu pedijatrije s drugom bolesnom djecom koja se tamo li-

ječe, što je posve neprimjereno. One kod kojih je indicirano dulje liječenje, uglavnom se upućuje u Zagreb.

Prostor za stacionarno liječenje djece s teškoćama mentalnoga zdravlja je osiguran. No, u KBC-u Split, u vrijeme našeg obilaska, nije bilo liječnika psihijataru za djecu. Rečeno nam je da je troje liječnika na specijalizaciji iz dječje i adolescentne psihijatrije koju će dovršiti tek za dvije - tri godine. Kad dvoje od njih dovrše specijalizaciju, u planu je otvaranje odjela koji bi imao stacionar s 10 kreveta i dnevnu bolnicu. U vrijeme našega obilaska radila je ambulanta za djecu, u kojoj djecu primaju psihijatri za odrasle. Ambulanta za djecu je prostorno odvojena od odraslih pacijenata, nalazi se u prostoru budućega odjela i u pogledu prostornih uvjeta u potpunosti je primjerena za boravak djece.

Poliklinika za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju u Splitu, Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju - Osnivač ove ustanove je Splitsko-dalmatinska županija. Od dva tima koja u njoj rade, jedan financira Županija, a drugi Grad Split. Zbog toga primaju djecu s uputnicom izabranog liječnika, ali i onu bez uputnice, što je za pohvalu jer se djeca i roditelji izravno i samoinicijativno obraćaju za pomoć. Osim Odjela za dječju i adolescentnu psihijatriju, u Poliklinici postoje i Odjel za dijagnostiku i rehabilitaciju slušanja i govora te Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju. Prilikom posjeta Odjelu za dječju i adolescentnu psihijatriju razgovarali smo s voditeljem Odjela, koji je subspecijalist dječje i adolescentne psihijatrije. Na Odjelu su zaposlene još i jedna psihijatrica, četiri psihologa, radni terapeut, logoped, defektolog. Kako saznajemo, oni pružaju usluge individualne i grupne psihoterapije s djecom i roditeljima. Pružaju i pomoć djeci u kriznim i akutnim stanjima. Voditelj Odjela također izražava zabrinutost zbog toga što djeca u području Dalmacije nemaju osigurane uvjete za adekvatno stacionarno liječenje. Prostor u kojem Odjel djeluje nalazi se na dvije lokacije. Obišli smo lokaciju na kojoj se nalazi uprava i gdje rade liječnici (na drugoj lokaciji rade drugi stručnjaci: logoped, radni terapeut). Prostor je primjeren potrebama djece. Ističe se problem nedostatka pomoći za djecu u akutnim kriznim stanjima i za onu kojoj je potrebno stacionarno liječenje, što je u nadležnosti KBC-a Split.

Opća bolnica „Dr. Josip Benčević” u Slavonskom Brodu - Prilikom obilaska bolnice posjetili smo Odjel pedijatrije, Odjel otorinolaringologije i Odjel za ginekologiju i opstetriciju (porodništvo). Razgovarali smo sa glavnim sestrama na odjelima i voditeljem Odjela za ginekologiju i opstetriciju. Opća bolnica „J. Benčević” u Slavonskom Brodu većim dijelom svoje djelatnosti „pokriva” područje u krugu 100 kilometara, a gravitiraju joj i državljani susjedne Republike Bosne i Hercegovine. Usluge koriste na temelju međudržavnog sporazuma i uputnica, kao i uz osobno plaćanje usluga. Na svim odjelima koje smo obišli izražena je potreba za dodatnim zapošljavanjem stručnoga osoblja, najvećim dijelom medicinskih sestara, ali i liječnika. U tijeku je natječaj za prijam 39 stručnih zaposlenika.

Sobe su prostrane i broj kreveta u sobama je različit, a kreće se od dva do šest kreveta. Ima prostora za boravak roditelja uz djecu na svim odjelima, kao i u apartmanu. Na svakom odjelu postoji prostor za rad s djecom i posjete. Opći doživljaj ugođaja u bolnici na odjelima koje smo obišli je prijateljski u odnosu na djecu, a prostor je izgledom prilagođen djeci. Na svim odjelima djeca borave od dva dana do dva tjedna. Zbog pretežno kratkoga vremena boravka djece-pacijenata ne organizira se *škola u bolnici*. Za obradu složenijih slučajeva djecu upućuju u kliničke bolnice u Zagrebu i Osijeku.

Rodilište nosi naziv „Rodilišta - prijatelja djece”. Rodiljama je omogućen zajednički smještaj s novorođenčeta, a tijekom boravka u bolnici u prilici su upoznati se s prednostima dojenja. Oprema uglavnom zadovoljava potrebe odjela ili se po potrebi koriste konzilijarne usluge i uređaji s drugih odjela bolnice.

Nakon obilaska, smatramo da je za uspješnije bolničko liječenje djece i podizanje razine bolničke usluge u najboljem interesu djece potrebno zaposliti potreban broj liječnika i medicinskih sestara, ubrzati rok za provedbu natječaja za zapošljavanje te osigurati zadovoljavajuću razinu tehničke opremljenosti svakoga odjela nabavkom dovoljnog broja medicinskih uređaja, osobito prijenosnih.

188

8.5 Kaznene ustanove

U 2017. obišli smo Zatvor u Osijeku, zajedno s djelatnicima Ureda pučke pravobraniteljice. Obilazak je obavljen sukladno *Zakonu o Nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprječavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih i ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja*¹²⁰ za čije provođenje je nadležna pučka pravobraniteljica te sukladno Sporazumu o međuinstitucionalnoj suradnji. U skladu s našim ovlastima usmjerili smo se na zaštitu prava djece koja su lišena slobode te prava djece čiji su roditelji lišeni slobode.

Zatvor u Osijeku - Ovaj zatvor obišli smo više puta tijekom godine te uočili ulaganja u materijalne i prostorne uvjete za boravak svih zatvorenika. Saznali smo da je u tijeku jedna mjera **istražnoga zatvora za maloljetnicu**, ali je djevojka upućena u Kaznionicu i zatvor u Požegi jer ovdje ne postoje uvjeti za izvršenje mjere istražnoga zatvora za maloljetne osobe ženskog spola. Maloljetni mladići mjeru izvršavaju u posebnim zatvorskim jedinicama, sukladno Odluci Ministarstva pravosuđa - Uprave za zatvorski sustav, iz 2013. godine. Kao i u drugim zatvorima, riječ je o sobi jednako ostalima koja svojim izgledom ne pokazuje da je predviđena za mlade ljude. U sobi je šest kreveta na kat, što je čini skućenom i pretrpanom. Zbog prenapučenosti zatvora, u sobi borave odrasli istražni zatvorenici do zaprimanja maloljetnika. Za vrijeme istražnoga zatvora maloljetnici ne pohađaju školu, niti im je osiguran rad, iako su pojedini boravili i dulje od šest mjeseci. Psihosocijalnu podršku maloljetnicima djelatnici tretmana pružaju po potrebi. Zbog nedostatka uvjeta za maloljetnike koji izvršavaju prekršajnu zatvorsku kaznu, oni se upućuju u Odjel za maloljetnike Zatvora u Požegi.

Prostor za **posjete djece roditeljima koji su lišeni slobode** odvojen je i prilagođen potrebama djece, oslikan je i opremljen dječjim namještajem. No uočili smo siromašan didaktički materijal i nedostatak onoga namijenjenog starijoj djeci. Saznali smo da se prilikom ulaska vrši samo vizualni pregled djece i da ih se ne izlaže detaljnoj pretrazi. Budući da se posjeti djece od 14 do 18 godina roditeljima u istražnome zatvoru odvijaju preko fizičke pregrade, upozorili smo na potrebu da se starija djeca istražnih zatvorenika izjednače sa svom ostalom djecom za koje se posjeti odvijaju u posebnom prostoru, gdje je omogućen fizički kontakt između djeteta i roditelja.

Program „Zatvorenik kao roditelj” provodi se jednom godišnje ili češće ovisno o potrebama. Prigodno se organiziraju zajedničke aktivnosti zatvorenika i njihove djece (bojanje pisanica, kićenje bora, podjela slatkiša, likovne aktivnosti, lutkarske predstave). Za vrijeme paneuropske kampanje za svjesnost o djeci zatvorenika, koja se obilježava tijekom lipnja, prikazani su filmovi stručnjaka i predavanja o roditeljstvu, organizirano je pričanje priča za djecu, a planira se uvesti i čitalački program koji se već provodi u pojedinim kaznenim ustanovama.

Ostale aktivnosti vezane za zaštitu i promicanje prava djece

Rad Ureda pravobraniteljice za djecu, osim praćenja pojedinačnih slučajeva i općih pojava kršenja prava djece, pokretanja općih inicijativa u pojedinim područjima zaštite djece, normativne aktivnosti te susreta i suradnje s djecom, obuhvaća proteklih godina i niz drugih različitih aktivnosti po kojima je prepoznatljiv. U nastavku navodimo skupove i zbivanja koje smo organizirali samostalno ili u suradnji s drugim organizatorima, ostvarene izdavačke projekte, održana izlaganja na brojnim skupovima, tekstove pravobraniteljice i njezinih suradnika objavljene u različitim publikacijama, pregled institucija i organizacija s kojima smo surađivali tijekom godine te kratki prikaz aktivnosti u *Maloj kući dječjih prava* pri Uredu pravobraniteljice za djecu u Zagrebu.

9.1 Skupovi i zbivanja u organizaciji i suorganizaciji ureda pravobraniteljice za djecu

U 2017. Ured pravobraniteljice organizirao je 13 skupova, posebnih stručnih sastanaka, manifestacija i prezentacija. Od toga su četiri događanja realizirana u suradnji s drugim organizatorima pri čemu je Ured davao stručnu podršku i podlogu u pripremi i realizaciji, a devet događanja organizirao je samostalno. U 2017. navršilo se deset godina od osnivanja regionalnih ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu, Osijeku i Rijeci, što je u 2007. bio važan iskorak u djelovanju ove institucije. Stoga smo većim javnim skupovima obilježili te važne obljetnice, pozivajući u goste predstavnike svih regionalnih i lokalnih čimbenika, državnih tijela i institucija, obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i drugih ustanova za djecu, organizacija civilnoga društva, osobito onih koje okupljaju djecu. Osobito važni gosti bila su sama djeca, na velikom skupu za javnost ili na posebno organiziranim susretima u regionalnim uredima.

U organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu

Sastanak s ravnateljicom Agencije za odgoj i obrazovanje Jadrankom Žarković-Pečenković i suradnicama, 27. siječnja 2017., Zagreb, Ured pravobraniteljice za djecu

Zamjenice pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika i Ester Radmilo održale su stručni sastanak s ravnateljicom Agencije za odgoj i obrazovanje Jadrankom Žarković-Pečenković i njezinim suradnicama, radi razmatranja pitanja važnih za zaštitu prava i interesa djece u odgojno-obrazovnome sustavu. Na sastanku je bilo riječi o načinu obavještanja Ureda pravobraniteljice za djecu o stručno-pedagoškim nadzorima iz djelokruga Agencije, o mogućnostima i načinima unapređivanja nadzora i mjera koje Agencija izriče odgojno-obrazovnim radnicima radi učinkovite zaštite prava i interesa djece, o potrebi unapređivanja postupanja nadležnih tijela prema djeci s teškoćama u razvoju u postupku upisa u srednje škole te o potrebi unapređenja provjere psihofizičkih sposobnosti za rad s djecom i uvođenja licencija za ravnatelje i odgojno-obrazovne radnike.

Tribina „Deset godina splitskog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi”, 28. veljače 2017., Split, Odvjetnički zbor Splitsko-dalmatinske županije - Pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić, u povodu 10. obljetnice rada regionalnog ureda u Splitu, organizirala je tribinu na kojoj se okupilo sedamdesetak sudionika, predstavnika županija i gradova, centara za socijalnu skrb, odgojno-obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih i drugih institucija koje se bave djecom, organizacija civilnoga društva, akademske zajednice, policije, sudova i drugih stručnjaka. Pravobraniteljica je podsjetila na dane kad je splitski ured započeo s radom, u ožujku 2007. godine, kad su ga svečano otvorila djeca zajedno s tadašnjom pravobraniteljicom Milom Jelavić. Izvješća o radu pravobraniteljice u proteklome desetljeću pokazuju da je otvaranje ureda u Splitu olakšalo komunikaciju s roditeljima, skrbnicima i samom djecom u dalmatinskoj regiji. Ured se od osnutka nalazi na adresi Braće Kaliterna 10, u Splitu, u njemu rade dvije savjetnice, pedagoginja Ana Babić i diplomirana pravica Branka Reić Kukoč, koje obavljaju poslove vezane za regiju - intenzivno surađuju s institucijama na lokalnoj razini i organizacijama civilnog društva, posjećuju ustanove u kojima borave djeca te su aktivno uključene u brojne aktivnosti promocije prava djece. Njihov rad je na tribini predstavila Branka Reić Kukoč. Tom je prilikom predstavljen i rad Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) kao važne sastavnice djelovanja pravobraniteljice, a o radu toga dječjeg savjetničkoga tijela govorila je učenica 4. gimnazije u Splitu Julia Mihovilović. U raspravi su mnogi predstavnici institucija i tijela iz dalmatinske regije govorili o postignutome napretku u planovima za poboljšanja u zaštiti prava djece na njihovom području.

Proslava obljetnice regionalnoga ureda s djecom, 1. ožujka 2017., splitski ured pravobraniteljice za djecu - Dan nakon tribine održana je još jedna „rodendanska proslava” ureda, ovaj put u društvu s djecom iz Osnovne škole Pojišan u Splitu, a pridružio im se predsjednik Dječjeg gradskog vijeća Grada Splita Dorian Dulčić, učenik splitske OŠ Plokite i članica MMS-a gimnazijalka Julia Mihovilović. Tom prilikom učenici su se upoznali s pravobraniteljicom Ivanom Milas Klarić i njezinim poslom te radom njezinoga regionalnog ureda i savjetnicom u Splitu Brankom Reić Kukoč, a i osvježili su svoje poznavanje *Konvencije o pravima djeteta*. Učenici su također iznijeli svoja iskustva o mogućnostima participacije u školi, u vijeću učenika te u Dječjem gradskom vijeću.

Konferencija za novinare u povodu natječaja za izbor novih članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, 29. svibnja 2017., Zagreb, u Maloj kući dječjih prava pri Uredu pravobraniteljice za djecu - Budući da mandat treće generacije Mreže mladih savjetnika ili MMS-a završava u rujnu, potkraj proljeća pokrenute su aktivnosti za izbor sljedeće, četvrte generacije. Pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić raspisala je natječaj za izbor novih mladih savjetnika i uputila javni poziv djeci putem Ministarstva znanosti i obrazovanja i osnovnih i srednjih škola te putem medija, da joj se jave i kandidiraju za ove specifične „dječje izbore”. Objavila je to i na konferenciji za novinare, na kojoj je pozvala i medije da pomognu kako bi što više djece doznalo za izbore za MMS. Poziv je upućen svoj djeci u dobi između 12 i 16 godina. Uz pravobraniteljicu je na konferenciji govorila i članica MMS-a, 17-godišnja Elena Škrtić, učenica 3. razreda Ženske opće gimnazije Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu. Tom je prilikom prikazan i kratki promotivni film „Dječji izbori za MMS”, koji je zatim, uz vijesti o natječaju za MMS, prenijelo nekoliko televizija i portala, a HRT ga je besplatno emitirao tijekom lipnja i kolovoza.

Tribina „Deset godina osječkoga ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi”, 5. lipnja 2017., Filozofski fakultet u Osijeku - Regionalni ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku, koji je započeo s radom u lipnju 2007., svečanom je tribinom obilježio svoj deseti rodendan. Tom je prilikom zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika sudionike upoznala s radom institucije, a savjetnici koji rade u osječkome uredu pravnik Darko Laksar i socijalna pedagoginja Sanja Vladović govorili su o postignućima i izazovima s kojima se taj ured susretao u desetogodišnjem radu. Član Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS) iz Osijeka Leo Tumbas, učenik 1. razreda Treće matematičke gimnazije, sudionike je upoznao s nastankom i radom ove Mreže te ih informirao da je u tijeku natječaj za savjetnike u novome mandatu. Tribina je bila i prigoda za osvrt na postignuća u zaštiti prava djece i ostvarenu suradnju s lokalnim i regionalnim

tijelima, organizacijama i stručnjacima te udrugama. Na tribinu su se odazvali predstavnici svih državnih institucija i civilnoga sektora koji se bave djecom te pojedinci, suradnici ureda. Nakon održanih izlaganja, mnogi od njih izrazili su podršku radu ureda i budućoj suradnji.

Proslava obljetnice regionalnog ureda s djecom, 5. lipnja 2017., Osijek, osječki ured pravobraniteljice za djecu - Nakon održane tribine, u osječkome uredu pravobraniteljice za djecu, na adresi Šetalište P. Preradovića 7, Zamjenica pravobraniteljice za djecu Maja Gabelica Šupljika, savjetnici Sanja Vladović i Darko Laksar te član MMS-a Leo Tumbas ugostili su ondje djecu iz Osnovne škole Ljudevita Gaja i djecu iz Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje u Osijeku. Nakon što su djelatnici ureda pozdravili djecu i njihove nastavnice te im zaželjeli dobrodošlicu na rođendansko slavlje, Leo je svoje vršnjake upoznao s radom MMS-a. U sklopu poziva djeci da se prijave na novi natječaj za MMS prikazan je kratki tv-spot o „dječjim izborima” za MMS.

Tribina „Deset godina riječkog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi”, 4. listopada 2017., Rijeka, riječka Gradska vijećnica - Tribina kojom je svečano obilježena deseta obljetnica regionalnoga ureda pravobraniteljice za djecu u Rijeci ujedno je bila središnji događaj kojim je pravobraniteljica obilježila Dječji tjedan. Posebno je u toj prilici istaknula važnost sudjelovanja djece u društvenim procesima, a kako se to uspješno ostvaruje u praksi pokazala su djeca uključena u projekte dječje participacije Dječjega doma „Tić” u Rijeci i Društva „Naša djeca” Opatija. Pravobraniteljica Ivana Milas Klarić istaknula je kako njezin ured ima složenu zadaću s jedne strane neprekidno upozoravati gradove, državu i društvo na nedostatke u ostvarivanju prava djece, a istodobno ih i poticati na pozitivne promjene i pozivati na suradnju. Tom je prilikom zahvalila Gradu Rijeci na ostvarenoj dobroj suradnji proteklih godina u kojima je ured pravobraniteljice bio smješten u gradskome prostoru, u riječkome neboderu, na adresi Trpimirova 2, gdje je radio od listopada 2007. do ljeta 2017., kada je preseljen u zgradu u neposrednoj blizini, na adresi Trpimirova 3/II. U uredu rade dvije savjetnice pravnice Danijela Žagar i Ana Albrecht Čekada. O specifičnostima rada riječkoga ureda i problematici kojom su se bavile proteklih godina izvijestila je Danijela Žagar. Riječki gradonačelnik Vojko Obersnel, pozdravljajući skup, rekao je da su djeca najbolji pokazatelj kakvi su grad i društvo u kojem živimo te je najavio da će Rijeka, u sklopu projekta Europske prijestolnice kulture, urediti Dječju kuću s kojom će djeca dobiti novi prostor i mogućnosti za kreativnost, inovativnost i učenje. Na tragu isticanja važnosti dječje participacije naveo je i uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u riječke osnovne škole kao izvannastavne aktivnosti.

Otvaranje izložbe likovnih radova učenika Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO) „Poznajem i poštujem dječja prava”, 20. studenoga 2017., Zagreb, Mala kuća dječjih prava pri Uredu pravobraniteljice za djecu - Međunarodni dan prava djeteta 20. studenoga, pravobraniteljica za djecu svečano je obilježila sada već tradicionalnim otvaranjem izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava”, na kojoj su predstavljeni likovni radovi učenika Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću (ŠUDIGO) Zabok. Učenici su, uz podršku svojih profesora, ilustrirali pojedine teme iz Konvencije o pravima djeteta, a odabrani radovi uvršteni su u zidni kalendar za 2018. pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava”. Kalendar je u prosincu dostavljen mnogim institucijama koje rade s djecom i organizacijama za zaštitu prava djece u Hrvatskoj i Europi. Službeno otvaranje izložbe bilo je povjereno učenicima-autorima Luciji Brežnjak i Silviju Horvatu, a nakon njihovoga obraćanja učenica Lucija Strugar prikazala je svoj videospot „Dječja prava”. Autori postava izložbe bili su profesori Anuška Alfirević, Borijan Komarica i Dea Kovačević, koja je ujedno i koordinatorica projekta, a dizajn plakata i kataloga izložbe potpisuje profesor Nikola Sinković.

Na otvaranju izložbe okupili su se gosti iz raznih državnih institucija, organizacija civilnoga društva i suradnici Ureda te pedesetak učenika i profesori ŠUDIGO Zabok. Obratile su im se dotadašnja pravobraniteljica Ivana Milas Klarić, s kojom su učenici surađivali tijekom rada na projektu, a uz nju i nova pravobraniteljica za djecu Helenca Pirnat Dragičević, koja je upravo tih dana imenovana na dužnost. Ravnateljica ŠUDIGO Zabok Božica Šarić u toj je prilici istaknula kako je po-

ziv pravobraniteljice za školu bio veliki izazov, ali su ga oni rado prihvatili. Učenici su tijekom dva mjeseca intenzivno razmišljali o člancima Konvencije, razgovarali i tragali za efektivnim likovnim izričajem u čemu su nedvojbeno i uspjeli. Među gostima na otvaranju izložbe bili su i zastupnica Hrvatskoga sabora i predsjednica Odbora za zdravstvo i socijalnu politiku Ines Strenja-Linić, državna tajnica Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku Margareta Maderić, predstojnica UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku Valentina Otmačić i drugi.

192 Skupovi u organizaciji drugih

Stručno-edukativni skup „Prevenција i intervencija: zaštita osobnih podataka djece”, 24. siječnja 2017., Zagreb, Hrvatski sabor - u organizaciji Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP), u suradnji s pravobraniteljicom za djecu i Službom za prevenciju pri Ravnateljstvu policije. Skup je održan u povodu Europskoga dana zaštite osobnih podataka, a izlagali su: pravobraniteljica za djecu Ivana Milas Klarić, glavni policijski inspektor Ravnateljstva policije Ivo Jakić i Igor Vulje iz Agencije za zaštitu osobnih podataka. Pravobraniteljica je pozvala na trajno educiranje stručnjaka koji rade s djecom, roditelja i same djece o načinima zaštite osobnih podataka djece, istaknuvši važnost prevencije iznad svega.

Sastanak u sklopu pripreme Nacionalnoga simpozija „DANAS ZA SUTRA - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu”, 12. lipnja 2017., Zagreb, Mala kuća dječjih prava pri Uredu pravobraniteljice za djecu - Radni sastanak održan je u sklopu priprema Nacionalnog simpozija koji zajedno organiziraju Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Ured pravobraniteljice za djecu, Ured UNICEF-a u Hrvatskoj i Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu. Najavljene su aktivnosti i koraci koji prethode simpoziju čije je održavanje predviđeno za 12. i 13. prosinca 2017. godine.

Okrugli stol „Razvoj mreže podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru”, 14. lipnja 2017., Zagreb, Mala vijećnica Hrvatskoga sabora - u organizaciji Ministarstva pravosuđa - Uprave za zatvorski sustav, Ureda pravobraniteljice za djecu i udruge Roditelji u akciji - Roda, uz podršku Odbora za pravosuđe Hrvatskoga sabora. Okrugli stol održan je kao dio lipanjske europske kampanje za zaštitu prava djece čiji su roditelji u zatvoru pod naslovom „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!” (*Not my crime, still my sentence*). Cilj je ovoga skupa bio potaknuti raspravu i pokrenuti prijeko potrebno povezivanje svih institucija koje mogu pridonijeti podršci ovoj zasad nedovoljno prepoznatoj, a iznimno ranjivoj skupini djece. U uvodnim izlaganjima sudjelovale su predstavnice relevantnih institucija, ministarstava i ustanova koje su uključene u razvoj mreže podrške.

9. Festival prava djece, 5. - 25. listopada 2017., u 18 hrvatskih gradova - Festival organizira udruga Alternator, u partnerstvu s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, Uredom pravobraniteljice za djecu, Hrvatskim filmskim savezom i Kinima CineStar, a odvija se uz podršku Hrvatskog audiovizualnog centra, Agencije za elektroničke medije i Grada Zagreba.

Započeo je konferencijom za novinare, 5. listopada 2017., u zagrebačkom Kinu Tuškanac, na kojoj je nastupila i članica Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu, učenica Kana Halić Kordić. Ona je upozorila na važnost poticanja djece na participaciju, među ostalim i putem dječjih filmova. Festival je bio posebno usmjeren na pravo djece i mladih na izražavanje mišljenja, te su djeca dobila važnu ulogu u mnogim njegovim dijelovima, a i konferenciju za novinare vodila je učenica 2. Zagrebačke gimnazije, debatna reprezentativka Hrvatske Alma Džafić. Na festivalu su prikazani filmovi profesionalnih autora, te dječja filmska ostvarenja učenika osnovnih i srednjih škola, u čijem je izboru sudjelovala i predstavnica Ureda pravobraniteljice za djecu. Ove je godine moto festivala bio „Kreativno, dostupno, zabavno”, a njegova je misija, omogućiti dostupnost kulturnih sadržaja svoj djeci bez izuzetka te ukazati na važnost inkluzije - istaknula je umjetnička direktorica Tatjana Aćimović. Festivalski sadržaji prilagođeni su djeci s oštećenjima vida ili sluha.

Nacionalni simpozij „Danas za sutra - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu”, 12. - 13. prosinca 2017., Zagreb - Nacionalni simpozij zajedno su organizirali pravobraniteljica za osobe s invaliditetom, pravobraniteljica za djecu, Ured UNICEF-a u Hrvatskoj te Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID). Na simpoziju je sudjelovalo više od 200 sudionika, predstavnika institucija na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, akademske zajednice, stručnih društava, komora i organizacija civilnog društva. Plenarno izlaganje o izgradnji učinkovitog nacionalnog sustava rane intervencije u djetinjstvu u Hrvatskoj održala je dr. sc. Emily Vargas-Barón, direktorica Instituta za obnovu i međunarodnu sigurnost kroz obrazovanje (*RISE Institute*¹²¹). U prvom djelu panel rasprave o integriranom pristupu u unapređenju sustava rane intervencije u djetinjstvu sudjelovali su: zamjenica pravobraniteljice za osobe s invaliditetom Mira Pekeč Knežević; savjetnica pravobraniteljice za djecu Ivona Salaj; predstojnica Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj Valentina Otmačić te predsjednica HURID-a Marta Ljubešić. U drugom dijelu panela osvrt na ranu intervenciju u Hrvatskoj dali su predstavnici nadležnih ministarstava: državna tajnica u Ministarstvu za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Marija Pletikosa; voditeljica Službe za predškolski odgoj i obrazovanje Uprave za odgoj i obrazovanje Ministarstva znanosti i obrazovanja Marija Ivanković i državni tajnik u Ministarstvu zdravstva, Željko Plazonić.

9.2 Izdavački projekti

Katalog izložbe „Poznajem i poštujem dječja prava”

U povodu Međunarodnog dana prava djeteta 20. studenoga pravobraniteljica za djecu je i u 2017. godini organizirala izložbu učeničkih radova u Maloj kući dječjih prava u Zagrebu, pod naslovom „Poznajem i poštujem dječja prava”. Autori likovnih ostvarenja, potaknutih Konvencijom o pravima djeteta, ovaj put su bili učenici Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDI-GO). Praksa suradnje s umjetničkim srednjim školama na isticanju važnosti Konvencije putem autentičnoga likovnoga izraza djece i mladih započela je još 2014. i uspješno se nastavila sljedećih godina. Katalog izložbe, uz kolaž učeničkih ilustracija, ukratko predstavlja projekt suradnje Ureda pravobraniteljice sa školom, kroz kratke osvrtne pravobraniteljice Ivane Milas Klarić i ravnateljice ŠUDI-GO Zabok Božice Šarić. Također navodi imena svih šezdesetak učenika koji su kroz različite aktivnosti sudjelovali u projektu i imena njihovih mentora te autore postava izložbe profesore Anušku Alfirević, Borijana Komaricu i Deu Kovačević, koja je ujedno i koordinatorica projekta. Na naslovnoj stranici kataloga istaknuta je ilustracija čiji je autor učenik Silvio Horvat (mentorica Aleksandra Mašić Tumpa), a dizajn kataloga potpisuje profesor Nikola Sinković. Izložba ostaje u Maloj kući dječjih prava sve do studenoga 2018. godine.

Zidni kalendar 2018. „Poznajem i poštujem dječja prava”

(Zajednički projekt Ureda pravobraniteljice za djecu i Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok)

U nastavku uspješne suradnje Ureda pravobraniteljice za djecu sa srednjim umjetničkim školama, u sklopu projekta „Poznajem i poštujem dječja prava”, kao i prethodnih godina nastao je atraktivan zidni kalendar za 2018. godinu. Učenici ŠUDI-GO Zabok izradili su šezdesetak radova potaknuti Konvencijom o pravima djeteta, a zatim su zajedno s profesorima izabrali 12 radova najprikladnijih za kalendar. Bilo je mnogo više izvanrednih ilustracija koje su sve prikazane na izložbi u Maloj kući dječjih prava, ali zbog funkcije Kalendara „Poznajem i poštujem dječja prava”, koji treba poslužiti kao edukativni vodič za djecu i mlade kroz Konvenciju o pravima djeteta, valjalo je izabrati onih 12 koji će najlakše komunicirati željenu poruku i korespondirati s tekстом

121 RISE institut pruža stručnu pomoć državama da razviju sustav kvalitetnih usluga za razvoj ranoga djetinjstva, formalnog i neformalnog obrazovanja, obrazovanja djevojaka i žena te zapošljavanja.

kalendara. Kalendar je osmišljen kao podsjetnik na značenje Konvencije o pravima djeteta, koji na djeci primjeren način objašnjava temeljna načela Konvencije, grupe dječjih prava i važnost zaštite ranjivih skupina djece. Također informira o radu pravobraniteljice za djecu i o Mreži mladih savjetnika (MMS) pravobraniteljice te potiče djecu i mlade da kontaktiraju s pravobraniteljicom. U kalendaru su istaknuti važni datumi, vezani uz djecu i promicanje dječjih i ljudskih prava. Kalendar je otisnut u nakladi od 900 primjeraka te upućen brojnim ustanovama za djecu i organizacijama za zaštitu prava djece u Hrvatskoj i inozemstvu te suradnicima pravobraniteljice i drugim stručnjacima. Za grafičko oblikovanje kalendara zaslužan je profesor Nikola Sinković. Kalendar je također objavljen na web stranici pravobraniteljice www.dijete.hr.

Promidžbeni materijal

U sklopu izdavanja promidžbenog materijala tiskan je manji broj primjeraka postera „Poznajem i poštujem dječja prava” (autor učenik ŠUDIGO Zabok Silvio Horvat), koji su istaknuti u svim prostorima pravobraniteljice, uključujući i regionalne urede. Tiskane su također bilježnice i blokovi s prepoznatljivim logom Pravobranitelja za djecu. Logo Pravobranitelja za djecu otisnut je i na kemijske olovke. Ovaj promidžbeni materijal dijeli se djeci i odraslim suradnicima pravobraniteljice.

9.3 Izlaganja na stručnim skupovima

O pravima djece, njihovu kršenju i potrebi zaštite prava djece izlagali smo na brojnim domaćim skupovima. Ukupno održanih 67 izlaganja navodimo podijeljene u 13 područja.

Nasilje, zlostavljanje, zanemarivanje i tjelesno kažnjavanje

- Pozdravna riječ na prvoj međunarodnoj znanstvenoj konferenciji „Child maltreatment and well-being: Contemporary issues, research and practice”, u organizaciji Medicinskog i Filozofskog fakulteta te Fakulteta zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, 7. i 8. srpnja u Rijeci.
- Izlaganje na okruglom stolu o nasilju nad ženama i nasilju u obitelji u povodu Nacionalnog dana borbe protiv nasilja nad ženama u organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku 22. rujna u Zagrebu.
- „Uporaba sredstava prisile prema djeci” - izlaganje na Okruglom stolu „Postupanje policije kod uporabe sredstava prisile”, u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice u Splitu, 8. studenoga u Splitu.

Roditeljska skrb i ostala osobna prava

- Uvodno izlaganje na tematskoj sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora s temom „Ravnopravno roditeljstvo”, 5. travnja u Zagrebu.
- „Što je sustav mogao ili trebao učiniti drugačije kako bi se prevenirale situacije prekida udomiteljske skrbi za pojedino dijete? - iz perspektive udomitelja” - izlaganje na VIII. Konferenciji socijalnih radnika „Socijalni rad u svijetu promjena”, 18. do 20. listopada u Šibeniku.
- „Ostvarivanje prava djece u sustavu alternativne skrbi za djecu u Hrvatskoj” - predavanje studentima Studijskog centra socijalnog rada Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 29. studenoga u Zagrebu.
- „Zaštita prava djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive Ureda pravobranitelja za djecu” - izlaganje na Okruglom stolu „Dijete na čekanju - putovi ka integriranoj skrbi, izazovi i mogućnosti”, u organizaciji Dječjeg doma Zagreb, 5. prosinca u Zagrebu.

Diskriminacija

- „Diskriminacijske osnove u prijavama diskriminacije djece” - izlaganje na II. Konferenciji regionalnih tijela za ravnopravnost Jugoistočne Europe „Izazovi prikupljanja statistike po diskriminacijskim osnovama” u organizaciji Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, 30. listopada u Zagrebu.
- „Prava djece pripadnika nacionalnih manjina” - izlaganje na 25. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa, na Okruglom stolu „Kako psihologija i psiholozi mogu odgovoriti na izazove integracije djece, pripadnika manjina u Hrvatskoj: Stanje, iskustva, perspektive”, 9. studenoga u Zadru.

195

Obrazovna prava

- Izlaganje na Okruglom stolu „Uređenost sustava: sukob ili suradnja” u okviru Smotre preventivnih strategija i preventivnih programa Splitsko-dalmatinske županije, 15. svibnja u Splitu.
- Izlaganje o instituciji pravobranitelja za djecu za studente Filozofskog fakulteta, 25. svibnja u Zagrebu.
- „Suradnja školskih ustanova s drugim institucijama i tijelima u zaštiti prava djece” - izlaganje za učitelje Osnovne škole Jelenje-Dražice, 30. svibnja u Dražicama.
- Uvodno izlaganje na skupu „Prometna preventiva u predškolskim ustanovama” u organizaciji udruge „Sigurna cesta” u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje (AZOO), MUP-om i Nacionalnim programom sigurnosti cestovnog prometa RH, od 31. svibnja do 2. lipnja u Donjoj Stubici.
- „Povezivanje lokalne zajednice i škole u preventivnom djelovanju” - izlaganje za djelatnike osnovnih i srednjih škola te učeničkih domova u organizaciji AZOO-a, 10. studenoga u Osijeku.

Zdravstvena prava

- Obraćanje na okruglom stolu „Zajedničkim koracima do cilja”, u organizaciji Udruge „Sanus”, 15. veljače u Zagrebu.

Prava djece s teškoćama u razvoju i problemima u ponašanju

- Izlaganje o zaštiti prava i interesa djece s problemima u ponašanju za djelatnike OŠ Ladimirevci, 10. siječnja u Ladimirevcima.
- „Prava djece s teškoćama u razvoju i prava roditelja/skrbnika djece s teškoćama u razvoju” - izlaganje na Okruglom stolu „Prava djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji”, u sklopu projekta „Foster Children Rights - promicanje prava male djece s teškoćama u razvoju i njihovih obitelji” u organizaciji Društva „Naša djeca” Zadar, u suradnji sa Zadarskom županijom, Gradom Zadrom, Agencijom za razvoj Zadarske županije ZADRA NOVA, Caritasom Zadarske nadbiskupije, Udrugom Maraške te Volonterskim centrom Zadar, 7. ožujka u Zadru.
- „Težak roditelj - perspektiva roditelja, odgojno-obrazovnih radnika i učenika” - izlaganje na stručnom skupu „Profesionalni stres stručnjaka u radu s djecom i mladima s teškoćama u razvoju” u organizaciji Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež i Srednje škole - Centra za odgoj i obrazovanje, 8. ožujka u Zagrebu.
- „Prava djece s problemima u ponašanju u sustavu odgoja i obrazovanja” - izlaganje na međuzupanijskom stručnom skupu „Učenici s dvostrukim posebnim potrebama” za djelatnike osnovnih i srednjih škola, u organizaciji AZOO-a, 23. ožujka u Osijeku.
- „Zaštita prava i interesa djece u sukobu sa zakonom - međunarodni standardi” - izlaganje na 2. Kongresu studenata prava „Maloljetnici i mladi punoljetnici u kaznenom postupku”, u orga-

nizaciji Studentskog zbora Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Splitu, 26. do 28. travnja u Splitu.

- „Ostvarivanje prava djece s problemima u ponašanju u školi” - izlaganje na stručnom skupu „Izazovi školovanja učenika s problemima u ponašanju u posebnim razrednim odjelima” u organizaciji AZOO-a, 7. srpnja u Zagrebu.
- „Podrška institucija odgojno-obrazovnom sustavu - profesionalni izazov” - izlaganje na Državnom stručnom skupu edukacijskih rehabilitatora „Planiranje i programiranje rada edukacijskih rehabilitatora”, u organizaciji AZOO-a, 6. do 8. rujna u Krapinskim Toplicama.
- „Ostvarivanje prava djece s problemima u ponašanju školi” - izlaganje za djelatnike OŠ bana Josipa Jelačića, 19. listopada u Zagrebu.
- Predavanje o pravnom položaju i zaštiti djece počinitelja kaznenih djela i prekršaja, djece svjedoka i žrtvi kaznenih djela, za studente Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje o djeci s problemima u ponašanju, za članove Učiteljskoga vijeća OŠ Vijenac, 11. prosinca u Osijeku.

Slobodno vrijeme, igra i sport

- „Prava djece u tjelesnim aktivnostima i sportu” - predavanje i radionica za studente Kineziološkog fakulteta, 17. siječnja u Zagrebu.
- Predavanje o pravima djece u tjelesnim aktivnostima, održano na Kineziološkom fakultetu, za studente, nastavnike tjelesne kulture i druge stručnjake, 21. veljače u Zagrebu.
- Sudjelovanje u raspravi o djeci i roditeljima u sportu, u Maloj kući dječjih prava, 23. veljače u Zagrebu.
- „Zaštita djece u digitalnom okruženju” - izlaganje na skupu „Ljudska prava u doba digitalnog građanstva” u organizaciji Istarske županije, 26. travnja u Pazinu.
- Pozdravna riječ na Međunarodnom Dječjem festivalu „Mali Split”, 9. srpnja u Splitu.
- Izlaganje o pravima djece u kontekstu zaštite djece u prometu na tribini „Sigurnost djece u prometu” u organizaciji MUP-a, 7. rujna u Zagrebu.

Djeca u pokretu

- Izlaganja o zaštiti prava i interesa djece migranata i djece bez pratnje na sastancima „Integracija u Republici Hrvatskoj” u organizaciji Udruge „MI” iz Splita, u suradnji s UNHCR-om Hrvatska, 25. travnja u Rijeci i 3. svibnja u Splitu.
- Izlaganje o nestaloj djeci na skupu „Nestala djeca - postojeći sustav postupanja i evidentiranja u Republici Hrvatskoj” u organizaciji Policijske akademije u Zagrebu, u suradnji s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Visoke policijske škole, 30. svibnja u Zagrebu.
- Uvodno izlaganje na Nacionalnoj konferenciji s međunarodnim sudjelovanjem „Unapređenje alternativne skrbi za djecu bez pratnje u Republici Hrvatskoj” u okviru projekta „Djeca izbjeglice i migranti u Hrvatskoj” u organizaciji Centra za nestalu i zlostavljanu djecu i *Save the Children*, 7. lipnja u Zagrebu.

Medijska prava djece

- Izlaganje na stručno-edukativnom skupu „Prevenција i intervencija: zaštita osobnih podataka djece” u organizaciji Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP), u suradnji s pravobraniteljicom za djecu i Službom za prevenciju pri Ravnateljstvu policije održanom u povodu Eu-

ropskog dana zaštite osobnih podataka u Hrvatskome saboru, 24. siječnja u Zagrebu.

- Izlaganje na javnoj tribini o programskim obvezama javnoga medijskog servisa prema Ugovoru između Hrvatske radiotelevizije i Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022., održanoj na HRT-u, 8. lipnja u Zagrebu.
- Izlaganje o zaštiti medijskih prava djece i prezentacija primjera povreda prava djece u medijima na radionici za novinare i urednike elektroničkih medija „Poticanje kvalitetnih programa za djecu i mlade”, u organizaciji Agencije za elektroničke medije (AEM), Panda komunikacija i Mreže mladih Hrvatske, 9. i 10. lipnja u Zagrebu.
- „Preporuke i inicijative pravobraniteljice za djecu u području medija” - izlaganje na Državnom stručnom skupu nastavnika i učitelja hrvatskoga jezika, 6. do 8. srpnja u Sinju.
- „Prava djece u digitalno doba” - izlaganje na stručnom skupu „Koliko smo pismeni/nepismeni - digitalna pismenost našeg doba”, u organizaciji Hrvatskog čitateljskog društva, 8. rujna u Zagrebu.
- Izlaganje na okruglom stolu o sigurnosti djece na internetu „(O)siguran online” u organizaciji tvrtke Wiener osiguranje, u suradnji s Društvom za komunikacijsku i medijsku kulturu (DKMK), 17. listopada u Zagrebu.
- Izlaganje na predstavljanju rezultata prvog nacionalnog komparativnog istraživanja o korištenju djece internetom, provedenoga u sklopu projekta EU Kids Online, u organizaciji DKMK-a, AEM-a i Hrvatskog telekoma, 21. studenoga u Zagrebu.
- Rasprava na Okruglom stolu „Medijski odgoj i zaštita dječjih prava” u organizaciji Edward Bernays Visoke škole za komunikacijski menadžment i DKMK-a, 8. prosinca u Zagrebu.

Pravosudno zaštitna prava

- Uvodno izlaganje o ostvarivanju dječjih prava u pravosudnim postupcima na tribini „Pravosuđe prilagođeno djeci: Iskustva djece”, održanoj u povodu Europskog dana žrtava kaznenih djela, u organizaciji Hrvatskog pravnog centra, 22. veljače u Zagrebu.
- Izlaganje na skupu s predstavljanjem Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Hrvatskoj za razdoblje do 2020. u organizaciji Centra za suočavanje s prošlošću Documenta, udruga civilnoga društva, Ministarstva pravosuđa i MUP-a, 22. veljače u Zagrebu.
- „Zločin nije njihov, a kazna?” - izlaganje u povodu 10. tjedna psihologije u Hrvatskoj, u organizaciji Sekcije za razvojnu psihologiju rane i predškolske dobi Hrvatskog psihološkog društva, 28. veljače u Zagrebu.
- Izlaganje u raspravi o *Izvešću o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2015. godinu* na Odboru za ravnopravnost spolova Hrvatskoga sabora, 1. ožujka u Zagrebu.
- Izlaganje o socijalno isključenoj djeci i riziku od socijalnog isključivanja djece na konferenciji „Prevenција socijalne isključenosti mladih: primjeri dobre prakse” u organizaciji Udruge Status: M, 29. svibnja u Zagrebu.
- Izlaganje o pravima djece čiji su roditelji u zatvoru, na Okruglome stolu „Razvoj mreže podrške djeci čiji su roditelji u zatvoru”, u sklopu kampanje „Zločin nije moj, ali kazna ipak jest!” (*Not My Crime, Still My Sentence*) u organizaciji Ministarstva pravosuđa - Uprave za zatvorski sustav, Pravobraniteljice za djecu i udruge Roditelji u akciji - RODA, uz podršku Odbora za pravosuđe Hrvatskog sabora, 14. lipnja u Zagrebu.
- Izlaganje na Okruglom stolu „Dalje, bolje” o kontaktima roditelja koji su na izdržavanju kazne s njihovom malodobnom djecom u organizaciji Udruge roditelja „Korak po korak”, 25. listopada u Zagrebu.

- Izlaganje na Okruglom stolu „Podrška obiteljima čiji član boravi na odsluženju zatvorske kazne” u organizaciji Udruge Liga za prevenciju ovisnosti, 30. listopada u Splitu.
- „Prava i potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru” - predavanje studentima psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 29. studenoga u Zagrebu.
- Izlaganje na tribini „Sustav podrške žrtvama i svjedocima danas u Hrvatskoj” u organizaciji Udruge za podršku žrtvama i svjedocima, 20. prosinca u Osijeku.

Siromaštvo

- Izlaganje na raspravi uz predstavljanje rezultata istraživanja „Dječje siromaštvo i strategija nošenja sa siromaštvom kućanstava u Hrvatskoj” održanom na Ekonomskom institutu, 21. ožujka u Zagrebu.
- Rasprava na predstavljanju dokumenta „Indikatori dobrobiti djece” u organizaciji MDOMSP-a, u suradnji s Uredom UNICEF-a za Hrvatsku, 20. travnja u Zagrebu.

Pravo na sudjelovanje

- Izlaganje na predstavljanju studije „Poštujmo, uključimo, uvažimo: Analiza stanja dječje participacije u Hrvatskoj”, Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, 5. svibnja u Zagrebu.
- Vođenje radionice o participaciji djece u lokalnim sredinama, u okviru 13. Susreta Dječjih gradskih vijeća” u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, 8. rujna u Vinkovcima.
- Pozdravna riječ na promociji knjige „ABC dječje participacije - primjer dobre prakse” autorice Sanje Škorić, 5. listopada u Opatiji.
- Izlaganje u okviru vođenja Stručnog domjenka „Pravo djeteta na participaciju ili sudjelovanje u društvu: Koliko ovo pravo razumijemo i kako kao struka možemo pridonijeti njegovoj promociji u društvu?”, na 25. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Psihologija u zaštiti i promicanju ljudskih prava i društvene pravednosti” u organizaciji Hrvatskoga psihološkog društva (HPD), 8. do 11. studenoga u Zadru.

Promicanje dječjih prava - ostalo

- Rasprava na konferenciji „Uloga lokalnih zajednica za ostvarivanje prava djece” u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske i Ureda UNICEF-a za Hrvatsku, 7. rujna u Vinkovcima.
- „Ostvarivanje prava djece u lokalnoj zajednici” - izlaganje na konferenciji s predstavljanjem rada i programa udruge DOKKICA, 29. rujna u Valpovu.
- Izlaganja na tribini „Deset godina riječkog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi”, 4. listopada u Rijeci.
- Predavanje o dječjim pravima za studente Studijskog centra socijalnog rada Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 25. listopada u Zagrebu.
- „Jesu li ljudska prava djeteta za psihologa teret ili izazov?” - izlaganje na 25. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Psihologija u zaštiti i promicanju ljudskih prava i društvene pravednosti”, u organizaciji HPD-a, 8. do 11. studenoga u Zadru.
- Uvodno izlaganje na Okruglom stolu „Trebamo li kao struka biti aktivniji u zaštiti i promicanju prava LGBT osoba na roditeljstvo?”, na 25. godišnjoj konferenciji hrvatskih psihologa „Psihologija u zaštiti i promicanju ljudskih prava i društvene pravednosti”, u organizaciji HPD-a, 8. do 11. studenoga u Zadru.

- Pozdravna riječ na godišnjem Savjetovanju akcije „Gradovi i općine-prijatelji djece” u organizaciji Saveza društava Naša djeca Hrvatske, 21. studenoga u Zagrebu.
- „Dječja prava - muka ili izazov” - predavanje studentima psihologije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 29. studenoga u Zagrebu.
- Predavanje o Konvenciji o pravima djeteta i radu pravobraniteljice za djecu studentima pedagogije, 8. prosinca u Zagrebu.

9.4 Objavljeni tekstovi

Tijekom 2017. godine u domaćim i inozemnim publikacijama objavljeno je ukupno 23 teksta koji se odnose na razna područja zaštite i ostvarivanja prava djece te o aktivnostima Ureda pravobraniteljice za djecu, a čiji su autori ili suautori pravobraniteljica i njezini savjetnici. Ti su članci objavljeni u časopisima, zbornicima i drugim popratnim publikacijama uz znanstvene i stručne skupove te u elektroničkim publikacijama. Nastavljena je suradnja s portalom *Medijska pismenost* (medijskapismenost.hr) koji je i u 2017. objavio kolumne pravobraniteljice za djecu.

Aras Kramar, S., Milas Klarić, I. (2017.), *The Main Challenges of Implementing the Procedural Rights of the Child in the Family Justice Systems of Some Southeast European Countries*, u: Liefaard, T., Sloth-Nielsen, J. (ur.), *The United Nations Convention on the Rights of the Child: Taking Stock after 25 Years and Looking Ahead*, Leiden/Boston: Brill/Nijhoff.

Babić, A. (2017.), *Challenges in realization of the right to quality education of the third culture kids in Croatia*, conference proceedings *Mobilities, transitions, transformations, intercultural education at the crossroads*, International Association for Intercultural Education (IAIE), Institute of Intercultural Psychology and Education (IPE), Budapest.

Babić, A. (2017.), *Izazovi u ostvarivanju prava na kvalitetno obrazovanje djece treće kulture u RH*, zbornik radova s međunarodne konferencije *Mobilnost, tranzicija, transformacija interkulturalnog obrazovanja na raskrižju*, Internacionalno udruženje za interkulturalno obrazovanje (IAIE) i Institut psihologije i obrazovanja (IPE) u Budimpešti, Budimpešta.

Filipović, G. (2017.), *Država je dužna zaštititi djecu bez pratnje*, Zrno, broj 127-128 (153-154), godina XXVIII., rujan - prosinac 2017.

Flego, M., (2017.), *Preporuke i inicijative pravobraniteljice za djecu u području medija*, u Listeš, S., Grubišić Belina, L., *Izazovi nastave hrvatskoga jezika*. Zbornik radova, Školska knjiga, Zagreb.

Flego, M. (2017.), *Dječja strategija protiv vršnjačkog nasilja „Stop tišini koja boli!”*, Zrno, broj 124-125 (150-151), godina XXVIII., siječanj - travanj 2017.

Flego, M. (2017.), *Što kad je roditelj iza rešetaka?*, Zrno, broj 124-125 (150-151), godina XXVI-II., siječanj - travanj 2017.

Flego, M. (2017.), *„Dječji proračun” jamstvo za ostvarivanje prava djece*, Zrno, broj 126 (152), godina XXVIII., svibanj - lipanj 2017.

Franjić-Nadž, B., Gabelica Šupljika, M. (2017.) *Razvoj usmjerenosti k potrebama djece čiji su roditelji u zatvoru*, u Knjizi sažetaka 25. godišnje konferencije hrvatskih psihologa „Psihologija u promociji i zaštiti ljudskih prava i društvene pravednosti”, Zadar.

Gabelica Šupljika, M. (2017.), *Jesu li ljudska prava djeteta za psihologa teret ili izazov?*, pozvano predavanje u Knjizi sažetaka 25. godišnje konferencije hrvatskih psihologa „Psihologija u promociji i zaštiti ljudskih prava i društvene pravednosti”, Zadar.

9

200

Gabelica Šupljika, M., Pribela-Hodap, S. (2016). *Pregled najboljih europskih praksi i motivirajućih programa s ciljem uspostavljanja i održavanja odnosa zatvorenik/roditelj-dijete i podrške dječiji su roditelji u zatvorima u zatvorskim sustavima europskih zemalja, primjenjivima u Hrvatskoj*, (objavljeno na web stranici udruge Roda u 2017., <http://www.roda.hr/udruga/projekti/mame/europske-prakse-i-programi-usmjereni-roditeljima-zatvorenicima.html>).

Gabelica Šupljika, M., (2017), *Kindergarten and school as places of support for a child whose parent is in prison*, European Journal of Parental Imprisonment, First port of call: The role of schools in supporting children with imprisoned parents, Vol 6, www.childrenofprisoners.eu.

Milas Klarić, I. (2017.), *Prava djece u digitalno doba*, knjiga sažetaka, Stručni skup Hrvatskog čitateljskog društva: Koliko smo pismeni/nepismeni - digitalna pismenost našeg doba, 8.9.2017., Hrčak, br. 53 - 54, Tematski broj: *Digitalna pismenost našeg doba*, Zagreb.

Salaj, I. (2017.), *Istraživanje o pomoćnicima u nastavi u osnovnoj i srednjoj školi*, Zrno, broj 127-128 (153-154), godina XXVIII., rujan - prosinac 2017.

Salaj, I. (2017.), *Provedba obrazovne politike iz perspektive učenika s teškoćama u razvoju i studenata s invaliditetom*, u: Bouillet, D., Đuranović, M. i Tot, D. (ur.) Zbornik odabranih radova s 11. Međunarodnoga balkanskog kongresa obrazovanja i znanosti „Budućnost obrazovanja i obrazovanje za budućnost” - Tematsko područje Kvaliteta i inkluzivnost obrazovanja - Preduvjeti održive budućnosti, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Salaj, I. (2017.), *Pogledi učenika s teškoćama u razvoju na obrazovanje*, u: Maleš, D., Širanović, A. i Višnjić Jevtić, A. (ur.) Zbornik radova *Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Salaj, I., Kiš Glavaš, L. (2017), *Using Q methodology to research students' with disabilities views on their role in the implementation of education policy*. Book of Abstracts The 9th **International Conference** of the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb.

Osmančević Katkić, L., Salaj, I., Baftiri, Đ. (2017), *Diagnosis of ADHD disorder - perception of parents*. Book of Abstracts The 9th **International Conference** of the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb.

Osmančević Katkić, L., Salaj, I., Kovačić, E. (2017), *Run, Forrest, Run! - the assessment of inclusiveness of a literary work*. Book of Abstracts The 9th **International Conference** of the Faculty of Education and Rehabilitation Sciences University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, University of Zagreb, Zagreb.

Salaj, I. (2017.), *Odgojno-obrazovno uključivanje i najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju: jesu li međusobno komplementarni ili suprotstavljeni?!*, Knjiga sažetaka Međunarodnog znanstveno-stručnog skupa „Sadašnjost za budućnost odgoja i obrazovanja-mogućnosti i izazovi”, Dječji vrtić Sisak Stari, Sisak.

Osmak-Franjić, D. i Gabelica-Šupljika, M. (2017.), *Pravo djeteta na participaciju ili sudjelovanje u društvu - koliko ovo pravo razumijemo i kako kao struka možemo pridonijeti njegovoj promociji u društvu?*, Knjiga sažetaka 25. Godišnje konferencije hrvatskih psihologa „Psihologija u promociji i zaštiti ljudskih prava i društvene pravednosti”, Zadar.

Kolumne pravobraniteljice Ivane Milas Klarić na portalu *Medijska pismenost* (medijskapismenost.hr):

Televizija kakvu djeca žele i trebaju, objavljeno 8. veljače 2017. (<http://www.medijskapismenost.hr/televizija-kakvu-djeca-zele-i-trebaju/>)

Djeca imaju pravo da ih se ostavi na miru, objavljeno 23. lipnja 2017. (<http://www.medijskapismenost.hr/djeca-imaju-pravo-da-ih-se-ostavi-na-miru/>)

9.5 Suradnja s institucijama, udrugama, nevladinim i drugim organizacijama

U svome radu nastavili smo suradnju ili ostvarili novu suradnju u pitanjima zaštite djece s institucijama, nevladinim i drugim organizacijama i pravobraniteljskim uredima te smo pružali podršku različitim inicijativama i projektima.

Sukladno zakonskim ovlastima, pravobraniteljica je surađivala s odborima Hrvatskoga sabora u postupcima donošenja zakona ili njihovih izmjena i dopuna te je ukazivala na kršenja prava i potrebe poboljšanja zaštite prava djece. Ističemo suradnju s Odborom za obitelj, mlade i sport.

O mnogim smo pitanjima prava djece surađivali i komunicirali s Vladom RH, Vladinim uredima i ministarstvima, kao primjerice s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Ministarstvom pravosuđa te njegovom Upravom za zatvorski sustav i probaciju, MUP-om i njegovom Policijskom akademijom, Pravosudnom akademijom, Ministarstvom mora, prometa i infrastrukture, Ministarstvom znanosti i obrazovanja, Ministarstvom zdravstva, Ministarstvom kulture, Ministarstvom uprave, DORH-om.

Nastavili smo suradnju s državnim agencijama AZOP-om, AZOO-om, Agencijom/Vijećem za elektroničke medije i Finom te drugima.

Sastanke i druge oblike suradnje ostvarili smo s pučkom pravobraniteljicom, pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova i pravobraniteljicom za osobe s invaliditetom, kao i s UNICEF-ovim uredom za Hrvatsku. S UNICEF-om smo se ponovno uključili u pripremu *Festivala prava djece*, koji organizira udruga Alternator, u suradnji s Hrvatskim filmskim savezom i drugima.

O pitanjima zaštite izbjeglica komunicirali smo s UNHCR-om, MUP-om, Hrvatskim Crvenim križem i drugim organizacijama civilnoga društva koje se bave pitanjima zaštite izbjeglica. Vrijedna suradnja i zajedničke aktivnosti ostvarene su s visokoškolskim institucijama: Odsjek za psihologiju i Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta, Kineziološki fakultet, Edukacijsko rehabilitacijski, Pravni fakultet, Fakultet političkih znanosti i Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu; Pravni fakultet i Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku; Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru; Medicinski fakultet u Rijeci i drugi.

U nastavku navodimo i druge institucije i organizacije s kojima smo surađivali:

- Klub roditelja djece oboljele i liječene od malignih bolesti Sanus; Krijesnica - udruga za pomoć djeci i obiteljima suočenim s malignim bolestima; Udruga Sve za nju; Nastavni zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije;
- Međuresorni tim za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji i drugih slučajeva u kojima je potrebno poduzimanje mjera obiteljsko pravne zaštite Splitsko-dalmatinske županije; Udruga „MI” iz Splita;

202

- Udruga sudaca za mladež, obiteljskih sudaca i stručnjaka za djecu i mladež; Centar za mirovne studije; Hrvatski pravni centar; udruga Status:M;
- Centar za nestalu i zlostavljano djecu iz Osijeka; Društvo za psihološku pomoć „Sunce” u Osijeku; Udruga DOKKICA u Osijeku;
- Hrvatski liječnički zbor i njegova stručna društva; Hrvatska psihološka komora; Hrvatsko psihološko društvo i njegove sekcije; Hrvatski školski sportski savez;
- HRT; portali Medijskapismenost.hr i Srednja.hr;
- Savez društava „Naša djeca” hrvatske i njegovi ogranci; Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu - DKMK; Udruga Filmsko-kreativni studio VANIMA; Međunarodni Dječji festival „Mali Split”;
- Hrvatsko knjižničarsko društvo; Hrvatsko čitateljsko društvo; Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID); Hrvatski savez gluhoslijepih osoba DODIR.

Pružili smo podršku sljedećim inicijativama i projektima:

Udruzi Roditelji u akciji - Roda - podrška projektima osnaživanja roditeljske uloge i povezanosti zatvorenika s njihovom djecom; Pravnom fakultetu u Osijeku - podrška za prijavu projekta „Empowering the Rights of Unaccompanied and Separated Children in Migration by Supporting Capacity Building of Child Friendly Guardians” i sudjelovanje u istraživačkom dijelu projekta „Jean Monnet katedra za prekogranično kretanje djeteta u EU” o dostupnosti pravosuđa za djecu s teškoćama u razvoju u Hrvatskoj; Centru za socijalnu skrb Split - podrška Projektu podrške socijalnom uključivanju djece i mladih, korisnika „Svi zajedno”; Udruzi roditelja Korak po korak - za projekt podrške obiteljima s djecom čiji je član u zatvoru; udruzi Ženska soba - podrška projektu prevencije seksualnog nasilja u srednjoj školi; Edukacijsko rehabilitacijskom fakultetu u Zagrebu - pokroviteljstvo predkonferencije „Growing resilience: researching beyond academia”.

Aktivnosti u Maloj kući dječjih prava

Mala kuća dječjih prava u prostorijama Pravobranitelja za djecu mjesto je mnogih događanja s ciljem promicanja dječjih prava. U 2017. godini u njoj je održano 25 različitih događanja. *Mala kuća dječjih prava* bila je mjesto susreta pravobraniteljice s djecom, radionica s djecom, radionica za mlade, sastanaka djece članova Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS), edukacije studenata, edukacije i savjetovanja sa stručnjacima te konferencije za novinare u povodu izbora novih članova MMS-a. U tom prostoru cijele je godine bila postavljena izložba „Poznajem i poštujem dječja prava”, s tim da su do studenoga bili izloženi radovi učenika Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, a u studenome su izloženi radovi učenika Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO), posvećeni Konvenciji o pravima djeteta.

Pravobraniteljicu za djecu posjetili su članovi Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice i članovi Društva *Naša djeca* Zabok, a *Mala kuća dječjih prava* bila je i završna točka u interaktivnoj šetnji nazvanoj „U potrazi za blagom - tko sve zna dječja prava”, u sklopu 19. Susreta Dječjih foruma Hrvatske.

U studijskom posjetu posjetili su nas predstavnici Društva psihologa Federacije Bosne i Hercegovine te Društava psihologa Republike Srpske i Brčko distrikta, u sklopu Projekta jačanja profesionalnih kapaciteta za pružanje psihološke podrške djeci u kaznenome postupku.

U sklopu 10. tjedna psihologije, u organizaciji Ureda pravobraniteljice za djecu i Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održano je predavanje za roditelje djece koja se bave sportom i njihove trenere o važnosti roditeljske uloge u razvoju sportske karijere djece i mladih sportaša te o odnosu roditelja i trenera.

Tijekom godine ustupali smo prostor *Male kuće dječjih prava* organizacijama civilnoga društva za provedbu stručnih skupova, radionica i projekciju filmova vezanih uz dječja prava. Prostor je također ustupljen na korištenje Uredu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za radni sastanak u vezi izvještaja o poštovanju prava osoba s invaliditetom u Hrvatskoj. Tijekom godine ondje su se sastajali i vježbali svoje nastupe mladi debatari iz Hrvatskoga debatnog društva.

Na svim spomenutim događanjima bio je zastupljen široki spektar tema o dječjim pravima, a, osim o Konvenciji o pravima djece i radu Ureda pravobraniteljice za djecu, u *Maloj kući dječjih prava* raspravljalo se i o participaciji djece, ranoj intervenciji u djetinjstvu, inkluzivnom obrazovanju, obrambenim reakcijama i mehanizmima djece, posvojenju, psihološkoj podršci djeci u kaznenom postupku, socijalnom radu s obitelji, djeci u sportu i javnim politikama u vezi s djecom.

U radu pravobraniteljice za djecu osobito su dragocjeni susreti s djecom, kao izvor spoznaja o ostvarivanju dječjih prava kao i o stajalištima, opažanjima i razmišljanjima djece te njihovim prijedlozima za poboljšanja u ostvarivanju dječjih prava. Susrete, razgovore i suradnju s djecom ostvarujemo tijekom obilazaka ustanova u kojima borave¹²², zatim tijekom različitih događanja, manifestacija i programa u kojima sudjeluju djeca te u intenzivnom radu s Mrežom mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu (MMS)¹²³. Kvaliteti ovih susreta znatno pridonose mogućnosti koje pruža *Mala kuća dječjih prava*, prostor Ureda pravobraniteljice prilagođen grupnom i radioničkom načinu rada s djecom.

Djeca u uredima pravobraniteljice za djecu u Zagrebu, Splitu, Rijeci i Osijeku

Na poziv pravobraniteljice za djecu tridesetak djece, članova Dječjeg gradskog vijeća Velike Gorice, posjetilo je u travnju Ured pravobraniteljice i sastalo se s njom u *Maloj kući dječjih prava*. Tom su prilikom djeca pripremila brojna pitanja za pravobraniteljicu, a ona ih je upoznala s radom institucije i dječjim pravima, kao i radom MMS-a i njegovom Strategijom protiv vršnjačkoga nasilja pod nazivom „Stop tišini koja boli”. Također im je podijelila brošure, letke i plakate o dječjim pravima.

U svibnju joj je u posjet stiglo tridesetak djece, članova Društva *Naša djeca* Zabok, koji su je detaljno izvijestili o svojim brojnim aktivnostima. Posebno su istaknuli popularne dječje radionice zdravoga kuhanja, zatim nastupe pjevačkoga zbora „Zabočki mališani”, Međunarodni festival dječjega filma „Kiki”, na kojem se također nude brojni sadržaji za djecu te brojne humanitarne i druge akcije za djecu i razne inicijative poticanja volontiranja djece i mladih. Djeca su tom prigodom razgledala i izložbu „Poznajem i poštujem dječja prava”, s radovima učenika Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci.

U sklopu 19. Susreta Dječjih foruma Hrvatske u Zagrebu je od 2. do 4. srpnja boravilo četrdesetak djece aktivne u Dječjim forumima pri društvima *Naša djeca* iz mnogih hrvatskih gradova i općina. Susret s pravobraniteljicom bio je završna točka u posebnoj igri - interaktivnoj šetnji nazvanoj „U potrazi za blagom - tko sve zna dječja prava”, u kojoj djeca obilaze institucije i tijela važna za ostvarivanje prava djece i podizanje kvalitete života djece. Prateći upute i kartu grada djeca su sa svojim voditeljima pronalazila lokacije na kojima se nalaze Kuća Europe, Savez DND Hrvatske, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Vlada RH i Ured pravobraniteljice za djecu. U *Maloj kući dječjih prava* djeca su se upoznala s pravobraniteljicom, obavijestila je o tome gdje su sve

122 Više o tome u poglavlju Obilasci ustanova za djecu i drugih mjesta.

123 Više o tome u poglavlju Mreža mladih savjetnika (MMS) - dječje sudjelovanje.

bila u interaktivnoj šetnji te razgovarala s njom o zaštiti prava djece te o djelovanju i ulozi Ureda pravobraniteljice za djecu.

Ured u Splitu su u listopadu posjetili učenici 5. do 8. razreda, koji su članovi Vijeća učenika OŠ Strožanac u pratnji svojih nastavnica. Sa savjetnicom su razgovarali o radu ureda pravobraniteljice, dječjim pravima i djelovanju MMS-a pri čemu su pokazali veliko zanimanje za dječja prava i iznosili primjere ostvarivanja i povreda dječjih prava u svakodnevnom životu, a svoje znanje o dječjim pravima učenici su zatim ponovili kroz UNICEF-ovu društvenu igru „Čovječe ispravi se!”.

10

205

U sklopu istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja” koje provodimo tijekom 2017. i 2018. godine, uz sudjelovanje uglednih stručnjakinja u području participacije djece, organizirane su tijekom listopada fokus grupe u splitskom, riječkom, osječkom i zagrebačkom uredu pravobraniteljice. U radu fokus grupa sudjelovali su učenici i zaposlenici osnovnih i srednjih škola iz Splitsko-dalmatinske, Primorsko-goranske, Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske županije i Grada Zagreba.

U studenome, na Međunarodni dan prava djeteta, u *Maloj kući dječjih prava* gostovali su učenici Škole za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO), autori likovnih ostvarenja prikazanih na novoj izložbi „Poznajem i poštujem dječja prava”. Mladi budući umjetnici iz Zaboka pokazali su kroz svoje radove poznavanje Konvencije o pravima djeteta, ali i vladanje likovnim tehnikama i otvorenost za promišljanje o temama iz područja ljudskih prava. Tom su prilikom učenici Lucija Brežnjak i Silvio Horvat službeno otvorili izložbu pred okupljenim gostima, predstavnicima državnih institucija i tijela te udruga, stručnjaka i medija. Nakon otvaranja izložbe uslijedilo je druženje učenika i njihovih mentora s pravobraniteljicom i njezinim suradnicima.

Posjeti djeci na inicijativu pravobraniteljice

Pravobraniteljica za djecu u veljači se ponovno sastala s učenicima Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci, koji su u prethodnoj godini surađivali s njom u zajedničkom projektu izložbe i izrade kalendara za 2017. pod nazivom „Poznajem i poštujem dječja prava”. Tom prilikom podijelila je zahvalnice učenicima i profesorima za sudjelovanje u izložbi učeničkih radova u *Maloj kući dječjih prava* u Zagrebu te za ukupni rad na izradi kalendara o pravima djece. Bila je to prilika i za zajedničko prisjećanje na uspješnu suradnju iz prethodne godine te za razmjenu dojmova, a taj je susret privukao i veliku pozornost lokalnih medija.

U listopadu je, u nastavku projekta pripreme izložbe i godišnjega kalendara „Poznajem i poštujem dječja prava”, pravobraniteljica posjetila Školu za umjetnost, dizajn, grafiku i odjeću Zabok (ŠUDIGO) te se sastala s učenicima i profesorima koji su prihvatili njezin poziv da ilustriraju kalendar za 2018. godinu. Osim informiranja o projektu, u toj prilici su učenici pripremili pregršt pitanja za pravobraniteljicu o različitim aspektima života djece (o zapošljavanju djece, cyberbullyingu, o propisivanju pravila odijevanja za učenike u školi itd.). Medijska družina škole tu je priliku iskoristila i za reportažu o suradnji s pravobraniteljicom pa su se aktualnosti o projektu mogle pratiti i na internetskoj stranici kreativne zabočke srednje škole ŠUDIGO.

U organizaciji drugih

U organizaciji Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku i Dječjeg doma Zagreb, Podružnica Laduč u Šenkovcu u svibnju su održani *Dječji susreti 2017*. Na kulturno-zabavnom i sportskom druženju okupilo se stotinjak djece i odgajatelja, stručnih radnika us-

tanova za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz SOS Dječjeg sela Lekenik, Caritas Zagrebačke nadbiskupije, Hrvatske provincije Karmelićanki Božanskog srca Isusova, karlovačkog Centra za pružanje usluga u zajednici „Vladimir Nazor“, sisačkoga dječjeg doma Vrbina te iz svih podružnica Dječjeg doma Zagreb. U druženju su im se pridružila i djeca s odgajateljima iz Slovenije iz mariborskog Mladinskoga doma te savjetnica pravobraniteljice za djecu.

U okviru 9. međunarodne konferencije ERFCON 2017, organizirane u svibnju u povodu 55. godišnjice djelovanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod pokroviteljstvom pravobraniteljice za djecu, održana je predkonferencija pod naslovom „Growing resilience: researching beyond academia“, na kojoj su sudjelovale i dvije članice MMS-a, učenice Nika Latinčić i Antonija Radoš koje su odraslim stručnjacima u panel-diskusiji govorile o svojem iskustvu kreiranja i provođenja vršnjačkog istraživanja MMS-a pod naslovom „Kakav televizijski program žele djeca i mladi“.

U Varaždinu je u lipnju održan osmi po redu Internacionalni festival animiranog filma djece i mladih VAFI u organizaciji filmsko-kreativnog studija VANIMA. Uz ostale nagrade dodijeljena je i nagrada Plavi VAFI filmovima koji promiču dječja prava, u čemu tradicionalno sudjeluje i Ured pravobraniteljice za djecu. To je ujedno bila prilika za susret s djecom, autorima filmova iz Hrvatske i drugih zemalja te sudionicima popratnih programa VAFI-ja.

Prilika za druženje s djecom bio je i 27. Međunarodni Dječji festival „Mali Split“ održan u srpnju na splitskim Prokurativama, u čijem otvaranju već godinama sudjeluju i predstavnici Ureda pravobraniteljice. U festivalskom natjecateljskom programu s ukupno 24 skladbe nastupilo je oko 500 djece i mladih iz Splita, Kaštela, Trogira, Omiša, Zadra, Rijeke, Karlovca, Zagreba, Virovitice, Osijeka te gosti iz Mostara (BiH).

S djecom smo se družili u Sisku, na 55. Reviji hrvatskoga filmskog stvaralaštva djece, sudjelujući u radu stručnog ocjenjivačkoga suda (žirija) koji je odlučivao o nagradama za dječja filmska ostvarenja u pet kategorija: igrani, dokumentarni, animirani, tv-reportaža i slobodni stil. Gotovo 300 filmskih radova učenika osnovnih škola prijavljeno je za reviju, a za natjecanje se plasiralo njih 77 iz ukupno pedesetak škola i filmskih klubova iz cijele Hrvatske. Završnica filmske revije je razgovor stručnoga žirija s djecom, filmskim autorima.

Više od 400 djece u dobi od tri do deset godina sudjelovalo je u UNICEF-ovoj humanitarnoj utrci „Mliječna staza“ za osnivanje prve banke humanog mlijeka u Hrvatskoj održanoj u rujnu na Europskom trgu u Zagrebu. Pravobraniteljica za djecu je bodrila male natjecatelje i sudjelovala u podjeli nagrada djeci.

U zagrebačkom Kinu Tuškanac u listopadu je započeo 9. Festival prava djece konferencijom za novinare na kojoj je nastupila i članica MMS-a, učenica Kana Halić Kordić. Festival se održavao u 18 hrvatskih gradova, a filmove je gledalo oko deset tisuća učenika iz 130 osnovnih i srednjih škola iz cijele Hrvatske. Predstavnic Ureda pravobraniteljice sudjelovala je u pojedinim dijelovima programa i pojedinim aktivnostima s djecom.

U atriju Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu u studenome je, uz Međunarodni dan tolerancije, održana priredba „Oboji svijet“ na kojoj su uručene nagrade najuspješnijim učeničkim radovima koji promiču toleranciju. Na priredbi se okupilo više od 120 učenika i njihovih roditelja i nastavnika iz cijele Hrvatske, a pridružila im se i savjetnica pravobraniteljice za djecu. Priredbu je organizirao Forum za slobodu odgoja u sklopu svojega projekta „Oboji svijet šarenim bojama tolerancije!“.

Obilježavanje 10 godina rada regionalnih ureda pravobraniteljice za djecu u Splitu, Osijeku i Rijeci

Ove su godine naši regionalni uredi u Splitu, Osijeku i Rijeci obilježili 10 godina rada, što je ujedno bila i prilika za druženje s djecom. U sva tri grada „rođendani” ureda obilježeni su održavanjem tribina na kojima su, među ostalima, aktivno sudjelovala i djeca, aktualni i bivši članovi MMS-a. U Splitu je to bila Julia Mihovilović, u Osijeku Leo Tumbas, a u Rijeci Doroteja Neuberg, a pridružio se i Kristijan Blažević iz prethodne, druge generacije MMS-a. Rođendani su obilježeni i posebnim susretima s djecom: u Splitu s učenicima OŠ Pojišan i predstavnicima Dječjeg gradskog vijeća grada Splita, u Osijeku s učenicima OŠ Ljudevita Gaja i djecom iz Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje u Osijeku, a u Rijeci s djecom uključenom u projekte dječje participacije Dječjega doma „Tić” u Rijeci i Društva „Naša djeca” Opatija.

10

207

11 Međunarodna suradnja

208

Međunarodna suradnja obuhvaća aktivnosti pravobraniteljice za djecu u suradnji s međunarodnim organizacijama i tijelima te mrežama organizacija, kroz bilateralnu suradnju s predstavnicima inozemnih organizacija, institucija, tijela ili s neovisnim stručnjacima te kroz sudjelovanja na međunarodnim skupovima, od kojih smo neke organizirali, na nekima izlagali ili održali uvodni ili pozdravni govor, a neke smo samo pratili.

11.1 Suradnja s međunarodnim organizacijama

Europska mreža pravobranitelja za djecu (European Network of Ombudspersons for Children - ENOC) - sudjelovali smo na radnom sastanku mreže održanom 15. svibnja u Sofiji, posvećenom pripremi godišnje konferencije, koja je održana od 19. do 21. rujna u Helsinkiju, o temi „Poučavanje o vezama i seksualnosti: ostvarivanje djetetovog prava na informaciju” (*Relationship & sexuality education: implementing the right of children to be informed*).

Osim sudjelovanja na godišnjoj konferenciji i skupštini, suradnja s članovima ENOC-a odvijala se i razmjenom iskustava i prakse o različitim pitanjima ostvarenja, zaštite i promocije dječjih prava (o skrbištvu i uslugama za zaštitu djece u lokalnoj zajednici, o statusu pravobraniteljskih institucija za djecu i njihovoj neovisnosti, o psiholozima u uredima pravobranitelja).

UNICEF - pravobraniteljica se sastala 25. svibnja s regionalnom savjetnicom UNICEF-a za rodna pitanja Mahom Munom. Tema sastanka bila su pitanja ravnopravnosti i diskriminacije djece po spolu, povrede prava u sustavu obrazovanja, stereotipni stavovi u udžbenicima, problem diskriminacije romske djece, suradnja UNICEF-a i pravobranitelja te primjeri dobre prakse u području borbe protiv spolne diskriminacije. Pravobraniteljica je sudjelovala je na godišnjem sastanku Vlade Republike Hrvatske i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, održanom 20. prosinca.

European Network of Ombudsmen (ENO), European Network of National Human Rights Institutions (ENNHRI) i International Ombudsman Institute (IOI) - osim ENOC-a, za potrebe pozvanog predavanja o *Psihologiji u zaštiti ljudskih prava i pravednosti* na 25. Konferenciji hrvatskih psihologa, zamolili smo europske i globalne mreže ombudsmana i nezavisnih institucija za ljudska prava da popune upitnik o ulozi psihologa i psihologije u području ljudskih prava, posebice u radu ombudsmanskih institucija. Primili smo 24 popunjena upitnika.

Mreža pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (Children’s Rights Ombudspersons’ Network in South and Eastern Europe - CRONSEE) - nakon tematskog sastanka Mreže pravobranitelja za djecu Jugoistočne Europe (CRONSEE), održanog u prosincu 2016. u Skopju,

makedonski ombudsman je članicama dostavio zaključke sastanka i preporuke, pod naslovom „Uloga pravobranitelja za djecu u zaštiti djece izbjeglica i djece migranata”, upućene državam članicama za poduzimanje različitih mjera i aktivnosti usmjerenih na zaštitu djece migranata kao ranjive skupine. Ove zaključke i preporuke u veljači smo dostavili Vladi RH s preporukom da ih se ugradi u aktivnosti Vlade koje se odnose na prava djece migranata. Osim toga, članove CRONSEE mreže obavijestili smo o priručniku „Djeca čiji su roditelji u zatvoru, Europska stajališta o dobroj praksi”, koji je Pravobranitelj za djecu RH i *Children of prisoners Europe* objavio na hrvatskom jeziku, ponudili da zainteresiranima dostavimo priručnik te smo informirali mrežu o europskoj kampanji posvećenoj djeci čiji su roditelji u zatvoru, koja se provodi u mjesecu lipnju pod naslovom „Not my crime, still my sentence” i preporučili uključivanje u kampanju.

11

209

Children of Prisoners Europe (COPE) - u okviru lipanjske kampanje COPE-a, distribuirali smo postere prevedene na hrvatski, namijenjene djeci u 21 instituciji po cijeloj Hrvatskoj (školama, dječjim domovima, knjižnicama, učeničkim domovima, obiteljskim centrima, dječjim odjelima u bolnicama, centrima za socijalnu skrb i udrugama za djecu). Sudjelovali smo na godišnjoj konferenciji COPE mreže pod nazivom „Podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru - međusustavni pristup je koristan svima”, održanoj u Napulju 19. svibnja. Osim konferencije, članovi mreže i njihovi predstavnici, uključujući zamjenicu i savjetnicu pravobraniteljice za djecu RH, sudjelovali su i na godišnjoj skupštini na kojoj su se analizirala postignuća iz 2016. te su se iznosili planovi za 2017. Kao prateća aktivnost konferencije održana je radionica i edukacija o temi „Analiza okvira za djecu zatvorenika”. Jedan dan bio je posvećen obilasku zatvora u Napulju u kojem tri civilne udruge već više godina provode programe za djecu, njihove očeve u zatvoru, za majke i druge osobe koje se skrbe o njima.

Međunarodna koalicija za djecu čiji su roditelji u zatvoru (International Coalition for Children with an incarcerated Parent - INCCIP) - Na osnivačkoj konferenciji pod nazivom „Pravosuđe i djeca čiji su roditelji u zatvoru” (*Justice and the Children of Incarcerated Parents*), popratnim događanjima i sastancima koalicije održanim u ožujku na Novom Zelandu sudjelovala je zamjenica pravobraniteljice. Na poziv inicijatora osnivanja ove koalicije, zamjenica pravobraniteljice je u Dallasu (Texas) u SAD-u, od 3. do 5. svibnja sudjelovala na konferenciji pod nazivom „Obitelji čiji su članovi u zatvoru” (*Prisoners Family Conference*).

EUROCHILD - Eurochild je mreža organizacija i pojedinaca koja širom Europe radi na promociji prava i unapređivanju dobrobiti djece i mladih. U Bruxellesu smo 5. i 6. travnja sudjelovali na Općoj skupštini Eurochilda i Danima članova ove organizacije (General Assembly and Members' Days). Tijekom godine sudjelovali smo u aktivnostima mreže kao članovi programskog odbora s predstavnicima iz Društva *Naša djeca* Opatija, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Zagrebu, Pravnog fakulteta u Zagrebu, Učiteljskog fakulteta u Rijeci i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, u pripremi međunarodne konferencije koja će se u listopadu 2018. održati u Opatiji.

Women's Worlds Summit Foundation (WWSF) - Ured pravobraniteljice za djecu pridružio se i ove godine, na poziv i poticaj UN-ove partnerske organizacije *Women's World Summit Foundation* - WWSF aktivnostima obilježavanju Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece 19. studenoga pod nazivom „19 dana aktivizma za prevenciju nasilja nad djecom i mladima”.

Predstavnici Društva psihologa Federacije Bosne i Hercegovine te Društava psihologa Republike Srpske i Brčko distrikta boravili su u studijskom posjetu Zagrebu od 23. do 24. svibnja 2017. u sklopu Projekta jačanja profesionalnih kapaciteta za pružanje psihološke podrške djeci u kaznenom postupku. Tom su prilikom, radi razmjene iskustava i primjera dobre prakse, posjetili nekoliko institucija, među kojima i Ured pravobraniteljice za djecu.

11.2 Sudjelovanje na međunarodnim skupovima¹²⁴

11

210

Seminar za stručnjake o EU Direktivi o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela održan je u Bruxellesu 23. veljače, u okviru tjedna posvećenog restorativnoj pravdi. Na seminaru je sudjelovala pravobraniteljica, a fokus seminara bio je na člancima 25. i 26. EU Direktive koji se odnose na edukaciju i trening stručnjaka različitih profila koji dolaze u kontakt sa žrtvama (policija, pravosuđe) i suradnji među institucijama s ciljem podrške i zaštite žrtava u cijeloj Europi.

Osnivačka konferencija Internacionalne koalicije za djecu čiji su roditelji u zatvoru (International Coalition for the Children of Incarcerated Parents - INCCIP) pod naslovom „Pravosuđe i djeca čiji su roditelji u zatvoru” (*Justice and the Children of Incarcerated Parents*), održana je od 20. do 23. ožujka na Novom Zelandu. Na konferenciji i popratnim događajima i sastancima sudjelovala je zamjenica pravobraniteljice, kao predstavnica Pravobranitelja za djecu RH te kao predstavnička članica europske organizacije *Children of Prisoners Europe* - COPE.

Opća skupština Eurochilda i Dani članova ove organizacije (General Assembly and Members' Days) održani su 5. i 6. travnja u Bruxellesu. Na Općoj skupštini donesena je Strategija participacije djece (*Eurochild Child Participation Strategy*), koja je rezultat participacije i angažmana djece, a na Danima članova Eurochilda (*Eurochild Members' Days*) održane su interaktivne aktivnosti članova s djecom i mladima, s ciljem razmatranja mogućnosti razvijanja mreže, suradnje njezinih članova, strateškoga plana i modela članstva, a naročito o Eurochildovoj Strategiji participacije djece i uključivanju djece u aktivnosti zagovaranja i druge aktivnosti Eurochilda i članova. Na ovim su aktivnostima sudjelovale pravobraniteljica i njezina savjetnica.

Međunarodni znanstveno-stručni skup „Sadašnjost za budućnost odgoja i obrazovanja - mogućnosti i izazovi” održan je u Sisku 20. i 21. travnja, u organizaciji Dječjeg vrtića Sisak Stari i Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Na skupu je savjetnica pravobraniteljice održala izlaganje „Odgojno-obrazovno uključivanje i najbolji interes djeteta s teškoćama u razvoju: jesu li međusobno komplementarni ili suprotstavljeni?!”.

Međunarodni sastanak „Europski izazovi u osiguranju „dječje perspektive” i zaštite prava za djecu u migracijama” (*Europe's challenge to ensure a rights perspective for children in migration*), održan je 24. travnja u Stockholmu, u švedskom parlamentu, a zajedno su ga organizirali švedski pravobranitelj za djecu, organizacija *Children's Welfare Foundation Sweden* i švedski parlament. Tema sastanka bili su izazovi novog europskog sustava azila (CEAS), posebice iz perspektive zaštite prava djece. Jedan od rezultata sastanka bio je usvajanje izjave Europske mreže pravobranitelja za djecu ENOC, kojom se poziva europske institucije da u razvoju novoga europskoga sustava azila osiguraju poštovanje prava djeteta. Na sastanku je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu RH.

Konferencija „Obitelji čiji su članovi u zatvoru” (Prisoners Family Conference) održana je u Dallasu (Texas) u SAD-u, od 3. do 5. svibnja. Poziv da održi uvodno predavanje pod nazivom „Pristup pravobranitelja za djecu zaštiti djece čiji su roditelji u zatvoru” na ovoj konferenciji dobila je i zamjenica pravobraniteljice za djecu RH. Pozvao ju je Francis Suubi, predsjednik organizacije *Wells of Hope* iz Ugande i jedan od inicijatora osnivanja Internacionalne koalicije za djecu čiji su roditelji u zatvoru (INCCIP), koja je svoju osnivačku konferenciju održala u ožujku na Novom Zelandu.

124 Neke od važnijih međunarodnih konferencija na kojima smo sudjelovali spomenute su u poglavlju o suradnji s međunarodnim organizacijama.

Predkonferencija pod nazivom „Growing resilience: researching beyond academia” održana je u Zagrebu 16. svibnja, u okviru 9. međunarodne konferencije ERFCON 2017, organizirane u povodu 55. godišnjice djelovanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pravobraniteljica je bila pokroviteljica ovog stručno-znanstvenog skupa na kojem su brojni inozemni i domaći stručnjaci govorili o temi otpornosti djece i jačanja njihova sudjelovanja u različitim aspektima života.

9. međunarodni znanstveni skup ERFCON 2017, u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, u suradnji s Pedagoškim fakultetom Univerze v Ljubljani te Department of Kinesiology, Recreation and Sports, Indiana State University, održan je u Zagrebu od 17. do 19. svibnja. Cilj skupa bio je razmjena znanja koja će pridonijeti boljoj kvaliteti života djece s teškoćama u razvoju i odraslih osoba s invaliditetom. Na skupu je izlagala i savjetnica pravobraniteljice o temama „Using Q methodology to research students' with disabilities views on their role in the implementation of education policy” i „Diagnosis of ADHD disorder - perception of parents” i Run, Forrest, Run! - the assessment of inclusiveness of a literary work”.

Radni sastanak Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC, održan 15. svibnja u Sofiji (Bugarska), bio je posvećen pripremi predstojeće ENOC-ove godišnje konferencije u Helsinkiju, o temi „Poučavanje o vezama i seksualnosti: ostvarivanje djetetovog prava na informaciju” (*Relationship & sexuality education: implementing the right of children to be informed*). Na sastanku je sudjelovala pravobraniteljica.

Godišnja konferencija međunarodne mreže *Children of prisoners Europe* (COPE) održana je u Napulju 19. svibnja. Tema je bila „Podrška djeci čiji su roditelji u zatvoru - međusustavni pristup je koristan svima”, a organizirali su je talijanska udruga iz Milana *Baminisenzasbarre* i mreža COPE. Na konferenciji i popratnim aktivnostima sudjelovale su zamjenica i savjetnica pravobraniteljice.

Završna međunarodna konferencija dvogodišnjeg projekta AudTrain II „Osiguravanje prava djece u alternativnoj skrbi” (*Ensuring the rights of children in alternative care*) u Vilniusu (Litva), od 7. do 8. lipnja. Kao panel izlagač na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice s izlaganjem „Alternativna skrba o djeci u Republici Hrvatskoj”.

Međunarodna konferencija „Odnosi u ranom djetinjstvu: temelj održive budućnosti”, u organizaciji OMEP-a Hrvatska, u suradnji s Učiteljskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i Učiteljskim fakultetom Sveučilišta u Rijeci, održana je u Opatiji od 21. do 24. lipnja. Na konferenciji je sudjelovala savjetnica pravobraniteljice s izlaganjem „Izazovi inkluzivnog predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj”.

Simpozij Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA) „Čini li Europa dovoljno za zaštitu temeljnih prava - iz dječje perspektive” održan je u Bruxellesu 28. lipnja. Obilježavajući desetu obljetnicu svoga djelovanja Agencija je osobitu pažnju posvetila praćenju ostvarene razine zaštite prava djece te su u radu simpozija sudjelovala i djeca. Među brojnim sudionicima i gostima, stručnjacima u području zaštite ljudskih prava, bila je i pravobraniteljica.

Prva međunarodna znanstvena konferencija „Child maltreatment and well-being: Contemporary issues, research and practice”, održana je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci 7. i 8. srpnja. Konferenciju su organizirali Medicinski, Filozofski i Fakultet zdravstvenih studija Sveučilišta u Rijeci, zajedno s još osam inozemnih institucija, a pokrovitelj konferencije bila je pravobraniteljica za djecu.

21. godišnja konferencija i skupština Europske mreže pravobranitelja za djecu - ENOC (*European Network of Ombudpersons for Children*) održana je od 19. do 21. rujna 2017. u Helsinkiju.

Tema konferencije bila je „Poučavanje o vezama i seksualosti: ostvarivanje djetetovog prava na informaciju” (*Relationship & sexuality education: implementing the right of children to be informed*). Na konferenciji i u radu skupštine ENOC-a sudjelovala je pravobraniteljica za djecu.

11

212

Znanstveni kolokvij s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Očima djeteta” održan je 23. i 24. rujna u Bijakovićima, u Međugorju (BiH). Tema skupa bila je „Položaj djeteta u (post)tranzicijskome društvu Jugoistočne Europe”, s različitim perspektivama kao što su odgojno-pedagoška, socijalna, psihološka, pravna, etička, edukacijsko-rehabilitacijska i druge. Pravobraniteljica za djecu RH održala je izlaganje „Prava djece iz perspektive pravobranitelja za djecu”.

Stručna konferencija „Psihologija i pravo u zaštiti najboljih interesa djeteta” održana je 12. i 13. listopada u Banjaluci (BiH), u organizaciji Društva psihologa Republike Srpske, u suradnji s Društvom psihologa Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta. Uz stručnjake i predstavnike institucija iz Bosne i Hercegovine, na skupu je sudjelovala i pravobraniteljica za djecu RH.

Međunarodna konferencija „Pravo djeteta na život u obitelji” održana je u Erevanu u Armeniji 2. i 3. studenoga, a organizirali su je Ombudsman Republike Armenije i UNICEF. U radu konferencije sudjelovali su predstavnici pravobraniteljskih institucija mnogih europskih zemalja, među kojima i pravobraniteljica za djecu RH.

Ostale aktivnosti regionalnih i središnjeg ureda

12

213

Ured pravobraniteljice za djecu djeluje na četiri lokacije: u središnjem Uredu u Zagrebu, Regionalnom uredu u Splitu, Regionalnom uredu u Osijeku i Regionalnom uredu u Rijeci. Proširenje Ureda pravobraniteljice za djecu na regionalnu razinu, provedeno je 2007., uvažavanjem preporuke UN-ovog Odbora za prava djeteta iz 2004., o potrebi „jačanja političke, ljudske i financijske potpore Uredu pravobranitelja za djecu u svrhe olakšavanja i promicanja učinkovitog rada tog ureda, posebno na lokalnoj razini, izvan glavnog grada države članice”. Na taj je način omogućena je dostupnost strankama iz nekoliko županija svakoj ustrojstvenoj jedinici pojedinačno, kao i djelotvorna pristupačnost institucija savjetnicama/cima Ureda na području županija, koje pokrivaju pojedini regionalni uredi te središnji ured.

U postupanju po prijavama pojedinačnih povreda prava djece i predlaganju mjera zaštite njihovih prava iz različitih područja života, primjenjuje se **funkcionalno načelo**, u skladu sa stručnim znanjem i profesionalnim iskustvom savjetnika, neovisno o mjesnom položaju i djelovanju ureda u odnosu na regiju iz koje dijete dolazi. Aktivnosti u promociji prava djece savjetnici u regionalnim uredima provode prema **teritorijalnom načelu**.

Središnjem i regionalnim uredima stranke se obraćaju telefonom ili dolaze osobno, podnose prijavu ili traže savjet. Ostale aktivnosti (administrativne, organizacijske i koordinacijske) obavljaju se jedinstveno u središnjem uredu u Zagrebu.

Telefonski razgovori i osobna savjetovanja se bilježe, osim prvih ulaznih telefonskih informativnih kontakata sa strankama. Tablice 1. i 2. prikazuju ih po strukturi prijavitelja i županiji.

Zabilježena osobna i telefonska savjetovanja po strukturi prijavitelja

PODNOŠITELJ	BROJ PRIJAVA
majka	542
otac	249
baka	113
institucije	106
ostali	85
djed	52
ured pravobranitelja za djecu	26
roditelji	19
rođaci	17
dijete osobno	13
anonimno	29
susjedi	6
UKUPNO	1257

Najviše su nam se obraćale majke, 542 puta, zatim očevi 249 puta, bake (113) i institucije (106), a djeca osobno 13 puta.

Zabilježena osobna i telefonska savjetovanja po županijama

12

214

ŽUPANIJA	BROJ PRIJAVA
PRIMORSKO-GORANSKA	230
SPLITSKO-DALMATINSKA	223
Nepoznato	211
GRAD ZAGREB	152
OSJEČKO-BARANJSKA	112
ISTARSKA	68
ZAGREBAČKA	28
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	27
ZADARSKA	26
LIČKO-SENJSKA	19
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	17
ŠIBENSKO-KNINSKA	17
BRODSKO-POSAVSKA	16
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	16
SISAČKO-MOSLAVAČKA	14
KRAPINSKO-ZAGORSKA	14
VARAŽDINSKA	14
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	13
KARLOVAČKA	12
POŽEŠKO - SLAVONSKA	9
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	8
INOZEMSTVO	8
MEĐIMURSKA	3
UKUPNO	1257

Tablica pokazuje da je najviše obraćanja bilo iz primorsko-goranske županije (230), slijedi Splitsko-dalmatinska županija (223), Grad Zagreb 152 te Osječko-baranjska županija (112). Najrjeđi su bili pozivi iz Požeško-slavonske županije (9), Virovitičko-podravске županije (8) te Međimurske županije (3).

Tijekom godine obišli smo ukupno 24 ustanove i druge prostore u kojima kraće ili duže vrijeme borave djeca. Među njima je bilo 10 ustanova socijalne skrbi, prihvatilište za tražitelje azila i prihvatni centar za migrante, devet odgojno-obrazovnih ustanova, tri zdravstvene ustanove i jedna kaznena ustanova.

12.1 Ured u Osijeku

Prema teritorijalnom načelu, regionalni ured u Osijeku obuhvaća područje pet županija u istočnom dijelu Republike Hrvatske: Vukovarsko-srijemsku, Brodsko-posavsku, Slavonsko-baranjsku, Požeško-slavonsku i Virovitičko-podravsku županiju. U uredu rade savjetnica diplomirana socijalna pedagoginja i savjetnik diplomirani pravnik.

U tablici (str. 219) su prikazani podaci o broju i vrsti povreda dječjih prava kojima se bavio ured u Osijeku za svaku županiju pojedinačno i ukupno za regiju u odnosu na broj svih zaprimljenih prijava upućenih Uredu pravobraniteljice.

Od ukupno 1573 pojedinačne prijave povreda prava, na ovo se regionalno područje odnosi njih 181, što je za tri prijave manje nego prethodne godine. Najviše prijava je iz Osječko-baranjske županije (86), slijedi Vukovarsko-srijemska (31), Brodsko-posavska (27), Požeško-slavonska (21), a najmanje je prijava iz Virovitičko-podravске županije (16).

URED U OSIJEKU	Brodsko-posavska	Osječko-baranjska	Požeško-slavonska	Virovitičko-podravska	Vukovarsko-srijemska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	13	35	5	7	19	79	647	726
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	8	12	2	2	14	38	291	329
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>		3			1	4	61	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	3	18	3	5	3	32	253	285
<i>Ostala osobna prava</i>	2	2			1	5	42	47
Prava djece kao članova društvene zajednice			1	2		3	26	29
Obrazovna prava	6	14	1	2	4	27	283	310
Zdravstvena prava	5	22	6	3	3	39	116	155
Socijalna prava		3	3	1	1	8	33	41
Ekonomska prava		1			2	3	86	89
Kulturna prava		1				1	31	32
Pravosudno-zaštitna prava	2	4	3		1	10	87	97
Sigurnost i zaštita djece			1		1	2	29	31
Diskriminacija		3				3	17	20
Nenadležnost	1	3	1	1		6	36	42
Ostala prava							1	1
UKUPNO	27	86	21	16	31	181	1392	1573

Najbrojnije su prijave vezane za povrede zdravstvenih prava (39), prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (38), prava na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (32), obrazovnih prava (27) i pravosudno zaštitnih prava (10).

Regionalni ured u Osijeku nastavio je pratiti zaštitu prava i interesa djece migranata/izbjeglica smještenih u Dom za odgoj djece i mladeži u Osijeku, sukladno upućenoj preporuci MDOMSP-u za unapređivanje zaštite smještene djece. Preporuka se odnosi na osiguranje usluge prevoditeljica za djecu bez pratnje, posebice zbog sporazumijevanja djeteta sa skrbnikom i zbog potrebe sudjelovanja djeteta u odlukama koje ga se tiču. Preporuka se odnosi i na omogućavanje svakodnevnog funkcioniranja djece i provođenje tretmana podrške. Prema obavijesti iz ustanove, broj smještene djece se tijekom godine mijenjao, a zadnja informacija je da ih je u ustanovi osam. Prema dostupnim podacima i iz razgovora s odgajateljima doma koji se skrbe i o djeci bez pratnje, saznali smo da nisu u cijelosti osigurani uvjeti za ostvarivanje prava na obrazovanje.

Aktivnostima za odrasle i djecu osječki ured pravobraniteljice za djecu proslavio je deset godina od svoga osnutka. U povodu obljetnice održana je tribina „Deset godina osječkog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi” na Filozofskom fakultetu u Osijeku, na kojoj su o proteklome desetljeću rada izlagali zamjenica pravobraniteljice i dvoje djelatnika regionalnog ureda. O radu Mreže mladih savjetnika pravobraniteljice za djecu i njezinim postignućima izvijestio je član MMS-a iz Osijeka. U proteklih 10 godina rada ured pravobraniteljice za djecu u Osijeku zaprimio je ukupno 1635 predmeta s područja svoje nadležnosti te je obavio više od 2200 telefonskih i osobnih savjetovanja, istaknuto je na tribini. Djelatnici ureda u Osijeku u tom su razdoblju ostvarili ukupno 120 posjeta institucijama u kojima borave djeca na području regije te još 58 posjeta institucijama u drugim dijelovima Hrvatske. Ostvareno je i niz aktivnosti u promociji dječjih prava putem izlaganja i sudjelovanja na brojnim skupovima, manifestacijama i u medijima, a ured su posjećivala djeca iz škola, vrtića i domova za djecu.

Nakon tribine proslava se nastavila u uredu pravobraniteljice u Osijeku, u ugodnom druženju uz rođendansku tortu s djecom iz OŠ Ljudevita Gaja u Osijeku i Centra za pružanje usluga u zajednici Klasje u Osijeku.

U sklopu „Istraživanja o kretanju broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici”, koje provodi pravobraniteljica za djecu, sudjelovali smo u provođenju strukturiranih intervjua s ispitanicima na području regije. U istraživanje su bili uključeni stručnjaci i djeca iz Centra za pružanje usluga u zajednici „Klasje”, Osijek i Dječjeg doma „Sv. Ana”, Vinokovci, djelatnici CZSS-a Osijek i jedna udomiteljica.

U okviru provođenja istraživanja pravobraniteljice za djecu o participaciji djece u osnovnim i srednjim školama u uredu je održan rad nekoliko fokus grupa djece i nastavnika iz triju osnovnih i srednjih škola.

U okviru lipanjske europske kampanje posvećene djeci zatvorenika, pokrenute na inicijativu međunarodne mreže organizacija COPE (*Children of Prisoners of Europe*), dostavili smo poster s naslovom „Poznaješ li nekoga u zatvoru?”, koji senzibilizira za potrebe djece čiji su roditelji u zatvoru, u osam ustanova na području nadležnosti ureda.

Osim rada na pojedinačnim predmetima povreda dječjih prava, općim inicijativama praćenja i zaštite prava djece i promociji dječjih prava na regionalnoj razini, savjetnici ureda u Osijeku obišli su nekoliko ustanova na području regije. Savjetnica je, osim na području teritorijalne nadležnosti osječkog ureda, prema svom području praćenja (PUP, djeca u sukobu sa zakonom i djeca zatvorenika, djeca s teškoćama mentalnog zdravlja) obišla i ustanove u drugim dijelovima Hrvatske.

Na području regije savjetnici su obišli sljedeće ustanove: Opća bolnica „Dr. Josip Benčević” u Slavonskom Brodu, OŠ Bobota u Boboti, OŠ Vijenac u Osijeku, Zatvor u Osijeku.

Sudjelovali su na sljedećim skupovima: konferencija „Uloga obrazovanja u razvoju demokracije” u organizaciji Volonterskog centra Osijek; radionica „Pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s djetetom prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima” u organizaciji Pravnog fakulteta u Osijeku; okrugli stol „Pravne implikacije prekograničnog kretanja djece” u okviru projekta Jean Monnet Katedre Pravnog fakulteta u Osijeku; okrugli stol u povodu tjedna psihologije u Osijeku u organizaciji Društva za psihološku pomoć i udruge TransAid o pravima transrodnih osoba; stručni skup u Osijeku u povodu 20 godina SOS Dječjeg sela u Ladimirevcima „Izazovi roditeljstva u različitim obiteljima”; konferencija Centra za nestalu i zlostavljanu djecu „Izazovi zaštite djece na internetu” u Osijeku; predstavljanje priručnika „Učenici s teškoćama u školskom sustavu” u Osijeku; tribina Udruge za podršku žrtvama i svjedocima „Sustav podrške žrtvama i svjedocima danas u Hrvatskoj”.

Na području rada regionalnoga ureda savjetnica je održala sljedeća izlaganja: za Učiteljsko vijeće OŠ Ladimirevci u Ladimirevcima izlaganje „Djeca s problemima u ponašanju u školi”; na međužupanijskom stručnom skupu za učitelje i stručne suradnike u organizaciji AZOO-a u Osijeku izlaganje „Zaštita prava djece s PUP u sustavu odgoja i obrazovanja”; na okruglom stolu Udruge Dokkica u Osijeku i Valpovu izlaganje „Ostvarivanje prava djece u lokalnoj zajednici”; na županijskom stručnom skupu AZOO-a u Osijeku izlaganje „Ostvarivanje prava djece u lokalnoj zajednici”; za Učiteljsko vijeće OŠ Vijenac u Osijeku izlaganje „Djeca s PUP-om i teorija izbora”.

U uredu je održan prvi uvodni sastanak s djecom članovima novog saziva MMS-a iz osječke regije i njihovih roditelja. Susrete s djecom na području osječkog Ureda savjetnici su, osim putem

susreta u uredu, ostvarili i prilikom obilazaka ustanova u pet županija, osobito kroz razgovor s članovima vijeća učenika u školama i vijeća korisnika u domovima socijalne skrbi.

12.2 Ured u Rijeci

12

Regionalni ured pravobraniteljice za djecu u Rijeci svojim djelovanjem obuhvaća područje triju županija: Primorsko-goranske, Ličko-senjske i Istarske. Ured se od osnutka nalazio na adresi Trpimirova 2/III („Riječki neboder“), a od srpnja 2017. je na adresi Trpimirova 3/III, u neposrednoj blizini.

U Uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice za djecu, diplomirane pravnice. One obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada. Od svibnja 2016. do prosinca 2017. zbog bolovanja i korištenja roditeljnoga dopusta, u uredu u Rijeci radila je samo jedna savjetnica.

Broj pojedinačnih prijava - Rijeka

URED U RIJECI	Primorsko-goranska	Ličko-senjska	Istarska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava-ukupno	81	6	37	124	602	726
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	29	5	16	50	279	329
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	4		1	5	60	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	43	1	19	63	222	285
<i>Ostala osobna prava</i>	5		1	6	41	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	1		1	2	27	29
Obrazovna prava	37	4	21	62	248	310
Zdravstvena prava	4	1	7	12	143	155
Socijalna prava	6		2	8	33	41
Ekonomska prava	15	3	4	22	67	89
Kulturna prava	4		1	5	27	32
Pravosudno-zaštitna prava	6	3	9	18	79	97
Sigurnost i zaštita djece	2		1	3	28	31
Diskriminacija	2		1	3	17	20
Nenadležnost	1			1	41	42
Ostala prava					1	1
UKUPNO	159	17	84	260	1313	1573

Podaci iskazani u tablici daju prikaz broja i vrste prijava povreda prava djece iz svake županije posebno te područja regije u cjelini u odnosu na ukupan broj prijava Uredu u 2017. godini. Od ukupno 1573 prijava pojedinačnih povreda prava na riječku se regiju odnosilo 260, od čega 159 na Primorsko-goransku, 84 na Istarsku i 17 na Ličko-senjsku županiju. Najveći broj prijava povreda prava djece na području riječkog ureda odnosio se na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (63), obrazovna prava (62), zatim na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (50), ekonomska (22) i pravosudno-zaštitna prava (18).

Tijekom 2017. na području riječkog ureda obišli smo devet ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca: Dom za djecu „Ivana Brlić Mažuranić” Lovran i njegovu Podružnicu Rijeka, Dječji vrtić „Zlatna Ribica” u Kostreni i Dječji vrtić „Orepčići” u Kraljevici, Osnovnu školu „Kraljevica” u Kraljevici i Osnovnu školu „Kostrena” u Kostreni, Učenički dom „Sušak” i Učenički dom „Kvarner” u Rijeci te Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka.

Sudjelovali smo na sljedećim događanjima na lokalnoj razini koji se tiču dječjih prava: III. državni skup za logopede „Procjena i tretman specifičnih teškoća u učenju - novi pristupi” u Puli; preventivna akcija „Zajedno protiv govora mržnje” u organizaciji MUP-a u Rijeci; radni sastanak „Integracija u Republici Hrvatskoj” u organizaciji Udruge MI Split; Okrugli stol „Kako podržati obitelj u okolnostima porasta konfliktnog potencijala u širem okruženju i unutar obitelji”, u organizaciji CZSS - Podružnica Obiteljski centar Rijeka, u Rijeci; sastanak u organizaciji Dječjeg vrtića Rijeka o problematici osiguranja predškolskog odgoja za djecu predškolske dobi s teškim i višestrukim teškoćama u razvoju; proslava 15. obljetnice rada Ureda za obitelj Riječke nadbiskupije u Rijeci; završna prezentacija aktivnosti Građanskog odgoja i obrazovanja učenika osmih razreda održane u OŠ „Nikola Tesla” u Rijeci; Okrugli stol „Mogućnosti obrazovanja u procesu integracije djece i mladih”, u organizaciji Udruge MI Split, u Rijeci; 4. stručni skup o posvojenju „Kako smo postali obitelji. Posvojenje - dio moje priče”, u Rijeci; promocija knjige „ABC dječje participacije - primjer dobre prakse” autorice Sanje Škorić, u Opatiji.

Pozvana izlaganja održali smo na 3. susretu ljudskih prava u Pazinu pod nazivom „Ljudska prava u doba digitalnog građanstva”, u organizaciji Istarske županije, gdje smo izlagali o temi „Zaštita djece u digitalnom okruženju” te u OŠ Jelenje-Dražice izlaganje za učitelje i nastavnike „Suradnja školskih ustanova s drugim institucijama i tijelima u zaštiti prava djece”. (Ostala aktivna sudjelovanja i izlaganja na skupovima navedena su u poglavljima 9 i 11 ovoga izvješća.)

Susrete s djecom na području riječkog ureda ostvarili smo prilikom obilazaka ustanova, od čega najaktivnije kroz razgovor s članovima vijeća učenika. Sudjelovali smo i na božićnom domjenku Udruge udomitelja djece primorsko-goranske županije „Damdom” u Rijeci.

U okviru lipanjske kampanje mreže *Children of prisoners Europe* (COPE) na području Primorsko-goranske županije smo u četiri osnovne škole, dječji odjel gradske knjižnice i centar za pružanje usluga u zajednici uputili informacije o ovoj kampanji i distribuirali postere „Poznajes li nekoga u zatvoru?”, namijenjene djeci, o položaju djece čiji su roditelji u zatvoru u kojima djeca dobivaju osnovne informacije o tome kome se mogu obratiti.

U sklopu provedbe istraživanja pravobraniteljice za djecu pod nazivom „Istraživanje o kretanju broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici, u periodu od 2010. do 2016. godine” na riječkom području tijekom lipnja proveli strukturirane intervjue s ispitanicima - djecom i stručnjacima iz Doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi „Ivana Brlić Mažuranić” Lovran, Centra za pružanje usluga u zajednici „Izvor” Selce te Centra za socijalnu skrb Rijeka.

U sklopu istraživanja pravobraniteljice za djecu „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja”, u riječkom uredu pravobraniteljice za djecu održane su fokus grupe na kojima su sudjelovali učenici i zaposlenici triju osnovnih i dviju srednjih škole s područja Primorsko-goranske županije.

U povodu obilježavanja 10. obljetnice rada regionalnoga ureda u Rijeci pravobraniteljica je 4. listopada organizirala tribinu „Deset godina riječkog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi” u riječkoj gradskoj vijećnici. Uz predstavljanje brojnih aktivnosti u proteklome desetljeću rada regionalnog ureda, tribina je bila prilika i za kritički osvrt na postignuća u zaštiti prava djece, na izazove s kojima su se pravobraniteljica i njezini suradnici suočavali u pro-

teklome razdoblju, kao i na ostvarenu suradnju s lokalnim i regionalnim tijelima, organizacijama i stručnjacima te udrugama koje rade s djecom. Budući da je važan dio rada pravobraniteljice suradnja s djecom i omogućavanje djeci da iznose svoja mišljenja o pitanjima koja ih se tiču, na tribinu su pozvana i djeca uključena u projekte dječje participacije Dječjega doma „Tić“ u Rijeci i Društva *Naša djeca* Opatija - dviju organizacija s kojima pravobraniteljica već godinama uspješno surađuje.

Riječkom se uredu tijekom godine telefonski ili dolaskom u ured obraća više od 300 građana, najčešće roditelja. Posjećuju se ustanove u kojima borave djeca te su djelatnice riječkog ureda aktivno uključene u brojne aktivnosti promocije prava djece na području triju županija.

Od 2007. do kraja 2016. godine pravobraniteljici su iz navedenih triju županija upućene 1863 pojedinačne prijave o kršenju prava djece (u istom razdoblju iz cijele Hrvatske bilo je 12.272 prijave). Od toga je 1219 prijava bilo iz Primorsko-goranske županije, 505 iz Istarske i 139 iz Ličko-senjske županije. Najviše prijava odnosilo se na pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (486) te pravo na roditeljsku skrb i život uz roditelje (441). Zatim slijede obrazovna prava djece (280), ekonomska (173) te zdravstvena prava (159). Izazovi s kojima se ovaj ured susreće su prava djece na otocima i u manjim mjestima, kojoj pojedini važni sadržaji nisu jednako dostupni s obzirom na udaljenost od većih gradskih središta. Velik je problem niski životni standard djece u romskim naseljima, prepreke s kojima se susreću djeca s teškoćama u razvoju i poremećajima u ponašanju, nedostatak kapaciteta u ustanovama predškolskog odgoja te smanjivanje obuhvata cijepljene djece.

U riječkom se uredu održavaju i regionalni sastanci MMS-a, a u aktualnoj četvrtoj generaciji MMS-a sudjeluje troje djece s toga područja.

Ured se od srpnja 2017. nalazi u prostoru na novoj adresi (Trpimirova 3/III) koji smo dobili na korištenje uz pomoć Ministarstva državne imovine.

U ovom dijelu smatramo potrebnim naglasiti iskorake Grada Rijeke i pozitivnu praksu u ostvarenju prava djece na obrazovanje. Grad Rijeka je eksperimentalno uveo program Građanskog odgoja kao izvannastavnu aktivnost u pete razrede šest osnovnih škola, a u 2017./2018. godini je projekt proširen na ostale zainteresirane škole. Kako je projekt naišao na pozitivne reakcije u Rijeci i rezultate evaluacije, potpisani su sporazumi o suradnji na provedbi ovog projekta s Primorsko-goranskom županijom koja ovaj predmet planira uvesti u sve osnovne škole u županiji, zatim s Istarskom županijom i pet istarskih gradova i još nekim gradovima u Hrvatskoj, a sve potrebne materijale Grad Rijeka ustupa besplatno.

12.3 Ured u Splitu

Regionalni ured u Splitu teritorijalno pokriva područje četiriju dalmatinskih županija: Splitsko-dalmatinske, Zadarske, Šibensko-kninske i Dubrovačke. U uredu su zaposlene dvije savjetnice pravobraniteljice, profesorica pedagogije i diplomirana pravnica, koje obavljaju poslove vezane za regiju, ali i za ostala područja Hrvatske u skladu sa svojim područjima rada (područje socijalne skrbi i obitelji te područje odgoja i obrazovanja i kulturnih prava). Predmet rada i protekle godine bile su pojedinačne povrede dječjih prava, opće inicijative i preporuke te promocija prava djece u regiji. Veći dio godine ured je radio sa smanjenim kapacitetima, budući da je od ožujka 2017. savjetnica pedagoginja koristila roditeljni dopust.

URED U SPLITU	Splitsko-dalmatinska	Zadarska	Dubrovačko-neretvanska	Šibensko-kninska	Ukupno za regiju	Ostale županije	UKUPNO
Osobna prava - ukupno	73	15	14	11	113	613	726
<i>Pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb</i>	38	8	7	3	56	273	329
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	6	3		1	10	55	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	25	4	5	7	41	244	285
<i>Ostala osobna prava</i>	4		2		6	41	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	1				1	28	29
Obrazovna prava	29	10	2	7	48	262	310
Zdravstvena prava	4	5	2	2	13	142	155
Socijalna prava	2				2	39	41
Ekonomska prava	7	2	4	3	16	73	89
Kulturna prava	2	1			3	29	32
Pravosudno-zaštitna prava	8	3	3	4	18	79	97
Sigurnost i zaštita djece	10			1	11	20	31
Diskriminacija	1	1	1	1	4	16	20
Nenadležnost	1	1	2	2	6	36	42
Ostala prava						1	1
UKUPNO	138	38	28	31	235	1338	1573

Od ukupno 1573 prijave povreda prava djece, na područje dalmatinske regije odnosi se 235. Najveći broj prijava odnosi se na Splitsko-dalmatinsku županiju (138), a potom slijede Zadarska županija (38), Šibensko-kninska županija (31) te Dubrovačko-neretvanska županija (28).

Prema vrsti prijave, najveći broj prijavi u regiji i ove godine odnosio se na povrede prava na život uz roditelje i roditeljsku skrb (56), obrazovna prava (48), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (41), pravosudno zaštitna prava (18) i na ekonomska prava (16).

Suradnja s Filozofskim fakultetom u Splitu nastavljena je i tijekom 2017. Kao vanjska suradnica, savjetnica pravobraniteljice za djecu vodila je kolegij o pravima djece za studente učiteljskog studija. Druga je savjetnica kroz izvještajno razdoblje bila članica županijskog međuresornog tima za koordinirano praćenje i rješavanje slučajeva nasilja u obitelji te je sudjelovala na dva timska sastanka početkom 2017. godine.

Sudjelovali smo na sljedećim skupovima i događanjima u regiji: 2. kongres studenata prava „Mladi i mlade u kaznenom postupku” na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu u organizaciji Studentskog zbora; sastanci Udruge MI iz Splita u suradnji s UNHCR-om Hrvatska u okviru projekta „Creating welcoming communities” i konferencija „Mogućnosti obrazovanja u procesu integracije i inkluzije djece i mladih”; stručni skup „Pravo djeteta na život u obitelji” u organizaciji Dječjeg doma Maestral; 27. međunarodni dječji festival „Mali Split”; okrugli stol „Podrška obiteljima čiji član boravi na odsluženju zatvorske kazne”, u sklopu projekta „Birajte roditeljske bitke”, u organizaciji Udruge Liga za prevenciju ovisnosti iz Splita; okrugli stol „Zajedništvom protiv stigmatizacije siromaštva” u organizaciji Caritasa Splitsko-makarske nadbiskupije; stručni sastanak u povodu Svjetskog dana prevencije zlostavljanja djece i Međunarodnog dana

prava djeteta, u organizaciji CZSS Split, podružnica Obiteljski centar; obilježavanje 7. godine provođenja „Projekta podrške socijalnom uključivanju djece i mladih, korisnika Centra za socijalnu skrb Split - Svi zajedno”.

Na okruglom stolu „Postupanje policije kod uporabe sredstava prisile” u Splitu, u organizaciji Ureda pučke pravobraniteljice, savjetnica pravobraniteljice održala je izlaganje „Uporaba sredstava prisile prema djeci”.

U cilju promocije i praćenja ostvarivanja dječjih prava obilazili smo ustanove u kojima privremeno ili trajno borave djeca. Na području splitske regije obišli smo Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju Poliklinike za rehabilitaciju osoba sa smetnjama u razvoju te KBC Split i njegov Odjel za dječju i adolescentnu psihijatriju, koji zbog nedostatka dječjih psihijatara još nije započeo s radom. Posjetili smo i Dom za odgoj djece i mladeži u Splitu, Dom za odgoj djece i mladeži u Zadru te Dom za djecu Maestral, podružnica Miljenko i Dobrila.

Na području dalmatinske regije sudjelovali smo i u provođenju dva istraživanja pravobraniteljice za djecu. Za potrebe „Istraživanja o kretanju broja djece i mladih koji se nalaze na smještaju, organiziranom stanovanju i boravku u domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi i centrima za pružanje usluga u zajednici” tijekom lipnja i srpnja savjetnica pravobraniteljice za djecu provela je niz strukturiranih intervjua. U istraživanju s područja ove regije sudjelovalo je troje zaposlenika CZSS-a, dvoje zaposlenika doma za djecu, jedna udomiteljica te troje korisnika smještaja, od kojih je dvoje imalo iskustvo boravka u udomiteljskoj obitelji, a jedan je korisnik stalnog smještaja u instituciji.

U listopadu 2017. u dalmatinskoj regiji proveden je i kvalitativni dio istraživanja „Participacija djece u sustavu odgoja i obrazovanja” kroz fokus grupe s djecom i odraslima. U fokus grupama u splitskom područnom uredu pravobraniteljice za djecu sudjelovali su učenici i zaposlenici triju osnovnih i triju srednjih škola iz Splitsko-dalmatinske županije.

Djeca su posjećivala splitski ured i u drugim prilikama. Članovi Vijeća učenika OŠ „Strožanac”, u pratnji dviju nastavnica, došli su u posjet kako bi se upoznali s radom ureda, dječjim pravima i Konvencijom o pravima djeteta. Djeca su iskazala zanimanje za temu dječjih prava i mogućnosti njihove zaštite te su iznosili primjere ostvarivanja i povreda dječjih prava u svakodnevnom životu. Tijekom godine ostvareno je i više susreta s djecom članovima Mreže mladih savjetnika iz ove regije. S djecom smo obilježili i 10. obljetnicu rada splitskoga ureda. Tom prilikom, uz predstavnike Mreže mladih savjetnika i Dječjeg gradskog vijeća Splita, na proslavi i druženju s pravobraniteljicom u prostorijama ureda sudjelovali su članovi vijeća učenika OŠ Pojišan iz Splita.

Osim susreta s djecom, desetu godišnjicu otvaranja regionalnog ureda obilježili smo i organiziranjem tribine „Deset godina splitskog ureda pravobraniteljice za djecu - postignuća i izazovi”. Uz pravobraniteljicu i njene savjetnice na tribini su sudjelovali predstavnici mnogih institucija te suradnici Ureda pravobraniteljice iz dalmatinske regije. Pravobraniteljica i njeni suradnici iznijeli su podatke o radu ureda u proteklom desetljeću, a također su se osvrnuli i na izazove i težnje u sljedećem razdoblju djelovanja ureda. Jednake mogućnosti za djecu na otocima i u manjim mjestima, obuhvaćenost djece programima predškolskog odgoja, ekipiranje mobilnih timova stručnih suradnika u regiji, osiguravanje kvalitetne prehrane u odgojno obrazovnim ustanovama, mogućnosti uključivanja djece u cjelodnevni boravak u školi, jednaka dostupnost pedijatrijske skrbi, ekipiranje Odjela dječje psihijatrije na području regije, osiguravanje prostora za susrete roditelja s djecom, sigurnost djece na dječjim igralištima, dostupnost slobodnih aktivnosti svoj djeci te dječja participacija u društvu - tek su neki od ciljeva u regiji za koje će se pravobraniteljica i njezini suradnici zalagati i u budućem radu.

12.4 Središnji ured u Zagrebu

12

Ured u Zagrebu teritorijalno pokriva područje Grada Zagreba i Zagrebačke, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Bjelovarsko-bilogorske, Karlovačke, Međimurske, Krapinsko-zagorske i Koprivničko-križevačke županije. U središnjem uredu funkciju pravobraniteljice je obavljala Ivana Milas Klarić do 17. studenoga 2017., kada ju je preuzela Helenca Pirnat Dragičević, obje pravnice.

222 Premda je Zakonom o pravobranitelju za djecu predviđeno da pravobranitelj ima dva zamjenika, od travnja 2017. do kraja godine u Uredu je radila samo jedna zamjenica, psihologinja po struci, budući da je druga, pravnica, razriješana na vlastiti zahtjev i raspoređena na mjesto savjetnice. U uredu rade savjetnice, od kojih su tri diplomirane pravnice, profesorica psihologije, diplomirana pedagoginja, diplomirana socijalna radnica i profesorica defektologije. Administrativno-računovodstvene poslove obavljaju četiri službenika od kojih troje administrativnih referenata i računovodstvena referentica.

Od ukupno 1573 prijava pojedinačnih povreda prava djece primljenih u 2017. godini njih se 730 odnosi na ovu regiju, a od toga 398 na Grad Zagreb, 92 na Zagrebačku, 39 na Varaždinsku, po 38 na Sisačko-moslavačku i Karlovačku, 34 na Krapinsko-zagorsku, 33 na Koprivničko-križevačku, 29 na Bjelovarsko-bilogorsku i 16 na Međimursku županiju te 13 na inozemstvo. (vidi tablicu na str. 226)

Najveći broj prijava odnosi se na pravo na život uz roditelje i roditeljsku skrb (156), obrazovna prava (138), pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja (128), zdravstvena prava (79) i na pravosudno-zaštitna prava (45).

Broj pojedinačnih prijava - Zagreb

OSTALE ŽUPANIJE + inozemstvo i nepoznato (URED U ZAGREBU)	Bjelovarsko-bilogorska	Karlovačka	Koprivničko-križevačka	Krapinsko-zagorska	Međimurska	Sisačko-moslavačka	Varaždinska	Zagrebačka	Grad Zagreb	Inozemstvo	Ukupno za regiju	Županije Split, Rijeka, Osijek	Ukupno NEPOZNATO	UKUPNO
	Osobna prava - ukupno	16	19	20	10	6	20	22	45	177	9	344	316	66
<i>Pravo na život uz roditelje i rod. skrb</i>	10	9	10	2	3	8	10	17	82	5	156	144	29	329
<i>Pravo na djetetovu privatnost</i>	1	2	2	2	3	4		3	14	1	32	20	13	65
<i>Pravo na zaštitu od nasilja i zanemarivanja</i>	5	5	4	6		7	10	22	68	1	128	137	20	285
<i>Ostala osobna prava</i>		3	4			1	2	3	13	2	28	15	4	47
Prava djece kao članova društvene zajednice	3		2	1			2	2	5		15	6	8	29
Obrazovna prava	4	10	6	6	4	6	6	14	81	1	138	137	35	310
Zdravstvena prava	1	2	2	5	4	4	2	10	48	1	79	64	12	155
Socijalna prava		3	1			2	2	3	7		18	18	5	41
Ekonomska prava	1	2		4	1	2	2	3	18		33	41	15	89
Kulturna prava		1		2				3	13	1	20	9	3	32
Pravosudno-zaštitna prava	3	1	1	3	1	2	1	8	24	1	45	46	6	97
Sigurnost i zaštita djece						1			10		11	16	4	31
Diskriminacija								1	7		8	10	2	20
Nenadležnost	1		1	3		1	2	2	8		18	13	11	42
Ostala prava								1			1			1
UKUPNO	29	38	33	34	16	38	39	92	398	13	730	676	167	1573

Tijekom godine pravobraniteljica i savjetnici obišli su na ovom području šest ustanova u kojima privremeno ili trajno borave djeca: u Zagrebu Centar za rehabilitaciju, Prihvatni centar za stran-

nalnih kapaciteta za primjenu potpomognute komunikacije (PK) kao metode rane intervencije za djecu od 0 do 8 godina s razvojnim odstupanjima/teškoćama” koji provodi Ured UNICEF-a za Hrvatsku, u partnerstvu s Edukacijsko-rehabilitacijskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu.

- Simpozij „Danas za sutra - kroz intersektorsku suradnju do integriranih usluga u ranoj intervenciji u djetinjstvu” u organizaciji Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Pravobraniteljice za djecu, Ureda UNICEF-a u Hrvatskoj te Hrvatske udruge za ranu intervenciju u djetinjstvu (HURID).

Zaštita prava djece u medijima

- Okrugli stol „Medijska pismenost za odgovorno društvo” u organizaciji DKMK-a i AEM-a.
- Okrugli stol „Provedba Kodeksa postupanja u borbi protiv govora mržnje na internetu” u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.
- Svečanost dodjele Nagrade „Grigor Vitez” Saveza društava Naša djeca Hrvatske za najbolja ostvarenja u dječjoj književnosti i ilustraciji u 2016.
- „Pismenost 2.0: Kako do unaprjeđenja medijskog obrazovanja u Hrvatskoj?” skup održan u povodu obilježavanja Globalnog tjedna medijske i informacijske pismenosti, u organizaciji GONG-a i Hrvatskog novinarskog društva.

Pravosudno zaštitna prava

- Svečanost zatvaranja IPA 2012. Twinning projekta Podrška zatvorskom sustavu Republike Hrvatske u organizaciji MP-a, Njemačke zaklade za međunarodnu pravnu suradnju (IRZ), Uprave za zatvorski sustav Ministarstva unutarnjih poslova Kraljevine Španjolske (SGIP) i Međunarodne latinoameričke zaklade za upravu i javne politike (FIIAP).
- Završna Konferencija projekta „Ciljana i rana procjena potreba i podrška žrtvama kaznenih djela” na Pravnom fakultetu u Zagrebu u organizaciji Hrvatskog pravnog centra u partnerstvu s MP-om i Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH.

Prava nacionalnih manjina

- Predstavljanje projekta „Prikupljanje i praćenje baznih podataka za učinkovitu provedbu Nacionalne strategije za uključivanje Roma” u organizaciji Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, koji provodi tvrtka Ecorys d.o.o. i udruga Centar za mirovne studije.
- Središnja proslava Svjetskog Dana Roma u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.

Zaštita i promicanje prava djece - ostalo

- Četvrta Simulirana sjednica Hrvatskog sabora za učenike srednjih škola u organizaciji Službe za građane Sabora, u suradnji s AZOO-om.
- 12. tematska sjednica Dječjih foruma sa saborskim zastupnicima u Hrvatskom saboru, s izlaganjima djece o različitim temama važnim za život djece.
- Svečana sjednica u Hrvatskome saboru u povodu obilježavanja 25. godišnjice međunarodnoga priznanja Republike Hrvatske.
- Konferencija „Modernizacija zakonodavstva o zaštiti osobnih podataka - nove ovlasti i veće odgovornosti” u organizaciji AZOP-a, u sklopu kampanje kojom je obilježen Europski dan zaštite osobnih podataka.
- Svečani program u povodu premijere preventivno-edukativnog namjenskog filma „Tko se to

šali s mojim podacima?”, u sklopu obilježavanja Europskog dana zaštite osobnih podataka u organizaciji AZOP-a, u suradnji s Ravnateljstvom policije i dr.

- Svečano otvorenje novog Informativnog centra za prevenciju (ICP) Policijske uprave zagrebačke u Zagrebu.
- Savjetovanje „Potrošači i zaštita osobnih podataka u digitalnom okruženju” u prostorijama AZOP-a
- Stručni skup „Komunikacijski alati i prevencija radikalizacije” u organizaciji Udruge Pragma, u povodu Europskog dana sjećanja na žrtve terorizma.
- Međunarodna konferencija „Zaštita ljudskih prava i jačanje demokracije u Europi, suzbijanje terorizma - sloboda govora - živjeti zajedno”, u povodu 25 godina Zakona o pučkom pravobranitelju.
- Svečani prijem u povodu obilježavanja Dana Hrvatskog sabora.
- Svečanost dodjele javnih priznanja u povodu obilježavanja Grada Zagreba.
- Godišnji sastanak Vlade RH i UNICEF-ovog ureda za Hrvatsku, o rezultatima zajedničkih aktivnosti tijekom 2017. godine.

Druženja s djecom u središnjem uredu ili prostoru *Male kuće dječjih prava*, kao i aktivnosti MMS-a te aktivna sudjelovanja na stručnim skupovima opisani su u drugim poglavljima.

Ustroj i financijsko poslovanje određeni su vizijom, misijom i ciljevima rada Pravobranitelja za djecu.

Vizija - Povećanje razine zaštite sve djece u Republici Hrvatskoj, ostvarivanje njihovih prava u svim područjima života i unapređenje njihova položaja u društvu.

Misija - Neovisno i samostalno, držeći se načela pravičnosti i morala, štititi, pratiti i promicati prava i interese djece.

Ciljevi - Ostvarivanje najboljih interesa djece kroz povećanje njihove zaštite te unapređivanje njihovog pravnog i društvenog položaja u Republici Hrvatskoj.

13.1 Ustroj

Zakonom o pravobranitelju za djecu, Poslovníkom pravobranitelja za djecu i Pravilnikom o unutarnjem redu, propisani su djelokrug poslova, ustroj i broj državnih službenika potrebnih za rad Ureda pravobraniteljice za djecu. U 2017. zbog Odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske o ukidanju Zakona o pravobranitelju za djecu iz 2003. godine, u srpnju 2017. donesen je novi Zakon o pravobranitelju za djecu (NN 73/17).

Kadrovi - Pravilnikom o unutarnjem redu utvrđeno je da je za obavljanje poslova u Uredu potrebno 23 državna službenika. Ured ima Službu za stručne poslove i Službu za opće poslove u kojima je, uz pravobraniteljicu (od 1. siječnja do 17. studenoga 2017. u mandatu doc. dr. sc. Ivane Milas Klarić i od 17. studenoga do 31. prosinca 2017. u mandatu Helence Pirnat Dragičević) i dvije zamjenice (mr. sc. Mariju Gabelicu Šupljiku - tijekom cijele 2017. i Ester Radmilo - do 6. travnja 2017. kada je Odlukom Hrvatskog sabora razriješana na osobni zahtjev) od planirana 23 službenika, radilo 17 državnih službenika. Od tog broja 11 službenika radi u Zagrebu, dvije službenice u Splitu, dvije u Rijeci i dvoje u Osijeku. Njih 13 radi na savjetodavno-stručnim, a četiri na administrativno-tehničkim poslovima. U regionalnim uredima nema zaposlenog administrativno-tehničkog osoblja.

Od sveukupno 19 zaposlenih (17 službenika i dvije dužnosnice), u stručnom timu je 15 osoba s visokom stručnom spremom, i to osam pravnika, dvije pedagoginje, dvije psihologinje, socijalna pedagoginja, socijalna radnica i defektologinja.

Služba za stručne poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - socijalna skrb, pravosuđe i obitelj - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - obiteljskoppravna zaštita, zdravstvo, socio-ek. i kulturna prava i rani razvoj - prof. psihologije - socijalna skrb i obitelj - dipl. socijalna radnica - djeca s teškoćama u razvoju i djeca pripadnika nacionalnih manjina - prof. defektologije/ rehabilitator ili logoped	3
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Rijeci - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj i promocija prava djece - 2 dipl. pravnice	2
savjetnik pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršitelj u Osijeku - pravosudna zaštita, soc.skrb, zdravstvo i obitelj promocija prava djece - dipl. pravnik	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Osijeku - obitelj i zaštita djece s poremećajima u ponašanju - dipl. soc. pedagoginja	1
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - socijalna skrb i obitelj - dipl. pravnica	1
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - sam. izvršiteljica u Splitu - odgoj i obr., obitelj, kulturna i ek. prava djece i promocija prava djece - prof. pedagogije	1
Ukupno	10
Služba za opće poslove	
savjetnica pravobraniteljice za pravne poslove - odgoj i obrazovanje, rad i opći poslovi - dipl. pravnica	2
savjetnica pravobraniteljice za stručne poslove - odnosi s javnošću, izdavaštvo i dokumentacija - dipl. pedagoginja	1
voditeljica računovodstvenih poslova - SSS	1
administrativna tajnica pravobraniteljice - SSS	1
voditelj informatičkih poslova i poslova pisarnice - SSS	1
voditelj tehničkih i pomoćnih poslova - SSS	1
Ukupno	7
SVEUKUPNO	17

Iako Ured radi s manjim brojem zaposlenih od potrebnog, u 2017. nije bilo novih zapošljavanja. Privremeno je, zbog ušteda u proračunu, odgođeno daljnje popunjavanje slobodnih radnih mjesta planiranih *Pravilnikom o unutarnjem redu*. Nisu zaposlene zamjene za dvije savjetnice pravobraniteljice za vrijeme roditeljnog dopusta.

Tijekom godine surađivali smo s Ministarstvom uprave i Povjerenicom za informiranje i sukladno posebnim propisima postupali i dostavljali im tražena izvješća, vodili registre te prisustvovali edukacijama.

Prostori - Ured pravobraniteljice za djecu radi na četiri lokacije: u Zagrebu - Nikole Tesle 10, Osijeku - Šetalište Petra Preradovića 7, u Splitu - Braće Kaliterna 10 i Rijeci - Trpimirova 3. Svi poslovni prostori koje koristimo u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu su u vlasništvu RH i nama dodijeljeni na korištenje. Sa zadovoljstvom ističemo kako smo u srpnju 2017. trajno riješili problem poslovnog prostora u Rijeci te, nakon isteka desetogodišnjeg zakupa u Trpimirovoj 2 (koji je bio u vlasništvu Grada Rijeke), preselili u poslovni prostor u blizini, u Trpimirovoj 3, u vlasništvu RH. Svi prostori zadovoljavaju uvjete za realizaciju programa rada. Posebno ističemo dobre uvjete za rad s djecom i volonterima (učenicima i studentima), susrete s djecom i rad Mreže mladih savjet-

nika u *Maloj kući dječjih prava*, prostoru Ureda pravobraniteljice za djecu u prizemlju zgrade za- grebačkog ureda te prostor u regionalnom uredu pravobraniteljice u Osijeku.

13

13.2 Financijsko poslovanje

228 Proračun Pravobranitelja za djecu iznosio je 4.861.190,00 kuna, a planiran je sukladno Strateškom planu za razdoblje od 2017. do 2019. te sukladno Planu i programu rada za 2017. Proračunskim sredstvima raspolagalo se sukladno *Zakonu o proračunu* (NN 87/08., 136/12., 15/15.), *Zakonu o javnoj nabavi* (NN 120/2016.) i ostalim propisima o poslovanju proračunskih korisnika, kao i prema smjernicama Ministarstva financija i Državne riznice.

Proračun je izvršen u 96,04% iznosa, odnosno s 4.668.826,45 kn.

Planirani prihodi za financiranje rashoda poslovanja, Aktivnost A739000 Zaštita, praćenje i promicanje prava djece, u 2017. izvršeni su s 96,36% (4.566.719,38kn), a planirani prihodi za financiranje rashoda za nabavu nefinancijske imovine, K739001 Informatizacija ureda, izvršeni su 98,75% (9.087,55 kn).

Planirani prihodi za financiranje tekućeg projekta T739011 Stanje prava djece u Republici Hrvatskoj-perspektiva, postignuća i izazovi Pravobranitelja za djecu (evaluacija i strategija) u 2017. izvršeni su s 82,32% (93.019,52 kn).

Plan i izvršenje Proračuna Pravobranitelja za djecu 2011.-2017.

	Proračun 2010.	Proračun 2011.	Proračun 2012.	Proračun 2013.	Proračun 2014.	Proračun 2015.	Proračun 2016.	Proračun 2017.
Plan	6.209.680	5.728.930	5.312.000	5.330.888	4.996.538	4.996.000	4.664.201	4.861.190
Izvršenje	6.130.709	5.406.902	5.199.834	5.180.206	4.870.250	4.751.346	4.579.312	4.668.826
% izvršenja	98,73	94,38	97,89	97,17	97,47	95,10	98,18	96,04

Godišnje financijsko izvješće Pravobranitelja za djecu za 2017. godinu, izrađeno je u zakonsko me roku te sukladno članku 105. stavku 1. i 3. Zakona o proračunu dostavljeno je Državnoj reviziji i Fini.

Iako postoje mnoge pozitivne prakse i ostvarena unapređenja, zaključkom se iz perspektive Ureda pravobranitelja za djecu u najosnovnijim crtama nastoje prikazati uočeni problemi i slabosti u ostvarivanju i zaštiti dječjih prava u svim segmentima života djece u Republici Hrvatskoj, uz preporuke kojima se ukazuje na neke mogućnosti poboljšanja u izgradnji cjelovitoga sustava zaštite najmlađe populacije.

Podaci o povredi **prava djece na život uz roditelje i roditeljsku skrb** u izvještajnoj godini ukazuju kako i dalje postoje brojne teškoće u ovom području. Razina zaštite djece suočene s visokokonfliktnim razvodom braka i prekidom izvanbračne zajednice roditelja i dalje nije zadovoljavajuća. Nedovoljan broj stručnjaka u nadležnim institucijama koji rade u ovom području zaštite, njihova preopterećenost i nedovoljna educiranost, kao i predugo trajanje donošenja odluka, najčešće zbog neodlučnosti stručnjaka, štetno utječu na djecu koja su se, ne svojom krivnjom, našla u središtu roditeljskog sukoba. Ujedno institucije nemaju brz ni učinkovit odgovor na nepoštovanje sudskih odluka u odnosu na roditelje koji odbijaju suradnju i ustraju u štetnom ponašanju prema djetetu. Sudjelovanje djece u postupcima često je samo forma, a zbog pogrešnog pristupa stručnjaka nerijetko se na dijete prebacuje teret odgovornosti za donošenje odluka o njegovom budućem obiteljskom okruženju. Nažalost, stječe se dojam kako najbolji interes djeteta često nije vodeće načelo, ne samo roditeljima koji tijekom trajanja postupaka često postaju manipulativni, već ni u postupanja nadležnih institucija koje se bave ovom problematikom. U tom smislu ponovno predlažemo osnivanje posebnih obiteljskih sudova, kao važne karike u izgradnji cjelovitog sustava zaštite djece te dodatnu edukaciju svih sudionika sudskih postupaka. Također predlažemo dodatnu edukaciju i osnaživanje stručnih djelatnika u ustanovama socijalne skrbi, posebno u predmetima koji se odnose na odluke o oduzimanju prava na stanovanje s djetetom u slučajevima djece s problemima u ponašanju.

Unatoč nastojanjima nadležnih institucija na provedbi Plana **deinstitucionalizacije** i transformacije domova socijalne skrbi, u 2017. godini povećan je broj djece smještene u domove i centre za pružanje usluga u zajednici. Posebno zabrinjava povećanje broje djece mlađe od sedam godina, koja se smještaju u ustanove i tamo ostaju više od šest mjeseci, kao i to što su kapaciteti jedinica domova i centara koji skrbe o djeci najniže životne dobi popunjeni. Smanjen je broj realiziranih posvojenja djece koja borave u domovima i centrima, a ispunjavaju zakonske pretpostavke za posvojenje. U vezi s udomiteljstvom i dalje su aktualni problemi na koje kontinuirano ukazujemo više godina, a to su: nedovoljan obuhvat djece kroz **udomiteljsku skrb**, nepostojanje dovoljnog broja udomiteljskih obitelji i njihova neravnomjerna teritorijalna zastupljenost, nepostojanje profesionalnog udomiteljstva, nedostatak specijaliziranog i urbanog udomiteljstva, nedovoljna podrška udomiteljima, njihova nedostatna edukacija i supervizija, neuključivanje djece u donošenje odluka u vezi s njihovim udomljavanjem te neredoviti obilasci udomljene djece od strane nadležnih službi.

Prijave povreda prava djece na **uzdržavanje** ukazuju i dalje na brojne teškoće i nedosljednu provedbu propisa, a često i na nesnalaženje i nedovoljnu informiranost roditelja o dječjim pravima i

načinu njihovog ostvarenja. Zabrinjavajuća je činjenica da sustav i dalje nema osigurane mehanizme kojima bi omogućio odgovarajuću i kontinuiranu zaštitu svoj djeci koja nailaze na problem nemogućnosti naplate zakonskoga uzdržavanja zbog različitih razloga: radne nesposobnosti ili nezaposlenosti roditelja, nedostatka prihoda i imovine ili namjernog izbjegavanja obveze. Smatramo da bi pomoć koju djeca primaju od države (pravo na privremeno uzdržavanje) trebala biti veća i osigurana kroz duži period.

Iako je društvo nesporno unaprijedilo osjetljivost i prepoznavanje svih oblika **nasilja nad djecom** te je u tom području uočeno i pozitivno normiranje i poboljšanje propisa, još nisu ostvarena poboljšanja u pogledu edukacije stručnjaka i primjene većeg broja preventivnih aktivnosti te sveobuhvatne zaštite djece od nasilja. Djeca su i dalje izložena nasilju, **zanemarivanju** i tjelesnom kažnjavanju u obitelji, institucijama i na drugim mjestima.

Uočeno je i povećanje svjesnosti društva o problemu učestaloga **nasilja među djecom**, koje zahtijeva dodatno razvijanje preventivnih programa na svim razinama i mjestima na kojima se nalaze djeca. Neophodna je kontinuirana edukacija stručnjaka, posebno u odgojno-obrazovnim ustanovama, o sukobima i nasilju, o prevenciji i intervenciji na nasilje te o načelima i nužnosti međuresorne suradnje.

Novi trendovi porasta **nasilja povezanog sa suvremenim tehnologijama** ukazuju na potrebu usmjerenja prevencije upravo na to područje. Ovi oblici nasilja ukazuju i na nedovoljnu razinu znanja o načinima zaštite djece na internetu i nesnalaženje odraslih u postupanju u situacijama kad je dijete žrtva nekog oblika virtualnog nasilja. Stoga je nužna edukacija i djece i odraslih o mogućnostima zaštite djece na internetu, ali i sustavna podrška roditeljima za snalaženje u novim odgojnim izazovima.

Odrastanje djece u medijskom i virtualnom okruženju novi je izazov za ostvarivanje prava djece i trajni zadatak za odrasle da omoguće **zaštitu svih medijskih prava djece**: na zaštitu privatnosti, zaštitu od štetnih sadržaja i pravo na siguran pristup informacijama uz ponudu kvalitetnih sadržaja za djecu te sudjelovanje u stvaranju medijskih sadržaja. Medijska pismenost zato mora biti od početka sustavno uključena u odgoj i obrazovanje, a njezina ključna odrednica treba biti razvoj kritičkoga mišljenja.

Iako je **sudjelovanje/participacija djece** u različitim sferama života i poštovanje njihovoga mišljenja važno pravo iz *Konvencije o pravima djeteta*, ono se uglavnom doživljava deklarativnim te se ne provodi u društvu u dovoljnoj mjeri. Razlog tome je nedovoljna educiranost stručnjaka u svim sustavima koji rade s djecom i za djecu, ali i djece same, o pravu na sudjelovanje djece u društvu. Zato je potrebno unapređivati razinu svjesnosti i znanja odraslih o ovom pravu, a ujedno poučavati i osnaživati djecu i mlade o važnosti njihovoga prava da budu aktivni članovi društva.

U sustavu **odgoja i obrazovanja** i nadalje su izraženi problemi nejednake dostupnosti odgoja i obrazovanja te nejednaki prostorni, sigurnosni i organizacijski uvjeti odgojno-obrazovnih ustanova, što se posebice nepovoljno odražava na djecu u ruralnim i teško dostupnim područjima. Prijave o neprofesionalnom i neetičnom postupanju nekih odgojno-obrazovnih djelatnika prema djeci ukazuju na nužnost uspostave sustava licenciranja njihovoga rada kojim bi se omogućila periodična kontrola i provjera njihove sposobnosti za obavljanje odgojno-obrazovnog rada s djecom. Prijave povreda prava djece u području odgoja i obrazovanja pokazuju da taj sustav često nema razumijevanja za individualne potrebe djeteta, te se zaboravlja da odgojno-obrazovne ustanove prilikom donošenja odluka koje se tiču djece, osim poštovanja propisa, trebaju prvenstveno voditi računa o najboljem interesu djeteta u svakom pojedinom slučaju, uz uvažavanje mišljenja i preporuka struke.

U odnosu na **djecu s teškoćama u razvoju** (TUR) potrebno je jačati sustavnu koordinaciju postojećih usluga i razvijati integrirane usluge rane intervencije za: djecu s teškoćama i neurorazvojnim

rizicima, djecu koja žive u teškim socio-ekonomskim uvjetima i onu koja žive u nepoticačnoj okolini te djecu koja su izložena zanemarivanju i zlostavljanju. Kvalitetna odgojno-obrazovna inkluzivna praksa mora biti osmišljena tako da promiče dobrobit sve djece te se ona ne može svoditi samo na individualnu podršku djetetu s TUR, već treba biti usmjerena na izgradnju cjelokupnog podržavajućeg okruženja - i u pojedinačnoj ustanovi i u cjelovitom sustavu odgoja i obrazovanja.

Prijave slučajeva koji upućuju na moguću **diskriminaciju** na osnovi nacionalnog podrijetla i etničke pripadnosti ili invaliditeta ukazuju na probleme koji nastaju zbog neprihvatanja različitosti i nesnošljivosti prema manjinama u nekim sredinama. Tome pridonosi i nedovoljna pripremljenost i osposobljenost odgojno-obrazovnih djelatnika za izazove odgoja i obrazovanja djece u multikulturalnom i pluralnom društvu. Zato je nužno njihovo kontinuirano usavršavanje i osposobljavanje za poučavanje djece o ljudskim pravima, toleranciji i poštovanju različitosti.

Djeca s **problemima u ponašanju (PUP)** otežano ostvaruju više svojih prava. U odgojno-obrazovnim ustanovama i dalje ne postoji sustavan i ujednačen pristup u radu s njima, izostaje rana detekcija i rane intervencije, ne prepoznaju se rizični ni zaštitni čimbenici u djetetovom životu, nema dovoljno individualiziranoga rada, a programi primjerenih oblika školovanja su formalizirani i nedovoljno konkretni. U sustavu socijalne skrbi također nisu osigurana sva njihova prava, ne postoje učinkovita rješenja za djecu s PUP koju je zbog zaštite njihovih interesa nužno izdvojiti iz obitelji. Smatramo da je potrebno donijeti novu Nacionalnu strategiju prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih.

U području **zaštite zdravlja djece** i dalje postoji problem nedovoljnog broja stručnjaka i njihove nedovoljne dostupnosti djeci u cijeloj državi, problem komunikacije između roditelja i zdravstvenih djelatnika, nepoznavanje prava pacijenata (i kod pacijenata i kod zdravstvenog osoblja) te problem zaštite zdravstvenih prava djece koja boluju od kroničnih bolesti. Briga za **mentalno zdravlje** djece je nedostatna te još nema dovoljno prostornih ni kadrovskih kapaciteta u pružanju kontinuirane multidisciplinarnе skrbi i podrške djetetu s teškoćama mentalnoga zdravlja, kao i njegovoj obitelji. Nedostaje psihijataru specijaliziranih za djecu i mlade. Nedostaje protokol o ujednačenom postupanju s djecom u akutnim, kriznim stanjima, uvažavajući zdravstvene mogućnosti pojedine sredine u kojoj djeca žive. Nije dovoljno razvijen sustav prevencije pojave samoozljeđivanja i suicida djece, liječenja i tretmana, praćenja te sveobuhvatne zaštite djece koji su u riziku. Pravo roditelja na **boravak uz dijete tijekom bolničkog liječenja** u većini slučajeva je uskraćeno. Djeca s posebnim prehrambenim potrebama teško ih ostvaruju u odgojno-obrazovnim ustanovama. I dalje primamo prijave o povredi zdravstvenih prava djeteta zbog odbijanja roditelja da cijepi dijete protiv bolesti utvrđenih *Programom obaveznog cijepljenja djece školske i predškolske dobi*. Zabrinjava nas i to što su alkohol i duhanski proizvodi, unatoč zabrani prodaje maloljetnicima, djeci ipak lako dostupni.

Gospodarska kriza i siromaštvo kao njena izravna posljedica, ostavljaju trag na djeci i otežavaju ostvarivanje njihovih prava: na odgovarajući životni standard, kvalitetu obiteljskog života, obrazovanje, zdravstvenu skrb te kulturna i participativna prava. U takvim okolnostima očekuje se povećana socijalna osjetljivost države, kao i daljnje aktivnosti usmjerene na alokaciju sredstava za djecu (tzv. „dječjeg proračuna“) kojim bi se osiguralo da sredstva za djecu budu zaštićena od bilo kakvog daljnjeg smanjivanja.

Aktivnosti **slobodnog vremena**, iako iznimno važne za djecu, njihov psihofizički razvoj i socijalizaciju, nisu svoj djeci jednako dostupne. Neujednačeno se ulaže u sadržaje i aktivnosti slobodnog vremena, ovisno o financijskim mogućnostima pojedinih lokalnih zajednica. Dječja igrališta i dječje igraonice zasad još nisu zadovoljavajuće pravno regulirana te predstavljaju potencijalnu ugrozu sigurnosti djece zbog nemogućnosti provođenja nadzora i mehanizama zaštite djece. I u području **sporta** posebice je važno istaknuti pitanje sigurnosti djece i zaštite od nasilja, kao i nužnosti licenciranja trenera posebno osposobljenih za rad s djecom.

Iako u društvu postoji pojačana svijest i opredjeljenje za zaštitu posebno ranjive skupine djece izložene seksualnom nasilju i iskorištavanju, pojedinačni primjeri pokazuju kako nije postignuta odgovarajuća razina zaštite **djece žrtava ili svjedoka**. Propusti u zakonskoj regulativi, neodgovarajuća primjena propisa u praksi, minimalne kazne počiniteljima i neizricanje sigurnosnih mjera te neefikasan sustav nadzora nad počiniteljima, neki su od uočenih problema na čijem rješavanju i dalje treba inzistirati. Djeci nisu pod jednakim uvjetima dostupni programi prevencije seksualnoga nasilja i iskorištavanja, kao ni programi podrške i pomoći.

Nužna su dodatna ulaganja u tehničku opremljenost sudskih prostora, kadrovsku ekipiranost te kvalitetnu i kontinuiranu edukaciju svih stručnjaka koji dolaze u kontakt s djecom. Podrška i pomoć djetetu sudioniku u sudskom postupku (kaznenom, prekršajnom, građanskom i upravnom) mora biti sustavna i dostupna svakom djetetu pod jednakim uvjetima.

Visoka stopa recidivizma **djece u sukobu sa zakonom** upućuje na potrebu preispitivanja učinkovitosti primijenjenih mjera pravosuđa i socijalne skrbi. Sudski postupci, unatoč propisanoj žurnosti, nažalost, i dalje traju predugo, a razlozi tome su u procesnim ograničenjima, ali i u nedostatnoj edukaciji sudaca, državnih odvjetnika i odvjetnika za rad s maloljetnicima te izostanku specijalizacije. Mjera istražnog zatvora za maloljetne počinitelje kaznenih djela i dalje se provodi u uvjetima koji nisu usklađeni s međunarodnim standardima i nacionalnim propisima. Još nisu osnovane zatvorene zavodske ustanove koje predviđa *Zakon o sudovima za mladež*, niti je maloljetnicima omogućena poduka i rad za vrijeme boravka u istražnom zatvoru.

Sigurnost djece može biti ugrožena u različitim životnim okolnostima i područjima, primjerice u prometu, zbog štetnih utjecaja iz okoliša, pirotehničkih sredstava i drugih opasnosti. Stoga je potreban pojačan angažman u pružanju djelotvorne zaštite djece na zakonodavnoj, praktičnoj i preventivnoj razini. Važno je izraditi upute za zaštitu djece i postupanje u kriznim situacijama, kao što su ugroze zbog poplava, potresa, požara i drugih elementarnih nepogoda.

Ured pravobraniteljice za djecu sudjelovao je u brojnim aktivnostima promocije **prava djece čiji su roditelji u zatvoru**. Iako je to područje dječjih prava znatno unaprijeđeno proteklih godina, u propisima uočavamo područja koja je nužno poboljšati kako bi sva djeca bila jednako tretirana bez obzira na pravni temelj lišenja slobode roditelja. Nužno je i razviti ciljane aktivnosti u sustavu odgoja i obrazovanja te socijalne skrbi koje bi bile usmjerene zaštiti prava ove djece.

Sustav zbrinjavanja **djece stranih državljana bez pratnje** roditelja je, nažalost, opterećen brojnim slabostima. Ne postoji mreža posebno educiranih skrbnika koji bi ovoj ranjivoj djeci mogli pružiti kvalitetnu pomoć. Često se događa da skrbnici, djelatnici CZSS-a, zbog preopterećenosti drugim poslovima u sustavu socijalne skrbi, ne viđaju djecu i ne prate njihovu situaciju. Posebno je zabrinjavajuće kad se djetetu kao skrbnik imenuje osoba iz skupine migranata bez provjere ugrožava li ta osoba sigurnost i najbolji interes djeteta. Nedostaju specijalizirane ustanove za smještaj djece bez pratnje, a praksa smještaja ove djece u domove u sustavu socijalne skrbi nije primjerena jer ne uzima u obzir njihove specifične potrebe. Zabrinjava i nedostatak prevoditelja, teškoće uključivanja djece u obrazovni proces i njihove integracije, ali i česti slučajevi napuštanja ustanova u koje su smješteni.

***

Prava djece jedno su od središnjih pitanja zaštite ljudskih prava. Djeci pripadaju sva ljudska prava kao ljudskim bićima, ali im povrh toga pripadaju i posebna, dječja prava, koja smo im mi odrasli dužni osigurati zbog njihove osjetljive dobi i nezrelosti. Zaštita najranjivijih članova društva upisana je u ljudskome kôdu, a pravni okvir i nastojanja državnih tijela, uključujući i instituciju pravobraniteljca za djecu, koraci su u konkretizaciji te zaštite.

KRATICA	PUNI NAZIV
ADHD	Atenttion Deficit Hyperactivity Disorder (Poremećaj pažnje s hiperaktivnošću)
AEM	Agencija za elektroničke medije
AZOP	Agencija za zaštitu osobnih podataka
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COPE	Children of Prisoners Europe
CPUZ	Centar za pružanje usluga u zajednici
CRONSEE	Children's Rights Ombudspersons Network in South and Eastern Europe
CZSS	Centar za socijalnu skrb
DKMK	Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu
DIP	Državno izborno povjerenstvo
DND	Društvo Naša djeca
DORH	Državno odvjetništvo Republike Hrvatske
DV	Dječji vrtić
ENOC	European Network of Ombudspersons for Children
EU	Europska unija
FINA	Financijska agencija
FB	Facebook
FRA	Agency for Fundamental Rights (Agencija za temeljna ljudska prava)
HAK	Hrvatski autoklub
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HAVC	Hrvatski audiovizualni centar
HDDN	Hrvatsko društvo za dječju neurologiju
HFS	Hrvatski filmski savez
HLZ	Hrvatski liječnički zbor
HND	Hrvatsko novinarsko društvo
HOK	Hrvatska odvjetnička komora
HPD	Hrvatsko psihološko društvo
HPV	Humani papilomavirus
HRT	Hrvatska radiotelevizija
HTV	Hrvatska televizija
HURA	Hrvatsko udruženje društava za tržišno komuniciranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HURID	Hrvatska udruga za ranu intervenciju u djetinjstvu
INCCIP	International Coalition for Children with Incarcerated Parents
IOOP	Individualizirani odgojno-obrazovni program
JLPRS	Jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave
JLS	Jedinica lokalne samouprave
KBC	Klinički bolnički centar

KRATICA	PUNI NAZIV
MDOMSP	Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku
MINGORP	Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta
MMPI	Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
MMS	Mreža mladih savjetnika
MP	Ministarstvo pravosuđa
MP-UZS	Ministarstvo pravosuđa – Uprava za zatvorski sustav i probaciju
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MZ	Ministarstvo zdravlja
MZO	Ministarstvo znanosti i obrazovanja
NN	Narodne novine
OŠ	Osnovna škola
PU	Policajska uprava
PUP	Problemi u ponašanju
RH	Republika Hrvatska
RODA	Roditelji u akciji
TUR	Teškoće u razvoju
UN	Ujedinjeni narodi
UNHCR	Agencija Ujedinjenih naroda za izbjeglice
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UZS	Uprava za zatvorski sustav
VEM	Vijeće za elektroničke medije
ZOOSŠ	Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
ZSO	Zakon o strukovnom obrazovanju
ZSM	Zakon o sudovima za mladež
ZSPC	Zakona o sigurnosti prometa na cestama